

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

691379

DEM. THEODORESCU

E. O.

SUB FLAMURA ROȘIE

BCU Cluj-Napoca
RBCFG201603104

Bibl. Univ. Cluj.
Nr. 1796 1926

EDITURA „ADEVERUL" S. A

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

214294

DE ACELAŞ AUTOR:

„IN CETATEA IDEALULUI", roman, ediţia III-a, Socec

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marioarei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Sub lumina tremurătoare şi muzicală a becurilor şirbe de gaz aerian, tovarăşii păreau toţi vineţi şi trişti. Întunericul masiv şi aproape material era spintecat în dâre prăfuite de incandescenţa bâzâitoare a lămpilor. In massa de întuneric se furişau doar vine subţiri de lumină. Şi oamenii, vineţi şi trişti, fugeau de dârele luminoase înghemuindu-se în colţuri şi pe lângă pereţi. Pierduţi, asemuitori în cenuşiul încăperilor cari fiind scunde păreau foarte mari, tovarăşii vorbeau în soaptă.

Intrunirile obşteşti au caracterul firmei. Singurul conţinut atârnător de etichetă e adunarea publică. E un fenomen care învederează că, cel puţin în împreună-vieţuirea oamenilor, nu funcţia face organul: societăţile umane trăiesc viaţa pe care le-o dictează forma şi definiţia dirigentă.

In seara aceea partidul socialist şi sindicatele aveau de protestat împotriva unei noui legi „scelerate", svârlită ca un nou pumn imbecil în obrazul proletariatului sângerat încă de asasinatul dela 13 Decembrie 1918.

In întunericul solid al sălilor, oamenii păreau cu toţi mascaţi cu o mască asemuitoare. Tinerii ca şi vârstnicii erau deopotrivă, fără vârstă. Bătrânele ca şi copilele erau voalate de aceeaşi urâţenie amorfă. Câte o pălărie mai bogată sau câte un parfum mai puternic deosebea din când în când femeia în massa uniformă. Tinerii fercheşi, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mfdrr1901-1932

ghete de lac și cu gulere de blană la palton, se pierdeau revoluționar și social între camarazii cu ghetele sparte și cu surtucurile roase. Eglantina roșie care le decora chiotoarea hainei, în schimbul aceleeași sume de 50 bani plătită la intrare, îi apropia în adevăr cu o putere ciudată de înfrățire și egalizare. Privindu-i în antreul luminat și strâmt, erai isbit de diferența de nelecuit a atitudinilor și îmbrăcămintelor: domni eleganți lângă scheletele atâțate ale unor trupuri în cari nu rămăsese vii decât suferința și amenințarea, femei îmbrobodite și cu fața ruinată de desexualizarea mizeriei, lângă fetițe cu pulpa strânsă în ciorapi de mătase. Erau bătrânii fără revoltă și erau tineri cu revolta arzătoare. Erau toate categoriile de oameni în inegalitățile lor — tot atât de brutale și de superficiale ca cele ale societății integrale — erau toți, așa cum îi întâlnim pe stradă și în viață, adunați și întovărășiți sub o sugestie ce nu-i asemăna încă unul cu altul. Dar, de îndată ce cu floarea roșie la butonieră treceau pragul sălii, de îndată ce se pierdeau în praful de întuneric al odăilor, toate diferențele acestea așa de neînsemnate și totuși atât de decisive, se ștergeau, cădeau, dispăreau cum dispar chipurile zugrăvite pe ziduri vechi, în crepuscul.

Erau toți la fel și parcă inexistenți. Erau doar pretextul, materialul pentru preparația chimică a unui corp nou: fără nume, fără însușiri descrise, dar care se putea numi răsvrătirea. Păsirea pragului acela era trecerea într'o misterioasă mașină de tocat atitudini și diferențe pentru a pregăti pasta imensă și turbure ce lua forma încăperilor în care era turnată. Și încăperile acelea — în obscuritatea râncedă a nopții—erau tiparul urei... Dispăreau oamenii și chipurile, pentru a face să mocnească acolo anonimatul însuși al vieții în esența ei fără lege....

Întunericul anemiat de silințele becurilor țârâitoare, uniformiza figurile și zdrențuia deopotrivă vestmintele; mirosul aspru al hainelor depozitare de năduşeală străveche

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se contopea cu parfumul Pompeia (un leu gramul) într'o sinteză de greață lipicioasă ca cea risipită de țapi în perioada rutului. Și deși toți vorbeau, era liniște — o curioasă și aspră liniște — în odăile de întrunire. Vocile se stingeau fără ecou, încarcerate de întunericul difuz ce răgușea gâtlejurile. Fiecare avea pe cineva căruia îi spunea ceva la ureche, neauzit de nimeni. Erau în colțuri și oameni care vorbeau pentru un întreg grup, dar vocea lor era ciudat sechestrată de urechile ascultătorilor; nu trecea zidul atenției acestora. Atmosfera complotiza grupurile ; din orice ins se furișa umbra unui conspirator.

Nu era nimeni vesel. Surâsul unei perechi care rămâsese lângă soba de zid jupuit, se strângea ca o pungă săracă în chimirul buzelor sfiite. Era Firina, lucrătoare la regie și era Ionel Frumosul, funcționar comercial. I se zicea Firinii „lucrătoare la regie", mai mult ca o poreclă decât ca o denumire de profesiune. Firina nu mai era de mult lucrătoare la regie, — rămăsese însă cu această calitate în mișcarea socialistă. Amantă, nevoiaș întreținută a bătrânului avocat Rădescu, — chel și cu îngrozitoare dureri de ficat—ea nu se putuse desbăra de învățul anilor de mizerie. Nu vre-o convingere mintală sau vre-un fanatism sentimental, o țineau mereu lipită de acțiunea partidului. Era o forță ciudată, obscură și hartăgoasă, care o făcea socialistă mai presus de convingere și de credință. Era socialistă așa cum era femeie, dintr'o voință și orânduire pe care nu le judeca. Puțin înțelegea ea din tot ce se vorbea acolo, dela tribuna roșie, și anevoie îi era totdeauna să citească, fără a adormi, două pagini întregi din micile broșuri roșii ale enciclopedismului. Dar era socialistă printr'un fel de instinct, prin pornirea mistică ce îndeamnă pisica să aleagă, când o doare burta, fără sfatul medicului și fără știință, exact iarba trebuitoare alinării. Toți tovarășii ironizau sfânta inocență a Firinii, dar toți o prețuiau pentru sinceritatea ei de nebănuit și, mai ales, pentru neasemuita

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei calitate de a primi, fără a supăra pe nimeni, curtea tutulor. Căci, era frumoasă Firina. Capul ei alb și mic se pierdea șters de lumina umedă, blândă și clocotitoare ca o cascadă de mângâiere și de patimă, a ochilor cari erau negri de albaștri ce erau. Firina avea piciorul fudul și purta ciorapi strâvezii. Glezna ei princiară, strânsă în bareta pantofului de lac, sfida cu o aristocrație provocătoare și dulce puterile revoluționare. Iar sânul ei rotund și iute zvârlea dusmănos — repezind-o mereu inutil,—cocarda roșie a răzvrătirii. Firina surâdea tutulor și toți o iubeau. Nu acorda nimănui o fărâmă de bunăvoință mai mult pentru a nu pricinui sfadă. Era a tutulor, așa cum e totdeauna femeia care știe să lase vii toate nădejdiile.

Tovarășii cari se ocupau cu inventarierea dragostelor revoluționarelor, șopteau că Firina trăiește cu cineva, cu un burghez, dar erau destui cari să jure că Firina e cuminte. Se credea cu atât mai ușor cu cât știut era că ea locuia cu mama ei, bătrână și bolnavă, într'o casă pe Popa-Nan: un antreu ce servea de bucătărie și două odăițe somnoroase. Firina era pentru toată lumea și fără nevoie de verificare „fata dela regie".

Ea sta în seara aceea lângă sobă de vorbă cu Ionel Frumosul. Ionel Frumosul era de fapt Ionel Ionescu, contabil ambulant. Biruitor de frumusețe, de sănătate și de vigoare, cu capul lui sdravăn, cu nasul arțăgos ca o ghiară, cu fruntea plină, cu ochii adumbriți de gene nesfârșite parcă albastre. Ionel Frumosul era și cel mai îndrăzneț, cel mai voinic dintre „oamenii de nădejde" ai mișcării. Cu el stătea de obicei mai puțin de vorbă Firina, dar în seara aceea se pomenise lângă el și el știuse s'o rețină cu vocea lui cleioasă, întinsă ca o pastă dulce de prins îndărătnicia... Firina se opri lângă el și-i păru bine că scăpase de atenția celorlalți. Puțini știau că ea era în sală.

Ionel căuta s'o vadă în întuneric, dar privirile lui se stinseră sdrobite sub lumina demonică, uriașe, a ochilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei albaștri. Biruit, el spuse sincer (fu sincer din pricina obscurității):

— Ce frumoasă ești, tovarășe Firina!....

— Taci că te aude cineva!...

Ei se sfiiră de sinceritatea și adâncul cuvintelor ce rostiră si voiră să râdă pentru a schimba atmosfera. Râsul lor îi dezarmă și mai mult. Tăcură. Se simțiră fără să voiască mai apropiați unul de altul, ca la început. Mâna lui puternică era lângă mânuța ei crispată înutil. Mâinile lor se împreunară fără nici o altă vorbă, fără nici o pregătire

— Vrei să rămâi cu mine? zise el.

— Da, îi răspunse Firina.

Corul tovarășilor de lângă tribună se ridică imens, ca o explozie, în încăperea scundă: sitele becurilor de gaz vibrară.

Sculați voi, oropsiți ai soarței,
Voi osândiți la foame, sus!
Să fiarbă 'n inimi răzvrătirea
Să 'nceapă al vechii lumi apus!

Accentele „Internaționalei" se pocneau cu parapon de zidurile odăii în care se cânta; se resfrângeau, se încălecau unul pe altul, se împleteau și se zmulgeau într'un răcnet absurd, amuzical și înspăimântător, care se desprindea chiar din fortele primare ale ființei pentru a spune, fără glas si fără cuvinte prin limbajul pur al sufletului — prin urlet, — voința omului liberat...

Tovarășii din celelalte odăi se asociau rând pe rând, cuceriți fără voie, la cântecul supremei chemări. Dar ei nu izbuteau să prindă just accentele adevărate din penumbra de ecouri si subecouri ce le întovărășeau. Își adăogau astfel vocile la întâmplare sau după bănuială, crescând tumultul furiosului galimatias muzical. Scuipând această grindină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acustică de răsvrătire, tovarăşii, sub falsificarea dârelor de lumină, luau proporţia unui Jupiter multiplicat care, căzut din piscurile lui, inunda pământul de fulgere....

Firina şi Ionel, ţinându-se de mână, nu cântară, dar mâinile lor se simţeau mai dârz încleştate sub cataracta sunetelor, ca şi cum aveau de trecut o punte nesigură şi trebuiau să se ajute unul pe altul. Ultimele versuri ale internaţionalei îi prinseră pe ei înşişi; şi, le strigară şi ei.

— Trăiască revoluţia socială! ură cineva îndelung, de departe, par'că afară din sală, de sus, de pretutindeni, din lumea întreagă.... Strigarea care însoţi, ca la comandă, această urare, sfărâmă ultimele bariere ce mai deosebeau pe oameni unul de altul. Toţi pieriră într'unul singur. O singură gură a jurat acelaş jurământ, fără conţinut, dar mai precis şi mai tare decât cele mai lapidare crezuri de religie victorioasă. O singură gură a spus atunci sentinţa lumilor.... (Căci, doar urletul opac, fără expresia mincinoasă a vorbei, doar urletul mulţimei ştie să spună o parte din adevărurile ascunse). Numai gura Firinii şi a lui Ionel, ascunşi lângă sobă, în întuneric deplin, se împreunară brutal, aproape duşmănos. Mâna lui îi trecu peste talie şi-i apucă sânul, dar acul cocardei roşii îl sângeră adânc.

Desprinşi ca dintr'o legătură de fier, tovarăşii începură să se miste nervos, exercitându-se din nou în funcţiile individualităţii fiecăruia, pierdută un sfert de oră sub omogenizarea Internaţionalei. Stăpânea sgomotul deabinelea când preşedintele, cu vocea piţigăiată şi cu pumnii strânşi, deschise şedinţa. El vorbi mult de datoriile de azi ale poporului proletar, de capitalism şi de organizare.

Nu-l mai auzea nimeni. Alt orator demonstră că nu poate fi cineva bun socialist dacă nu e bun marxist. El sfârşi scurt: „să fim buni marxişti". O mare oboseală şi tristeţe îngreunau întunericul sălii când preşedintele zise :

— Dau cuvântul tovarăşului Stancu!

Par'că plesniră zidurile, par'că tavanul se ridică până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la ceruri, par'că sala se contopi cu orașul întreg, — așa fu de uriașe, de sinceră, de răcoritoare aclamația ce salută instalarea la tribună a lui Vasile Stancu.

Fu o instalare adevărată. Solemn, fără căutare, superb fără poză, poruncitor fără insolență. Vasile Stancu părea în imobilitatea lui palidă, sub lumina becului de deasupra capului, o arătare, un arhanghel trimis pentru o vestire pe care o și auzeai numai din atitudinea lui. Stăpân și supus, încrezător și trist, mare și pierdut, el era o întruchipare smulsă din fantazia și din frica, din puterea fiecăruia. Era pentru toate așteptările și pentru toate capacitățile de privire, — era suveranul născut al sufletelor, unul din acei suverani de care le e sete mai ales armatelor distrugătoare de stăpâni.

Mai întâi tăcu. Tăcea nemișcat, cu ochii pierduți în depărtare, — luminând ca două proectoare în infinitul sufletului colectiv ce clocotea la picioarele sale. Se lăsă expus cu simplicitate, — împlinind o datorie religioasă de exibiție. Fără cochetărie și fără orgoliu, ci din simplă necesitate ! Se lăsă privit și privelișlea făpturii lui făcea cât o predică inspirată.

Căci era în construcția fizică a lui Stancu precipitatul viu al revolutiei. Infățișarea lui era deadreptul un atentat împotriva ordinei stabilite. Frumusețea-i rea în care se contopeau trăsături demonice cu înmlădieri de fetiță, gura largă, cu buzele subțiri cari dezvăluiau niște dinți înspăimântător de albi și par'că mai mulți decât la ceilalți oameni, ochii nesfârșiți în cari explodau într'una salve de uri neștiute și pândeau amenințări în aiurare, — obrazul palid și subțiat de filtrarea înobilitoare a răutății, și în sfârșit acea grea tristețe care rânjea și acea adâncă certitudine care insulta, toate aceste însușiri împreunate, de groază și de ademenire, conturau chipul cel mai tiranic al stăpânitorului de nestăpâniți. Vasile Stancu nu avu să spună prea multe vorbe; el chemă încă odată porunca da-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toriei unice a muncitorimii. O spuse cu cuvinte banale, necăutate. Dar ele se desfăceau din gura aceea largă cât toată aspirația robiților, înălțate, prefăcute, poetizate de o ciudată putere, de o elocință care nu esea din vorbă, ci din ceva venit de aiurea, din mister. Stancu însuși nu făcea nici o sforțare ca să vorbească. Avea și el senzația că e doar reflexul vocal al unui glas ce vorbește de dincolo de el.

Ultimele fraze nu mai ajunseră până la aperceptiunea intelectuală a auditorului: mulțimea desființată, contopită în aceeaș massă informă de energie, nu mai prindea cuvintele prin înțeles. Ele mergeau direct la nervi, la carne, la pumni. Și el avu simțământul pornirilor ce deslănțuie. De aceea, își opri răsuflarea și cu vocea calmă sfârși:

„Fiți treji. N'aveți decât această datorie: să știți să așteptați. Așteptați în tranșeele organizației voastre proletare și socialiste. Suferința voastră lucrează pentru voi. Nu vă spun decât atât; fiți demni de ea".

Stancu scoborî dela tribună transfigurat, par'că cu alt cap, cu alți ochi, cu alt mers.

Numai glasul pițigăiat al președintelui izbuti să strice la timp atmosfera de nebunie și de pericol ce-o lăsase peste oameni prezența și cuvântul lui Vasile Stancu. In această obosită destindere, tovarășii își veniră în fire. Desfăcuți din vraja slujbei ce săvârșiseră fără vrere, doi intelectuali amărâți de necurmatul succes al lui Stancu, schimbară cuvinte ironice despre curiosul lui talent.

— O să-l vezi liberal în curând, ascultă-mă pe mine, au mai fost și alții ca el!.....

— Quintesență de polițist!

— Și nici nu l'ai bănui că e băiatul bucătăresei d-nei Mihailidis!

Tânărul socialist care vorbi așa, surâse cu dispreț la pronuntarea cuvântului „bucătăreasă".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Internaționala se încorda, se încolăcea, se înnoda din nou în accente disperate:

Sculați voi oropsiți ai soartei,
Voi osândiți la foame, sus!
Să fiarbă 'n inimi răzvrătirea
Să 'nceapă al vechii lumi apus!

Sub scară, Firina se ațînea zadarnic mâinilor lacome ale lui Ionel. Ea se smunci fără putere în brațele tari ale Frumosului.

* * *

Vasile Stancu ieși dela întrunire cel dintâi, strecurându-se plictisit din încăperile întunecate. Becurile de gaz fâlfâiau încă sub ecourile persistente ale urletelor care-i salutaseră descărcarea de suflet. Și umbrele se mișcau, sub aceste fâlfâiri, ca niște aripi care le goneau. Trecu prin gangul strâmt al caselor, în care locatarii—știind că e întrunire la clubul socialist — se închiseseră de vreme prin odăi si lăsaseră storurile. Câțiva polițiști secreți vorbeau în gura mare, la poartă, despre ultima descoperire de complot. Văzând pe Stancu, ei îl salutară cu un amestec singular de stimă, batjocură, de protecție și de ură. El îi cunoștea si ei îl cunoșteau pe el. Era, între socialist și polițiști, un sentiment reciproc de persecuție profesională și scârbă cordială.

Pornind pe stradă, Stancu se simți urmărit de doi tipi cu căciulă și cu bastoane groase pe cari-i salutau gardiștii. Era un sfârșit cald și sugrumat de Februarie. Un fum ușor, sfâșiat ici si colo de lumini mișcătoare — de par'că aerul se aprindea singur și ardea înăbușit — umplea văzduhul, iar peretele cerului era spart. Vălurile de fum se jucau transparent sub stelele ce licăreau ca fărâmituri de cărbuni activați de uriașa răsuflare a cerului în care și ajunsese primăvara.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stancu, ca totdeauna, nu ducea cu el nimic din orgoliul victoriei lui. Simţia doar o adâncă oboseală. Ridică gulerul scurteicei şi-şi simţi obrazul gâdilat de perii moi ai blănii de pisică sură. El gândea serios la chestia grevei generale şi suferea văzându-se în neputinţă de a da soluţia. A! dacă el ar fi avut în faţa lui nu numai oamenii cărora să le placă a auzi vorbe frumoase, ci eroii pe cari îi pretindea revoluţia proletară. — soluţia era lesne de formulat şi de împlinit. Nici odată ca acum poporul n'ar avea un prilej mai bun ca să răstoarne orânduirea desordinei burgheze. Ce moment mai prielnic ca acesta când din nou se aude peste Europa, pustiită de vechii zei, glasul care anunţa acum două mii de ani sfârşitul altei lumi: „Marele Pan al burgheziei a murit"... Omenirea retrăeşte acelaş moment. E rândul apostolilor noui să se facă auziţi! Nu, nu pentru a aseza într'o noapte ordinea justiţiei sociale, ci pentru a o pregăti cu o nouă cutremurare, cu o nouă plivire a lanurilor morale. Stancu avea un deplin simţ al realităţilor; el îsi da bine seama de posibilităţi, dar socotea că revoluţia e singurul mijloc de a mări posibilităţile. Orice revoluţie e menită să fie înfrântă, dacă nu de reacţiune, cel puţin de ea însăsi. Orice revoluţie însă—gândea el — chiar cât de inutilă aparent, e o preparaţie pentru un nou salt înainte. Istoria întreagă a Umanităţii ca şi a pământului e o serie nesfârşită de revoluţii. Lumea ca şi natura nu se târâc: ele sar dintr'un pisc în altul, peste prăpăstii. Evoluţia e forma filozofică a ignoranţei şi laşităţii. Darwin şi darwinismul sunt genializarea lenei de a înţelege şi a prostiei ştiinţifice. Stancu avea misticismul revoluţiei. Inainte de a fi socialist, el era revoluţionar. Era revoluţionar cum e cineva violent sau altul presbit.

Ca orice revoluţionar, Stancu era un raţionalist. Un raţionalist rece care vedea viaţa şi lumea ca pe o ecuaţie. Totul e reparabil. Şi leacul e unic: Să dărâmi şi să clădeşti bine de la început. Distrugeţi ceeace există şi veţi a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vea putința să faceți totul perfect. Supus fiu spiritual al lui Jean Jacques Rousseau, Stancu credea ca și el că răul stă în chipul greșit în care a pornit alăturarea oamenilor. El propunea societății ceeace marele maestru al revoluției franceze indică individului. Coborîți-vă la începuturi și găsiți-vă singuri drumul adevărului... Cititor pătimaș al lui *Emile*, el ar fi vrut popularizarea cât mai largă a acestei evanghelii de adevăr și omenie, dacă nu i-ar fi fost teamă să fie acuzat că trădează socialismul, — dat fiind că Jean Jacques Rousseau a fost sfântul duh al constituției burgheze. Isi da seama Stancu că între aceste elaborări intime ale reflexiunii lui arzătoare și între practica socialistă este o nepotrivire de esență. Dar, gândind ca un discipol al celei mai autentice scoli de filozofie rationalisto-anarhistă, el se simtea, în actiune, un credincios și nesovăelnic soldat socialist. Era o dedublare de conștiință pe care, în nici una din noptile de lectură lacomă urmată de îndelungi reflexii scrise, el nu căutase să și-o rezolve măcar pentru sine însuși. Isi purta antinomia intimă cu firescul și nesupărarea cu care îsi duce cineva betesugul ochilor încrucișați.... Socialismul era oricum singurul teren pe care se putea cultiva aici revolutia. Stancu știa bine că, în natura socială, mai mult ca în natura fizică, scopul aparent e doar pretextul desfășurării mijloacelor.. Scopul râvnit e numai ocazionarea căutării inconștiente a scopului necesar... Pe Stancu îl preocupau deci, exclusiv mijloacele. Țelurile erau cuprinse necesar în ele peste ceeace urmăreau ele conștient.

Stancu nu adusese nici de data aceasta nici un fel de indicație. Se mulțumise să treacă din nou pe dinaintea mulțimii revoluționare pumnalul ascuțit al elocinței lui; se credea îndatorat numai să păstreze mereu aprinsă flacăra răsvrătirii. Cuvântul lui era untdelemnul acestei candele uriașe, iar dânsul vestala paznică a luminii sacre. In această conștiință, el își făcea datoria, cu o patimă liniștită, cu o corectitudine aproape profesională.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mânat de gândurile mari, ce se plimbau, se scriau, se combinau și se multiplicau în vasta sferă a sistemului său socialo-cosmologic, — Stancu ajunse în strada Umbrei pe portiunea întunecoasă în care se plimbă fetele de închiriat. Plin de măreția preocupărilor sale sublime, Stancu nici nu le auzi la început chemările.

— Hai cu mine, craiule !

El trecu surd, cu mâinile înfipte în buzunarele largi ale scurteicii, cu capul îngreunat de gânduri.

O fată durdulie, cu piciorul excitant în șosoni micuți, îi ațiuu drumul în dreptul unui gang și cu o gură tâmpită zise, arătându-și gingiile incandescente cu dinți mărunți și rari :

— Hai la mine, frumosule, că n'o să-ți pară rău !

Și cum el n'o băgă în seamă, fata scuipă în spatele lui și rosti o porcărie care făcu pe un trecător pudic și scandalizat s'o înjure de mamă. Ultima invitație la iubire i-o șueră lui Stancu, la colț cu calea Victoriei, o fetiță măruntă, cu trup de copil și cu fața de babă. El o privi cu tristețe și cu interes social. Ea crezu că l-a dobândit și adăogă invitației câteva amănunte tehnice ispititoare cu privire la ceeace îi făgăduia. Și cum el rămase nepăsător, ea stărui ținându-se după el :

— Hai, merg și cu 100 de lei !

Văzându-se respinsă, fata se apropie fugind și-i zise:

— Dă-mi și mie o țigară !

Fără voie, el duse mâna la buzunar, dar îi fu rușine de niște cucoane care tocmai treceau pe celălalt trotuar. Stancu plecă fără să fie amabil cu solicitatoarea. Inima sa de protector al suferinței se simți jignită. Intrând în calea Victoriei, pe care o străbăteau rar automobile grăbite, Stancu gândi cu durere la fățurile acelea desgustătoare care încercaseră să-l vâneze. A ! prostituția, rodul cel mai direct și mai condamnator al ordinei capitaliste ! El cătă blasfemator către vitrinile luminate,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deschise ca niște guri infernale de ispită și de provocare, consideră strâmbându-se automobilele încărcate cu trupuri îmblănite și cu lene pofticioasă, — și-și zise :

— Iată cele două fețe ale lumii acesteia de nedreptate și minciună : aici belșugul respectat, dincolo mizeria disprețuită...

Și mintea lui Stancu se umplu de o cantitate imensă de revoltă și dușmănie. Toată se prefăcu într'un articol de gazetă pe care îl și scria în minte, mergând cu pas grăbit spre casă.

Cerul se limpezea și mai scânteetor. Cărbunii stelelor se umflau sub răsuflarea formidabilă, de dincolo de ele, a primăverii care se trezea sub răsărituri îndepărtate și străine. Stancu își aținti privirea în adâncurile stelare par'că pentru a prinde ceva de acolo, ceva care-i trebuia în sprijinirea năvalei de gânduri. Suferea de mizeria universală cu sinceritate și cu înțelepciune. Putea fi în resfrângerea de gând a acestei sensibilități a lui Stancu mult artificiu, dar era fără conștiință și fără minciună. Stancu se îndurera pentru umanitate, așa cum suferă unii oameni pentru nefericirea câinilor sau a pisicilor. Iubirea lui pentru oameni era la fel, adică : o manie. Era un maniac al dragostei aproapelui.

Mânios, trist, dar aproape fericit de pasiunea sa zeiască, Stancu ajunse acasă grabnic. Sta într'o cameră mobilată pe strada Popa-Tatu, la etaj, deasupra unei cafenele micuțe, în care doi turci desfăceau înăuntru cafele și ceaiuri, iar afară pe trotuar, portocale, lămâi, struguri, — după sezon. Cele trei camere de sus erau închiriate de celebra, deși necunoscută de noua generație, — d-na Sartirelli. Fusese pe vremuri cocota cea mai ilustră a Capitalei, iar acum trăia modest din mica dobândă a banilor adunați în tinerețea-i risipitoare și din închirierea camerei mobilate pe care o deținea Stancu. Bătrâna d-na Sartirelli era singura proprietăreasă de odăi mobi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

late, care îndrăznea să dea o cameră unui socialist aşa de periculos şi deochiat. Venerabila cocotă avea, însă, din propria-i existenţă, obişnuinţa relaţiilor cu poliţia. Şi apoi, decrepitudinea ei revoltată de femee care tronase odată în cerul excitabilităţii Bucureştiului întreg şi care simţise ani de-arândul că e ţinta tutulor aprinderilor şi poftelor pentru a târî o bătrâneţe sărmană şi neştiută, o apropia cu simpatie de ceeace pricepea ea că e un socialist.

Deseori când vedea pe Stancu, ea zicea cu inteligenţă :

— Numai eu te'nţeleg, d-le Stancu !...

Socialistul o privea cu neplăcere, chiar cu un fel de ură. Fostele cocote au în atitudine o siguranţă, o certitudine, o bărbăţie care supără. Ea îi vorbise cu mândrie de gloria-i dusă. Ştia doar toată lumea că trecuse de multe ori şi prin partea din dos a palatului domnesc. Ea preciza faptul cu amănunte, ca un erou care detaliază o luptă ce l-a făcut ilustru.

Câteodată spunea :

— Când venea la mine beizadea Mitică...

Atâta noblete cât desfăşura amintirea cocotei detronate, supăra spiritul revoluţionar al lui Stancu. El se strecura mai totdeauna pe furiş, de teamă să nu-l simtă. Căci, pe dată ce-l simţea, ţinea să stea de vorbă cu dânsul şi să-i ofere o cafea.

Cu nasul ei mic pierdut între sbârciturile zigzagate ca desenul jocului unui copil nervos, cu peruca ei mucegăită şi afumată, cu buzele seci şi totuşi bine vopsite, M-me Sartirelli era vorbăreaţă şi rea. Avea mii de indignări neprevăzute, poveşti scandaloase, amănunte compromiţătoare din viaţa oamenilor de seamă. Câte odată Stancu o asculta cu interes ; de cele mai multe ori, însă, scârba era mai tare decât curiozitatea.

Ceeace îl înciuda mai mult, era bizara atmosferă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sexualitate pe care fosta curtezană izbutea încă s'o răspândească în juru-i. In antreul acela strâmt era un miros cocotesc. In camera, destul de modestă şi de săracă a lui Stancu, plana aroma şi se respira aerul crud de îmbâcseală iute şi de moliciunea acră, cari fac însuşirea şi atracţia caselor de iubire profesională. Era acolo depozitată, granificată, voluptatea.

Intrând încet în camera sa, Stancu îşi simţi nervii îmbăiaţi de atmosfera moale a încăperii calde în care lucruri, mobile şi cadre tezaurizaseră parfumuri şi spasmuri străvechi.... El se opri o clipă în dreptul uşii, cu pălăria pe cap, cu scurteica desbrăcată pe jumătate. Şovăi câteva minute într'o nehotărîre supărată. Işi strânse, apoi, haina ; stinse lumina şi tot pe furiş scoborî scara. Cu paşi repezi, cu o abundenţă de salivă în gură, el fugea aproape. Alergă până în strada Umbrei, acolo unde întâlnise fiicele nefericite ale ordinei capitaliste. Se prinse de cea dintâi întâlnită, care-l apucă de braţ şi-l trase într'un gang, în care lături şi mâncăruri acre îşi amestecau mirosul cu radierile unei pivniţi de cârciumă apropiată. Suind scara putredă, plină de scuipat îngheţat, Stancu întâlni ruşinat pe un reporter de gazetă burgheză, care-i ţipă cu obrăznicie :

— Socializăm, socializăm !...

El ieşi cu precauţiune din camera scârnavă.

Fata îl sărută la plecare şi-l rugă să mai vină.

— „Poţi să vii şi ziua ; întreabă de Lenuţa !" zise ea, cerându-i şi o ţigare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

D-na Mihailidis își închisese în mărețul ei palat de pe șoseaua Kiseleff, amintirile de glorie alături de durerile rușinoase ale ultimilor ani. Rămasă, tânără și frumoasă, în ciuda vârstei, atâta vreme cât frumusețea se cristalizase în chihlibarul translucid al castității ei înviersunate, d-na Mihailidis căzu în gura devorantă a timpului de îndată ce simți, așa de târziu și dezamăgitor, voluptatea chinurilor iubirii.

Nu-i părea rău de precipitatea de împrejurări, cari o scoseseră din viață. Vedea ea bine că chiar dacă n'ar fi fost așa, tot nu s'ar fi găsit la locul ei în lumea aceasta nouă, atâtată și fără așezare, de după războiu. Ceeace o mira era doar un lucru : liniștea, incuriozitatea, firescul cu care numeroșii ei prieteni și prietene de altădată au luat act de definitiva-i dispariție. Incolo tot ce-și hotărâse i se părea bine și potrivit. Nu mai era tristă niciodată, și nici nu regreta că nu mai poate fi veselă. Nu râdea și nu plângea. Se uita peste lume dintr'o izolare ce-i anestezia emoția.

Așa era și acum d-na Mihailidis, în ziua când eșise în balconul de sus al vilei și privea, bine îmblănită, înserarea înceată de Martie. Un vânt tăios și furișat se strecura deabia bănuit în caldul amurgului liniștit. Se simțea așa de împrospătată d-na Mihailidis armonizându-și propria-i respirație cu ritmul lent și victorios al în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tinsurilor cari fumegau ! Din balconul său —, d-na Mihailidis avea priveliştea întreagă a câmpului, pe care ochiul ei obosit nu distingea decât vag prăjina imensă a staţiei telegrafiei fără fir, ca pe un semn de mirare aruncat în spaţiul crescut de primăvară.

De obicei, oamenii se uită peste fire pentru a putea gândi în voie. D-na Mihailidis căta bucuria de a nu gândi, — de a privi ca să-şi orbească mintea.

Stătu multă vreme aşa, strângându-şi din când în când gulerul şi potrivindu-şi părul înviorat sub degete nevăzute. Vântul îl simţeai şi par'că sta, par'că se oprise agăţat de lucruri şi de oameni, în fâşii cari atârnau prinse de crengile umflate şi de nasturi, ca nişte sdrenţe de voal rece...

Liniştea d-nei Mihailidis fu întreruptă de apariţia unui domn înalt şi tânăr. Voinic şi par'că elegant în scurteica lui, eşea din casă, străbătea curtea şi se îndrepta cu un pas lenes pe şosea.

— Ciudat ! Un domn care ese din casa mea ca de la el !... Ciudat !...

Doamna Mihailidis intră şi nerăbdătoare sună. Sună de două ori, fiindcă i se păru că servitoarea întârzie la chemare.

— Ciudat !... Un domn care ese aşa ca de la el, din casa mea !... mai spuse odată d-na Mihailidis plimbându-se posomorîtă prin odaie.

* * *

— Ce doreşte coniţa ?

— Ascultă, Mario, cine a fost la mine ?

— N'a fost nimeni, coniţă.

— Cum nimeni ? Am văzut eu cu ochii mei.

— Coniţă, zău, că n'a fost nimeni !...

— A ! înţeleg: vreun prieten pe care vrei să-l ascunzi de mine. Bine, proasto, n'auzi că l-am văzut ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Coniță, n'a fost nimeni...
— Cum se poate?
— Vă jur, pe ochii mei!
— Atunci, du-te și întreabă jos... Curios!

Rămasă iară singură, d-na Mihailidis se întrebă din ce în ce mai nelinistită ce putea fi. Concediase doar înadins pe servitori și nu reținea decât o jupânească și bucătăreasa, mama Veta, veche de 28 de ani în casă, cu bărbatul său, care venea doar seara acasă. Nu vroia să mai vadă lume multă în serviciul ei și mai ales nu bărbați.

Jupâneasa se întoarse după câteva minute. D-na Mihailidis i se adresă repede:

— Ei bine, cine era?
— Coniță, nici M-me Veta n'a văzut pe nimeni...
— Atunci, ce? sunt nebună? Ce? am vedenii? Nu vă e rușine să mă mințiți astfel? Chiamă pe Veta aici!

D-na Mihailidis așteptă strângându-și gura în gestul nedumeririi. Bucătăreasa intră odată cu Maria.

— Ascultă, Veto, îmi spune Maria că n'a fost acuma nimeni la mine. Ori, eu am văzut cu ochii mei...
— Nu, coniță, n'a fost nimeni.
— Atunci, am înnebunit.
— Vai, coniță, ce vorbești...
— Cum, Veto? Ești doar femee în toată firea și stai în casa asta de 28 ani, cum mă poți minți așa!... Ia! acum un sfert de oră, am văzut eu un domn ieșind din casa mea pe poartă.
— Un domn?
— Da!
— Cum? Poate că ai văzut pe Vasile!...
— Care Vasile?
— Păi, d-ta nu-l știi...
— Ce să știu?
— Pe Vasile!... Doar conu Jean și d-ta l-ați crescut... Aici s'a făcut mare și-a învățat carte. E drept că și el n'a venit nici odată să-ți mulțumească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să-mi mulțumească, de ce ?

— Fiindcă a crescut în casa d-tale și i-ai dat demâncare.

D-na Mihailidis zise, pe gânduri, părându-i apoi rău de ce spuse :

— Nu știu nimic !

Și, supărată de această reflecție care jignea recunoștința absurdă a bătrânei bucătărese arătând cât de străină era stăpâna casei de ceeace se petrece în gospodăria ei, ea stărui grăbit :

— Și, cu ce se ocupă Vasile?

— Păi e studient, așa cum l-a sfătuit conu Jean.

— Care conu Jean ?

— Cum care ?... Răposatul... stăpânul meu...

— A, bărbatu-meu.

— Păi da, fără d-lui și fără d-ta, nu mai învăța el carte... Numai că d-tale trebue să-ți spun, coniță... Dar, lasă că o să-ți spun eu altădată...

Și dând din cap, bucătăreasa lăsă privirea în jos amărâtă, ducând arătătorul în chip de paranteză la gură. D-na Mihailidis înțelese ușor că Veta nu vrea să vorbească în fața jupânesei și zise acesteia :

— Du-te, Mario, lasă-mă puțin cu Veta.

Jupâneasa ieși. Înrâurită de democrația marelui ei soț și cu deosebită atenție pentru o femeie care o servise 28 ani, d-na Mihailidis o pofti :

— Ia, dragă Veto, șezi și tu colea și spune-mi ce ai pe inimă.

Și d-na Mihailidis oferi suveran servitoarei un scaun, — e drept, mult mai scund ca cel pe care se așează ea însăși. Bucătăreasa primi invitația stăpânei ei fără șovăială, — cu acea siguranță și acel firesc pe cari le au bucătăresele care se confundă cu istoria casei.

— Spune, Veto, stărui d-na Mihailidis, cu o nestăpânită curiozitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce să zic? coniță. Am fost mulțumită de băiatul ăsta! A învățat bine în toate clasurile... că doar conu Jean știa!... Dumnezeu să-l odihnească! A fost ca o fată mare... Și frumos și curat și bun la inimă... El nu știa de cât cartea... Cu copii nu se juca, după prostii nu umbla.... de băut nu bea... Un înger de copil... Dar... când e să cadă năpasta pe om și să n'aibă parte de noroc!....

Două lacrimi mari se iviră brusc ca sub o intervenție de șurub mecanic în ochii creți ai bucătăresei.

— Ei, coniță, n'a fost să am parte de el până la sfârșit.

— Ce s'a întâmplat?

— Vai de capul lui!

— Ce? e bolnav? sufere de ceva?

— Mai rău!

— E amorezat de vre-o femeie...

Și d-na Mihailidis se feri să adjectiveze, dar suspensia ei indica elocvent la ce fel de femeie se gândește.

— O, coniță, mai rău!

— Ei, Veto, dar vorbește odată... Ce e? Are datorii, a făcut vre-o prostie, vre-o faptă rea, a pus mâna... Spune.

— Da, coniță, a făcut-o. Cum? nu știu! Cine l-a îndemnat? Nu știu... Știu numai că e vai de viața mea.

— Ei, ce e?

— E soțialistru, coniță.

— D-na Mihailidis își reținu cu greu surâsul. Dar, nu vru să jignească suferința sinceră a femeii. O întrebă:

— Nu i-ai zis nimic?

— Ba da, coniță, ce nu l-am rugat să se lase, dar n'a vrut în ruptul capului. De altfel, nici nu mai stă la mine.

— De mult?

— De doui ani, de când a fost închis.

— A fost închis?

— Da, a stat 6 luni...

Și biata bătrână își prinse capul în șorț plângând cu suspine respectuos înăbușite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi, unde stă acum ?

— Păi, coniţă, are odaie mobilată în oraş. Vine din când în când să mă vadă.... A fost şi azi. D-ta l-ai luat drept un domn străin... Dacă ai vrea să-i vorbeşti şi d-ta odată, coniţă... Conu Jean vorbea deseori cu el... Deşi, de! acum de când s'a stricat astfel s'a făcut un încăpăţânat.

D-na Mihailidis o consolă cu sinceritate. Ciocoismul ei consumat, cu toată gluma împrejurării, se simţea încântat de reacţionarismul instinctiv al bucătăresei. Autorizând-o să-l roage să vină la dânsa, d-na Mihailidis se scăpă cu greu de jalea bătrânei Veta.

Plimbându-se singură prin saloanele de sus ale vilei, aşa cum îi era obiceiul de când se izolase, d-na Mihailidis gândea cuprinsă de o amărăciune care o înjosea:

— Cum ? să fi trăit aici în casa mea douăzeci şi mai bine de ani, să fi crescut aci, şi eu să nu fi avut timp să-l văd niciodată ? Ce viaţă, ce casă!...

D-na Mihailidis reflecta cu desgust la sineşi. In vreme ce ea, cu întreaga ei lume, trăiau în putere şi în desfătare, în subsolul saloanelor ce le adăposteau încântarea, creştea nevăzut vrăjmaşul.

D-na Mihailidis îşi uşura desgustul de ea însăşi cu revolta împotriva tânărului care, şi fără ştirea ei, era tot ajutatul său. Îşi simţea dreptul şi autoritatea de a-l chema la ascultare...

* * *

D-na Mihailidis era dornică să vadă pe tânărul Stancu. Necuviinţa de a fi crescut din mila ei, fără ca ea să aibă habar, o aţâţa cu umilitoare nemulţumire. Dar, d-na Mihailidis îşi explica această ciudăţenie. Atâta timp cât trăise lângă marele ei soţ cu înfrigguratele preocupări ale fiecărui ceas — şi toate ceasurile vieţii d-nei Mihailidis au fost ceasuri de meditaţie, de trudă şi de acţiune, — ea nu avusese altă grije decât binele public. La guvern sau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în opoziție, d-na Mihailidis nu fusese niciodată mai puțin prinsă de treburi și griji. Nenumăratele societăți de binefacere ce patrona cu vrednicie și desinteresare, îi luau tot timpul pe care i-l lăsa liber treburile politice. Marele Jean Grigore Mihailidis nu pornea la nici o acțiune fără a nu delibera îndelung cu „Minerva" lui, cum îi spunea galant marele om, renumit de altfel pentru cultura sa mitologică. Listele ministeriale, remanierele, candidaturile, loviturile de tot felul, — știut e că nu erau lipsite de pecetea inteligenței d-nei Mihailidis, care isbutise să aibă în mod public și aproape oficial calitatea de mentor al conducerii partidului.

In asemenea stări, e ușor de înțeles de ce d-na Mihailidis nu avea nici timp, nici gust, să se ostenească cu rostul vastei ei gospodării. De altfel, era așa de mare și fusese așa de împovărată și de cercetată vila istorică a Mihailidisiștilor, că supravegherea era dacă nu cu neputință, ce' puțin nefolositoare. Slugi vechi și încercate, adică slugi cari furau cu regulă, cu cumpăt și cu respect, înlesneau această nevoită desinteresare a stăpânei casei.

Totuși, d-na Mihailidis nu isbuti să-și astâmpăre nici cu aceste explicații mustrarea pe care i-o dicta, împotriva tutulor judecăților și scuzelor spirituale, instinctul ei jignit de femee și de stăpână.

Numai ciudățenia romantică a întâmplării o distra.

D-na Mihailidis dorea neastâmpărată să cunoască pe acest fiu ingrat al casei ei. Ea stărui zilnic pe lângă Veta să-l înduplece să vină. Vasile nu se mai arătase însă de multă vreme. Și apoi, asigura tristă Veta, cu anevoie l-ar putea face cineva să dea ochi cu cocoana.

Bătrâna bucătăreasă se rușina în lacrămi de câtă nefericire căzuse pe capul ei. Și zicea:

— Numai d-ta, cocoană, l-ai putea face să se lase de turbăciunile alea.

Reactionismul Vetei, bucătăreasa care trăise 28 de ani

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în casa Mihailidisistilor şi care nu înţelegea existenţa lumii fără stăpâni bogaţi şi bucătărese credincioase, satisfăcea principiile şi educaţia personală a d-nei Mihailidis însăşi. De aceea, stăpânei îi plăcu să reia mai des convorbirile cu bătrâna slugă, admirând-o pentru bunul simţ şi seriozitatea sufletului ei de româncă cu instinctul conservării naţionale. Ascultându-şi astfel servitoarea revoltată şi suferindă de rătăcirea revoluţionară a fiului, d-na Mihailidis simţea retrezindu-se în sine vechiul ei gust pentru treburile publice. Ardea de curiozitatea de a vedea pe acest revoluţionar şi de a-l înfrunta. Obişnuită cu domnia în politică, văduva marelui Mihailidis închisese în izolare o încredere încă neştirbită în puterea ei de a dicta. E drept că pe vremea când făcea ea politică, nu existau bazaconiile astea bolşevice, totuş avea clar în convingerea ei, d-na Mihailidis, că ea şi soţul ei ar fi ştiut să le facă faţă fără emoţie.

— Nu mai avem oameni politici! gândea mereu d-na Mihailidis privind în parcul în care jucau fulgii de lumină, ca o zăpadă diafană, ai primăverii. Castanii îşi întindeau crengile fumegătoare, în poze de lenevie alintată şi senzuală, ca după un somn lung şi cu vis lascive. Brazdele grase ale grădinii vibrau, se mişcau sub furnicarul vieţii ce se trezea sub ele.

D-na Mihailidis privi cu nemulţumire acest revărsat de primăvară pe care-l găsi neîndestulător, mărunt şi palid: privi cu milă la încercările hibride ale unui soare ce nu mai era din lumea ei...

Trecuseră doui ani încheiaţi de când nu mai eşise din casă. Niciodată nu simţise povara unei astfel de închisori voite. Dar, acum, sub ataţarea propriilor ei păreride-rău, mai mult decât sub chemările reînvierii de afară, fiinţa d-nei Mihailidis dorea pentru întâia oară, dorea ceva ; — nu dorea nimic, dorea pur şi simplu.

Eşi pe terasă. Dimineaţa se prelungea dominantă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până aproape de miezul zilei. Se întorceau călăreții cu caii mai mult plictisiți de cât osteniți. Câțiva cavaleri o salutară. Nu-i recunoscu. Adică, nu vru să-i recunoască, deși se juca cu lorgneta în mână. Numai apariția a două amazoane, cu caii albi de spumă, cu cai cari sforăiau de ciudate neliniști, o interesă. D-na Mihailidis ducea tocmai lorgneta la ochi cu acel gest al ei de majestate care împietrea în poze ridicole pe cel vizat, — gest ce era mai faimos în București decât chiar părul ei gris — când o voce metalică, mult făcută, par'că fardată, îi zise :

— Tiens, voilà M-me Mihailidis !

— Qui, c'est elle, răspunse o voce slabă, ușor răgușită.

Erau cele două amazoane, cari își opriseră caii în dreptul casei d-nei Mihailidis. Ele încercau să-i îndemne pe poteca ce ducea până la vasta terasă, cu teatralele ei trepte, lungi cât întreaga casă, ca un soclu pentru lorgneta și surâsul d-nei Mihailidis.

Caii porniră iuțiți și într'o clipă erau în fața primei trepte a întinsului peron. D-na Mihailidis își recunoscuse prietenele. Se bucura. Nu-i erau chiar așa de dragi, dar erau primele chipuri ce revedea după exilul ei voit. Erau întâiele figuri ce întâlnise în ziua când îi venise iară dor de viață. Și erau exact din lumea ei, din lumea vechiului soare, a vechilor primăveri, — a soarelui și primăverilor de dinainte de războiu.

Era d-na Angèle Mischianu, născută prințesa Baroni, nepoată a lui Talleyrand. Era ea cu fiica ei, d-ra Roxane Mischianu, cea mai bună amazonă, proprietara unui grajd de curse și în special a celebrului Rosmarin, armăsar de 4 ani, câștigător al tuturor premiilor clasice de doui ani încoace.

D-na Mihailidis și d-na Angèle Mischianu, născută prințesă Baroni, se înduşmăniseră, se războiseră,—toată lumea o știe — înainte de războiu pe chestia naționa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lă. Saloanele uneia fuseseră tabăra lumii bune francofile, pe când casa celeilalte locul de adunare al elitei germanofile. Războiul lor e viu în amintirea tutulor, fiindcă el se confundă cu însăşi pregătirea morală a realizării idealului naţional.

Cele două doamne, deopotrivă de energice, dar nu deopotrivă de frumoase, — fiindcă între alte motive legitime cari dictaseră asocierea d-nei Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni, la cauza Kaizeruiui, fusese şi exasperanta frumuseţe a d-nei Mihailidis, declarată mai dinainte pentru politica Franţei, — cele două doamne se împăcaseră în timpul ocupaţiunii germane. D-na Mihailidis convertită la politica cumineniei şi convinsă, însfârşit, că nemţii nu sunt chiar aşa de barbari — probă că cei trei ofiţeri încartiruiţi la ea vorbeau toţi franţuzeşte — oferise odată un ceai generalului Tuelff von Tscheppe und Weidenbach, guvernatorul României ocupate, ceaî la care fusese sfătuită de fineţea diplomaţilor germani să invite şi pe d-na Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni. D-na Mischianu, îndemnată de aceiaşi finete a diplomaţiei germane, veni şi pacea între cele două brave romănce se făcu sub aclamaţiile Excelenţei Sale.

De-atunci, ele rămaseră în legătură şi se vizitară deseori, până în Noembrie 1918, când descălecătorii nouii ţări sfărâmară şi prietenia şi a-tot-puternicia ilustrelor femei. Numai că d-na Angèle Mischianu nu găsi de loc necesar să părăsească arena mondenităţii politice. Cum ea nu făcuse până acum nici o abjurare — spre deosebire de d-na Mihailidis — avu dreptul să se bucure de izbânda idealului naţional şi să-şi reia, cu greu la început, e drept, dar din ce în ce mai cu noroc, ceaiurile şi recepţiile, ce-i nemurise palatul de pe strada Cosma. Avusese e sigur ajutorul fetei ei, d-ra Roxane, care, mulţumită pasiunii ei sportive şi minunatului grajd, era în legătură forţată cu toate persoanele „bine" din proti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pendada bucureșteană. Legațiile înseși începură să cedeze încetul cu încetul. Veniră mai întâi italienii, urmară englezii. Trebui în cele din urmă să se lase seduși și domnii de la legația Franței.

Și, în vreme ce d-na Mihailidis trăia în schimnicie politică, d-na Angèle Mischianu, născută prințesă Baroni, nepoată a lui Talleyrand, își refăcea casa, cum zicea ea însăși satisfăcută. De aceea, ea își privi acum rivala învinsă cu oarecare mândrie de pe calul care lovea nervos din copită în nisipul roșiatic al aleii. D-na Mischianu zise :

— A ! însfârșit, iată-te... De ce-ai îndușmănit atâta lumea ?

La care d-na Mihailidis răspunse calmă .

— Caut să mă odihnesc !

Și cum d-na Mischianu își da seama că nu mai are nimic de întrebat, zise fără voie :

— Aș vrea să te văd !... Nu vrei să primești pe nimeni ?

D-na Mihailidis n'avu să răspundă decât atâta:

— Când vrei !

Iar fata, d-ra Roxane, care vâna de mult să cumpere frumoasele grajduri ale vilei Mihailidis, goale acum, se repezi isteață în vorbă :

— Venim, dacă vrei d-ta, Lunea viitoare.

Salutau în smunciturile cailor cari se împotriveau să-și reia drumul, când un tânăr trecu privind aspru, fără să salute, spre poarta din dos a vilei. Era Vasile Stancu.

D-na Angèle Mischianu și fiica sa, d-ra Roxane, băgară de seamă mișcarea și chiar emoția d-nei Mihailidis la vederea tânărului, care era frumos și sdravăn, și râseră, jucând în trap săltat pe șeile umede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Vasile Stancu trăia din leafa lui de redactor la „Războiul Social", gazeta partidului socialist și a sindicatelor. Nu i-ar fi ajuns, firește, dacă n'ar fi fost oaspetele zilnic de masă la tovarășul Ilănciuc, instalator, în schimbul meditării ce acorda celor doui fii ai acestuia, elevi în clasa IV primară.

Stancu venea la redacție dis-de-dimineață. Ceilalți tovarăși redactori soseau mai târziu, după ce el își isprăvise de cetit ziarele burgheze. Îl găseau mereu incandescent de ură, de hotărire și de mânie, fiindcă era totdeauna la ordinea zilei o chestie care deslănțuia întreg temperamentul de patimă, ca o rachetă de fulgere, al acestui nebun inteligent, cum îi ziceau adversarii.

Cu pumnii strânși, cu părul des ca o învelitoare grea de crep ce-i preciza albul pur al frunții (pe largul căreia vedeai fugărindu-se fulgere), cu fața palidă, pierdută în abundența de văpăi a celor două isvoare de furtună ce erau ochi lui negri, istoviți sub povara genelor mari și triste,— Stancu se plimba dintr'un capăt la altul al odăii și perora, desființa, executa, lumina. Era un precipitat de nervi și de conștiință istorică. Era revoluția universală adăpostită pentru o clipă în trupul, în sângele, în creerul, în cuvântul unui singur om. Și glasul lui cu ferocități de pumnal avea mlădierile catifelate ale violoncelului, insistența asurzitoare a trompetei, și urletul fiarei ațâțate. Iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câte odată deosebeai tremurând, în unele sfârşituri de frază, ecourile îndepărtate ale unor prăbuşiri uriaşe. La întrunire, ca şi în sala micii redacţii, Stancu câştiga şi îngrozea, stăpânea şi prigonea, cu acelaş fel de elocinţă.

Redacţia era o cameră lungă şi îngustă, cu o masă mare la mijloc şi cu un mic biurou în fund, unde citea şi tăcea într'una tovarăşul secretar de redacţie. Singurele vorbe pe care le rostea el, erau:

— Daţi-mi o ţigare !....

Şi asta se repeta, e drept, din zece în zece minute.

Deasupra dulapului redacţional era bustul în ipsos alb al lui Karl Marx, cu barba pătată de cerneală violetă. In perete o mare fotografie a lui Jaurès, în cunoscuta lui atitudine de leu în repaus.

Cei patru redactori ocupau masa dela mijloc şi începeau în fiecare dimineaţă munca lor de pregătire a lumii dreptăţii, printr'o ceartă pe condee şi pe peniţe, pe care n'o putea sfârşi decât intervenţia secretarului de redacţie.

Stancu scria repede şi turburat. La fiecare sfârşit de frază, el se oprea, gemea odată, făcea semne de adâncă satisfacţie şi continua adăugând scrisului şi interjecţii verbale, cari supărau inspiraţia liniştită a colegilor.

— Mai potoleşte-te, tovarăşe Stancu, că nu putem scrie !

— Ha, ha, ha, răcnea el, să vezi cum i-am lucrat !...

Articolul lui Stancu continua totdeauna cu un discurs nesfârşit în care spunea cele mai interesante dintre lucrurile ce ar fi trebuit să scrie.

— Socialismul, tovarăşi, nu e numai o doctrină şi o ţintă. Socialismul e o stare sufletească, pe care trebue s'o creiem, s'o creştem şi s'o întărim. Acesta a fost marele secret al tutulor religiilor cari au rupt istoria trecutului şi au pus temeiul altcia nouă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Din acest punct de vedere, Isus Christos a fost cel mai meșter revoluționar. El s'a ferit să precizeze vre-o doctrină sau vre-o tactică. El a isbutit să însufle doar spirit revoluționar pur, fără vre-o tendință sau țintă precisă, și a săvârșit cea mai mare revoluție a istoriei umane.

„Da, da, tot ce a fost mai eficace în revoluția franceză ca și în cea rusă, a fost această pregătire imprecisă dar susținută de stare sufletească revoluționară, singura în stare să dicteze marile răsturnări și nouile reorânduiri.

— Dar, asta e socialism empiric și revoluționarism mistic, întrerupse ironic un marxist neînduplecat.

— Ei bine, da ! Cred că actul revoluționar chiar pentru un gânditor nu numai pentru muncitorul obișnuit, trebue să ajungă la sublimarea sufletească a misticismului pentru a deveni o realitate și realizator. Trebue ca orice cunoștință activă să purceadă de la sensație, să treacă prin inteligență, pentru a culmina în simțire pură, unica sursă de adevărată acțiune, de credință, de forță și de umanitate.

„Da, tovarăși, știința și rațiunea sunt la baza socialismului. Dar, îmi permit să dau marelui meu stăpân Marx, o nevinovată colaborare de teoria cunoștinței. Raționalist ca și dânsul, raționalist ca orice bun socialist, eu mă duc pentru a-mi lumina calea la maestrul raționalismului, la Spinozza. De la el știu că cunoștința activă are trei grade de desvoltare. Cel de al treilea grad este contopirea totală cu obiectul cunoștinței obiective. După ce prin rațiune ai descifrat, ai sezisat realitatea, după ce apoi prin al doilea proces de elaborare al rațiunei ai ajuns la perceperea clară a acestei realități, — ești mânat către acea supremă săpânire a celor știute : împreunarea mistică cu realitatea universală, — acel *amor in-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tellectualis Dei care e suprema știință, suprema înțelepciune și suprema activitate. Este un misticism al rațiunii. Este, tovarăși, un misticism al științei, al experienței, al realismului celui mai aspru. Așa că fiind un bun marxist, eu nu-l contrazic pe marele nostru ziditor, propovăduind un socialism pe care voi îl numiți în dispreț sentimental. Sunt, în această privință, doar o scânteie din marele incendiu de spiritualitate care a luminat socialismul și istoria, și care e Jaurès. El a înțeles mai mult ca oricine că socialismul rece, științific, așa cum greșiții îl cred propăvăduit de Marx, nu e îndeajuns pentru a realiza revoluția socială, mijloc unic și universal de făptuire a lumii socialiste. In ceeace numea el *acțiune integrală,* era tocmai această pregătire de stare sufletească. Să dăm, tovarăși, poporului numai gustul socialismului și aspirația revoluției, — și am făcut destul. Numai semănând pretutindeni, în burghezime, în armată, în biserică chiar, sufletul nostru, vom săvârși mai mult de cât cu cele mai savante dizertații de exegeză marxistă. Dacă reușim să facem pe un burghez sau pe un ofițer să spună numai, fără să înțeleagă ce este aceea : „sunt socialist". — ascultați-mă pe mine, am făcut o faptă revoluționară... Să creiem, tovarăși, *misterul socialist !* Să creiem *mitul revoluției !* Iată îndatorirea noastră morală !

„Pentru mine, nu e o mirare că revoluția socialistă a isbucnit mai întâi în Rusia și nu în țările materialismului rece industrial. Rusia, tovarăși, a fost și este cel mai mare bazin de misticism al Europei. Fatal era ca tocmai de acolo, și nu din Germania industrială, să înceapă revoluția mondială ! Nici înfrângerea militară, nici faptul că avea cel mai puternic partid socialist din Europa, n'au putut împinge Germania muncitoare la isprăvile ce se așteptau de la ea. N'avea esențialul, n'avea destul misticism ! Fără niciuna din toate aceste condițiuni, chiar fă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ră partid socialist, Rusia mistică și pravoslavnică realizează prima revoluție socialistă a istoriei.

„E o mare învățătură ! Să luăm aminte !...

„Pregătiți, tovarăși, misterul revoluționar în România, deplin lipsită de această pregătire, și veți bineveni în de la revoluția socială !"

Vrăjiți, tovarășii îl ascultau și-l iubeau. El se oprise un moment pentru a relua chestiunea, ca de obiceiu, cu alte cuvinte și cu alte probe mai decisive, când secretarul de redacție, nepăsător și rece, interveni :

— Tovarășe Stancu, fă-mi încă un articolaș de vre-o cinci vingalace.

Secretarul de redacție, fost lucrător tipograf, isbutise să facă redactorilor deplin educația zețărească necesară unei bune împliniri a paginii.

Stancu se uită la ceas ; văzu că e târziu, dar se supuse. Scrise repede sfertul de coloană cerut și plecă în grabă spre casă. Plecă spre casa tovarășului Ilănciuc. Aștepta multă vreme tramvaiul de str. Romană, se îmbrânci cu câțiva cetățeni grăbiți ca și el. Fu foarte supărat când unul, învins de brațul mai voinic al lui Stancu, zise amărât :

— Ne-ai putea lăsa pe noi, săracii, să luăm tramvaiul. Dvs. ciocoii ați putea umbla și cu birja !

Căci, în haina lui cenușie, închisă până sus, cu lavaliera fluturătoare și cu pălăria vastă (ca o cuirasă împotriva cerului în care numai credea), Stancu părea un domn elegant și cel mult bizar. Cei ce nu cunoșteau pe neliniștitul agitator socialist, puteau oricând să-l ia drept un fiu de bani gata cu gusturi vestimentare de artist...

Când ajunse acasă, familia Ilănciuc era de mult în așteptare. El se scuză îndelung către tovarășea Ilănciuc și către tovarășul Ilănciuc. Dete mâna cu copiii cari se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plângeau că „domnul" i-a bătut iar fiindcă au tată socialist, şi se aşează la masă.

Dejunul începu în tăcere, pentru a sfârşi târziu în conversaţii ţipate, la cari colaborau şi strigătele celor doui mici Llănciuci, absolut nerespectuoşi cu revoluţia socială.

Tovarăşul Llănciuc, instalator bogat, proprietar de casă şi posesor al celor mai multe din acţiunile cooperativei electrice, era un socialist, care „n'admitea nimic". El şi-asculta tovarăşii învăţaţi şi li se supunea cu aceste trei vorbe pe cari le repeta într'una în orice împrejurare: „n'admit nimic". Tovarăşul Llănciuc aproba orice discurs sau orice idee cu aceste trei vorbe, cari îl aşezaseră de mult în rândurile extremiştilor: „n'admit nimic!"

Tot aşa fu şi acum când Stancu vorbi de ceeace scrisese pentru gazeta de mâine. Tovarăşul Llănciuc îl ascultă şi încheie expunerea cu un aprobativ: „Foarte bine, n'admit nimic".

După masă, Stancu trecu în odaia copiilor, unde timp de o oră îşi plăti din greu masa instruind obrăznicia recalcitrantă a celor doui dolofani leneşi (şi inteligenţi, ca toţi copiii).

Când eşi din odaia de „meditaţie", aprins la faţă şi asudat, el auzi că Iancu Pelerină e în magazie,—venise, îmbucase ceva şi se oferise să spargă câteva lemne d-nei Llănciuc.

Iancu Pelerină era un vechiu stâlp liniştit şi respectat al clubului socialist. Student de peste 15 ani, el făcuse de trei ori rotaţia tutulor facultăţilor în aceiaşi veşnică, neînvechită, pelerină castanie, care îi dăduse numele şi celebritatea. Vara şi iarna, pe ploaie sau sub arşiţa de iad a zilelor incendiate, Iancu era mereu cu pelerina lui largă, purtată solemn pe umerii laţi, ca o togă de augustă magistratură. Cu pletele blonde, în şuviţe neîngrijite, că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zând peste guler de sub pălăria cât o tavă de colivă, cu mustățile lungi și răsucite sub gură, nenea Iancu Pelerină era prin măreața lui statură și prin ciudățenia îmbrăcămintei, un monument al vremii. Deși era principial sub steagul revoluției, nenea Iancu Pelerină era omul cel mai liniștit și mai plictisit. Era celebru la cafeneaua Imperial, unde ocupa un loc de seamă, trei ore pe zi, la masa intelectualilor și a scriitorilor, prin capacitatea lui neajunsă de a căsca : toți își aminteau ca de un fapt istoric ziua aceea moleșitoare de Iulie când nenea Iancu își scrintise fălcile căscând și când fu nevoit să intre în spital pentru a și le îndrepta. Cu capul lăsat puțin pe umărul drept, cu privirile îngreuiate, el asculta pe ceilalți cu o amicală și nesfârșită răbdare; rar, foarte rar, când se amesteca în discuție. Atunci vorbea profetic și revelator. Cuvintele lui cădeau grele și conturate ca niște pietre în atenția surprinsă a unor oameni neobișnuiți să-l audă.

La club, nu aplauda, nu vorbea, nu vocifera. Asculta și se supunea tăcut. Era stimat de intelectualii mișcării pentru devotamentul lui nepretențios. Redactor cu numele la ziarul partidului, fiindcă nu scrisese decât un singur articol, —odată, împotriva câinilor vagabonzi—nenea Iancu era totuș tovarășul cel mai lipit de sala redacției. Era paznicul ei. Și, Pelerină se impunea respectului redactorilor, prin acel mistic prestigiu pe care ibutesc totdeauna să-l aibă în politică oamenii ce știu, cu solemnă consecvență, să nu facă nimic. Cele câteva informații verbale pe cari le-aducea zilnic secretarului de redacție (și erau informații prețioase fiindcă nenea Iancu, deși socialist, era primit cu simpatie din pricina originalității înfățișării și costumului său, și în cercurile burgheze) plăteau cei 20 de lei pe zi cu care era gratificat de administratorul ziarului. Era prietenul bine primit al caselor so-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cialiştilor înstăriţi — tovarăşul Llănciuc, tovarăşul Naie Niţă, şi alţii — unde, în schimbul micilor servicii de gospodărie, putea găsi totdeauna un dejun sau un prânz prietenesc. Când tovarăşea Llănciuc avea bunăoară nevoie de cumpărat lemne, ori varză, ori de găsit servitoare, tovarăşului Iancu se adresa; şi el, calm şi îndatoritor, se executa fără osteneală. Două obiceiuri la cari nu renunţa, însă, sub nici un cuvânt: la cele trei ore de cafenea, între 3-6 după amiază, şi la cele două de bibliotecă, între 9-11 seara, în sălile Fundaţiei universitare. În fiecare miez de noapte el intra tainic în sala de redacţie, în care fumul de ţigare mai plutea încă sleit, şi desbrăcându-se grabnic se înghesuia pe canapeluţa prăfuită dintre cele două ferestre. Acolo era culcuşul lui nenea Iancu. Îl ştiau toţi redactorii, dar nu-l întreba nimeni niciodată. Era o complicitate tăcută de discreţie şi respect. Un mic geamantanaş de pânză galbenă, pătat cu cafea, şi cu scursori de lumânări de spermanţet, era unicul bagaj al ciudatului oaspete.

Stancu iubea şi preţuia pe Iancu Pelerină pentru inteligenţa lui tăcută şi leneşe, pentru înţelepciunea lui dispreţuitoare. Era unicul prieten în mişcare — era singurul om cu care vorbea tovărăşeşte fără să-i zică tovarăş... Se bucură şi-acum să-l întâlnească la Llănciuc şi-l aşteptă să sfârşească treaba din magazie. Tovarăşea Llănciuc explică lui Stancu:

— Aşa e tovarăşul Iancu... gentil... M'auzî că n'am lemne şi-mi zise: „lasă, tovarăşe, că sparg eu"... Foarte gentil!...

Stancu n'aşteptă mult. Iancu intră, cu fruntea asudată, reaşezându-şi pelerina pe umeri. Plecară împreună. Era o după-amiază năclăită cu un cer plin de băşici de săpun. Oamenii păreau mici şi inutili în această mare de lenevie care umplea văzduhul. Iancu căscă. El îşi da sea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ma cu necaz că pierduse un ceas de cafenea, dar nu se grăbea. Lângă nervozitatea înflăcărată a lui Stancu, calmul plictiselii nesfârșite a prietenului părea o mustrare și o ironie. Stancu zise:

— Ce fericit ești tu, Iancule, că nu te-aprinde nimic din ceeace vezi și auzi! Da, desigur, tu ești mai sănătos ca mine; tu ești omul perfect sănătos... Ceeace prețuesc semenii mei la mine, e, negreșit, o tristă și ucigătoare boală...

Iancu căscă încăodată și-și privi prietenul de sus, cu un zâmbet bun. Stancu, umilit, oftă:

— Mi-e dor și mie de o liniște ca a ta !...

— Nu, Stancule, nu-ți fie dor de ceeace te-ar ucide... Tu ostenești tocmai din pricină că, molipsit de mine, îți părăsești o clipă firea ta proprie... Obosești fiindcă tinzi către ceeace nu ți se potrivește... Nu ostenește nimeni când rămâne identic cu el însuși...

Și Iancu căscă violent. Mergeau tăcuți pe străzi încinse, către centrul orașului. Ajunși în calea Victoriei, se despărțiră.

— Unde te duci, Iancule ?

— La cafenea... Am o discuție cu niște măgari cari susțineau eri că futurismul e o fază a decadentismului mistic când nu e decât un exces de romantism desisterizat... Mă duc că am întârziat....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Tovarăşii nu prea veneau la redacţie. Mai asidue erau tinerele tovarăşe, cari se întreceau să aducă informaţii şi să ceară lămuriri. Faptul că direcţia Teatrului Naţional cutezase gestul revoluţionar de a da şi *Răsboiului Social* un bilet permanent de liberă intrare — lucru ce ameninţa serios situaţia directorului Teatrului — făcuse redacţia socialistă foarte atrăgătoare pentru tovarăşele cari ştiau de această favoare burgheză şi cari se bucurau de protecţia redactorilor. Intre ele, era frumoasa Firina. Ea venea să ceară biletul în fiecare săptămână şi nu-l dobândea niciodată. Departe de a se supăra, era veselă să audă mereu:

— Treci săptămâna viitoare, tovarăşe, poate că o să ai mai mult noroc.

Şi Firina venea iarăşi peste câteva zile. Intreba mai întâi, când se întâmpla să întâlnească pe vre-un cunoscut ce eşea de la redacţie, dacă tovarăşul Stancu e înnăuntru. Când i se spunea că nu e, renunţa să mai intre. Venea mai târziu sau a doua zi. Lui vroia să i se adreseze, dar secretarul de redacţie se grăbea să-i repete scuza obişnuită. Stancu o privea distrat şi-şi vedea de treabă.

Ea pleca fără necaz şi fără exasperare. Ochii ei surâzători şi umezi,— surâzători şi umezi ca două dimineţi de vară — erau ca două dimineţi perpetui de linişte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi surprize. Fără gânduri şi fără aspiraţii, fără revolte şi fără dorinţi, Firina părea o fărâmă nefalsificată din frumuseţea insensibilă a naturii şi, deci, a femeii. Era frumoasă fără vanitate şi era generoasă fără precupeţire. Avea în înfăţişare nefalsificată, adică needucată, toată inconştienţa şi toată acea stupiditate de madonă, care înfrumuseţează sexul adorat. Aşa părea celui ce-o vedea întâia oară.

Adăuga inocenţei o patimă fricoasă care nu-i vătăma nimic din virginitatea inexistenţei ei sufleteşti. Era femeia pură, fără adausurile de inteligenţă inutilă pe cari le-au înlesnit femeii pretenţiile neghiobiei bărbatului.

Firina avea un amant care îi plătea o leafă mică, dar ea nu avea niciodată sentimentul că-l înşeală când se lăsa darnic dorinţii ei proprii.

Socialismul ei era o afirmaţie, de care nu se putea scuti aşa cum nu s'ar fi putut lipsi de numele ei însuşi.

— Sunt socialistă!

Atâta tot. Şi era, fiindcă venea cu toată inima la întrunirile şi manifestaţiunile tovarăşilor. Era fiindcă, fără a pricepe nimic, ar fi înfruntat toate suferinţele şi orice martiriu. Nimic şi nimeni n'ar fi putut-o sili să nu mai spună:

— Sunt socialistă!

In definitiv, orice credinţă se reduce la o afirmaţie care poate încăpea în mai multe sau mai puţine cuvinte... Că ele pot fi un op întreg de judecăţi sau numai o propoziţie simplă (eliptică de subiect), ceeace interesează e doar capacitatea de sinceritate şi acţiune ce cuprind; „Capitalul" lui Karl Marx, ca şi „sunt socialistă" a tovarăşei Firina, au din punct de vedere al valorii sufleteşti individuale, aceiaşi însemnătate: manifestă deopotrivă o conştiinţă. Şi, ce e conştiinţa decât consecvenţa unei afirmări de tine însuţi? Tovarăşea Firina se urmărea pe ea însăşi, granificându-şi existenţa, în această propoziţie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care dacă n'avea sens, avea în schimb toate puterile de fanatizare ce-i trebuiau:

— Sunt socialistă!

Amantul ei, advocatul Rădescu, un bătrâior cu amintiri ce nu-l lăsau să îmbătrânească, nu avea nimic de zis împotriva principiilor fetei. Din contră, sensația de a se culca cu o revoluționară, îl excita în chip deosebit și pervers. Cum pentru el, socialist însemna nihilist sau dinamitard, intimitatea Firinei da impotenței bătrânului și voluptatea de a scruta pericole teribile. Această legătură a lui, îl făcea, de altfel, foarte interesant și la clubul Tinerimea, unde capul chel și fața lăptoasă și sbârcită a berbantului—sbârcită, spunea el, din cauza unei grele operații la pântece—primea omagiul indiscreților amabile.

Toți „clubmanii" se uitau la el cu o nedumerire admirativă:

— Trăește cu o socialistă!....

El îi privea cu un aer de erou sadic.

Firina habar n'avea de ce mult înseamnă pentru emoțiile clubului „Tinerimea". Lipsa ei de dorinți, de aspirații și de lăcomie femenină, se turbura numai cu această imprecisă, vagă și ciudată necesitate de a vedea mereu pe Stancu.

Nu se putea spune că-l iubește, fiindcă niciodată nu suferea din pricina neatenției lui. Dar, îi trebuia prezența lui. Îl căuta. Îi era destul dacă-l vedea chiar numai la întrunirile dela club. Una din acele necesități nepătimașe și prostești cari te fac să nu poți trăi fără anume breloc sau fără a vedea zilnic anume lucru. Sunt acele „ticuri" ale sufletului, cari schimonosesc invizibil personalitatea omenească...

De multe ori, plecând dela clubul socialist, dela vre-o întrunire a partidului, Firina se lua furiș pe urma pașilor mari și triști ai lui Stancu și-l urmărea până la el acasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în str. Popa Tatu. El n'o băga în seamă niciodată, întâi fiindcă nu-l interesa nimic din ceeace îl urmărea şi al doilea fiindcă nu cunoştea de loc pe tovarăşea Firina.

Socialismul se confunda în mica ei conştiinţă civică cu ochii fulgerători ca doui nori negri de furtună, cu gura brutală şi aprinsă ca un răsărit de vară, cu toată frumuseţea rea şi bizară a lui Vasile Stancu...

Nu-şi da seama dacă se numea iubire, fiindcă simţimântul ei pentru Stancu nu se împletea cu nici o dorinţă, ci, dimpotrivă, îi îneca simţurile ca un potop de pudoare curioasă şi tristă. In aşa fel că, găsindu-se singură goală înaintea oglinzii, se acoperea roşindu-se la faţă dacă din întâmplare vre-un fulger de gând îi aducea aminte imagina straşnică a lui Stancu. Era o robire care pornea dincolo de simţuri, din acele regiuni ale sufletului femeiesc, pe cari nu le-au făcut să vibreze decât marii iniţiaţi,—singurii iubiţi de femei, dar cari tocmai de aceia n'au putut avea femei. Făcute numai să slujească iubirea, femeile nu isbutesc să iubească decât cu preţul desexualizării lor.

In acest chip iubea, dacă se putea numi astfel, Firina. Nu dorea să-l cunoască mai mult, nici să-i dea mai mult. Ce-ar fi putut ea să-i spună şi ce i-ar fi putut cere ca să se simtă împăcată, când pornirea, aspiraţia ei către Stancu era fără putinţă ori poftă de împăcare. Aşa cum tremura amintindu-şi, când se întindea leneşe dimineaţa în patul ei cald, de Ionel Frumosul, tot aşa ameţea când îşi rechema chipul lui Vasile Stancu. Nimic din fiorii cari o îmbătau în dorul după cel dintâi nu se amesteca în această nesăţioasă, nesfârşită şi imposibilă avântare către celălalt. Era ca o boală, căci ca într'o boală îşi simţea fiinţa întreagă excitată fără ispită şi fără sens. Il urmărea mereu dela redacţie sau dela club până acasă. Şi ochii îi străluceau de beţii supreme în această urmărire de hipnoză.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Privirile ei îl îmbrățișau, îl dizolvau, îl contopeau în ea însăși, fără ca brațele, fără ca sânii, fără ca buzele ei să dorească și să-l ceară. Iar când se oprea în colț pentru a-l zări intrând în gangul casei, ea se rezema de o cutie poștală de scrisori, ca să-și consume tremurul din urmă al unei ațâțări ce se prelungise dureros de mult.... Ușurată și istovită, tristă și fericită, ea se întorcea acasă, ori pornea grabnic la locul de întâlnire cu Ionel Frumosul. Îi plăcea făptura smuncită, spontaneitatea brutală a simțurilor lui, îi plăcea patima—par'că dușmănia—cu care o tiranizza violența și graba lui fără sfârșit. Dar, nici în clipele cele mai isbutite de abandon în stăpânirea dulcei lui bestialități, Firina nu izbutea să aibă ce-și acorda singură, după douăzeci de minute de urmărire fascinată, când rezimată de cutia poștală de scrisori vedea cum silueta impunătoare a lui Stancu dispărea în gangul murdar al caselor din Popa-Tatu.

O noapte întreagă de iubire lângă Ionel Frumosul nu făcea de cât să-i întărâte mai mult aspirația către Stancu. Și pleca, înebunită, a doua zi, cu ochii pierduți în două găuri imense de întuneric și suferință, cu buzele arse de sorbirile seci ale clipelor când gura surâde și sufere adunând într'un geamăt toate bucuriile trecute și viitoare ale vieții infinite.... Pleca desființată de toate plăcerile simțurilor să caute pe Vasile Stancu, și să-l urmărească—mai ales, în această dureroasă stare de împăcare—pentru a-și pregăti momentul suprem de lângă cutia poștală de scrisori...

Se târa, apoi, nefericită și îngrozită până acasă la ea, unde bătrânul ei susținător, delicatul advocat Rădescu, venea s'o vadă cu îngrijorare. Cucerită de delicatețea lui fără pretenții, conștiința socialistă a Firinii, așa de aspru încercată, isbucnea într'o reflecție care mulțumea pe bătrâna mamă, rămasă reacționară:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Boerul e tot boer!...

Căci, după asemenea acumulare de întâmplări, Firina cuprinsă de desgust și de exasperare, rămânea în casă zile întregi, văzută numai de delicatul ei bătrâior, care după ce o desmierda, o asigura că va juca în seara aceea la „Tinerimea" în norocul ei.

— În norocul socialismului, spunea ea intransigentă, știind că asta excită pe bătrân.

— Fie, fie, convenea el cu glasul îngroșat de dorințe trezite brusc. Dar, degetele ei respingeau mâna flască a bătrânelului, care se lupta ridicol cu cuvertura.

— Vezi, sunt bolnavă, și nu mă lași în pace... Nu mă iubești.

Și delicatețea bietului om se supunea, mulțumindu-se cu o mângâiere tandră. Firina îi apuca teatral capul lui sbârcit și alb ca de cretă între palme și-l privea cu aer de fermecare. Gestul îmbăta nespus orgoliul bătrânului, care se ridica încântat și privindu-se în oglindă spunea surâzător, ca pentru sine:

— Nu e așa că sunt frumușel ?

Firina era prea femee ca să surâdă, mai ales că autocomplimentarea aceasta era urmată totdeauna de cel mai autoritar dintre gesturile amantului : introducerea mâinii stângi sub haină și scoaterea unui porte-monnaie-u vechi și răpănos, pe care Rădescu afirma că-l are ca porte-bonheur de la fosta lui soție fugită cu un căpitan de cavalerie. Puțin avea Rădescu pentru banii pe care-i da, dar lipsa amantei socialiste l-ar fi deposedat de originalitatea care-l făcea așa de interesant la „Tinerimea".

Oboseala și desgustul de ea însăși cari o rețineau în casă câteva zile, nu micșorau cu nimic avântul viciului ei care se relua brusc, fără nici o pregătire. De abia însdrăvenită după o asemenea furtună a patimei, Firina pornea iarăși proaspătă să caute deopotrivă și pe unul și pe ce-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lălalt: pe amantul trupului și pe cel al propriei ei voluptăți. Și căutându-i, ochii ei se făceau iară buni și se umpleau fals de o inocență surâzătoare care intimida și fermeca. In seara aceea, porni fără să aleagă prea mult dela club, unde fusese ședință literară, după urma pașilor lui Stancu, deși Ionel Frumosul îi șoptise la ureche o vorbă căreia niciodată Firina nu-i putea rezista. Venea tiptil, ca de obiceiu, în urmă-i, la vre-o 50 de pași, cu ochii larg deschiși în întunericul subțire al unei nopți de Mai.. O mare liniște cădea ca o ploaie din ceruri. Bucureștiul se pitula par'că sub acest potop de pace. Trecătorii rari și grăbiți se furișau pe sub streșini. Stelele mici se jucau îndepărtate. Liniștea cădea insistent, potopitor....

Firina văzu cu tristețe cum idolul adorației și viciului ei își întoarse capul interesat, după un grup de fete care-l înbiau în strada Știrbei-Vodă. Ea trecu cu autoritate și cu dispreț printre precupețele iubirii, cari espectorau porcării între ele pentru a jigni pe trecătoare.

Stancu se mai uită odată înapoi, dar văzându-se urmărit de cineva, se rușină să se înapoieze. Intunericul se îngrămădise întreg pe strada Câmpineanu. Fruntașul socialist îl înfruntă cu grabă și dispăru într'însul. Firina îl urma contrariată, fiindcă simțurile ei viciate nu aveau răgazul de a se acorda cu înfiorările absurde și sublime ce și le descoperea în asemenea călătorie. Pe străzile pustii, flueratul îndepărtat al unei locomotive se plimba par'că material ca un șarpe lung de sunete vizibile.

Stancu auzi pașii mici, stăruitori, în urmă-i, și se întoarse să vadă cine e. Își da seama că e o femeie și-i plăcea că e o femeie. Se putea să fie o agentă a poliției trimisă cu cine știe ce scopuri, dar îi era tot una lui. Cu atât mai bine dacă spioana, în exces de zel profesional, ar accepta să-l întovărășească !... Deci, Stancu se opri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar şi paşii mici se opriră. El aşteptă mult, îndărătnic. Urmăritoarea dispăruse.

In cele din urmă plictisit, Stancu îşi reluă drumul. La un colţ de stradă privi înapoi şi văzu sub umbrela de raze galbene a unui felinar, silueta fină a unei femei. Fu o imagină care-i rechemă tristele pofte. Dar, obosit, nu se lăsă târât înapoi către locurile unde învăţase posibilitatea potolirilor.

Când ajunse, însă, în colţul din urmă al străzii Popa Tatu, înciudarea de a vedea mereu la o sută de metri în urmă-i bizara urmăritoare, îl determină să caute printr'o stratagenă lămurirea. Se ascunse, deci, în primul gang, ce-i ieşi înainte. De acolo, el auzi în pustiul străzii, cum paşii mici se grăbesc, cum se domolesc nedumeriţi, cum se opresc o leacă şi cum iarăşi îşi reiau mersul cu sfială... El ieşi din ascunzătoare exact în momentul când ciudata urmăritoare trecuse îndestul ca să nu se mai poată întoarce înapoi.

— Te-am prins, spuse el fără voie.

— Ce tovarăşe Stancu, ţi-e frică?

— Mă cunoşti?

— Fireşte.

— Cine eşti d-ta?

— Ce-ţi pasă!....

— Şi unde mergi?

Ea şovăi în răspuns, dar articulă totuşi:

— Mă duc acasă!...

Merseră unul lângă altul o vreme, fără a-şi spune nimic. Târziu şi prosteşte, el o întrebă încet:

— Stai departe?

— Da!

Şi iar tăcură. Tăcură mult, obositor. Trecuseră, tăcând, de casa lui Stancu. El căuta zadarnic să întrebe ceva, adică să-i spună altceva decât era ispitit să-i ceară nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai decât și pătimaș. Intărâtarea poftelor îl prostise. El găsi în sfârșit :

— De ce te fereai de mine ?

Ea răspunse destul de târziu ca să fie ridicol răspunsul:

— Nu m'am ferit de loc.

El izbucni, aproape răstit:

— Ba da, ba da, ia spune-mi de ce ?

Și el o apucă de braț tremurând; își simția glasul încleiat într'un chiag gros și rebel. O luă apoi de talie. Ea nu zicea nimic. O strânse. Trupul ei moale se supunea fără înfiorare. Simțea că strânge lângă el, mergând cu pașii împletiți, o paralitică. Ar fi vrut să-i spună, să-i ceară dar nu isbutea să articuleze nici o vorbă : gura i se încleștase într'un scâncet nesfârșit și stupid. Și ea i se supunea cu o supunere ce-l intimida și mai tare.

Căci omul acesta clocotitor de îndrăzneală, acest frumos răsturnător de lume, revoluționarul fără cruțare, și cu ochii așa de aprinși, avea în fața femeilor sfiiciunea unui beteag. Cocotele înseși din colțul străzii Umbrei îl sfiau. Noroc că ele luau totdeauna inițiativa scurtelor idile de cari avea nevoie din când în când temutul revoluționar.

Numai când colțul întunecat de stradă îi înlesni îndrăsneala de a prinde de-abinelea în brațe, cu brațele amândouă, trupul moale și cald al Firinii, Stancu câștigă puterea de a grăi :

— Hai cu mine!

Firina nu răspunse nimic. Fără să fie nevoie, el o smunci brutal, mai mult ca să-și dea sie-și curaj decât ca s'o miște pe ea. Și aproape purtând-o pe sus, porni înapoi, căci trecuse cu mult de casă. Un fluerat prelungit și leneș de vardist îi descleștă brațul ce se lipise de talia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fragedă; pe faţa fetei încremenise o seriozitate de nebună.

El o conduse cu precauţiuni jignitoare până în camera lui. Nu aprinse lampa nici în coridor, nici în hall, ca să nu-şi trezească proprietăreasa. Făcu lumină în odaie de abia după ce încuie uşa cu cheia. Firina rămase încremenită în mijlocul odăii, cu o mână fixată de obraz, ca într'o poză idioată şi nereuşită a uimirii. Odaia idolului ei revoluţionar nu avea nimic din ce-şi închipuia ea că trebue să fie un astfel de laborator de lume nouă. Un pat de nuc lustruit cu spetezele înalte şi cu podoabe sculptate; pe pereţii zugrăviţi cu mari flori abracadabrante de o invenţie îndrăzneaţă şi meschină, erau înşiruite câteva fotografii de tinereţe ale d-nei Sartirelli, gazda, lângă două cromolitografii reprezentând două scene din tragedia Maurului din Veneţia şi portretul marelui duce Nicolae Alexandrovici, fostul comandant al trupelor ruse în războiul 1877-1878,— personalitate ilustră de care gloria carierei apuse a d-nei Sartirelli lega amintirea unei idile invidiate de toate cocoanele distinse ale Bucureştiului de atunci. Masa mică neagră între cele două ferestre (pe care erau îngrămădite hârtii în neregulă, o călimară, un sfeşnic şi o ceaşcă de ceai) ţinea evident loc de biurou. O etajeră rulantă se pleca sub povara cărţilor înghesuite şi sub bustul de proastă industrie al lui Karl Marx.

Firina zâmbea cu zâmbet fals şi trist. Se strâmbă numai când Stancu, brutal din cauza timidităţii care-l desfiinţa încă, năpusti asupră-i două braţe aproape duşmănoase în ferocitatea dorinţii ce le încorda şi o gură lacomă care, căutând orbeşte buzele, se lăsă oribilă peste nasul mic şi fragil al fetei înfricoşate. Puterea braţelor lui înebunite o şi cerşea spre pat, — căci în această forţă invincibilă de poftă deslănţuită, era totuşi umilin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ța unei rugi, stăruința tremurătoare a unei implorări.

Și Firina se împotrivea. Capul ei se întorcea aproape cu oroare ferind dureros cascada respirației și privirilor lui Stancu.

— Lasă-mă! scâncea ea cu implorarea unei jigniri neputincioase.

— Cum? De ce?... riposta el aprins și prostește, cu o voce care venea de aiurea.

— Lasă-mă, stăruia ea sbătându-se în brațele încleștate cari o brutalizau și o rugau, o robeau și-i se supuneau. Firina se împotrivea. Surprins și întărâtat mai mult, el o ridică pe sus și o trânti în pat. Vroi să cadă peste ea, dar mâna ei mică se înfipse ca o broască în gâtul agresorului.

— Lasă-mă că țip! răcnea înăbușit Firina.

— De ce nu vrei? șoptea umilit și furios Stancu.

— Lasă-mă, spuse ea scurt și dete să se ridice. Dar, el o prinse din nou în brațe și-o prăbuși violent cu capul în perne. Și în vreme ce mâinile o tiranizau și o chinuiau, gura lui o mângâia cu sărutări șterse, rușinate, respectuoase, ca sărutările cari sărută icoana.

— Lasă-mă, repeta ea sufocată și nebiruită.

Dar furia lui se aprinse mai tare. Uimit, jignit și revoltat, el se deslănțui cu ură împotriva îndărătniciei ciudate a copilei. Ingrozită, Firina se simți nevoită să facă apel la înaltele simțiminte ale tânărului care își și fixase genunchiul cu o ură de ucigaș. Ea zise cu un glas liniștit dintr'odată:

— Tovarășe Stancu, nu e frumos ce faci.

Ea accentuă pe cuvântul tovarăș și fiindcă își dete seama că apăsarea ce o asuprea slăbește sub acest apel, ca stărui:

— Te porți ca un burghez!

Fură cuvintele magice, cari dintr'odată dărâmară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată încordarea sălbatecă a tânărului. Se făcu mic, aproape nevăzut lângă Firina, care se şi ridicase de pe perne; cu spatele rezemat de covorul cu păun din perete, îşi potrivea părul, cătând cu scârbă la Stancu ce suferea acoperindu-şi faţa cu mâinile amândouă.

Rămaseră astfel câteva minute. Ea vru să se ridice. în cele din urmă, şi să păşească peste trupul lui Stancu care îi aţinea calea la marginea patului. Dar, mişcarea aceasta care demască iarăşi înaintea tânărului toată frumuseţea caldă a trupului Firinii, îl aprinse din nou. El vru s'o reţină cu blândeţe. Ea se opuse mânios.

— Ei nu, nu te las, insistă el cu necaz. Şi braţele i se încolăciră din nou cu şi mai multă lăcomie în jurul trupului plăpând al Firinii, care-l insulta :

— Brută, burghez, bestie !...

Insultele fetei, în loc de a-l potoli, nu făceau decât să adauge dorinţii lui furie mai multă; era o rupere totală a omeniei lui, nici o sfială nu-l mai aţinea. Şi Stancu înebunit de această opunere ce-l degrada şi-l batjocorea, se purtă în adevăr ca o brută. Când şi ultimele atacuri ale acestui asalt de patimă fură respinse, Firina simţi în jurul gâtului ghiarele asasine ale lui Stancu, care, cu ochii ieşiţi din orbite, ca nişte antene de otravă, cu faţa arsă şi monstruos de urât, răcnea:

— Te omor!...

Firina se strâmbă ca sub năvala unui miros desgustător, duse braţul peste ochi şi se supuse.

Victoria lui Stancu fu sinistră. Două minute după această adevărată execuţie, Firina cu spatele spre el, rămas întins şi nenorocit în pat, îşi potrivea cu desgust rochia.

Plecă fără a spune o vorbă. Doar uşa trântită rosti protestarea şi desgustul fetei.

Stancu se trezi târziu şi ameţit. Aventura aceasta îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâhnea și-l micșora în proprii lui ochi. Peste tot necazul, se așeza cu o înfricare de nălucă întrebarea: pentru ce oare, fetița aceia, care-l urmărise, care-i primise mângâierile, care primise să vină în odaia lui, se împotrivise cu atâta încordare ? Normalitatea vulgară a simțurilor lui Stancu nu isbutea să deslușească ciudățenia.

— Cine o fi și ce vroia ?

O îndoită curiozitate îi turbura judecata. Deslușirea ce credea că găsește un minut, îi apărea repede ridicolă. Căuta alta care-l mulțumea doar atât cât și-o formula, ca apoi să râdă singur de prostia lui.

Chinuindu-și mintea cu această crudă explorare a unor neînțelegrei otrăvite, Stancu isbuti să demaște în sine doar rostul stăruinții lui de a-și lămuri. Și-și dete seama că îl durea mult nesupunerea fetei și brutalitatea lui. Îl durea ca o înfrângere amară.

— Cine e și unde ași mai putea-o vedea ? își zicea Stancu, mâhnit. Sărind din pat cu enervare el se hotărî să o caute mereu la ședințele clubului și chiar la întrunirile fiecărui sindicat în parte.

— Trebue să fie o polițistă... E sigur.

Infrângerea da lui Stancu o atâtare a orgoliului care putea părea o îndrăgostire. Stancu dorea așa de puternic să revadă pe ciudata și neînvinsa lui arătare, că ajungea să-și pară lui însuși înamorat. Căci, carnea catifelată a pulpelor ei rebele, lăsase în degetele lui Stancu senzații îmbibate ca un parfum pe care îl prinsese în carnea lui întreagă și pe care îl suferea ca o otravă fierbând în fiecare por. Și pieptul ei care-l respingea cu atât farmec în timp ce el o brutaliza și trupul care se încorda ca un arc în opunerea-i supusă, întărâtau exasperarea înfrângerii lui Stancu. Și el dorea pe necunoscuta aceia stranie. O vroia pentru a o avea întreagă și fără împotrivire. Era înfrângerea și curiozitatea, era nepotolirea simțurilor și neînțelegerea atâtătoare a celor întâmplate :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ele îi asmuțeau toate gândurile către această femee care trecuse prin brațele lui ca o fantasmă batjocoritoare.

Stancu se îmbrăcă nervos, vorbindu-și singur. Când ieși în entrée d-na Sartirelli îl aștepta. Peruca ei roșcată bine ticluită pe albul veșted al frunții, îi încadra fața tatuată de sbârcituri și vopsită, ca o căciulă inutilă și hazlie. Picior peste picior în chimonoul ei roz și în atitudinea unei cochetării îmbălsămate, cocota veterană, se desfăta în fiecare dimineață să primească salutul tovarășului frumos și voinic. Pericolele și perchezițiile polițienești la cari își supunea casa, departe de a o nemulțumi, erau singurele prilejuri cari îi mai aduceau în sufletul el rămas tânăr, necazurile darnice ale aventurii. Și aventura fusese voluptatea și viciul d-nei Sartirelli. Scandalul: iată ce constituise esența vieții acestei vicioase a auto-ponegririi. Bătrânețea îl izgonise. Adăpostirea unui socialist periculos în casa ei, îi reconstituise emoțiile defuncte.... D-na Sartirelli avea iarăși, ca odinioară, momente când tremura, când se agita, când plângea, când înjura, când protesta... Și în pornirea ei împotriva violenței autorității, simția clocotind toate acele forțe adormite, dar încă vii, ale unei tinereți înfiorate de toate spasmurile și amenințările libertății. Căci, d-na Sartirelli nu fusese cocotă din simplă profesie, sau dintr'o tragică fatalitate; ea fusese o aleasă, o artistă, o inspirată — aproape mistică — a iubirii oferite. Fusese cocotă cum e cineva erou sau poet: din instinct, din aspirație fără țintă, din pornirea de a trăi alături de normal sau de ce e stabilit.

Și în zilele când camera lui Stancu era răvășită de Siguranță în căutarea de documente compromițătoare, d-na Sartirelli văzându-și casa plină de polițiști și de violență, avea putința iarăși să-și descarce temperamentul în ocări și gesturi de protestare. Solidarizarea ei nevoită cu Stancu, isbutise cu încetul s'o înfră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țească cu o credință pe care o ignora și împotriva căreia avusese totdeauna o dușmănie plină de obscuritate. După fiecare percheziție, d-na Sartirelli se simțea alături de Stancu, sub același drapel de apărare... Mizeria ei de-acum răsvrătită de amintirile unei glorii pierdute, desăvârșea nevoia de a suferi cu revoluționarul ei chiriaș.

— Numai eu te înțeleg, d-le Stancu, repeta ea într'una cu protecție și amiciție.

Stancu îi ascultă și astădată povestea matinală, care începea în fiecare zi în chip deosebit pentru a sfârși totdeauna la fel. După ce-i comunică, deci, că a văzut eri pe fereastră toată ziua doui tipi, unul cu cioc și altul ras, cari s'au plimbat prin dreptul casei, ea isbucni:

— Ah, mizerabilii, mitocanii!... Cum să nu fii socialist în vremurile astea. Că ți-e și scârbă... Ce? parcă mai sunt acum domni, boeri, ca altădată! la! niște parveniți scârboși... Uite-te la ce femei se lansează acum ca să vezi câte parale fac... Foarte bine, d-le Stancu, că ești socialist! Nici nu merită să fii altfel, azi... Ei, cum era pe vremea mea!... Când venea 'beizadea Mitică și cu Kneazul și cu ai lor la mine la masă... Uite, aveam o sofragerie cât tot apartamentul ăsta... Și, ce să spun, toată ziua era masa întinsă... Ei, s'au dus vremurile alea... Și careta mea! Eu am avut, d-le Stancu, cea dintâi în București caretă cu roți de cauciuc...

Și d-na Sartirelli privea cu un surâs de jale pe fereastră în spre stradă, de unde venea sunetul strident al unui tramvai. Stancu se pregătea s'o salute pentru a pleca, dar ea mereu cu privirile spre strada care vuia de trezirea grăbită a dimineții, continuă:

— Da, d-le Stancu, ai dreptate să fii socialist. Nimic nu mai e cum se cade în țara asta. Boerii sunt mitocani și mitocanii s'au boerit... Numai eu te înțeleg.

Stancu reușea cu greu să se desfacă din asediul vor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băriei şi amintirilor d-nei Sartirelli. Ea aprindea ţigară după ţigară şi ruga într'una pe Stancu să ia loc. Piciorul ei rămas tânăr şi nervos, autonomizat par'că de o memorie fiziologică localizată, se descoperea singur (în ciuda seriozităţii grave şi aproape apostoliceşti a d-nei Sartirelli), — era o deprindere locală a fostei cochetării profesionale pe care nici vârsta, nici cuminţirea d-nei Sartirelli, n'o mai putuseră stârpi...

Stancu o ascultă cu răbdare, fără a spune o vorbă. In jurul dinţilor falsi aşezaţi cu regularitatea unor clape de pian, buzele ei strânse îşi mişcau roşul crud (în violenţe de pamflet revoluţionar) când rechema imaginile splendorilor de altădată.

Când se ridică, însfârşit, să plece, d-na Sartirelli întinzându-i mâna, îi zise:

— Ce rău îmi pare că nu mai vii pe acasă ca să mai stăm de vorbă!...

Stancu ieşi în stradă, ameţit şi bucuros că putea gândi în linişte la fata ciudată de aseară.

Era Duminică. Sub ropotul de raze al unui soare ce exploda ca o bombă continuă printre burguri de nouri subţiri şi albi, oraşul pocnea ca un mugur uriaş. In mişcarea violentă a străzii era răsbelştea unei pofte ce-şi căuta ţinta. In surâsul trecătorilor grăbiţi, în chioiturile vizitiilor, în înmărmurirea aerului, în tremurul frunzelor, era o năvală de uriaşe şi veselă sensualitate.

Ar fi vrut s'o caute, ar fi dorit s'o întâlnească pe ciudata vizitatoare de-aseară, dar îşi dete seama de absurditatea pornirii lui şi, resemnat, se lăsă în voia întâmplării.

— Poate că o voi întâlni. Sunt sigur că aş recunoaşte-o...

N'ar fi putut-o descrie, dar simţea bine că imagina ei trăeşte vie şi exact în subconştientul lui, prinsă şi as-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cunsă ca o frunză în miezul unui cărbune. Și mai negru decât cărbunele îi era sufletul și-i era și mintea, chinuite de socotirea ridicolului în care se sbătea.

Ajunse astfel împovărat de imposibilul preocupărilor mărunte până în piața Victoriei. Altarul improvizat acolo pentru comemorarea eroilor la întâia sărbătoare națională de după război, îi atrase gândurile către orizonturi mai potrivite cu rosturile și îndatoririle unui om închinat lumii viitoare. Stancu se văzu năvălit din nou de toată vechea și instinctiva lui revoltă împotriva crimei care își ridică altare și monumente. Un grup de elevi, orânduiți doi câte doi și cu steguleţe tricolore, porniți se vede într'o excursie, se opriră cu respect comandat și stângaci înaintea marelui sfeșnic de lemn în care se arsese tămâie pentru odihna celor uciși. Copiii cu șepcile în mână ascultară, făcându-și cu ochiul unul altuia, un mic discurs, dinainte ticluit, al profesorului care termină îndemnându-i să moară pentru țară.

Stancu se oprise ca să vadă și s'audă această solemnitate, care impresiona prin naivitatea și nepregătirea ei. Reluându-și drumul, el se întreba cu transcendentală amărăciune: va putea fi vre-odată măturată omenirea de asemenea minciuni? De ce dintre toate minciunile care, de la începutul istoriei, au trăit și au dispărut, singura care dăinuiește cu o suveranitate din ce în ce mai mare, e minciuna cuibărită în vorbe. De toate celelalte omul a putut scăpa sau e pe cale să scape: isgonim minciunile, le înăbușim încetul cu încetul, din domeniul fizic, fiziologic și moral. E peste putință, însă, să le extirpăm când ele au izbutit să se lege de o vorbă. Minciuna prinsă de-o vorbă, concentrată într'o vorbă, devine incurabilă. Și iată de ce, gândea cu desnădejde Stancu, cei ce și-au luat asupră-le sarcina de medici ai societății umane, s'au împovărat cu țeluri mai grele ca cei ce-au avut să demons-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

treze că sângele circulă în om sau că pământul se învârteşte: aceia n'aveau să lupte cu vorbe, ci numai cu credinţe. Omori orice erezie când n'a ajuns să-şi aibă vorba respectivă. Dar, când o are, când există deci „patriotism", „Dumnezeu", „ţară", —boala socială a devenit de nevindecat. Însănătoşirea devine imposibilă... Cu ce mai poţi înnăbuşi augusta putere a vorbelor, singurele realităţi nebiruite din viaţa omului social ? Prin două mijloace : prin violenţă orl prin vorbe. Da, s'ar putea prin violenţă, gândea Stancu, — s'ar putea dacă aşi imagina o forţă uriaşe în stare să măture într'un ceas toate bisericile din lume şi să execute pe toţi oamenii carl ar mai pronunţa cuvântul Dumnezeu ori patriotism... Şi, cum nu am la îndemână această putere, nu-mi rămâne decât tot leacul vorbelor. Vorbelor să opun alte vorbe. Să le repet de atâtea ori şi cu aşa pornire, cu aşa obsesie, cu aşa convingere, încât să ajung să le aşez întâi printre cele ce sunt sfinţite azi de nesfârşita prostie omenească şi apoi să le cresc până ce vor fi în stare să le devore pe cele vechi. Trebue cu vorbe noui să ucid vorbele vechi ale minciunii. Trebue să creez mituri noui, fetişuri verbale noui... Nu există altă cale!

Pentru aceea Stancu credea că metoda integrală, adică popularizarea cuvântului socialism, chiar cât de sărac de sens, şi altoirea lui pe cât mai multe conştiinţe, e cea mai mănoasă operă de revoluţie către marele adevăr.

Stancu, tot înaintând cu paşi rari, pe şoseaua Kiseleff, relua în gând vechea temă a „Rectificării teoriei cunoştinţei prin ordinea socialistă a lumii" care era titlul şi sensul unei lucrări întinse ce-i lua cea mai mare parte a nopţilor.

Şoseaua Kiseleff adunase între cele două rânduri de castani toată lumina şi căldura acelei dimineţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înăbușite de un cer care își prăbușia nimicul greu peste lume. Șoseaua părea o iunie de lumină întinsă, cu care o mână uriașe trăgea inutil orașul nemișcat. Deoparte și de alta a șoselei, de care Stancu se ferea strecurându-se pe lângă garduri sau căutând podișurile de iarbă cari o țărmuresc, el ghicea—și par'că vedea ca pe un lucru material conturat — răcoarea și veselia câmpurilor. Fericit că scăpase de obsesia nopții, Stancu se uită lung spre cer; cerul își schimba geografia din minut în minut. Soarele acum deplin mascat de nouri, părea că se pulverizase deasupra lor inundând cu lumină adâncurile de dincolo de cer...

Stancu mergea să-și vadă mama. Nu fusese de mult și ea îl chemase în repetite rânduri prin bărbatul ei, lucrător-tapițer de lux, dușman de principii al fiului nevestei sale. Mult mai tânăr de cât mama lui Stancu, tapițerul era un tip fudul, cu care bucătăreasa se mândrea mai mult decât cu fiu-său. Duminica și sărbătorile, tapițerul — care purta pe niște umeri lați un cap ras și frumușel de tenor de operetă — se îmbrăca cu haine negre și încălța ghete de lac cu postav beige. Bucătăreasa îl privea cu bucurie maternă și-l săruta pe bărbie, punctul maxim pe care-l putea ajunge ridicându-se în vârful picioarelor înaintea rigidității de statuă a soțului ei.

Stancu nu putea suferi pe acest tată vitreg și refuzase mereu toate invitațiile lui la masă ori la plimbare. Era fericit chiar că tapițerul nu e în mișcarea sindicală pentru a nu fi silit să-l întâlnească și să-l aibă tovarăș.

Stancu se apropie și acum cu o ciudată sfială de marea și faimoasa vilă a d-nei Mihailidis. Era un amestec de umilință și de revoltă, de stimă involuntară și de ură, cu care intra totdeauna aci; în această casă în care crescuse și din care totuș mândria lui respirase ura dintâi împotriva celor ce nomenclatura lui de ideolog fără con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cesii îi eticheta *beati possidentes*, intra cu sfială şi cu batjocură.

Deseori suferinţa de a fi, cu toată ştiinţa, cu toată răsvrătirea şi cu tot idealul lui, rodul subsolului şi milei unor ciocoi, pentru cari mamă-sa îl îndemna să aibă recunoştinţă, arunca pe Stancu în turburarea unor exasperări vecine cu sinuciderea. S'ar fi ucis de ruşine, de groază, de contradicţie, de durere. Nu odată, mândria lui Stancu reflecta: de ce nu am putinţa să dau înapoi tot ce am primit fără voia mea de la această casă ciocoiască? Pentru ce să nu pot scăpa în nici un chip de sclavia unor binefaceri de cari m'am bucurat fără să fi avut capacitatea de a le accepta sau respinge? Şi mama, mama lui, pe care se pomenea urînd-o, îi amintea prea des şi prea insultător de ce datoreşte „cocoanei" şi răsposatului stăpân.

— Ei te-au hrănit, ei te-au învăţat carte!

Ah, de ce învăţase atâta carte şi de ce nu rămăsese un umil lucrător care să tragă, din conştiinţa elementară a situaţiei lui, marele adevăr şi marea datorie! Şi totuşi, Stancu îşi da seama că numai mulţumită cărţilor ce avusese răgazul să devore cu mintea-i lacomă, putuse ajunge aşa de tare pe convingerea lui şi aşa de folositor alor săi... Totul era însă pătat de această sursă blestemată: mila ciocoilor cari-l crescuseră, cari-l crescuseră de sigur fără atenţie şi chiar cu dispreţ, dar mulţumită cărora, totuşi, el putuse ajunge la această perfecţionare de sine şi putere. Blestemând înlesnirile pe cari i le dedese norocul de a fi copilul bucătăresei casei Mihailidis şi în acelaş timp recunoscându-le ca singurul isvor al putinţelor cugetării lui de acum, Stancu se sbătea în cel mai rău cerc vicios sentimental.

Onorat de a putea striga în vre-unul din acele discursuri cari făceau din sufletul fiecărui ascultător o gra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nată gata să explodeze, la întrunirile publice: sunt fecior de slugă, Stancu avea curioase momente intime când se simțea totuși suferind de origina lui... Conștiința revoluționară se mânia împotriva acestui simțimânt, dar simțimântul se desfăcea din acele adâncuri ale ființei omenești în care rațiunea și convingerile nu pot ara și nu pot semăna semințele gândului pur. Ar fi preferit Stancu să fie altfel, să fie feciorul unui boer, al unui om cu stare și cu noblețe pentru ca revoluționarismul lui să nu aibă caracterul unei asmuțiri ci al unei renunțări... Stancu își da seama că ar fi fost mai frumos. Toată această serie de gânduri purceda însă din rușinea ascunsă care întuneca baza însăși a splendorii revolutionarismului său: din trista realitate de a fi cu tot ce poseda sufletește și mintal produsul milei d-lui Jean Grigore Mihailidis și al soției sale.

Îi ura pe acești oameni, îi ura tocmai fiindcă îi făcuse bine, fiindcă mulțumită lor, numai mulțumită lor, era în putință de a judeca drept și liber. Dreptul și libertatea lui aveau o pată de la sursă; purtau pecetea unei robii: a milei altora. Neputința de a evada din această situație, contopită cu însăși viața lui, da lui Stancu o furie continuă, vană și autoflagelatoare.

Cu astfel de pornire trecu el și de data aceasta după multă vreme, pragul porții monumentale de stejar sculptat a vilei Mihailidis. Era casa în care văzuse de mic belșugul nemeritat și vanitatea provocătoare a clasei parazite. Copil, auzise din subsol numai orchestra și râsetele fericirii de sus; băețandru, observase doar cuplurile tainice din parc în nopțile mari de garden party; tânăr, știa că, sus, în salonașul d-nei Mihailidis se pun la cale toate treburile țării și se rezolvă într'un surâs toate nevoile norodului.... El fusese martorul nevăzut, umilit și ajutat al acestui precipitat de minciună, fals și tiranie nelegitimată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cari fac viața intimă a stăpânilor injustiției sociale. Și el sta la subsol și asculta, și vedea, și înțelegea. Dar, ceeace-l revolta totdeauna mai mult, nu era chiar spectacolul acestui belșug și acestei puteri nemeritate, cât încântarea mamei sale, bucătăreasă de casă mare, confundată cu bucuriile și chiar cu orgoliul stăpânilor. De aci, din acest mic sentiment de jignire, de orgoliu rănit, porni primul avânt intelectual al lui Stancu către idealurile revoluționare. Convertirea, mai bine zis iluminarea lui socialistă, se făcuse într'o oră de latină a clasei a VI-a de liceu, când profesorul îi zise cu o considerație, chiar cu o stimă care-l pălmuia, îl tortura vrând să-l învestească cu protecțiune :

— Aflu că ești băiatul bucătăresei d-lui Ministru ! (Jean Grigore Mihailidis era ministrul cultelor și instrucțiunii publice). Strâmbetele, disprețul, privirea băeților „bine" din clasă, alăturea de prietenia umilinței profesorului care simțea nevoia să se ploconească chiar înaintea băiatului bucătăresei Ministrului, dărâmară ceva înlăuntrul ființei micului Stancu. Se făcu în el un gol imens, — un gol însetat de un gest pe care nu și-l găsea în pumnii ce i se crispară sub bancă și în dinții cari scrâșniră dușmănos. Rămase așa, par'că amputat de sine însuși, până în ziua, când puțină vreme după aceia, îi căzu în mână prima carte cu coperțile roșii, — era „Discursul unui socialist către școlari". Din ziua aceia Stancu se simți întregit de sineși. Mintea lui se însenină, iar viața îi deveni logică și de suferit.

Cu amintirile făcute grabnic și prinse în el ca un ghem, ajunse Stancu, prin ușea din dos, pe care o știa, în odaia mamei sale din subsolul vilei, unde găsi totul la fel ca în ziua în care plecase: patul de bronz negru, icoana lustruită cu ramă verde a Maicii Domnului, o fotografie de perete a Regelui Carol cu favoriți și la-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voarul de fier. Un colț de mizerie în acest palat imens de strălucire: inegalitatea socială fixată strigător și categoric chiar sub același acoperiș al belșugului stăpânitor! În odaie nu era nimeni. Mama era la bucătărie, de sigur, iar soțul ei, ca de obicei Dumineca, la cafenea. Era gustul, era singura fericire a tapițerului: să-și pună Dumineca ghete de lac și cămașe de mătase și să se ducă să bea șfart la cafenea, ca ciocoii, cum zicea el. Iar bucătăreasa se simțea ca însăși fericită și orgolioasă de această petrecere a soțului ei, pe care îl privea și-l gătea înainte de a pleca, cu un mulțumit simț de părintească atenție. Stancu cunoștea toată această mizerie sufletească a fericirii celor doui oameni, pe care aproape îi ura simțind totuși nevoita lui solidaritate morală cu ei. Erau vrăjmașii lui adevărați, — cei cari îl înlănțuiau mai tare de rasa esenței sale psichice și de el însuși... Ei îi aminteau într'una neputința de a fugi definitiv din ceeace era, și tot ei îi făceau mereu oglinda realei lui existențe sociale. A! groaznicele rădăcini de care ne simțim sprijiniți și în care trebue să ne încredem chiar când brațele ni se desfac mai libere către ceruri!...

Stancu reflecta astfel stând în mijlocul odăii acesteia curate și sărăcăcioase, în care trăise, și-și făurise fără voie, revolta sufletului.

Când mamă-sa veni din întâmplare și dete cu ochii de dânsul, Stancu scosese ziarul și începuse să citească. Cu fața aprinsă și unsuroasă, cu ochii înlăcrămați de fum și de bucurie, cu mâinile umede, ca se repezi aproape furioasă de neașteptat și dragoste asupra băiatului care o privea rece și plictisit.

— Băiatul mamei, băiatul mamei!... Ia șezi!... șezi, băiatul mamei!... Să-ți facă mama o cafea. Sau, lasă... știu eu.... mai bine două ouășoare... știu eu ce-ți place ție!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi buzele grase ale bucătăresei se lipiră ca o palmă peste obrazii palizi şi fini ai băiatului. El refuza tot.

— Nu, mamă, nu vreau nimic. Am venit numai să te văd. Nu pot să stau prea mult... M'ai chemat. Ce vrei să-mi spui ?

— Stai niţel că-ţi spun ! Ptiu, bătute-ar norocul, am uitat rântaşul pe maşină...

Şi bucătăreasa fugi, trântind uşa ca pe un semnal de sărbătoare şi stăpânire. Reveni îndată cu o tavă mare în mijlocul căreia erau două ceşcuţe cu cafea turcească.

— Hai să beau o cafea cu băiatul mamei!

Se aşezară de o parte şi de alta a unei măsuţe de lemn săpat cu floricele şi măsuţa se clătină sub mişcarea grăbită şi nervoasă a mamei care îşi ştergea inutil faţa roşie cu şorţul. De abia îşi trecea pânza peste ochi şi obrazii se îmbroboneau din nou cu o sudoare grea, untdelemnoasă, veşnică ; porii ei prinseseră în exerciţiul profesiunii tigăilor şi cuptorului această funcţie a permanentei umeziri. Stancu privea cu melancolie mizerabila fericire a mamei sale. Căci, din toată fiinţa ei, din grăsimea sănătoasă a trupului, din ochii ei mereu întărâtaţi de fum şi de aburul maşinii, trâmbiţa o adâncă şi bună mulţumire. Se priviră mult fără a-şi spune nimic. Ea îl privea ştergându-şi într'una surâsul cu şorţul; el o măsura trecându-şi mâna prin buclele grele de păr negru în truda de a goni parcă înstrăinarea ciudată ce, în numele unei dreptăţi mai bune, îl îndepărta de propria lui mamă.

— Uite de ce te-am chemat, spuse ea într'un târziu, potrivind ceaşca pe farfuriuţă. „Vrea să te vadă cocoana"!

— Cocoana?... Ce cocoană... Eu nu cunosc nici o cocoană... Nu vreau să ştiu de niciuna...

— Cum se poate, Vasile, să vorbeşti astfel? Dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ești ceva azi pe lume, ești numai mulțumită ei și conașului Jean.

— Ah, mamă, nu mai spune așa... Nu mai vreau să te aud vorbind țigănește.... Ce e aia „conașul" Jean ?.... De ce nu zici domnul Jean ?

— Ce, Vasile, ai înebunit ? Vrei să mă înveți la bătrânețe cum să zic stăpânilor mei, la cari slujesc de 28 de ani ?

— Fă cum vrei, dar cel puțin în fața mea nu mai vorbi astfel.

Femeia îl privi lung, clipi de câteva ori; apoi, în fumul statornic al ochilor ei lărgiți apărură două lacrămi grele, lenevoase, cari rămaseră lipite de gene.

— Văd eu că ți-e rușine de mine ! Nu sunt de vină decât ăia care te-au dat la socialismul ăla... Mi-a spus mie lumea că voi sunteți contra părinților și a lui Dumnezeu.

Și lacrămile se desprinseră de pe gene, căzând ca două bucăți solide de mâhnire peste rumeneala unsuroasă a obrazilor. El se ridică dela locu-i și veni lângă ea cu o înfățișare de suferință și plictiseală.

— Ei, ce însemnează asta, mamă ? De ce plângi ? Ce ți-am făcut eu ? Ți-am spus să nu mai zici patronului tău „conașule", fiindcă e un cuvânt urât și umilitor.

Ea îl privi cu asprime și spuse răspicat :

— Mai întâi de toate, eu nu pot spune altfel unui om în casa căruia am trăit, am mâncat pâine și te-am crescut pe tine. Conașul Jean e conașul Jean,— orice ai zice tu. E păcat numai că tu uiți să te închini pentru el și să-i dai din când în când ceva de pomană, cum se cuvine ....

Stancu surâse ușor mângâindu-i părul sbârlit și sur. Zise :

— Dau, mamă, dau destul...

Ea întoarse capul cu bucurie:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da ? Nu e adevărat.... Mă minți....

Și încurajată, stărui :

— Haide, du-te să vezi pe coniţa.

El se depărtă furios spre ușă și țipă fără respect :

— Să mă lași în pace !

Apoi, brutal, își încheie haina, își luă pălăria, prinse mâna care nu i se întinse pentru a o săruta, și ieși.

Mama își duse șorțul la ochi și gemu :

— A, numai socialiștii mi l-au stricat așa !...

Fugind aproape, dealungul șoselei, sub castani, Stancu găsi răsturnat pe o bancă, cu fața către cer ca într'o închinare de extaz stoic, pe Iancu Pelerină. Se bucură să-l vadă.

— Ce faci, Iancule ?

— Casc !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

D-nei Mihailidis îi părea rău de întâmplarea care-i scosese înainte pe d-na Angèle Mischianu şi pe fiica ei Roxane. Trebui să le primească. Erau primele vizite după aproape doi ani de adevărată sihăstrie. Le aşteptă, după cum se anunţaseră singure. Dar se supuse, numai cu resemnare, unei necesităţi de neînlăturat.

Totuşi, vizita celor două femei nu-i lăsă aceiaşi stare de suflet. Ele aduseră în salonul roz, cel mai drag d-nei Mihailidis, ecourile unei lumi care îşi avusese odată reşedinţa aci, chiar în această casă abdicată azi dela strălucirile ei.

D-na Angèle Mischianu nu păstrase nici o rămăşiţă din vechea-i duşmănie, ca era acum doar prietena din vremurile grele ale ocupaţiei duşmane. Fosta şefă mondenă a filogermanismului bucureştean, d-na Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni, nepoată a lui Talleyrand, avea acum asupra d-nei Mihailidis,—sufletul mişcărei de pregătire a războiului naţional—o îndoită superioritate: victoria din timpul ocupaţiei când vrăjmaşa ei trecuse cu totul la concepţia binefacerei victoriei germane pentru România, şi apoi orgoliul de a fi isbutit, după încheierea păcii, să-şi reia viaţa în respectul aristocraţiei patriotice a Capitalei, fără nici o greutate... Mândria d-nei Mihailidis se simţea rănită, dar politeţa şi generozitatea învingătoarei ştiau să găsească mijloace ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-i facă situaţia uşoară. D-na Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni, înştiinţă într'un sfert de oră pe d-na Mihailidis de toate scandalurile curente.. Ascultându-le, ea se simţea înviorată ca un nufăr pe care îl reintroduci în noroiul lui proprice.

D-na Mihailidis află că legaţia franceză e complet lipsită de „şic", că cel mai bine tip e aghiotantul ataşatului militar italian, contele di Urtorini di Bosla, un locotenent adorabil, fost aviator, care a adus în saloanele noastre *Java,* cel mai modern dintre dansuri. Mai află că M-me Marie Ionescu e „rău" de tot. Şi cum d-na Mihailidis cerea lămuriri, d-ra Roxane, interveni repede :

— Inchipueşte-ţi, cu un şofeur !

— Cum ?

— A fugit cu şofeurul !

— Unde ?

— La Paris.

Celelalte prietene îşi duceau viaţa obişnuită. D-na Ghiţescu s'a reîmpăcat cu Gaston Collenberg. M-me Mălăşescu e furioasă că bărbatu-său nu mai e în minister. In genere, votul universal,—spunea melancolică d-na Mischianu—a luat saloanelor elegante vechiul lor caracter permanent de oficialitate. Cu greu mai poţi găsi azi la ceaiuri şi dineuri ministrese şi înalte demnitare.

— Trăim revoluţia, scumpă d-na Mihailidis.... E drept că am putut opri prostimea la uşile saloanelor noastre, dar în schimb, prostimea ne-a jefuit de micile noastre plăceri ministeriale... Suntem fără miniştri, scumpă prietenă ! Incolo, totul merge bine. E drept, începem să fim eclipsate şi chiar uitate.... Generaţia nouă a lumei noastre e şi ea revoluţionară într'un fel oarecare !....

Şi d-na Mischianu îşi privi cu un tandru şi glumeţ necaz fata, care ţintea cu interes şi chiar cu simpatie tăcerea şi atenţia înviorată a d-nei Mihailldis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-ra Roxane surâse. Nervoasă și blondă, cu ochii ei triști și calmi, pierduți între cearcăne groase, ca două pete întunecate pe fața nervoasă, aprinsă, veselă și căutătoare, fetița aceasta era o imagină ciudată de sfiiciune și îndrăzneală perversă, de frăgezime și precoce înmaturire, de melancolie și voe bună. Gura ei mare, cu buze subțiri surâdea și se strâmba în acelaș timp, îndemna și ultragia, mângâia și batjocorea. D-ra Roxane nu era frumoasă, dar isbutea să fie prin lipsa totală a sforțărilor de cochetărie, prin sinceritatea înfățișării ei nervoase și firești. Neîngrijirea ei vestimentară și fizică, obișnuită tutulor fetelor dedate sporturilor, îi da un farmec rar de ușoară destrăbălare, ce îndemna poftele și aprindea curiozitățile. Și, de aceea, d-ra Roxane era mai curtată ca multe alte fete foarte frumoase care împodobeau saloanele bucureștene. Ea purta prestigiul șampionatului de tennis și era fenomenul primei femei românce care juca foot-ball într'o asociație de băeți. Dar, ceeace făcea mai ales gloria ei, era *Rozmarin*. D-ra Roxane era proprietara lui Rozmarin, armăsarul de 4 ani din *Nuage* și *Rosevive*, urmaș al faimosului Flyng-Fox, armăsar istoric. Și Rozmarin era personalitatea cea mai celebră, cea mai iubită și singura necontestată a Capitalei. Când, un an mai înainte, câștigase Derbyul, nu scriseseră toate ziarele ce mare cinste pentru România e încetățenirea unui asemenea patruped în scumpa noastră țară ? Rozmarin era unica glorie netăgăduită a Patriei, în zilele tutulor tăgadelor. Era singura certitudine a bucureșteanului. Era idolul celor zece mii de oameni cari umpleau peluzele și tribunele, de două ori pe săptămână, contopiți într'o exclusivitate de religios misticism pentru celebrarea Majestății Sale Calului. In școli, în ateliere, în cafenele, în saloane, pretutindeni, ce nume era pronunțat mai cu respect decât al lui Rozmarin ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai văzut cum a venit Rozmarin ?

— Vai, ce „finish“ !

— Să dai 20 livre unui element ca *Piccolo de La Mirandola.*

— Şi ce prost călărit !...

— Să pierzi cinci lungimi la plecare şi să câştigi cu o jumătate hipodrom.

— E fenomenal !

— Păcat că nu-l duce la Paris la Grand-Prix !...

Şi Rozmarin era cuvântul pe care-l auzeai toată ziua la orice colţ de stradă, din mijlocul fiecărui grup de oameni. La cameră, primul ministru ţinuse un mare discurs în care cea mai reuşită figură retorică fusese cea cu Rozmarin,— zisese: „căci, sunt, d-lor, oameni de rassă cari, ca şi Rozmarin, sunt inbatabili“. Dar, în afară de articolele sportive, deseori, se întâmpla ca în editorialele mai isbutite ale gazetelor să se pomenească pentru o comparaţie mai elocintă, numele lui Rozmarin, eroul şi gloria Bucureştiului.

Şi proprietara ilustrului patruped era ea, d-ra Roxane. Culorile ei: tunica roşie cu negru, toca neagră, mânecile roşii, erau cele mai salutate şi mai iubite. De câte ori ducând pe Rozmarin de dârlogi dela poarta de intrare până la cântar, d-ra Roxane, în rochia ei totdeauna simplă, cu faţa dulce de nepudrată şi cu pălăria strâmbă, avusese, în aclamaţiile delirante ale mulţimii sportive, satisfacţiile supreme ale eroului întors victorios din bătălie. Prin Rozmarin, fiu minunat al lui Nuage şi Rosevive, gustase d-ra Roxane voluptatea stăpânirii integrale a sufletelor. In uralele, în florile cari se aruncau lui Rozmarin după fiecare victorie, d-ra Roxane găsea emoţii pe cari nici o altă vanitate nu i le-ar fi asigurat. Rozmarin era singura ei atenţie, şi unica ei pasiune. Il iubea cu credinţă, cu tandreţe, cu gelozie. Fecioria ei muncită găsea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în mângâierea crupei voinice și mătăsoase a armăsarului fiori dureros de neștiuți. Nervozitatea lui vehementă îi aprindea ochii. Și nu odată se suprindea privind cu ură la iepele pe care Rozmarin le curta în Padock, cu nările spumegânde...

Era singura stăpână fericită a lui Rozmarin; nu era și unica îndrăgostită. Mulțime de femei iubeau acum pe Rozmarin cu o patimă pură și absurdă, insistentă și devotată, cum iubeau altă-dată pe Psilander la cinematograf. Când armăsarul roib își făcea cochet plimbarea în Padock, înainte de cursă, elegantele se striveau una pe alta și se războiau uneori violent cu sportsmanii ca să poată cuceri un loc lângă grilajul ce străjuia mersul excitat al animalului adorat. Și el suveran, cu nările în vânt, trecea în joc ușor, cu crupa-i voluptoasă spre public, căutând mereu înapoi, către camarada lui de boxă, asudata *Pajura* (iapă de 3 ani, din *Calderon* și *Pază Bună*), pe care, din motive de elementară tactică hipică conducătorii grajdului n'o lăsau niciodată înaintea nasului sensibil al lui Rozmarin. Și el, ca orice cuceritor sigur, nu lua în seamă nimic din massa de devotament ce i se așternea sub copite.... Disprețuitor, el trimitea doar din când în când câte o svârlitură de pulbere cu picioarele de dinapoi în nasul extaziatelor lui.

— E adorabil! spuneau cocoanele, scuturându-se de nisip.

Dar Rozmarin, nepăsător, ridica coada schițând doar gestul oribil și-și vedea de plimbare, strănutând orgolios. D-ra Roxane în mijlocul Padockului, înconjurată de toată elita sportsmană, de corpul diplomatic și de măririle zilei tolerate în onorurile Câmpului, era ținta tuturor privirilor de admirație, de invidie și de respect : ea era stăpâna lui Rozmarin !

Tot de Rozmarin, firește, veni și acum vorba în această primă vizită a Mischiencelor la d-na Mihailidis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am auzit de gloria armăsarului d-tale... Regret că hotărârea mea la izolare totală m'a împiedicat să-l văd... Se spune că e superb...

— E divin, isbucni cu ochii luminaţi d-ra Roxane. Şi aşa de sensibil, aşa de inteligent, aşa de mândru,—nici nu vă închipuiţi. A ! dar a fost bolnav... A fost foarte rău ! Vai, cât am pătimit ! ce frică am tras...

— Ce-a avut ?

— A, nimic precis.... Un început de neurastenie..... Dar grav, putea fi foarte grav. Aşa a opinat şi veterinarul pe care l-am adus dela Viena, un savant : dr. Marckenberger. L-am ţinut o săptămână lângă bietul Rozmarin.

— Toată lumea era alarmată, informă important, d-na Angèle Mischianu.

— Mă mir că n'aţi cetit în ziare, reluă d-ra Roxane. S'au scris articole foarte calde pentru el. Toată presa a urat lui Rozmarin grabnică însănătoşire.

— Din cauză că eram toată ziua asaltate la telefon de numeroşii admiratori,—zise d-na Mischianu—cu întrebări asupra stării bolnavului, am cerut d-rului Marckenberger să dea zilnic un comunicat.

— Da, reluă d-ra Roxane, un comunicat pe care toate ziarele îl publicau la loc de frunte! Toţi prietenii noştri în cap cu ministrul Italiei, ne-au depus cărţile lor de vizită.

— Şi acum e bine ? întrebă cu o politicoasă îngrijorare d-na Mihailidis.

— O, da ! Duminecă alergă.... I se pregăteşte o primire !... O să vie şi regele să-l vadă. „Hipodromul" a scos o ediţie specială închinată lui. Primul articol e intitulat : „O bucurie naţională — Rozmarin salvat".

Şi convorbirea insistă mult asupra armăsarului, d-na

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mischianu și fiică-sa dând zeci de amănunte emoționante sau drăgălașe din viața lui.

Răcoarea înserării intră deodată pe fereastra deschisă dinspre parcul greu și încărcat, asupra căruia întunericul pusese o precoce stăpânire, întărindu-se încet pentru izgonirea luminii ce încă domnea vie pe întinsuri îndepărtate.

— Nu vreți să ieșim pe terasă ? spuse d-na Mihailidis.

Ieșiră. Trei fotolii largi pofteau generos între brațele lor. Cele trei femei se așezară mângâiate și cochet. Tăcură. Din mica odăiță rozâ, tainică și bună de sfat, trecuseră brusc sub imensitate. Calmul pre-amurgului da orizontului înălbit adâncimi și rezonanțe nemărginite. Fiecare cuvânt părea că se transmite, ca un țipăt, infinitului și eternității. Cele trei femei tăcură ca de ferirea unor urechi indiscrete. Aveau sensația că întreg universul le-aține urechea. Un bâzâit de albină rătăcită care trecu furioasă se întinse supărător în aer ca o nesfârșită gălăgie, prelungită tutulor spațiilor. Totul, în acea oră de sticlă a unui sfârșit de zi toridă, avea ecouri infinite. O solidaritate acustică universală strângea cosmosul într'o unitate fragilă de diapazon.

— Dar, cine e domnul ăsta ? întrebă d-ra Roxane arătând silueta fină, înaltă, a cuiva care ieșea grabnic pe poartă.

— E o poveste cu domnul ăsta ! Foarte interesantă...

— L'am văzut ieșind de-aici și rândul trecut, spuse d-na Mischianu.

— Ei bine, știți cine e acest domn ?

— Cine ?

— Ăsta e Stancu... teribilul Stancu...

— Cum ? Stancu socialistul ?

— Păi ce caută aici ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vine să vadă pe mamă-sa.

— Cine e mamă-sa ?

— E Veta, bucătăreasa mea.

— Cum se poate?...

Şi cele trei femei rămaseră uimite, urmărind cu ochii agăţaţi mersul grăbit al revoluţionarului.

— Venea înainte foarte rar, zise d-na Mihailidis, dar acum de când e mamă-sa bolnavă vine zilnic. Dacă aţi şti ce greu o duc cu boala bucătăresei !

— De ce nu vrei să vii să dejunezi la noi, mâine ?

— Ştiţi că...

— Lasă, lasă... vino !

— Ispitelor !...

Cele trei femei râseră amical. Şi apoi tăcură iară privind departe. D-ra Roxane scrutând lungul şoselei catifelate de albul prăfuit al aerului, zise nepotrivit :

— Ce băiat nostim şi să fie socialist !...

* * *

D-na Mihailidis avea tracul unui debut. Era prima zi, după aproape doui ani, când părăsea casa. Infrigurată, curioasă şi puţin mâhnită ca înaintea săvârşirii unui păcat, fosta suverană a mondenităţii bucureştene aştepta îmbrăcată de vreme pe terasa largă care prelungea vila înspre şosea. Servitorul trimis să-i aducă o trăsură întârzia. Pierzându-şi răbdarea, d-na Mihailidis gândi că, în definitiv, a făcut o prostie de a vândut şi automobilul şi trăsura. Se ridica din când în când de pe scaun şi străbătea cu paşi mari lungul terasei, contopind în turbura-rea ei un ciudat amestec de nemulţumire pentru ceeace se hotărîse să facă şi de dorinţă copilărească pentru a o face mai repede. D-na Mihailidis se ducea să dejuneze, după cum făgăduise, la d-na Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni, nepoată a lui Talleyrand.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era o dimineață de flăcări și de fum ; cineva pusese foc pământului și incendiul uriaș de abia începuse. Pe terasa udată și acoperită de marea capotă vărgată roș și alb, — era răcoare.

Cele cinci trepte lungi cât toată lungimea casei continuând terasa în stradela largă și înflorită ce-o lega de șoseca, supuneau privirilor suverane ale d-nei Mihailidis, ca la picioarele unui tron tiranic, întinsurile martirizate de pârjol ale resemnării firii. Proaspătă și neliniștită de odihnă, strălucitoare și gravă, privind opac în depărtările acestea ca de pe un adevărat soclu al izolării, d-na Mihailidis simțea din nou în sine trezirea dreptului ei la stăpânire. Născută pentru a domina, așa cum se nasc alții pentru a cânta sau a se supune, văduva marelui Jean Grigore Mihailidis — chiar după dezastrele cumplite ce avusese să îndure — se regăsea întreagă, la prima atingere cu lumea de care se despărțise. Ca sub imperiul unui stupefiant absorbit fără voie după o lungă abstinență, ea se constată din nimic fericită și surâse de o uriașe bucurie goală. In acest surâs, care revărsat de pe solemnitatea impunătoare a terasei, se comunica întregului cuprins (bucuriile fără cauză și fără sens sunt sugestionate pentru înconjurul fizic), pătrunse șovăelnic Vasile Stancu. Strecurat pe sub umbra teilor stradelei, apăru brusc înaintea d-nei Mihailidis. Atitudinea ei de felicitate măreață și sigură, surprinsă în poza învingătoare a unei intimități ce rămâne, și fără existența privirii lumii, suverană, intimidă pe Stancu. Decum îl zări, ea, voioasă și mânată de o veche curiozitate, scoborî încet treptele. In momentul când el vroi să treacă colțul spre intrarea din dos, d-na Mihailidis era la doui pași. Stancu lăsă plictisit și încurcat ochii în jos. Era prima oară când se apropia așa de mult de această femeie care-l micșora și-l umilea de departe. Își dete sea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ma însă că era nevoie să salute. Şi, fără să ridice capul, Stancu făcu, cu greutate, un salut vădit impus şi rece, aproape ruşinat ca de un gest pe care-l fereşti de ochii oamenilor.

D-na Mihailidis zise tare cu vocea ei dreaptă şi limpede :

— Bună ziua, domnule ! Pe cine căutaţi ?

Stancu se opri, bătut de întrebarea brutală şi meşteră. Se simţi mâniat de curiozitatea cocoanei acesteia, dar îşi aduse aminte că, în definitiv, intra în casa ei. O privi lung, silindu-se cu desperare să fie calm şi mândru. Şi zise :

— Vin să văd pe mama.

D-na Mihailidis îşi topi indiferenţa voită de la început într'un surâs de blândă generozitate, — (şi niciun surâs nu era mai dibaci ca al d-nei Mihailidis, fiindcă cu el stăpânise ea cei douăzeci de ani de viaţă politică ai regatului înainte de războiu). Zise :

— D-ta eşti celebrul Stancu. Imi pare bine că mă pot apropia şi eu de un om atât de periculos şi îmi pare rău că-l cunosc aşa de târziu.

Blândeţea vorbelor d-nei Mihailidis şi amabilitatea ei glumeaţă puseră o uşoară stăpânire peste rezerva duşmănoasă a socialistului. Castelana strălucitoare, vorbindu-i de faima lui, — vorbindu-i după prima treaptă a terasei palatului pe care el nu-l cunoscuse decât în subsolul trist şi dispreţuit, isbuti să înfrângă (căci d-na Mihailidis surâdea mereu) neprietenia îndărătnică a acestui vechiu şi necunoscut vrăjmas.

Stancu se simţi nevoit să răspundă, destul de aspru, dar învăluindu-şi asprimea biruită într'o ironică cuviinţă:

— Nu ştiu, doamnă, dacă sunt aşa de celebru, dar e cert că sunt fiul bucătăresei Dvs. !

D-na Mihailidis îşi conteni surâsul sub o amară in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

timidare. Și tăcu. Se simți străfulgerată de ura privirilor agresiv de respectuoase ale tânărului, și sub năvala lor ea se încruntă la rându-i de aceiași ură. Se priviră cu o ridicolă seriozitate mută, ca doui scrimeuri cari se măsoară înainte de match.

Deodată, în toiul acestei țintiri reciproce, el duse mâna la pălărie — în mișcări descompuse ca în exercițiul gimnastic — și salutând respectuos și plictisit, zise :

— Bună ziua, doamnă !

Acest „bună ziua" dur pe care urechile ei îl auzeau pentru prima oară de la un bărbat, o revoltă, dar o și supuse prin surpriza firescului său demn. Imbujorată la față, ea se sili să surâdă din nou și insistă reținându-l cu glasul :

— Aș fi foarte mulțumită să stau puțin de vorbă cu d-ta !...

El făcu doar un gest de consimțimânt nevoit. Salută încăodată și dispăru după colțul vilei, pe zidul căreia se cățăra, în gesturi desperate, spre coperișul neatins, frăgezimea unei puzderii de trandafiri japonezi, rozi, ca surâsul copilului care întinde sigur de el mâinile pentru a cuprinde luna... Stancu plecă mulțumit de întâmplarea aceasta. Nici o victorie a răsvrătirii lui permanente nu i-ar fi împăcat mai adânc și mai intim vanitatea — această unică putere de sezisare a fericirii — decât surâsul silit să fie prietenesc al femeii acesteia, de care se lega singura, suprema și iremediabila lui umilință. Se ridica e lla întruniri și în articole din *Răsboiul Social* împotriva regilor, Dumnezeilor și patronilor..... Dar, ce-i făcuseră lui regii, Dumnezeii și patronii ? O singură ființă concretiza pentru el, palpabil, vădit, intim, toată înjustiția, toată inichitatea, toată oroarea ordinii sociale. Era stăpâna palatului în care crescuse în cea mai umilitoare dintre umilinți : mila care ignoră cu totul pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miluit ! Se ştia ajutatul unui stăpân care dăruise fără generozitate şi fără să ştie, — doar prin simpla şi firească exercitare a dispreţului stăpânului ! Crescuse în casa Mihailidiştilor neştiut de cei ce-l hrăneau, aşa cum erau furnicile din cămară sau câinile străin care venea în fiecare zi să cerceteze gunoiul bogat al unei case binefăcătoare şi cu ceeace lepăda. De multe ori, când ajunsese unul din şefii cei mai aclamaţi ai mişcării socialiste, Stancu, mângâiat de voluptăţile triumfurilor sale — şi ce triumf poate fi mai deplin şi mai voluptos ca cel al tribunei ? — îşi zicea înghemuit în cel mai adânc ascunziş al sufletului său : „aud ei ? aud stăpânii mamei ?" Aşa e de adevărat şi mereu verificat că cele mai înalte victorii, ca şi cele mai generoase risipiri de sine, nu ţintesc, în ce priveşte bucuria proprie a eroului lor, de cât un anume punct meschin, şi nevăzut de cei cari îl aclamă.

Stancu intră la mamă-sa, care, legată la cap, îşi căsni strâmbătura unei crâncene dureri să devină surâs.

* * *

D-na Mihailidis rămăsese înfrântă, pe treptele terasei, după această scurtă întrevedere. Se sui în trăsură cu supărare. Pe drum, spre d-na Angèle Mischianu, ea n'avu timp să se bucure sau să se uimească de revederea oraşului după cei doui ani de exil voluntar, fiindcă sensaţia rară a acestei înfrângeri, imprecise dar dureroase, o urmărea ca amăreala stăruitoare a unui medicament. Se căia că-l oprise. Ar fi vrut să-l constate doar un om prost crescut, dar îşi da seama că nimic din atitudinea lui n'o îndreptăţea la atare calificare. Imagina acestui tânăr, care nu era decât feciorul servitoarei ei, depăşea, înfrângea şi persecuta amintirea d-nei Mihailidis. Ea îl ura şi-i căuta de prisos o pedeapsă...

D-na Angèle Mischianu şi d-ra Roxane o primiră cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căldură. Nimic nu se schimbase în această casă veche, cu încăperi cenușii în care și aerul și lumina și mobilele erau încărcate de calmul acelui „altădată" boieresc și leneș. O lipsă de ordine în armonia de tonuri a încăperilor și în gătelile interioarelor, da casei farmecul unei ospitalități care nu te uimește și ți se impune.

In hall-ul imens și scund, împovărat de scoarțe românești, vorba se făcea șoaptă fără voie. D-na Mihailidis se silea vădit să se descotorosească de gânduri neplăcute, formulând frazele de început ale conversației. Nu mai erau în casă decât o doamnă căruntă și nervoasă, care tăcea în fundul unui divan și doui domni cari, după ce se plecară într'un gest uniform ostășesc, la pronunțarea numelui lor, se retraseră discret și distrați în salonașul din dreapta, lăsând singure pe cele trei prietene în plin răsfăț de cordialitate.

D-na Mihailidis se găsi la masă lângă cel mai brun și mai tânăr dintre cei doui domni: era prințul Baroni, nepot al d-nei Mischianu, fost maior de cavalerie și acum consilier de legație și subșeful biuroului presei la ministerul afacerilor străine. Celălalt era d. Firu, prețuit ca om de litere, fiindcă în colaborare cu alți patru tineri spirituali scrisese o revistă jucată de un grup de amatori în folosul operelor de asistență ale reginii. Dl. Firu avea o amicală voce de tenor, cânta la pian, făcea epigrame, juca tennis, încăleca în cursele de gentlemeni, luase premiul al III-lea în cursele recente de automobile, picta portrete, era cel mai bun dansator de „java". — însfârșit unul dintre acele rare fenomene cari întreține spiritualitatea saloanelor și o satură de artă. Dl. Firu sta lângă d-na Mischianu. Cele două capete ale mesei erau ocupate de d-na căruntă și serioasă și de d-ra Roxane. In vreme ce maître d'hotel purta pe la spatele comesenilor farfuria cu hors d'oeuvres, d. Firu și șoptise ceva de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spirit, fiindcă d-na Mischianu, singura care auzise, râdea în marile ei cascade sonore de franchete şi adâncă fericire.

— Ce-a zis ? Ce-a mai zis ? întrebară toţi, lăcomiţi de o nouă vorbă isbutită a inepuizabilului tenor al spiritului.

— Te rog să nu le spui, doamnă, fiindcă vreau să negociez această curiozitate... Ce daţi să vă spun ?

Şi comesenii râseră iară, îndemnaţi ei înşişi la glume.

D-na Mihailidis vorbea serios cu prinţul Baroni de Societatea Naţiunilor pe lângă care el funcţionase ca secretar al delegaţiunii româneşti. Prinţul Baroni credea că numai Societatea Naţiunilor e în stare să pună frâu, printr'o mutualitate de poliţie internaţională, valului de anarhie care se abate. D-na Mihailidis găsea că guvernul nostru e prea îngăduitor cu acţiunea asmuţitorilor la dezordine.

— Cred că s'a întârziat prea mult în această îngăduinţă, zise d-na Mihailidis cu vechia energie şi cu autoritatea ei în materie.

Cuvintele celei care, era doar în ştiinţa tutulor, însemnase atât în politica naţională, pricinuiră tăcere şi seriozitate. Insuşi Firu o privi impresionat.

Prinţul Baroni era de părere că mişcarea socialistă nu se poate stârpi decât cu bătaia.

— Sunt toţi nişte haimanale !... Trebue bătuţi bine, zise prinţul servindu-se cu saladă de castraveţi.

— Apropos, sări d-ra Roxane, ai mai văzut M-me Mihailidis, pe socialistul d-tale ?

— Socialistul „d-tale" ? se miră d-na Mischianu, care uitase de ce era vorba.

— Ei. da, insistă d-ra Roxane, ştiţi Dvs. cine e faimosul Stancu ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cine!? banditul ccla? Ar trebui pus la zid și împușcat, zise prințul Baroni.

— Știți cine e ?

— Cine e ?

— E băiatul bucătăresei d-nei Mihailidis...

— Și cum, d-nă, spuse surprins prințul Baroni, și n'ați dat-o afară ?

— E la mine în casă, prințule, de 28 ani... Ce e mai dureros, e că banditul a crescut în casa mea... Mărturisesc, însă, că prima oară în viața mea când am vorbit cu el, a fost adineaori, înainte de a veni la Dvs... Așteptam trăsura pe terasă când îl văzui că intră pe potecă...

— Cum ? îl lăsați să intre în casa Dvs... Vai, dacă v'aruncă vre-o bombă ! zise d-na căruntă și nervoasă. Eu în locul Dvs. aș anunța poliția !

— Nu mi-e frică de așa ceva, răspunse cu bărbăție d-na Mihailidis. Sunt prea bătrână, în politică... La 1900, când poliția a surprins un vast complot împotriva soțului meu care depusese legea sindicatelor, am mers cu el la curse în trăsură deschisă cu un simplu agent înarmat în față... Nu mi-e frică, d-nă, sunt învățată, repetă cu zâmbetul autorității d-na Mihailidis.

— Zici că ai vorbit cu Stancu?

— Da!

— Ei așa!, spuseră toți în cor.

— Și, ce impresie ți-a făcut ?, stărui d-ra Roxane, cu privirile îndulcite de curiozitate.

— E negreșit un tip interesant, dar prea multe nu pot să-ți spun fiindcă n'am schimbat decât două vorbe. Pare îndrăzneț și sigur de el !

— A, ce bătaie aș da eu bestiei acesteia ! reflectă cu ură prințul Baroni.

— Tare aș vrea să-l cunosc, zise străină de atmosferă, d-ra Roxane.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toți o priviră cu zâmbete ca la primirea unei glume copilărești.

Când trecură în salon pentru a lua cafeaua, d-ra Roxane, măsurându-și țigara care îi svârlea spre ochii jumătate închiși un fir ușor de fum parfumat, spuse d-nei Mihailidis în taină, dar cu energia vorbei ei de băiețandră sportivă :

— Zău, aș vrea să-l cunosc !

* * *

Tovarășa Firina nu se desmeticise încă din drama idealului ei... Plecase în viul nopții din casa lui Stancu, ruinată și îngrozită. Era întâia oară când simțise jignirea pudoarei. Gata să se ofere fără greutate celui ce-o plăcea destul ca s'o pretindă cu stăruință, tovarășa Firina nu suferise de jignire nici în seara foarte îndepărtată din Vinerea Mare, când, copilă și fecioară, plecând la biserică cu vărul ei, sfârșise pe o bancă în Cișmigiu nerăbdarea vărului și curiozitatea ei însăși, nici apoi, mai târziu, când șeful de raion de la regie o îmbătase și o ținuse în odaia lui toată noaptea, nici când intrând în sindicate și în mișcarea socialistă, se supuse, cu ardoare sau numai din nevinovăția poftelor din juru-i, amorului celor doui-trei amanți ce-o întreținuseră pe rând. De ce tocmai sărutarea singurului om către care aspira întreaga ei ființă și care o copleșea cu măreția darurilor lui, isbutise s'o cutremure de scârbă, de oroare și de revoltă ? Firina nu isbutea să-și precizeze clar întrebarea, dar și-o simțea înfiptă în micul ei creer ca o pană de plumb. Totuș, își bănuia vag isvorul suferinței ei ciudate. Stancu fusese pentru ea mai mult decât un om care îi plăcea. Era proectarea tutulor sforțărilor ei de a ști, de a se lămuri, de a crede și de a iubi. Stancu era socialismul. Stancu da adâncului și drăgălașului ei în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tuneric intelectual, sensuri și precizii morale. Nu înțelegea nimic din ce e marxism și luptă de clasă, — dar vedea, auzea pe Stancu. Era suficient atât ca să spună convinsă : „sunt socialistă".

Il iubea. Il iubise de sigur. Il iubise cu ceeace rămăsese virgin în trupul și sufletul acestei fetițe care își dăduse virginitatea fără iubire. Il dorea cu patimile ce-i rămăseseră neatinse în îndelungata ei supunere la patimi. Il cerea cu ceeace nu-i mai putea da pe calea firii. Il iubea cu viciul ei. Era singurul om care o avea în adevăr, fără s'o aibă; era singurul căruia i se da în singurătatea trupului și idealului ei... El îi dăruia voluptățile supreme pe cari voinicia lui Ionel Frumosul i le schița doar, și pe cari i le pângărea tremurul bătrânului protector.

Avea, de sigur, nevoie de existența lui fizică pe care o sorbea cu toți porii trupului lacom de el, pentru a se încărca — privindu-l, auzindu-l, gândindu-l — ca un acumulator de poftă și de desfrâu, pentru orele rare ale beției tainice... Firina se sluțise, se viciase, vroind să respire o atmosferă pentru care n'avea plămâni.

Felul cum Stancu o prinsese, cum o brutalizase, exact ca toți iubiții ei numeroși din trecut, îi sfărâmase mica axă de echilibru pasional și-i secase singura sursă de împăcare a dezechilibrului ei moral. O dramă de ideal dărâmat se petrecuse în noaptea aceea în odaia mobilată pe care d-na Sartirelli, cocota veterană, o închiriase din curaj social, temutului revoluționar; murise în noaptea aceia, o credință.

Firina nu mai credea în socialism ! Ea care ar fi fost gata de orice jertfă și de orice nebunie, nu mai simțea azi nimic din avânturile de eri și din superbul ei fanatism. Zeul ei căzuse, icoana ei mințise, — putința ei de a înțelege se întunecase.

De aceea, nu se mai duse la ședătoarea următoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi lipsi de la obişnuita întâlnire cu Ionel Frumosul. Primi, în schimb, pe bătrânelul advocat, cu o dulceaţă care îl surprinse şi-l ferici. Naivitatea poftei neputincioase de a se răzbuna a Firinei, găsea în această dăruire de graţie unui înfăţişetor al burgheziei, o păgubire (de satisfacere pentru ea) a socialismului trădător...

Rămase în casă zile multe, căutând deslegări absurde. Stătea de vorbă cu mama ei, sbârlită, astmatică şi vorbăreaţă, care mereu legată la cap şi aşezată pe vine, lângă patul fetei, o cicălea cu dragoste şi o sfătuia fără contenire. Ea nu se arăta supărată că Firina e socialistă, fiindcă îşi închipuia că asta e un fel de a câştiga bani şi nici n'o întreba pe unde întârziază, — pentru acelaş motiv.

Cicălelile şi sfaturile bătrânei erau cu totul de altă natură. Ea îi spunea, bunăoară, că face foarte rău de nu strânge cârpele vechi ca să le dea la ţesut pentru preşuri, sau că nu cumpără lemne cu mia. Şi bătrâna vorbea, vorbea într'una, stăruia, revenea asupra aceloraşi lucruri, cu aceleaşi vorbe, suflând din răsputeri şi necăjindu-se degeaba. Nici o vorbă despre viaţa neordonată,— după opinia vecinilor, chiar desfrânată,—a fetei.

Firina îşi asculta mama fără s'o audă, gândind la nefericirea ce o copleşea neînţeles. Nu-şi putea fixa bine ce-o doare şi ce pierduse, dar se simţea ruinată şi pribeagă. Se hotărî să iasă. In cămaşa de pânză, prin care razele iuţite ele însile de farmecile trupului Firinei, se înfigeau ca nişte priviri excitate, ea se aşeză pe scăunel sub dudul bătrân de lângă poartă. Strada, pe care copiii jucau poarca, era acoperită de o grea plapumă albă şi vâscoasă ce umplea tot spaţiul de la caldarâm până la streşinele caselor. Femei şi bătrâni, la portiţe, pe scăunele, se desfătau lenevos privind în pâlcuri la pulberea uliţei ca la o panoramă, extaziaţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din când în când câte un grup cheflîu pigmenta monotonia surdă a străzii cu câte o înjurătură repetată îndelung. Ziua sfârșea greu și ostenită căzând par'că în leșin peste mahalaua prăfuită. Firina se sculă de pe scăunelul ei și rupse câteva frunze din răzoarele sărmane cu mușcat. Mamă-sa, o cerță din prag, unde legată la cap și stând pe vine, își juca degetele uscate și sbârcite pe niște mătănii, mestecând într'una gingiile pustii. Bătrâna repetă, mânioasă, dar încet, aproape numai pentru ea, o lecție de grădinărie, punctată de monosilabe supărate :

— Ei, ei, flori... ei, ce grădină aveam eu... dar tu ce știi, ei !... florile va să fie plivite, ei ! și udate... ei, ce știi tu !...

Firina își vedea de treabă fără s'o asculte și bătrâna vorbea, vorbea nesfârșit răsuflând adânc și anevoios. Firina se gândea la Stancu ca la un dușman. Se văzu urându-l. Simțea, gândindu-se la el, că-l urăște. Ar fi vrut să-l ucidă... Pentru ce atâta ură, — nu-și da seama. Dar, o simțea cuprinzându-i ființa ca o otravă, ca moartea.

Începea să plouă noapte în picuri mari de întunerec cari spărgeau plapuma groasă de pulbere a străzii, când Firina auzi pe cineva de pe trotoar spunându-i peste gard :

— Bună seara, tovarășe !

Era Ionel Frumosul.

— Vreau să-ți vorbesc ceva, tovarășe.

— Sunt desbrăcată... Intră și stăi nițel pe scăunel până pui ceva pe mine.

Mama, ca de obiceiu, când auzi vorba unui oaspete, dispăru cuminte, târându-și papucii în picioarele șubrede.

Firina ieși repede cu un capot roșu înflorit, aducând un scăunel în mâna dreaptă.

— Ce faci, Ionel ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El nu răspunse O privi mut şi cu o mâniată pornire. Şi apoi zise :

— De ce n'ai venit ? De ce m'ai făcut să te aştept ? N'ai fost aseară la şezătoare... Ce ai ?

— Nimic, Ionel... Dar, am luat o hotărîre.

— Ce ?

— Mă las de socialism !

— Dar pentru ce ?.. A ! înţeleg, ai găsit vre-un burghez care îţi pretinde să ne trădezi... Înţeleg.

— Nu, nu e asta.

— Atunci, ce e ?

— Sunt supărată...

— Cum aşa ? Asta nu e un motiv care să te facă să părăseşti o credinţă, un ideal, steagul nostru al muncitorimii, cauza proletariatului... Firina, Firina, ce faci ? De ce vrei să te retragi din mişcare ?

— Sunt indispusă...

Ionel se apropiă de ea, îi luă mâinile şi strângându-le într'ale lui, şopti :

— Firina, Firina, nu ne lăsa. Nu trebue să ne părăseşti... Tu eşti a noastră...

Şi strângând-o lângă el, pe când seara se potopea gravă peste mahala, îi cuprinse cu mâna sânul mic şi ascuţit ca o granată de patimă şi el se înnecă de plăcere şi teamă... Glasul lui gemea :

— Tu eşti a mea... Tu eşti a mea...

Gura îi prinse pe-a ei într'o năvală de furie şi de necruţare. Ea se desfăcu pentru a spune cu vocea schimbată de-o moleşeală supărată :

— Nu mai vreau să fiu socialistă...

— Bine, bine... cum vrei tu... Dar, hai cu mine astăseară... Hai să petrecem.

— Nu, nu mai pot.

— Nu înţeleg... De ce ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Sunt înălnită... Am primit o grea lovitură... Am fost înjosită, batjocorită...

— Cum ? De cine ? De unul de ai noștri ?

— Da.

— Spune-mi cine e bruta ?

— Nu ți-l spun decât dacă-mi juri că ai să mă răzbuni !

— Jur.

— Pe ce ?

— Jur pe conștiința mea de socialist.

— Nu, jură pe mormântul tatălui tău.

— Jur !

— Ce-ai să-i faci ?

— Dacă vrei tu, îl ucid. Numai spune-mi repede cine e și ce ți-a făcut...

— Ai putea să faci tu asta pentru mine ?

— Jur pe ce am mai scump !

— Oricine ar fi el !

— Oricine !

— Chiar unul din cei mai mari, din cei mai aleși, chiar cel mai de seamă dintre toți ?

— Firina, mă îngrozești !

— El e ! E Stancu...

— Cum ?

— M'a atras prin vicleșug în casa lui și m'a... Firina își căuta cuvântul zadarnic printre lacrămi. Fălcile i se mișcau ca pentru a măcina veninul vorbelor ce nu isbuteau să se înfiripe.

Ionel oftă sarcastic :

— Va să zică, el e ! Domnișorul ! D'ăștia mi-e !... Știam eu !... Nu mă mir. Lasă-l pe mine, Firina ! Îi voi plăti-o scump.

— Nu uita ce mi-ai jurat. Dar, să mă asculți pe mine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Firina se îmbrăcă repede ; ieşiră. Sub luna care rânjea, ei se sărutară voioşi.

Se duseră la „Suzana".

* * *

Intorcându-se de la călăric, d-ra Roxane se oprise să zică bună dimineaţa d-nei Mihailidis. D-na Mihailidis o îndrăgise pentru firea ei deschisă şi bravă de fată care ştia să fie cuminte fără prejudecată şi să rămână demnă urmaşe a prinţilor Baroni fără sforţări provocatoare. Şi d-ra Roxane o stima la rându-i pentru bărbăţia judecăţii şi pentru simplitatea nobleţei sale.

Cele două femei se plimbau glumind fără glume dar numai cu o caldă şi mutuală intenţie de a glumi, aşa cum fac oameni cari ajung să-şi fie simpatici unul altuia mai înainte de a se cunoaşte deajuns. D-ra Roxane îi vorbi apoi de Rozmarin. Rozmarin alergase „Jockey-Clubul" fără să se resimtă de afecţiunea lui de melancolie.

— Am primit, zise d-ra Roxane, felicitările întregului corp diplomatic, iar ministrul Americii mi-a trimis o splendidă jerbă de crini albi. Sunt aşa de fericită !...

Ele scoborîră împreună terasa şi porniră vorbind despre Rozmarin pe scurta alee înflorită ce lega vila cu şoseaua. Un ţufiş de roze agăţătoare care se jucau într'o încăerare de eflorescenţă şi bucuric, le atrase atenţia. Se oprinä. Când se întoarseră să-şi reia drumul, ele avură înainte înalta statură a lui Stancu, care timid şi palid, şovăia între voinţa de a trece pe partea cealaltă şi între hotărîrea de a fi cuviincios.

Scoborând de pe trotuar, cu ochii în jos, umilit fără să ştie de ce, el îşi scoase pălăria dar nu se uită la ele. Trecuse cu doi paşi în urma lor, când, cochetă şi sigură de ea, voind să glumească cu încurcătura vizibilă a tânărului, d-na Mihailidis zise :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, cum merge revoluția ?

Stancu se opri. Înălță capul și o privi cu o supunere mândră. Intârziind suficient ca să piardă efectul, el răspunse :

— O știți ca și mine, doamnă, fiindcă cu toții colaborăm la ea !

D-ra Roxane îl urmărea cu stăruință și voie bună. Fața ei mereu aprinsă se ilumina de o curiozitate profundă și bucuroasă: vedea pe Stancu! Pe omul ce, auzind șoapta speriată a lumii, și citind răzleț gazetele, și-l închipuise ca pe o fiară apocaliptică, hâdă și periculos de apropiat—era lângă ea cuminte și simpatic. D-ra Roxane avu mulțumirea unui îmblânzitor, — (căci vanitatea omenească e mai dispusă să se socoată pe sine autoarea unei schimbări miraculoase decât să anuleze cu totul o minciună în care a crezut prea mult !) D-ra Roxane privea pe Stancu cu insistența și orgoliul unei descoperiri proprii. Îl urmărea cu prietenia unei opere a invenției ei personale. Și el, trist, sub urmărirea atentă și curioasă a celor două femei cari isbutiseră să ia, prin surpriză, preponderența sufletească a întâlnirii, aștepta cu resemnată amărăciune o clipă prielnică de ofensivă... Căci, era o luptă aspră în acea mică întâlnire neașteptată, — una din acele bătălii mărunte dar nemiloase cari fac războiul universal, instinctiv și nevăzut, al apropierii semenilor...

D-na Mihailidis, mereu în voioșia predominării momentului, zise schițând gestul prezentării :

— Lăsați-mă, domnule revoluționar, să vă prezint unei frumoase princese, d-ra Roxane Mischianu...

El își scoase pălăria cu o măsurată politeță. D-na Mihailidis accentuă vorbind d-rei Roxane:

— D-l Stancu !... inutil să spun mai mult...

El prinse prilejul și zise :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Inutil, fiindcă negreşit domnişoara are destule calificative proprii pentru a-şi exprima oroarea fără concursul binevoitor al celui ce mă recomandă !...

Cele două femei, lovite de glasul cert şi de ironia sigură a tânărului, îşi simţiră supremaţia primelor momente ruinată şi râseră mai tare de cât le fu voia, fără a găsi riposta.

Om cu o largă ştiinţă a efectelor, Stancu se folosi de această şovăială a vrăjmaşului pentru a dispărea în ofensivă. Îşi scoase deci cu respectuoasă bruscheţe pălăria şi zicând prompt: „bună ziua, doamnă", „bună ziua, domnişoară", plecă. Cele două femei rămaseră cu o vagă stare sufletească de înfrângere. Se surprinseră urmărindu-l o clipă şi, demne, se întoarseră repede, reluându-şi plimbarea. Merseră o vreme, cu paşi leneşi, fără să vorbească. Ajunseră astfel până în şosea. Sub castanii întunecaţi rămăseseră par'că îngrămădite una peste alta umbrele tutulor trecătorilor. Ziua se lăsa rotundă şi grea peste oraş ca o cupolă văruită. D-na Mihailidis şi mica ei prietenă văzură cu nedumerire, sub castanul din faţa intrării înspre vilă, o fată care le urmărea cu privirile ei furioase, năduşite.

— Fetiţa asta, şopti cu perspicacitate d-na Mihailidis, la urechea prietenei, a venit cu Stancu sau îl aşteaptă...

D-ra Roxane o ţinti mândru, dar se simţi insultată de rânjetul destrăbălat al fetei şi, cu nepăsare, întoarse spatele.

De abia porniseră înapoi spre vilă, cu acelaşi pas leneş şi tăcute, când auziră în urmă un fel de scremet necuviincios urmat de vorbele :

— Ciocoaice târfe !

D-ra Roxane se roşi, dar d-na Mihailidis, arătând iarăşi tufişul de roze, l-admiră pe franţuzeşte.

* * *

Stancu ieşi dela mamă-sa încântat de întâmplare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oricât de dușman al ciocoilor era el, nu ajunsese să-l dispreţuiască într'atât ca să nu le accepte cu emoţie omagiul. Nimic nu împacă mai cald vanitatea ca lauda celui ce urăşti... Şi Stancu simţise, din privirile interesate şi uluite ale celor două ciocoaice, mai desfătătoare aclamare pentru el, decât din uralele a mii de oameni dominaţi, sdrobiţi, desfiinţaţi sub vibrarea cuvântului său. Stancu se ruşină de atâta slăbiciune. Dar, mustrându-se de prisos în sine, surâse ca unei mângâieri îndepărtate.

Mergea repede, iuţit de o bucurie ciudată, de o aşteptare misterioasă. Castanii şoselii se plecau sub poveri nevăzute. Flacările zilei se ridicau în pâlpâiri nesfârşite la fiecare pas de par'că piciorul lui ar fi atins într'una capse incendiare. O zi de pârjol se vestea. Soarele lăbărţat ca o pată de ceară galbenă, fără contur, pe albastrul iute al cerului, pocnise ca o castană în cuptorul în care, împreună cu universul întreg, se cocea el însuşi suferind... Stancu alerga, aşa cum aleargă omul mânat de îngâmfări nespovedite, ascunse timid de el însuşi. Era ca un motor încărcat în neştire şi pus în mişcare fără conducere. Stancu asuda şi obosea. Părea că aleargă după cineva, părea că fuge de ceva...

Ajuns în piaţa Victoriei, el se opri un moment ca să salute întâmpinarea răcoroasă a unei adieri care ţinea calea cu amiciţie. Işi scoase pălăria şi-şi şterse fruntea. Uitându-se fără ţintă înapoi, el văzu aşteptând la cincizeci de paşi în urma lui, cub cortul strâns al unui castan, o fată care-l privea căşunat. O cercetă surprins şi par'că îşi aminti. Cum semăna de mult cu fata din noaptea ciudatei aventuri! Ca şi aceia, părea că-l urmăreşte. Ca să-şi dea seama, şi din fudulie, porni. Străbătu cu aer nepăsător piaţa încinsă. Nu se uită înapoi decât când ajunse dincolo, în colţul căii Victoriei. In adevăr, fata îl urmărea. Era în mijlocul pieţei. Nefirească şi turburătoare în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rochia ei cenușie strânsă pe trupul subțire, sub o pălărie simplă care flutura strengărește un voal gris, ea îl fixa halucinată. In mijlocul pieței pustii, în care își încetinise de tot pasul, singură în întinsul deșert podit de jocurile flacărilor văzduhului topit, urmăritoarea aceasta ciudată îi păru lui Stancu demonică și amenințătoare. Era cert că pe el îl urmărește. Era sigur că e aceiaș femee. Dar, ce are cu el ? ce vrea ? Bătut de întâmplare și de viziune, tocmai într'un moment când întâlnirea cu d-na Mihailidis și cu prietena acesteia, îi înmuiase atâta sufletul și-i trezise slăbiciuni omenești pe care le încarcerase bine sub zăbrelele principiilor și idealului socialist, — Stancu se simți fără rezistență în fața misterioasei ființe prigonitoare și porni mai iute pe calea Victoriei. Se mai uită de vre-o două ori înapoi și o văzu mereu în urmă-i, calmă și cu un crunt surâs sub licărirea ochilor mascați de lumina zilei. El se opri iară. Stătu și ea. El făcu un gest de revoltă și de interogație. Ea întoarse capul privind spre coperișul lustruit al casei vecine. Și când el se întoarse, aproape furios, pentru a o întreba ce vrea, ea și trecuse pe trotuarul celălalt, pornind înapoi cu pași iuți.

— E o nebună ! zise Stancu și oprind o trăsură care se târa alene de-alungul rigolei, cu un birjar care-l întrebă unde merge, se răsturnă plictisit pe pernele calde și porni. O luă la dreapta pe prima stradă pentru a feri ca vre-un tovarăș să-l vadă la ora aceia în trăsură (și trăsura era provocător de curată) pe calea Victoriei.

Se opri la o mică berărie populară în piața Matache Măcelaru ; piața fumega și asfixia cu monumentala ei putoare de la miezul zilei. Mâncă lângă doi tineri slabi și gălbejiți, funcționari după cum îi denunța convorbirea lor, cari beau bere jucând cu alunarul „cu soț sau făr' de"... La o masă mai îndepărtată, o cocoană între două vârste, îmbrăcată cu palton, mânca crenwürști și se cer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ta cu chelnerul care se silea să-i demonstreze că n'are „regale", ci numai ţapi şi halbe. La uşe sta un bătrân neras cu chelia cenuşie ; nu consuma nimic, şi scuipa tot timpul. Pentru a-şi atrage graţia chelnerilor şi şefilor localului, el se răsti nervos la o ţigancă bătrână care băgase capul pe uşe ca să cerşească, zicându-i :

— Hai, hai, vezi-ţi de drum, ţiganco, — la muncă ! la muncă !...

Stancu privi cu desgust acest tablou al mizeriei despotice. Primi cu oroare mâncarea din mâinile unui chelner gras de pe a cărui faţă roşie ca de râie, picura sudoarea, ciudat şi uimitor canalizată dealungul frunţii până în vârful nasului. Şervetul care-i sta pedant pe antebraţul stâng era trecut cu furie peste faţă în mişcări de spasm, fără putinţa de a seca măcar o clipă oribilul isvor care pica, pica într'una din vârful nasului ascuţit. Stancu chemă la plată îndelung, în vreme ce scrâşnea de furie împotriva unei muşte care făcea duşmănos cursa de la ceafă la frunte, lipindu-se de par'că vroia să-i îngăurească pielea. Nu fu auzit, fiindcă de după tejgheaua unde trona furioasă şi distrată o „domnişoară", sbârcită, blondă şi vopsită, se iscase un scandal frenetic în care vocea răguşită a patronului se împletea cu tirbuşoanele răcnetelor patroanei într'o cacofonie de fanfară completată cu tacâmuri repezite şi cu scaune scârşeite.

Stancu reuşi cu greu să se facă ascultat de chelnerul care, supărat şi înjurând de mamă pe patron, îi făcu socoteala cu ton repezit. Părăsi localul, salutat fiind cu prietenie de domnul bătrân de la uşe, care imobil şi inutil ca eternitatea, sta la locul lui.

Piaţa Matache Măcelaru se golise. Doar clopotul leneş al unui tramvai tras de cai blegi cu capişoane S. P. A., picura viaţă în deşertul în care muşte mici aprinse, ca nişte mucuri de ţăciune aruncaţi din cuptorul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pământului, evoluau smintite în cercuri strâmte de ameţeală. Lângă hală, sub adăpostul biruit al streşinilor, dormeau hamalii cu gurile căscate şi câinii îmbătaţi de mirosul lipicios al hoitului.

Tot peisagiul acesta al murdăriei eterne arunca altă dată pe Stancu pe culmile de gând ale blestemului universal împotriva orânduirii şi destinelor. In lumea pe care o pregătea visul şi aşteptarea lui, prima operaţie ar fi fost o ispravă de ecarisaj fizic şi fiziologic... Toată nefericirea lumii stă în faptul că oamenii acceptă să fie murdari. In ziua când n'ar mai fi, societatea şi-ar schimba deodată toată viaţa ei şi economică şi politică. Atâta vreme cât vor fi gunoaie şi muşte, nimic nu e de nădăjduit... Atâta vreme cât oamenii vor trăi resemnaţi cu ele, nimic nu e de schimbat... Ah !, rânjea în adâncul cugetări sale Stancu, unde trebue să găsim în adevăr pe vrăjmaşii reali ai ţintirilor noastre ideale !...

Dar, acum, nu-şi mai vedea gândul smuls dintre hotarele stâncoase ale realităţii şi propriilor lui credinţi, pentru a se avânta liber în văzduhurile pure ale adevărurilor elementare, de care în deobşte fugim, fugim prin însuşi prestigiul cugetării... Stancu se gândea acum la întâlnirea cu cele două femei, în faţa palatului d-nei Mihailidis. Se bucura că le înfruntase uşor, politicos, dar bine. Se fericea că le simţise în priviri teama şi duşmănia. Surâdea sie însuşi căutând zadarnic pe sub streşini adăpost împotriva aerului care parcă se topise într'o groaznică pastă de sudoare şi cenuşe umplând toată imensitatea din cer până pe pământ. Pe strada Popa Tatu doar umbra lui se presăra pe zidurile fierbinţi, — împrăştiindu-l, desfiinţându-l, disolvându-l ca pe o fantoşe de ceară înviată pentru a fi ucisă.

Ajunse acasă par'că înjumătăţit. Işi deslipi suferind de pe ţânsul hainele şi cămaşea şi se trânti pe pat, gol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stând așa, își dete seama că cutiile scrinului sunt pe jumătate trase și că pe masa lui de lucru era o vraiște ce-i era străină. Se miră o clipă, dar apoi își dete seama de ce se întâmplase. Închise ochii cu nepăsare.

Dar, de abia începuse să se desfete de bucuria de a fi scăpat de pârjolul de afară și de a se găsi singur în odaia-i răcoroasă, când auzi la ușe bătăi grabnice.

— Se poate intra, d-le Stancu ?

Era d-na Sartirelli, gazda. El îi răspunse încet, din plictiseală, că e desbrăcat, dar ea, înainte de a aștepta răspunsul, intră ca o furtună.

— Închipuește-ți...

Stancu, gol, căuta ceva să se învelească, în vreme ce d-na Sartirelli scandalizată fără supărare, îngâna uitându-se silit aiurea :

— Nu e nimic, d-le Stancu, nu e nimic !...

— Vai, iartă-mă, d-nă...

Cu eforturi de gimnastică savantă care nu reușeau de cât să-i prezinte nudul sub diverse aspecte, Stancu isbuti să scoată de sub el cuvertura și s'o pună pe deasupra.

— E așa de cald !, zise el rușinat.

— E teribil ! Dar, știi ce s'a întâmplat ?

— Îmi închipui ! Am primit iară în lipsă vizita poliției.

— Da ! O brută, niște bestii !... A, dar m'am certat rău... A zis c'o să mă dea în judecată... pentru ultragiu... Bruta care-i conducea m'a întrebat : „ce și d-ta ești socialistă, M-me Sartirelli ?“ „Da“. „Bine, mi-a zis el, ți s'a urât cu binele“. I-am spus că nu mi-e frică de el...

— Cine era ?

— A ! un „vaurien“... nu știu cum îl chiamă, dar știu că îi dam odată un pol pe seară... ei, de mult... când era în fiecare noapte joc de cărți la mine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi d-na Sartirelli, privi nostalgică spre peretele unde era chipul ei, surâzător, cu umerii goi şi pieptul la fel până la jumătatea sânilor vii. Peruca ei de un galben mucegăit se ilumină sub focul privirilor, accentuate de umbra albastră de creion prost ce tivea geana de jos peste sbârciturile mărunte ale pielei. Acoperit în chip ridicol cu cuvertura până sub bărbie şi stând pe spate, pentru a feri o desvelire catastrofală, Stancu o asculta jumătate plictisit, jumătate vesel... Se uită el însuşi la fotografia cu umerii şi sânii goi şi gândurile i se mângâiară cu un repede fulger indecent. Afară de capul îmbătrânit şi urât, d-na Sartirelii păstra încă în linia trupului ei modularea unei frumuseţi triumfale şi farmecul specific, turburător al cocotei.

D-na Sartirelli îi privea tăcerea cu o încântare maternă. Dar, ghicindu-i satisfacţia, el o văzu iară urâtă şi bătrână, şi se crispă. D-na Sartirelli îl privea măcinând degeaba între dinţi. Ea insistă :

— Iar o să ai neplăceri.

— Nu e nimic, răspunse el întorcând capul.

— Mi se pare că ţi-e somn ?

— Nu, spuse Stancu sec.

— Dar, ce tot caută, domnule, într'una ?

— Au luat ceva ?

— Au luat nişte gazete.

Stancu surâse. D-na Sartirelli se bucură de acest surâs ca şi cum i s'ar fi adresat ei, — captându-l. Şi iar îi fixă tăcerea cu o scormonire şi mai afişată. El îşi întoarse capul spre fotografia cu merii şi cu sânii goi.

— Te uiţi la mine, cum eram altă dată, spuse ca cu mândrie şi cu durere

Stancu continuă să se uite fără a zice nimic. Ea reluă:

— Ei, de m'ai fi văzut !... Nu că mă laud, dar umeri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și sâni ca ai mei n'avea nimeni... Erau celebri în București ! Fotografia asta e după un portret pe care a trebuit să-l vând... Ce rău îmi pare ! Nu e vorbă că și acum, cât sunt de bătrână, nu mă dau pe una tânără... Și d-na Sartirelli, cu un gest de rece demonstrație, își duse mâna la piept și, pe deasupra rochii, înfățișă lui Stancu forma sânului mic și svelt.

— Ei, eram și eu odată !

Stancu, cucerit de această așa de firească impudoare, vroi să se folosească de pornirea exibiționistă a d-nei Sartirelli și zise :

— Ceeace-mi place mie la d-ta, d-nă Sartirelli, e piciorul.

— Te cred si eu ! Si veterana cocotă, entuziasmată de sine-și, apucă rochia cu mâinile amândouă și-și descoperi picioarele până la genunchi. Stancu se ridică puțin cu politeță, ținând cuvertura cu mâinile în dreptul gatului, ca să contemple ceeace d-na Sartirelli îi arăta cu obiectivitatea unei prezintări de bibelouri vechi și dragi.

— Foarte frumoase, zise Stancu amabil.

D-na Sartirelli își mai ridică un picior ca pentru propria-i desfătare vizuală, și potrivindu-și jartiera compietă :

— Ei, când am apărut odată în tricou la balul Crucii Roșii... Imi dai voe ? Și d-na Sartirelli, așezându-se pe un scaun, scoase din buzunarul capodului tabacherea, aprinse țigara cu largi gesturi de eleganță lenește, și începu o lungă și minuțioasă descriere a succesului ei din noaptea aceia de bal când apăruse în tricou.

— Picioarele mele au rămas de atunci proverbiale în București !... Dar, ce păcat că n'am avut noroc, d-le Stancu.... Azi, ca și atunci, — să mă ierți de vorbă proastă! — numai vacile au noroc... Eu care am fost femeie cu temperament, care m'am respectat, care nu m'am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dus cu oricine şi care am ţinut la dragoste... nu m'am pricopsit... Ei !

Şi, d-na Sartirelli, clătină din cap cu o resemnare dispreţuitoare pentru destin şi pentru lume.

— De aceea, continuă ea, eu te înţeleg, d-le Stancu... numai eu te'nţeleg de ce eşti socialist... In lumea asta păcătoasă, în care numai proştii şi târfele au noroc, nici nu face să fii altceva decât socialist. Să-ţi mărturisesc drept — n'am vrut să-ţi spun până acum — eu sunt cam socialistă...

D-na Sartirelli ridicându-se cu ţigara atârnată de colţul gurii, dete din cap de câteva ori în semn de reaprobare şi întărire a celor spuse.

— La revedere, d-le Stancu. Te las să dormi... Au revoir.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Suita grajdului d-rei Roxane era într'o aprigă polemică ce lua uneori înfăţişări de pur scandal de mahalagii nervoşi cu „anturajul" grajdului Stein. Vânător de handicapuri şi mare maestru organizator de surprize, antrenorul acestuia — un ţigan fost grăjdar — exploata pentru binele a unei duzini întregi de beneficiari şi mândri întreţinuţi ai loviturilor de turf, pofta bietului domn Stein, om cum se cade şi cu favorite, dar înebunit de graba cu care confecţionase aproape fără voie cele 50 de milioane. Trebui să aibă şi un grajd cu culorile sale, alese de d-na Stein însăşi : verde cu mauve. Tineri distinşi, fără profesie, fără venituri, trăiau seniorial, mulţumită afilierii pe lângă ceeace se numeau grajdurile de lovituri. Bunul d. Stein n'avea habar de ce se petrece în juru-i şi niciodată n'ajunsese să descifreze măcar condiţiile programului de curse, fiindcă propunea într'una la înscriere cai necalificaţi. Era de pomină nu numai între adversarii săi de hipism, dar şi între prietenii de casă, voinţa manifestată într'o zi de d. Stein de a câştiga un Derby cu acelaş cal cu care-l câştigase fostul proprietar în anul trecut... Se făcea mare haz în jurul ignoranţei sale blânde şi gata de orice sacrificiu pentru încurajarea rassei cailor, dar d. Stein era în deobşte un om simpatic. Pe pistă „împrumuta" pe toţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băeţii ca să joace pe caii lui. Şi când doui reporteri hipici isteţi îi propuseră scoaterea unei reviste hipice, d. Stein întrebă doar cât costă, şi se făcu. N'o citea niciodată ; se uita numai la fotografiile cailor săi prezentaţi regulat în diverse poze, pentru a exclama într'una :

— Cum dracului deosebiţi, mă băeţi, un cal de altul? Pentru mine sunt toţi la fel...

Bietul d. Stein nu ştia că de două săptămâni e în polemică violentă cu grajdul d-rei Roxane Mischianu. Revista d-lui Stein atacase pe Rozmarin, afirmând că fiul lui Nuage ar avea oase moarte. Revista care apăra grajdul d-rei Roxane, manifestase o vie indignare împotriva odioasei injurii şi propusese deschiderea unui proces de calomnie, fiindcă buna reputaţie a lui Rozmarin făcea parte din chiar patrimoniul naţional. Anturajul grajdului era unanim de aceiaşi părere. Unul din cei cinci tineri nostimi cari erau veşnic în jurul d-rei Roxane, la antrenament ca şi la inspectările grajdului, se oferi, în baza situaţiei lui de avocat, să accepte procura pentru chemarea în judecată a calomniatorului. Chestia era numai : cine judecă ? Judecă tribunalul ori juraţii ? După legiuirea de-atunci, calomniile prin presă erau în competenţa juraţilor când era vorba de oameni : constituţia nu fixase nimic în privinţa calomnierii cailor. Era cert, după opinia tutulor cercurilor hipice sezisate de ceeace se punea la cale, că numai curtea de casaţie se putea pronunţa.

In această atmosferă, d-ra Roxane era aşteptată cu aprindere pe câmpul de antrenament unde jockeii şi anturajurile, despărţiţi pe grupe adverse, discutau marea problemă juridico-sportivă ce se punea întregii opinii publice.

D-ra Roxane sosi târziu şi fără chef. Bunăvoia, sprinteneala ei băieţească, râsul ei prieten, privirile fulă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

crimate de copil curios care se bucură mereu, se adumbriseră de o vagă și greoaie așezare. Participă fără fuga ei spirituală obișnuită la discuția ce o găsi încinsă pe câmp. Rămase nepăsătoare la oferta tânărului nostim, care, cu nobila-i gângăveală și cu clipiciul lui din ochi, se oferi să seziseze justiția pentru apărarea onoarei lui Rozmarin... D-ra Roxane își mângâiă chiar caii cu mai puțin zel ca de obicei.

Și când plecă, urcându-se în trăsură, nu mai poftì pe nimeni lângă dânsa. Ba, ca niciodată, ea fu foarte atentă să-și tragă rochia peste pulpe, cu o grijie de pudoare pe care veselul anturaj nu i-o cunoscuse niciodată.

— Ce-o fi având? întrebă un tânăr pe cei doui cari cugetau în tăcere lângă dânsul.

— Să știi că e amorezată !...

— De care din noi? zise unul răutăcios.

D-ra Roxane era în adevăr preocupată și bântuită de o tristeță neîncercată. Pe la tennis nu mai trecu și se lăsă de vizitarea de după amiazi a grajdurilor. La două dejunuri, când mamă-sa avea invitată prea multă lume, ceru voie să rămână în odaia ei.

— Ce ai ? întrebă uimită și îngrijată d-na Mischianu.

— Nimic, răspunse ea cu sinceritate.

— Atunci, de ce-ai căzut pe gânduri, așa dintr'odată ?

— Nu știu !

D-ra Roxane nu stia, în adevăr... Isi da seama numai că nu-i mai place nimic din ce-o stăpânea așa de întreg până ieri : nici caii, nici lumea, nici tennisul.

Mergând și acum în trăsură de la câmpul de antrenament spre oraș, d-ra Roxane purta cu ea acelaș gol neașteptat și chinuitor al sufletului. Ca de obiceiu, se oprea un minut să zică bună-dimineața d-nei Mihailidis. D-na Mihailidis era totdeauna pe terasă, citind. Aștepta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu plăcere vizita matinală a d-rei Roxane, pe care o prețuia pentru libertatea spiritului ei și eleganța lipsei ei totale de cochetărie.

De cum fu la câteva sute de metri de casa d-nei Mihailidis, d-ra Roxane desfăcu cu frică poșeta și scoțând pe ascuns o oglindă se privi roșindu-se. Se rușina fiindcă era de foarte curând înarmată cu această unealtă elementară a feminității, — (ea se glorifica până atunci cu faima de a nu întrebuința nici pudră, nici roșu).

Lângă oglindă se asociase, printr'o înlănțuire fatală, și un pufuleț cu pudră furată de la mamă-sa. De câteva zile, d-ra Roxane suferea purtând aceste poveri ca de rușinea primelor scrisori de dragoste ascunse în sân. Se simțea ridicolă și umilită, dar era sub contagiunea neînțeleasă a unei frivolități căreia i se supunea ca unei boli.

Ochii i se aprinseră într'o absurdă sfiire — ca și ieri, ca și alaltăeri — când făcu semn trăsurii să oprească înaintea vilei Mihailidis. Se uită cu o atenție de prisos în lungul șoselei și păși par'că furișându-se până la treptele terasei unde d-na Mihailidis închisese cartea și aștepta surâzătoare cu largul ei surâs de suverană și darnică bunăvointă.

Și d-na Mihailidis o găsea schimbată. Vorbea mai grav, avea preocupări mai puțin vesele și-și schimbase axa plăcerilor ei de până aci. Ea n'o întrebă, firește, nimic, dar perspicacitatea ei nu se îndoi de ceeace era de sigur pricina: întâmplarea orânduitoare găsise însfârșit vreun sportsman care isbutise, cu cuvenita privire buclucașe, să sfâșie de pe fața frumoasă a d-rei Roxane masca fermecătoare a unei copilării întârziate. Cine era? n'avea nici o însemnătate. Era sigură, însă, d-na Mihailidis că, după obicei, biruitorul acestei întârziate a dragostei trebue să fie cel mai anost dintre zebzeci. Cu toată discreția firii și educației ei, d-na Mihailidis cerceta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drăgăstos transformările, vizibil dureroase, ale drăguței.

După o pauză lungă, în care fiecare își căuta materia unei întrebări, d-ra Roxane zise :

— Imi dau bine seama, d-nă, că sunt puțin cam insistentă cu aceste vizite ale mele, dar...

— O ! o, întrerupse d-na Mihailidis, nici nu știi, mica mea prietenă, ce bucurie mare aduc sihăstriei mele aceste adorabile vizite ale d-tale, făcute așa, fără ceremonie și protocol, ca la o veche și bună camaradă... Mi-ești foarte dragă, mica mea Roxane... Vino, vino mereu să mă vezi... Imi pare rău că nu stai mai mult... Uite, aș vrea să vii odată și să stai toată ziua la mine...

D-ra Roxane se îmbujoră de o bucurie vie, ciudată. Părul ei sbârlit se supuse sub îmblânzirea unei adieri de misterioasă fericire, ochii mari și umezi i se rotunjiră ca două faruri fixe.

— Da ? Vreau !... Chiar mâine viu...

D-na Mihailidis o mângâiă... Ea o sărută pe bărbie.

Odată trecută această fulgerare de neașteptată cordialitate, d-ra Roxane se îndreptă pe scaunul ei și privindu-și pantoful solid și băietesc, zise cu glasul înjumătățit :

— Pe unde ai mai fost ? Pe cine ai mai văzut ?

— N'am fost nicăeri, draga mea, ca de obiceiu, și n'am văzut pe nimeni, iar ca de obiceiu...

D-ra Roxane îi prinse fraza cu ochii și cuvântul „nimeni" rămase parcă aninat ca două zeruri enorme în ochii ei mari, rotunzi.

———

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Firina trăia într'o aţâţare întunecată, dârză. Incerca să se desluşească pe sine si nu isbutea decât să se întărîte mai tare. O negură grea în care se jucau drăceşte ghiare nevăzute îi acoperea mintea şi simţurile. Inchidea ochii — aşa, întinsă în pat, pe spate, cum sta cea mai mare parte a zilei — şi cerca trudnic să se limpezească. Când întâlnea însfârsit vre-un luminiş în nesfârşita, neagra pădure de gânduri, se uimea să vadă înfiptă acolo, ca un sfinx de provocare, imagina capului superb, de zeu, al lui Stancu. Se înfuria privindu-l, găsindu-l în ea, măreţ şi stăpân, la fiecare liniştire de sine. Şi mânia ciudată, smintită împotriva unui om care nu-i făcuse nici un rău, îi îngrămădea iară noapte în mica ei tigvă, pierdută sub greul metalic al buclelor negre. Işi strângea pumnii de par'că ar fi cuprins în ei trupul şi sufletul celui duşmănit, scrâşnea dinţii în asmuţiri de bestie rănită, gemea ca într'o agonie neînvinsă, şi apoi îşi îngropa capul în perne şi plângea lung, fără durere şi fără ţintiri — plângea plânsul pur al lipsei de gânduri. Ore întregi trecerile acestea de la furii seci la prăbuşiri de lacrimi, se prelungeau zilnic, ascuns şi aproape mecanic, ca un exerciţiu învăţat. Inchidea uşa dormitorului cu cheia şi poruncea mamei sale opreliştea oricărei turburări. Bătrâna, supusă, descântând în şoaptă, îşi desfiinţa existenţa, înghemuită într'un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colţ al bucătăriei ori alunecând ca o umbră prin faţa uşii închise. Uscată si fără trup ca o păpuşe de cârpă, ştia că nici un fel de justificare nu este pentru a vătăma izolarea hotărîtă a copilei. Ce făcea ea singură acolo ? — iată ce niciodată supunerea de obiect a bătrânei nu cuteza să se dumirească. Se scurgea ziua întreagă fără a gândi măcar s'o întrebe dacă are nevoie de ceva. De se întâmpla să vină, în mijlocul unor asemenea stări, „dânsul", — dânsul era d. Rădescu — bătrâna avea unicul motiv ca să vină repede la uşă, cu paşii ei şterşi, şi să strige din ruinele cu ecouri lăuntrice ale plămânilor ei :

— Firino, Firino... haide scoală că a venit „dânsul"...

Fata se scula cu anevoinţă şi în vreme ce bătrânul aştepta, de cele mai multe ori în curte, fiindcă n'avea cine să-i deschidă, ea se pudra şi se dichisea plistisită. Rădescu sta jumătatea lui de ceas mângâind capul dulce al fetei care, când se eterniza imobilă ca o desnădăjduitoare întruchipare a muţeniei, când se sfărâma ca o bombă continuă în exploziuni de râs şi de voioşie, fără pricină. Bătrânul o privea uimit, excitat şi pierdut, de abia şoptindu-i câte o vorbă zăpăcită. Când se făcea ora clubului, el se scula fericit, o săruta pe păr şi pleca cu pasul lui şters şi demn.

In dimineaţa aceia Firina se trezi de vreme. Fulgeră câteva răcnete împotriva mamei care nu-i făcuse pantofii cu ceară.

— Nu ţi-am spus, femeie bătrână şi fără minte, că trebue să plec de noapte, fiindcă am treabă ?

— Am uitat, fata mamei, am uitat, spunea bătrâna cu glasul ei lăuntric şi plângăreţ. Şi se apucă cu grabă şi cu mulţumire de lucru.

Era o Duminică de plină vacanţă, cu ritmice adieri ca respiraţiile leneşe ale unui uriaş care dormita departe,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901-1932

la umbra pământului; — cu cel care bolea. Firina se gătea muşcându-şi buzele. Plânse de durerea muşcăturii, plânse mai tare decât trebuia. Apoi râse, glumind cu mamă-sa când îi aduse pantofii. Deschise sertarul de jos al scrinului şi scoţând un revolver mic ca o broşe argintată, îl introduse repede în poşeta ei de catifea neagră.

Ieşi gătită cu rochiţa de éponge galben, cu toca-i marron înfiptă arţăgos peste grămada de păr negru, care se lăsa pe frunte şi peste urechi ca un prisos fermecător de răsvrătire şi dezordine. Ochii ei de funduri de grotă, erau fără culoare, aşa erau de strălucitori şi hrăpăreţi de toată lumina zilei. Mergea cu grabă furioasă.

Se duse drept acasă la tovarăşul Naie Niţă, tâmplar şi cel mai respectat — şeful de fapt — în mişcare. Tovarăşul Naie Niţă era una din acele energii intuitive şi isteţe cari au făcut totdeauna rassa comandanţilor fără grad şi fără învestitură formală. Iute la vorbă şi la gest, cu mustăţile lui subţiri ca două undrele, cu ochii mici şi întărâtaţi sub o frunte îngustă şi puternică, tovarăşul Naie Niţă era un agitator organic. In patru propoziţii primare: „avuţia e a muncii"; „puterea să fie a poporului"; „oligarhia e, ca să zic aşa, parazita sudorilor muncitorului"; „proletariatul e o forţă care n'are decât o armă: solidaritatea, lupta", el avea sursele nesecate ale celei mai neobosite elocinţi.

Cu aceste patru teme şi cu o volubilitate pe care n'o îngreuna nici grija gramaticii, nici grija chestiei ce se discuta, tovarăşul Naie Niţă era luptătorul cel mai aprig şi tăria socialistă cea mai intransigentă. Pronunţarea cuvântului **poporul** — silabisit, cântat, oficiat, — lua în gura lui proporţiile misterioase ale unui edict providenţial. „Po-poo-ruuul" câştiga în pronunţia solemn muzicalizată a lui Naie Niţă măreţia unei scurte, magice liturgii. „Po-poo-ruuul din sudoarea căruia mănâncă şi se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grașe burghezul, po-poo-ruul nu va mai putea suferi multă vreme sclavia capitalismului, po-poo-ruul muncitor, po-poo-ruul proletar se va ridica și va scutura, ca un leu, lanțurile sclaviei burgheze"... Aceasta era elocința, — acesta era discursul veșnic oficiat cu vocea de țignal de vardist a lui Naie Niță într'o cataractă gesticulatoare în care, mâinile, picioarele și capul oratorului țeseau o pânză de trăznete cu repeziri ce nu însoțeau cuvintele ci le precedau ca o avantgardă furioasă de forță și blestem vrăjitoresc. Naie Niță nu știa prea mult, nu înțelegea totul, dar ghicea că are dreptate să creadă ceeace spune... Și credea, credea cu o violență impunătoare, aproape ucigașe. Dușman instinctiv al intelectualilor în care învățase să vadă veșnici traficanți de conștiință, — se uita totdeauna cu o manifestă neîncredere la devotamentul socialist al excepționalelor daruri pe cari le-aduceau mișcării, talentul și învățătura lui Stancu.

Firina intră grăbită pe poarta de stejar în curtea curată și împodobită cu marile cutii de lemn în cari se răsfățau lendri îngrijiți. Gospodar vrednic, cu căsuța lui proprie și cu economii cinstite, Naie Niță pregătind societatea viitoare putea sluji deocamdată ca un minunat model pentru micul burghez al vremii... Când cocoana Ilinca, soția lui, văzu pe Firina, fugi la cunie, spunând servitoarei :

— Iar a venit una d'alea la Naie !

Coana Ilinca, fiică de cârciumar pe Rahovei, nu împărtășea ideile soțului, care, de altfel, nici nu se prea ostenea să-i înmoaie reacționarismul nativ.

Tovarășul Naie Niță își primi vizitatoarea în cămașe cu râuri roșii, cu mânecile largi. Aștepta alți tovarăși. Era începutul discuțiilor care trebuiau să ducă la scindarea partidului. Chestia aderării la internationala a III-a mijea numai. Dar, problema dureroasă se punea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tutulor conștiințelor socialiste cu o trebuință necontrazisă. Șoaptele și bănuielile între fruntașii mișcării roiau în atmosferă ca acele mărunte musculițe cari umplu invizibil aerul în zilele de vară și pe cari nu isbutești să le zărești decât așezându-te la umbră. Nemulțumit și neîncrezător din fire, tovarășul Naie Niță știa că greva generală va fi „sita care va culege neghina din grâu", cum zicea el elocinte și declamatoriu.

— Ce e tovarășe Firino, cu ce pe la mine ?

Firina tăcu gravă. El o privi mult cu curiozitate reținută. Naie Niță avea încredere în devotamentul și hotărîrea copilei. Știa bine că pe ea și încă pe vreo doui, trei, se poate bizui pentru *orice,* — și el își sublinia sie-și în minte cuvântul „orice".

— Am venit să-ți spun, tovarășe, zise Firina — și ochii ei se fereau să se fixeze pe ceva în grijea suferindă de a-și ascunde minciuna — am venit să-ți spun că ni se pregătește o mare ticăloșie.

— Ce ? Cum ?

— Nu-ți spun decât atâta : Stancu !

— Ei, dar ce ? Ce vrea ? De unde știi ?

— Nu știu mai mult... Dar, din ce știu, din ce-am văzut, sunt sigură că ni se prepară o lovitură...

Naie Niță rânji cu furie și cu încredințare. Bănuelile lui se împlineau.

— Nici nu era nevoie de ce-mi spui d-ta, tovarășe, fiindcă eu m'așteptam... Și nu e singur, nu e așa ?

— E singur, răspunse ea inconștientă și certă, rotunjindu-și ochii de o siguranță stupidă.

— Nu, nu, ascultă-mă pe mine, tovarășe, nu e singur...

— Cu atât mai bine, isbucni ea prostește.

— Cum ?

— Fiindcă eu sunt hotărâtă...

— Ce ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Firina tăcu un moment. Privi în juru-i şi apoi deschizând încet poşeta de catifea neagră scoase de acolo, sfioasă, cu două degete subţiri şi albe, browningul micuţ şi strălucitor. El o privi cu admiraţie, dar şi cu spaimă, şi zise :

— Nu, nu e bine...

— Ba da !

Şi Firina şi porni spre uşe. Naie Niţă o reţinu :

— Se cade, însă, s'aşteptaţi !

— Voi vedea eu...

Firina ieşi grăbită pe poarta de stejar, condusă fiind de tovarăşul Naie Niţă, care surâdea dându-şi seama că şi de astă dată a avut dreptate.

Firina porni, râzând singură sau încruntându-se, când cu pas iute, când de abia mişcându-se de-alungul zidurilor. Nu-şi alese ţinta, dar mergea dusă de mână de fantoma smintelei sale. Ea se simţea împuternicită să sfârşească cu „mişelul". Ea îl vedea trădând... Nu ştia cum, nu înţelegea ce anume face el, nici nu-şi da bine seama cam ce înseamnă a trăda, dar nu se îndoia : Stancu trădează. Ea îşi amintea vag de povestea lui Charlotte Corday, pe al cărei nume nu-l reţinuse niciodată verbal, dar pe care-l pronunţa într'una cu glasul mut al unei amintiri subconştiente. Îşi amintea de povestea lui Charlotte Corday, auzită într'o seară la club, la o conferinţă despre revoluţia franceză. Oratorul cântase gloria revoluţionarei şi o dedese ca pildă de eroism şi de frumuseţe morală pentru toate femeile. Ea plânse în seara aceia de emoţie şi de voluptate ascultând cum a fost ghilotinată tânăra franţuzoaică.

Şi imagina pe care nervii ei o păstrau din acea poveste, i se agăţă din nou de suflet. Ridică fruntea cu semeţie, strigând cu atitudinea ei întregului oraş moleşit şi împăcat în baia de calm a Duminicii :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu sunt a doua !...

Ura pe Stancu, cu furie, cu sete, cu desfătare. Il vedea măreț și stăpânitor — și-l ura. Ii auzea glasul lui cu descărcări de tunet și cu șoapte de violoncel, — și-l ura. Își desena pe ochii ei proprii, își desena pe inimă, gura lui nervoasă și-i simțea dinții minunați de lumină și răutate, îi simțea înfigându-i-se în creer ca zeci de pumnale otrăvite, — și-l ura surâzând. Il vedea, îi auzea mâinile acelea lungi și triste cari vrăjeau aerul în mișcări de nou creator al lumilor, — și-l ura gemând.

Tovarășea Firina obosise. Mersese fără să știe pe unde trece. Trecuse Calea Victoriei dealungul Bulevardului Elisabeta și-apucase pe Schitu-Măgureanu. Nu știa pentru ce, dar mergea spre locuința lui Stancu.

In capul bulevardului Schitu-Măgureanu, tovarășea Firina care urcase grabnică și temătoare coasta, se opri puțin ca să se odihnească și ca să se reculeagă.

De pe ușa deschisă a bisericii, năvăli pe aripi de miros de tămâie gângăvitul unei rugi. Fără să se observe pe sineși, tovarășea Firina își făcu cruce. Porni iarăși. Incet, tiptil, pândind. In urmă-i o năvală de glasuri chinuite și credincioase vărsau pe ușa bisericii un răstit „Doamne miluește".

Mergând așa, tovarășea Firina ajunse până aproape de locuința lui Stancu. Se opri, adăpostită de un chioșc de fier al uzinei electrice, de curând vopsit. De-acolo putea să aibă înaintea ochilor gangul pe unde trebuia să intre sau să iasă Stancu. Il așteptă tremurând de spaimă și de nerăbdare. Gura întredeschisă lăsă să-i pice din coltul buzelor o picătură de scuipat, care-i căzu fierbinte pe mână. Firina tresări sub această surpriză neplăcută pe care și-o lămuri greu când se simți udă pe bărbie. Se șterse cu mânușea, — zănatecă, grăbită. Desfăcu poșeta și se privi în oglindă ca să-și controleze buzele peste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care trecu încet degetul arătător. Cum se oglindea astfel în deschizătura poşetei şi se recucerea pe sine-şi prin reintrarea în cochetărie, Firina văzu între chei şi între puful de pudră gura căscată, ca a unei guştere călcat pe coadă, a browningului, şi se înfioră. Închise poşeta repede, încruntând din sprâncenele ei lungi, arcuite par'că artificial, în jurul ochilor asmuţiţi.

Stătu aşa o bună bucată de vreme. Trecători rari, gătiţi, o priveau cu nedumerire, atraşi chiar de sforţarea ei de a nu părea că se ascunde.

Era acolo de o jumătate de oră când Stancu ieşi din gangul locuinţei sale. Ieşi încet, leneş, proaspăt de acea linişte tristă care aureola strâşnicia frenetică a temperamentului şi cugetului său. El privi mai întâiu în sus şi în jos, cercetând fără curiozitate dar sugestionat de ce era aşa atent aproape de el.

Stancu porni apoi spre piaţa Matache Măcelaru. Cu privirile în pământ, cu umerii puţin aduşi sub greutatea posomorîtă a capului, el figura din spate imagina unui voinic care înaintează luptându-se cu un uragan invizibil... Chiar în pasul acestui luptător născut, era luptă. Aşa cum apariţia lui era o răsvrătire, mişcarea-i era o ofensivă trudnică.

Mergea să vadă pe mamă-sa. Începuse iară să se ducă zilnic, deşi ca era acum aproape de tot însănătoşită. Şi bătrânei i se părea ciudată această neaşteptată atenţie a fiului ei aşa de sgârcit altă dată cu vizitele lui. Cu atât mai ciudat cu cât şi le reluase după ce câteva zile părnse că le încetase iară.

Stancu mergea încruntându-se uneori. Întorcea din când în când capul ca sub semnul unei mâini ce l'ar fi bătut pe spate. Nu vedea nimic, fiindcă nici nu se uita să vadă. Era doar o mişcare fizică, fără voie şi fără tendinţă.... Stancu nu vedea nimic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El se gândea supărat la slăbiciunea naivă care-l chema zilnic spre vila Mihailidis. Nu se mai întâlnise nici odată din dimineața aceia cu vre-una din cele două femei. Ar fi vrut să le mai vadă. Vroia să le mai vadă, numai fiindcă se simțise temut de ele și fiindcă i se părea că felul cum se prezintase nu justificase în de ajuns această teamă.... Ținea să le vadă, fiindcă el nu fusese mulțumit de sineși în acea scurtă întâlnire. Numai pentru atât! Era orgoliul lui care căuta o reîntâlnire cu două femei pe care n'avea nici un motiv să le dorească. Sperase la început că întâmplarea le va scoate iară înainte-i, și Stancu se dădase nepăsător în voia întâmplării. Dar, trecuse o săptămână întreagă și întâmplarea nu-i fusese prietenă. El se simți nedreptățit și se hotărî s'o forțeze... Mai întâi glumind în sineși... Dar cum cele două femei tot nu fură întâlnite din întâmplare, deși trei zile dearândul veni în toată după-amiaza să-și vadă mama, — Stancu se necăji deabinelea. Contradicția împrejurărilor îi întărâta stăruința. Și ceeace ar fi trebuit să fie, dacă totul s'ar fi petrecut după voia lui, doar o glumă de joc intim, se prefăcu în dorință suferitoare. Firea îndărătnică și fierbinte a tânărului grăbi evoluția simțimântului. Stancu căuta acum deabinelea să se întâlnească cu cele două femei. Văzând că nu le poate găsi după-amiaza pe aleea pe care le întâlnise atunci, venea acum dimineața, (venea ca să-și vadă mama).

Ajuns în piața Victoriei, el se opri la colțul șoselei pentru a cerceta, fără să știe de ce, larma ce străbătuse. Printre automobile, căruțe, tramvaie, sacale, cari se încrucișau în strigătele și înjurăturile celor ce le conduceau, Stancu căuta, căuta ceva cu atenția oarbă dar sensibilă a instinctului.. Nu se aștepta să vadă pe nimeni, dar se simțea chemat înapoi de o strigare mută, de un semn nevăzut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum se uita așa fără să vadă și fără să vrea să vadă pe cineva,— Stancu tresări ca sub o înțepătură de ac descoperind la 100 metri în fața lui, calmă și statuară în necruțarea stăruinții ei, pe aceiași față stranie care îl urmărise de atâtea ori. Ea se fixase și acum cruntă și ascuțită ca o remușcare absurdă înainte-i și aștepta, atentă, rece dar hotărîtă.

Stancu vru să surâdă, dar privirile ei ca două praștii de lumină, îl sfiiră. Se prinse pe sineși furios, dar liniștea urmăritoarei îl potoli cu puterile totdeauna decisive ale ciudățeniei. Stancu se simți înfricoșat sub această urmărire năsdrăvană. Surprins în plină slăbiciune a emoției, el dete imaginii năstrușnice care-i descânta urma, proporțiile unei prigoniri satanice. Încercă să se recheme la controlul judecății, dar era prea târziu: spaima se furișase ca un fir de venin în oasele și inima lui. Și neînfricatul înfruntător al tutulor puterilor injustiției organizate și al prejudecăților imbecile, tremură ca un copil, în fața unei fetițe care se făcuse o formidabilă putere de intimidare numai prin simplă, mută, necalculată prigonire...

El cercă s'o privească scrutător, dar privirile îi căzură biruite la picioarele acestei apariții palide de vrăjitorie și diabolism. Vroind să-și îmbrace înfricoșarea cu cea mai firească nepăsare, fluieră și porni. Îi fu rușine de sine însuși ca să-și mai întoarcă privirile înapoi. Dar o simțea în spatele lui, hotărîtă, necruțătoare, ca o umbră de blestem... Stancu tremură și-și iuți pasul. Îi era frică. Vru să se controleze, să-și recheme puterile de judecată și de voinicie, dar spaima strecurată printr'o surpriză — (printr'una din acele surprinderi de noi-înșine, de cari ne legăm și religiile și viciile și maniile) — în carnea și spiritul lui Stancu, creștea ca o flacără alimentată de apa ce vrea s'o stingă. Ca un incendiu cuprindea, sub această întâmplare de nimic, ființa lui Stancu, slăbită de o prea largă risipire de sine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tot iuțind pasul, el se văzu aproape fugind. O auzea, o bănuia, o suferea în urmă-i, mai aproape, tot mai aproape. Se folosi, cu o istețime prostească de trecerea a două femeiuști cu ochi de vânătoare, pentru a se preface interesat de ele și a se uita astfel înapoi. Urmăritoarea nu era așa de aproape cum o bănuia teama lui ridicolă. Stancu își surâse cu auto-ironizare. Și-și zise, domolindu-și pașii :

— Ia, o nebună.... o isterică...

In dreptul bufetului se adunase toată lumea petrecerii duminicale. Fanfara militară cânta, condusă de un plotonier muzical foarte ritmic, Walzer-Traum. In interjecțiile dureroase ale cornurilor și clarinetelor, servitoare cu copii de mână schimbau injurii cordiale cu tineri gătiți și glumeți. Doamne grase răsturnate pe bănci sub narcoticul melodiei dulci și insistente ca o alviță, picoteau. Doui bătrâni cu veste albe ocupau două din mesele nenumărate ale grădinii în care chelnerii risipiți și fără lucru, căscau disprețuitori, cătând la mulțimea ce petrecea fără să consume în jurul imensei terase pustii.

Stancu străbătu fofilat această adunătură de mediocritate veselă, care îi îngădui să iuțească din nou pasul. Când rămase iară singur în largul pustiu al șoselei, care se tolănea greoae ca un boa constrictor imens și în digestie, dealungul câmpurilor vaporoase, tânărul simți din nou fiorul spaimei lui bolnăvicioase, bănuind că duce după el aceiași obsesie neroadă. Grăbi mersul. Graba aceasta îi cultivă spaima, apărând-o. Stancu mergea și mai repede. Fugea aproape. Se văzu ridicol în ochii urmăritoarei și desperat de atâta copilărească slăbiciune, el se opri scurt cu fața înapoi... Urmăritoarea alerga ea însăși vădit ca să-l ajungă. Pasul mic se lupta cu strângerea rochiei într'o sforțare de furie și de hotărîre drăcească. Avu intenția să se oprească și s'o aștepte cu curaj, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uimirea de a-şi vedea urmăritoarea că nu se mai opreşte, ca de obicei, îi gâtui din nou îndrăzneala şi Stancu porni din nou s'alerge. Intoarse capul după câţiva zeci de paşi, şi o descoperi fugind de-abinelea după dânsul. Cu ochii scânteind de teamă şi cu gura rânjind de proasta-i aventură, Stancu alerga, încântat că nu poate fi ajuns de nebună.

Nu-şi opri goana decât când fu în văzul vilei Mihailidis. Ruşinea de a fi zărit dela vre-o fereastră în această ridicolă înfăţişare era mai tare decât spaima bolnavă care-i crescuse cu fiecare pas iuţit sub imperiul prigonirii.

Terasa vilei se întindea mare şi goală ca o palmă amicală soarelui surâzător. Cu mersul încetinit şi răsuflând greu, Stancu vru să se mascheze cu firesc, mai ales că de departe, sub un tei somnoros, el şi văzuse scânteind în albastrul greu al dimineţii, argintul părului bogat al d-nei Mihailidis. Era acolo şi, de sigur, nu era singură. Uitând aproape de prigoana care-l chinuia, Stancu răsufla cu uşurarea unei izbânzi de mult vânate. Işi refăcu în sine capul şi atitudinea, şi intră în alee conştient de mirarea ce pricinuia.

Erau amândouă şi vorbeau leneşe, zâmbind. Când îl zăriră, deodată, avură un gest uniform de pregătire plăcută şi serioasă. Ele erau dincolo, pe celălalt trotuar al aleii. El îşi făcea mersul ca o gâteală în oglindă, urmându-şi drumul pe trotuarul cestălalt, cu certitudinea că va fi oprit şi chemat dincolo, la ele. Nu mai avea decât cincizeci de paşi până în dreptul lor. El vru cu o grabă stângace să-şi ducă mâna la pălăric dar observă că cele două femei priveau în urmă-i, răpite de altceva. Văzu ochii lor căscaţi de spaimă, le văzu cum îşi acopăr faţa cu mâinile şi nu mai văzu nimic.... O detunătură, două, trei. Un scurt nour de fum. Instinctiv, Stancu se şi pitulase sub trunchiul unui tei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu înțelese și nu deslușì nimic. Pe șoseaua pustie un câine începu să urle. Un birjar care aștepta la umbră dete bice cailor, fugind de frica de a nu fi luat martor și de a nu i se murdări trăsura cu vre-un rănit. De departe veneau oftate interjecțiile fanfarei dela bufet.

* * *

Trezit în patul lui, după câteva ore de somn greu, Stancu reflecta rece la ciudata întâmplare. Strâmbându-se din când în când, sub împușăturile rănii, el se desfăta pervers de spaima ce trăsese celor două cocoane... Cu cabotinajul firesc care face esența vieții chiar a celor mai cinstiți când au învățul aclamației publice, Stancu gândea la întâmplare numai în funcție de cele două femei. El le ceruse scuze, ținâdu-și brațul rănit cu o liniște pe care n'o au decât oamenii cari au trecut o mare spaimă. Le vedea și acum capetele uluite pe care încremenise risipit un țipăt eternizat și mut ca un fard urâțitor....

Rana nu era gravă. Glonțul mângâiase mușchiul brațului, lăsând un șanț vânăt. Stancu închidea câte odată ochii de usturime—căci simțea ca o undrea ce se lungea din cot până în umăr și apoi până în creștet—dar sensaționalul situației rare în care fusese aruncat îi ușura durerea cu anestezicul dulce al îngâmfării. Fusese eroul ciudat și tragic al unei drame de roman-foileton, exact în fața femeilor pe care dorea, fără să știe de ce și cum, să le umilească, să le biruc, să le micșoreze în propria lui considerare, esențial și congenital otrăvită de respectul instinctiv pentru cel născut bogat și stăpân... Și se simțea victoriosul unei astfel de isprăvi. Imprejurări neașteptate i-o înlesniseră. El se încânta de groaza și îngrijorarea celor două femei,—și mai ales de nedumerirea lor, pe care o ghicea chinuitoare și neastâmpărată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce fusese ? Cine era fata aceia ? De ce-l urmărea ? De ce voise să-l ucidă ? Se întrebau astfel deopotrivă şi Stancu şi cele două femei.

Le lăsase acolo sub teiul posomorît, fixate de proză, cu gurile deschise de înecul unui urlet avortat. Le salutase lin şi se întorsese strigând un birjar care venea cântând dinspre arcul de triumf. Închise şi acum ochii, legumind în gând succesul liniştii lui. Dispreţuia de obicei aceste jocuri urâte ale orgoliului, dar în faţa burghezului înfricoşat simţea trebuinţa neapărată a cabotinajului. Nu era cabotin pentru a înşela şi câştiga ; era cabotin pentru a ului pe duşman... Cabotinajul era şi el, doar o armă de luptă...

Trântit pe perne ca un războinic în cortul lui după bătălie, Stancu restabilea emoţia bănuită a celor două femei şi surâdea. Auzea strigătele ascuţite ale ţigănuşilor cari strigau: „*Adevărul* ediţie specială cu atentatul dela şosea". Căci, prima grije a lui Stancu, înainte de a trimite după medic, fusese să încunoştiinţeze redacţia sa proprie, ca şi ziarele prietene. După un ceas poliţia, fruntaşii socialişti şi reporterii umpluseră micul hall al apartamentului d-nei Sartirelli care, fardată deosebit pentru circumstanţă şi fericită de a fi amfitrioana unei atât de importante adunări, surâdea, lămurea şi protesta într'o descărcare nesfârşită de vorbă şi interjecţie.

Stancu ascultase gălăgia înăbuşită din sală şi adormise.

Când se trezi acum, era linişte în juru-i. Doar strigătele ascuţite ale ţigănuşilor: „ediţie specială, atentatul dela şosea" îi rechema însemnătatea publică a întâmplării. Pe el nu-l preocupa acum decât: „ce or fi zis cele două cocoane ?" Publicitatea întâmplării nu făcea decât să-i agraveze, bucurându-i-o, copilăreasca întrebare : „ce-or fi zis cele două femei ?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stancu sună. Servitoarea intră palidă de o spaimă ce-i revenea ori de câte ori era chemată de rănit, ca și cum îngrijindu-l s'ar fi făcut complice cu grozavele fără de legi pe care simțul ei de ordine le bănuia asuprind nelecuit viața răsvrătitului. Ca de obicei, intră însoțită de d-na Sartirelli.

— Vrei ceva ? zise cu dragoste de infirmieră, gazda.

— Vreau să rog pe Anica să-mi cumpere gazetele.

Servitoarea luă banii și ieși. D-na Sartirelli rămase tandră lângă patul rănitului. El se îngrozi de amenințarea unei noi desfășurări de amiciție din partea bătrânei, și închise ochii.

— Te doare ? întrebă ea.

— Nu !, zise el cu glasul slăbit înadins.

— Vrei un ceai ?

— Nu !....

— Ți-e somn ?

Stancu nu răspunse nimic. D-na Sartirelli continuă:

— Ești obosit ?

— Vrei să-ți mai pun o pernă sub cap ?

— Vrei o limonadă ?

— Ai dormit puțin ?

Stancu tăcea încăpățânat și înrăutățit de amiciția bătrânei. Bătrâna întreba, întreba mereu, cu o dragoste din ce în ce mai aprinsă. El se dădu atunci ultimului mijloc : lăsă obrazul pe perne și se prefăcu că doarme. Cum servitoarea intra tocmai, d-na Sartirelli îi făcu semn cu degetul la buze să tacă.

— Sst ! doarme... Pune-i-le aci, să le găsească lângă el când s'o trezi.

Cele două femei ieșiră trăgând ușa cu atenție. Când se văzu singur, Stancu se ridică grabnic pe perne, scoase de sub cearșaful cu care era învelit brațul cel sdravăn și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desfăcu ziarul. La ultima oră cu titluri gălăgioase ca un clopot, el citi înfiorându-se ca de o întâmplare străină:

Îndrăznetul atentat dela şosea: O necunoscută trage asupra fruntaşului socialist Stancu mai multe focuri de revolver şi-l răneşte grav. Mare consternare în rândurile muncitoreşti. O grevă de protestare. Întrunirea dela clubul socialist.

Stancu citi cu mulţumire speriatul reportaj al ziarului burghez care din nevoia de a-şi sluji cititorii setoşi de drame uimitoare, exagera întâmplarea, făcând inconştient mişcării socialiste un serviciu de propagandă din cele mai rodnice.

— Asta face mai mult decât un an întreg de întruniri publice, gândi Stancu desfăcând o altă gazetă. Citea tocmai articolul indignat al ziarului celui mai pricten socialiştilor, articol în care se indica cu violenţă autorul adevărat al acestei crime inutile: „era guvernul, care compromitea astfel definitiv situaţia ţării în străinătate tocmai într'un ceas când aveam mai multă nevoe de credit în afară".

Stancu se desfăta cu lectura acestor reportagii în care trebuinţa de sensaţional adăoga exact ce era de folos pentru buna întrebuinţare socialistă a acestei drame fără sens. El măsura cu fantezia, sporul însemânţării de revoluţie pe care o săvârşeau astfel ziarele burgheze. Cu ochii mari deschişi spre tavanul fumuriu, el revenea totuşi de la aceste bucurii de apostol ce-şi vede aşa de bine folosite întâmplările cele mai neplăcute, la urmăritoarea şi copilăreasca-i întrebare: „dar ce o fi zis d-na Mihailidis şi prietena ei ?" Se socotea micşorat sub această urmărire care-i jignea înaltele desfătări şi gânduri cu o umbră de mărunt cabotinaj. Dar, supărat,—el tot nu scăpa de plăcerea de a se întreba: „ce-or fi zis cocoanele de drama ciudată al cărei erou fusese ?"

Se lăsase, în sfârşit, biruit de jignitoarea-i obsesie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care vedea bine că n'o poate îndepărta și se gândea ironic la ceeace, fără voie, dăruise spaimei celor două nobile femei, când ușa camerei se deschise și d-na Sartirelli se introduse încet, cu greutate, par'că subțiindu-se în grija de a nu turbura.

— A, ești treaz ! zise ea plăcut mirată.

— Da, citeam.

— Uite... A venit o d-ră... care ține să te vadă numai decât...

— Nu, nu ! nu primesc... răspunse Stancu sărind de pe perini cu o groază nestăpânită, de par'că ar fi fost trezit din somn de o vedenie înfricoșetoare.

D-na Sartirelli se uită cu oarecare desamăgire la frica revoluționarului și stărui :

— Înțeleg... dar, nu cred să fie aia....

— Dar cine e ? Să spună cine e și ce vrea ? Nu primesc pe nimeni.

Stancu nu era un laș. Avea toată vitejia pentru a înfrunta cele mai amenințătoare pericole atunci când intrau în capacitatea lui de a le înțelege și de a le aștepta. Dar urmărirea asasină a fetei aceleia cu cap de nebună, a fetei aceleia care îl străjuia stupid și orbește ca un blestem, intra în lumea misterelor, a vrăjilor, a nălucii. Și Stancu se simțea slab și fricos ca un copil. Persecuția urmăritoarei îl prinsese cu sugestia ei bolnavă tocmai în acea clipă de gol sufletesc în care se încuibează în om erezurile și maniile. Cucerit într'o clipită de nepăsare proprie, de autopărăsire morală, — Stancu era o jucărie chinuită în puterea hipnotică a acelei nebune.

„Cine era? Ce voia? Ce-avea cu dânsul"?

Cu ochii căutând în juru-i un mijloc de apărare, cu fața palidă, cu buzele tremurând, cu mâna deschisă ca un scut Stancu stăruia:

— Nu, nu, nu ! Nu primesc... Anunță poliția...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu cred să fie *aia*, spuse încăodată d-na Sartirelli molipsită ea însăşi de groaza bolnavă a tânărului.

— Mă duc să-i spun că nu poţi primi...

Stancu sări din pat, îndată ce ieşi bătrâna şi se aşeză la uşe, cu mâna pe clanţă, ascultând.

Când fu să se deschidă din nou uşa, el o ţinu cu mâna, întrebând răstit :

— Cine e ?

— Eu, eu, d-le Stancu !... D-na Sartirelli îi răspundea cu cea mai asigurătoare voce. Stancu îi deschise. Cum îl văzu în picioare, ea ţipă îngrijorată :

— Vai ! De ce te-ai sculat ? O să-ţi faci rău.

— A plecat ?, întrebă el grabnic.

— Nu, m'a rugat să-ţi dau cartea asta de vizită... Pare a fi cineva foarte bine crescută...

Stancu luă cartea şi citi, roşindu-se :

Roxane Mischianu

Apoi zise grabnic :

— Da, da !... A plecat ? Să vină...

D-na Sartirelli ieşi, în vreme ce rănitul se revizui repede în oglindă şi se reaşeză în pat, cu o luare-aminte de poză teatrală. O zi nesfârşită de neînţelesuri şi de neaşteptat...

D-ra Roxane intră uluită, par'că împinsă cu brutalitate de cineva de afară. Faţa ei palidă se înrumeni de îndată când dete cu ochii de Stancu; se îngălbeni din nou când lăsă ochii în jos. Mută, când palidă cu o lumânare, când îmbujorată ca o vatră, d-ra Roxane rămăsese lângă uşe cu cei câţiva trandafiri strânşi stângaci în mâinile cari îi tremurau. Stancu, zăpăcit şi bucuros, aţâţat şi sters nu isbutea să se stăpânească decât tăcând. După o tăcere, în care umilinţa d-rei Roxane se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

simțea torturată ca pe un rug neîndestulător, rănitul zise economizându-și stângăcia :

— D-ta, d-ră, d-ta la mine ?

Ea tăcea. El stărui :

— Mi se pare așa de...

Ea tăcea.

— Vrei să iei loc, d-ră ?

D-ra Roxane se așeză cu supărare, cruntă, aproape răstit. Și tăcerea îi cuprinse pe amândoi ca o putere cotropitoare, din afară. Era ceva între ei care le țintuia gurile. Și în această prea prelungită tăcere, ei se bănuiră par'că dușmani și se măsurară cu seriozitate.

Ea își da seama că făcuse o prostie. El se gândea la gluma acestei țesături de întâmplări de teatru.

Târziu, ea ridică ochii, mari, limpeziți de sforțarea încercată și zise încurcându-se aproape vroit :

— Întâmplarea asta petrecută sub ochii mei... Înțelegeți... spaima... Faptul că știam cine sunteți.. O curiozitate foarte explicabilă... Totuși, trebue să vi se pară foarte... Am ținut să mă interesez eu însămi de starea dvs...

D-ra Roxane tăcu obosită de greul lămuririi sale. El se simți dator s'o ajute cu bunătate.

— Dar, d-ră, de ce s'acoperiți cu atâta voal de explicații un lucru ce e așa de frumos în nuditatea lui simplă ? Impresionată de o crimă la care ați fost martoră, aveți bunătatea să vă interesați de soarta victimei... Atâta tot și e foarte mult pentru mine ! E un gest, d-ră, care vă cinstește fără explicații. Eu vă mulțumesc.

El vorbea cald, cu acea voce ondulată și cristalină în care atenția și mintea ascultătorului se prindeau îmbătate ca de un descântec. D-ra Roxane se îmbujorase iară. Privirile ei se fixară ca două coarde de ajutorare de gura fermecată care făcea din fiecare vorbă o roză

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce se oferea invoaltă şi fragedă tutulor simţurilor ei robite într'o unitate ce-i desfiinţa putinţa de a analiza şi deci de a înţelege. Îi plăcea; iar zâmbetul ei sfios, voalat de ceaţa unei lacrime, mulţumea şi cerea. Stancu se simţi tare şi stăpân. El continuă cu acea catifelare a cuvântului, care se desfăcea de pe buze ca nişte petale leneşe :

— E aşa de mare distanţa de la dvs. la mine, d-ră, că nu mă miră sforţarea pe care o învederaţi...

Ea se încruntă cu vioiciune :

— Ce vreţi să spuneţi ?

El urmă zâmbind :

— Intre limanurile pe cari trăim fiecare din noi amândoi, d-ră, e o prăpastie... O prăpastie peste care nu sunt cu putinţă poduri. Dvs. aţi trecut-o pe o coardă : coarda bunătăţii... Vă mulţumesc. Vă mulţumesc numai fiindcă e foarte frumos ce aţi făcut dvs.

D-ra Roxane asculta cu gura întredeschisă. Ochii ei clipeau sub dogoarea propriilor lumini. El îşi orândula succesul cu încântare generoasă.

— Vă veţi înturna, d-ră, dincolo de prăpastie... Poate că vă voi putea înapoia vizita, curând, când prăpastia nu va mai fi...

Şi Stancu surâse mai tare, arătându-şi dinţii puternici şi răi, orânduiţi egal, ca două cartuşiere cu gloanţe de fildeş. Cucerită şi înfricoşată, mulţumită şi tristă, d-ra Roxane prinse prilejul şi puterea de a zice :

— Ba eu aş fi foarte fericită dacă mi-ai întoarce vizita şi mai înainte...

— O, d-ră, tot ce vă pot făgădui e că am să depun toate ostenelile şi forţele mele ca să grăbesc... revoluţia socială pentru a putea răspunde amabilei dvs. invitări...

Stancu râse amical. D-ra Roxane se simţi într'o atmosferă mai ospitalieră. Vru să zică ceva, dar nu găsi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nimic potrivit. El o lăsă astfel, urmărindu-i mulțumit sfiala care se rupse deodată într'o explozie :

— Aș vrea, d-le Stancu, ca întâmplarea aceasta să ne fi făcut prieteni.

— Aveți toată prietenia mea respectuoasă și foarte îndepărtată, d-ră...

— Aș vrea să vă mai văd.. Îmi dați voie ?

El tăcu serios. Roxane îl privi mult, de astădată cu o aspră siguranță. Ea se ridică și-i întinse mâna.

— La revedere, d-le Stancu !

Și lăsând fără căutare pe măsuță trandafirii roșii ce-i zăcuseră tot timpul în poală ca o grămadă de flăcări închegate, — d-ra Roxane ieși deabia atingând ușa.

Stancu rămase multă vreme cu ochii închiși, recapitulându-și această împletitură de ciudățenii. Stancu surâdea de-o mângâiere nouroasă.

Vru să se depărteze de la gânduri de copil, și întinzând mâna luă de pe masă și desfăcu la întâmplare „Republica' lui Lenin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

Sărbătoarea care căzuse chiar a treia zi după atentat, înlesnise, fără a fi nevoe să se recurgă la greva ce se propusese, acea mare demonstraţie de protestare socialistă şi cetăţenească, pe care proletariatul bucureştean o datora lui Stancu şi propriei lui demnităţi.

Iancu Pelerină n'avu nevoie să se scoale mai de noapte ca de obicei, pentru a nu fi găsit „în pat" de tovarăşii timpurii. El dormea pe canapeluţa soioasă, acoperită cu postav verde, din sala de redacţie şi sala de redacţie comunica cu clubul. Se trezi, deci, ca de obicei, pe la 4. Se ridică de pe canapea, întinzându-se odihnitor şi lacom după atâtea ore de ghemuire şi somn chinuit. Desfăcu un ghiozdan de piele galbenă, scoase un şervet pătat şi o coajc de săpun, şi se coborî jumătate îmbrăcat, în curte, la cişmea. O servitoare de la fereastra bucătăriei din faţă, îl văzu şi râse ca de obicei. Dispreţuitor, Iancu se spălă îndelung, pufnind sgomotos. Se şterse şi se urcă în redacţie. Deschise fereastra dinăuntru şi se pieptănă tacticos în oglinda pe care o făcea geamul căptuşit de pervazul negru al ferestrei. Îşi trecu de câteva ori degetele peste sfârcul galben al mustăţilor şi înfigându-şi luleaua goală în colţul gurii se reaşeză pe canapea cu *Fleurs du Mal* în mână. Baudelairianul cel mai de temut de la cafeneaua literară îşi lua porţia obiş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nuită matinală de frumusețe zeiască. Și așa, nenea Iancu Pelerină aștepta.

Intrunirea vestită pentru orele 10 în sala Sindicatelor unite, începu de fapt de la orele 8. Dis-de-dimineață odăile scunde, afumate și jupuite ale clubului erau înțesate de muncitori, gătiți de Duminică, risipitori de mânie și elocință. Strânși în grupuri, ei ascultară zeci de discursuri înainte ca adunarea să se fi deschis în chip oficial. In fiecare sală era o întrunire, chiar două. Zeci de oratori pentru fiecare, isbuteau să-și libereze clocotul sufletului fără ordinea vreunui conducător. Discursurile declamate pe aceiași muzică se întrerupeau unul pe altul, se lipeau, se îmbucau, se continuau indefinit, se legau în bucățele de sute de explozii verbale, ca într'un mozaic de pietricele adunate din ruina unui munte de mânie ce se fărămița sub dinamita atâtor suflete în turbare. Vorbele, ca mii de pietricele aprinse, se așezau în pasta omogenă a furiei generale, pentru a bolti neperitor templul lumii dreptății. De fapt nu se vorbea ; se aclama într'una. Aclamațiile, uralele și aprobările erau întrerupte de fraze cari, cu aceleași vorbe, spuneau cu glasuri diferite, aceleași lucruri pentru o cât mai avântată pornire de a le repeta... Toți aveau de zis ceva, ardeau de aprinderea de a se rosti, și fiecare găsea rândul de a se satisface, aclamându-se reciproc într'o mutualitate desăvârșită de ceartă și întrecere iubitoare. Doar câțiva bătrâni, rămășițe neluate în seamă din vechea mișcare, stau ca de obicei în colțul lor retrași, șoptindu-și nemulțumirea împotriva acestei anarhii, contrară spiritului și literei legii socialiste.

— Unde sunt ăi bătrâni, ai noștri, să-i vadă, zise un vechi învățăcel al lui Ion Nădejde, trăgând cu necaz din groasa țigaretă de chilimbar. Era un patron refugiat cu artistică șiretenie în situația unui administrator nevăzut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de „cooperativă socialistă", care avea nemțoaică la fete și un băiat într'o școală de inginerie din Anglia. Era mereu nemulțumit de ce vedea în juru-i și, mișcând cu dispreț buzele-i grase, ofta :

— Ei, unde e vechia mișcare !...

E drept că mai toți din vechia mișcare erau azi oameni cu stare, cu milioane sau chiar cu moșii. Cei câțiva rămași, nu se despărțiseră de drapelul roș tocmai pentru a nu-și strica situațiile materiale înfloritoare. Noua mișcare era în adevăr anarhică, neștiințifică și fără strălucire. Era un puhoi de energie și ignoranță socialistă care, pe albia săpată de vechile ape ale socialismului, curgea azi în sbucniri oarbe de putere și de voință ; nu în ordinea de bătaie a formulelor. Era socialismul instinctului proletar chemat la capacitatea de a se produce, — cum zicea Stancu — era manifestarea întinsurilor revoluționare ale masselor lacome de a găsi, prin propria lor desfășurare, veritatea socialistă.

Fetele sfioase, gătite cu pălării înflorate sau cu cocurile lustruite de cosmeticuri mirositoare, se îngrămădeau zâmbind pe lângă ferestre. Firina cu Ionel Frumosul șopteau între ei în antreiașul întunecat de deasuprea scării. In gangul clubului, tineri cu eglantina roșie la butonieră glumeau așteptând pe fruntași. — Comisari și agenți de poliție patrulau importanți în fața clubului. Străzile spre Calea Victoriei erau închise de o brigadă de infanterie pusă sub comanda unui general cu mustăți ca ale lui Vercingetorix. Generalul avea cartierul în gangul hotelului Metropole. O masă în mijlocul gangului, cu o hartă strategică a terenului, aduna în juru-i mutrele grave ale întregului stat major, cu binoclu și toate curelele de rigoare. Clienții hotelului se strecurau respectuoși pe lângă acest oficiu improvizat de taină militară și se simțeau par'că înobilați de rolul istoric ce se da ho-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

telului lor. — Numai clientele singure, — transportul din urmă de cehoslovace al Alhambrei — aruncau glume nepăsătoare într'o limbă necunoscută grupului de strategi care râdea cu îngăduinţă reţinută şi cavalerească. Oameni şi ofiţeri de legătură puneau în curent acest mare cartier cu faptele sau ameninţările de pe diversele fronturi. La fiecare ştire nouă, generalul se pleca la urechia vreunui ofiţer şi şoptea ceva, încântat. Aduşi de la orele opt dimineaţa, soldaţii, sub şrapnelele de flăcări ale cerului, fumegau de sudoare şi de aprindere. Cu feţele topite în tigăile grele ale căştilor, ei păreau, în plasa razelor ce se împleteau, se ondulau şi se frângeau, pentru a fi mai chinuitoare, doar nişte linii vagi cu dure accente circonflexe.

Intrunirea începu oficial când trecuse de zece. Istoviţi de lunga întrebuinţare dinainte, socialiştii primiră cuvintele preşedintelui fără multă solemnitate. Prezida tovarăşul Naie Niţă. Cu acea vervă furioasă care-i svârlea vorbele ca o ploaie de scuipat, tovarăşul Naie Niţă arată că burghezia e un putregai care duhneşte. Ea a vrut să ucidă mişeleşte pe unul din luptătorii desrobirii muncitorimii. Cu el sau fără el, însă — zise declamatoriu tovarăşul preşedinte — să ştie burghezia : proletariatul e mânat de aceeaşi hotărîre, de aceeaşi conştiinţă, de aceeaşi vrednicie. Termină cetind scrisoarea scurtă a tovarăşului Stancu care, de pe patul de suferinţă, ţinea să îndemne pe muncitori la luptă, fixând faptul istoric că cei cari, în această pre-istorie a revoluţiei sociale în România, au tras primele focuri de armă, n'au fost stegarii revoluţiei, ci apărătorii ordinei : răspunderile erau astfel bine stabilite.

Discursul tovarăşului Naie Niţă, om sanchiu şi bănuitor, nu fu destul de cald cum s'ar fi cuvenit. El, care ştia sau bănuia în taină ceva din rostul glonţului care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercase pielea lui Stancu, știu să rostească politicește și cu surdină himnul de omagiu ce calitatea de președinte al întrunirii datora rănitului.

In schimb, tovarășul Costea, „astronomul", cum îi ziceau prietenii de la cercul de studii, fiindcă învățase cu o străduință nobilă toate cărțile de popularizare ale lui Flammarion, se dedu fără reținere, în numele tineretului socialist, cântării gloriei lui Stancu. Cu chipul lui suferind de ascet, cu ochii larg deschiși către o lumină ce-o vedea dincolo de barierele luminilor, cu pumnii strânși, cu trupul subțiat ca un cuțit, el jură, în numele tutulor celor cari, cu glonțul sau cu legea, cu baioneta sau cu salariul de mizerie, sunt uciși zilnic pe marele front al războiului social, — jură răzbunare. Ne prezentăm cu brațele libere, cu piepturile descoperite și istovite, cu dezarmarea noastră înfricoșetoare în fața dușmanilor puțini și înarmați până în dinți. Nu vom protesta, nu ne vom plânge ! Din potrivă, vom zice : dați, loviți fără milă, nu ne cruțați... E singura și rodnica voastră colaborare la ceeace puterile noastre înlănțuite întârzie să săvârșească. Dar, ne vom răzbuna. Știu că nu e lucru socialist ceeace spun cu aceste vorbe. In fața suferinței unui frate, lăsați-mă, însă, să fiu mai mult om cu durerea și drepturile reflexe ale durerii. Ne vom răzbuna, tovarăși ! Mă voi răzbuna ! Eu întrevăd, eu simt lângă mine ziua aceea. Și în așteptarea ei, mi-e poftă de toate loviturile și ororile celor ce, cu turbarea lor crescândă, se grăbesc să intre sub călcâiul nostru, al iloților de acum. Va trebui să judecăm și noi, tovarăși, va trebui să facem justiție. Tovarășe Stancu, vei fi răzbunat !...

„Astronomul" tăcu într'un înnec. Vru să mai spună ceva, dar glasul i se stinsese ca o lampă în care suflase cineva cu violență. Injumătățit par'că de trăsnetul de suflet și de viața pe care îl repezise, el scoborî treptele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tribunei mult mai mic şi mai slab de cum se suise. Dispăru ca un afiş în cuptorul freneziei sălii. La tribună se repezi apoi, într'o precipitare de sfârleză, secretarul sindicatului lucrătorilor tipografi, care mai mult gesticulând decât vorbind, lăsă să se înţeleagă că e pentru ceva teribil şi grabnic, simţit de el şi de toată lumea, — fiindcă fu puternic aplaudat — dar nefixat în vre-o vorbă sau propoziţie oarecare. Bătrânii socialişti aplaudau fără convingere. Violenţele acestea par'că mai mult fizice de cât verbale, lipsite de muzica cuvântului ales, îi supărau. Învăţaţi la şcoala vechiului socialism literar şi retoric, ei se simţeau nelalocul lor în această erupţie de furie ce se încurca în cuvinte. Unul după altul, cu acelaş avânt, cu aceeaşi pasiune, cu acelaşi glas. Era o uniformizare de vorbe şi de accente, ca la un examen de solfegiu la care şcolarii ar fi îndatoraţi să cânte aceleaşi note. Duhoarea umplea sala ca un abur vâscos în care oamenii se simţeau lipiţi ca muştele pe banda cleioasă ce se agaţă de tavan. Cei din fundul sălii se scoborîseră pe scări şi în gang. Câte unul venea din când în când să vadă ce mai e, şi comunica şi celorlalţi cine vorbeşte. De cum băgau capul pe uşe, se simţeau înăbuşiţi de un fel de gumă caldă şi râncedă în care cei dinăuntru fierbeau, fără a-şi da seama. Oratorii se schimbau mereu la tribună. Cu hainele, cămaşa şi pielea lipite într'o unică foaie de grăsime aprinsă, cu părul năclăit, cu ochii scoşi din orbite, cei din jurul tribunei se uitau şi aplaudau. Şi oratorii continuau. Nu mai asculta nimeni şi nu mai auzea nimeni nimic. Era ca un sgomot repetat îndelung şi neschimbat pe care urechea nu-l mai percepe. Oratorii, unul după altul, continuau. Spunând aceleaşi cuvinte, cu acelaş ton şi în aceeaşi mânie, în ceaţa de sudoare şi de praf, care micşora figurile şi le îndepărta, vorbitorii ajunseseră să-şi semene unul cu altul la gesturi şi la chip...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Semănară unul cu altul până dispărură. Nu se mai vedea nimic. Cei din sală nu mai puteau vedea, nu mai puteau auzi. Aplaudau numai, la răstimpuri, mecanic. La tribună se învârtea la infinit o placă de gramofon spartă care bâzâia și uneori țipa. Cei de afară intrau un moment, prindeau câte un cuvânt — de obicei, acelaș: „burghezia trântoră" sau „poporul exploatat" — și fugeau sufocați ca dintr'o cameră în care filase o lampă cu petrol murdar.

Se sfârși întrunirea către ora unu. Când cei cari rămăseseră tot timpul în sală, ieșiră în aer și în răcoarea gangului, deteră în cor un răcnet de mulțumire sălbatecă, pe care ceilalți îl luară ca o urare de forță socialistă și de revoluție... Răcnetul bieților oameni readuși în atmosfera lor firească după trei ore de respirare a cleiului din sală, fu prelungit de strigarea celorlalți, tot atât de puternică și de neclară.

Vardiștii fluierau. Cordoanele de soldați dinspre palatul regal începeau să joace pe loc. Gorniștii trupelor din spre piața Teatrului sunau prelung și amenințător. Câteva obloane de prăvălii uruiră cu alarma lor specială. „Artistele" de la hotelul de peste drum închideau geamurile. Clienții restaurantului vecin cerură chelnerilor să le mute tacâmurile din grădină în salon.

— Sunt și mitraliere ! spuse unul care intră palid în restaurant.

— O să fie măcel, zise altul, care își turna în pahar unt-de-lemn în loc de vin.

— Ar fi bine să lăsați și dvs. obloanele ! opină un ofiter de stat-major.

In vreme ce împrejurimile clubului socialist se pregăteau astfel de revoluție, procurorul, judecătorul de instrucție, prefectul de poliție și comandantul garnizoanei convorbeau cu șefii mișcării asupra chipului de a se îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prăştia mulţimea, fiindcă excesul de măsuri luate desfiinţase orice putinţă a oamenilor de a mai părăsi sala de întrunire. După lungi desbateri, se conveni ca tot puhoiul, cum zicea dispreţuitor comandantul garnizoanei, să se scurgă pe strada Câmpineanu în sus, spre Ştirbey-Vodă.

Orânduiţi milităreşte, câte opt în rând, comandaţi de câte un tovarăş, care se selecţiona prin distingere spontană, socialiştii porniră în accentele aspre ale „Internaţionalei", defilând cuminte pe dinaintea autorităţilor cari îi măsurau cu toleranţă. Convoiul umplu curând tot lungul străzii Câmpineanu. Un gard hotărît de baionete îi întâmpină în str. Ştirbey-Vodă, indicându-le calea spre str. Popa Tatu.

De altfel, aceasta le era şi intenţia. Hotăriseră să meargă în corpore până la locuinţa lui Stancu şi, după ce o delegaţie se va fi dus să-l salute, toată lumea să se risipească în linişte.

Pe trotoar, Firina cu Ionel Frumosul, urmăreau convoiul cu încruntare. Ei nu cântau. Din când în când îşi spuneau ceva, cu gurile aproape închise. Tovarăşul Naie Niţă era în fruntea legiunii revoluţionare. Capete fricoase se arătau pe la ferestre

— Trec socialiştii ! îşi comunicau oamenii cu îngrijorare. Era în sentimentul tutulor că ceva catastrofal trebue să se întâmple; glonţul care atentase la viaţa lui Stancu nu se putea să rămână fără urmări.

Ajunşi în faţa locuinţei rănitului, cei din fruntea convoiului se opriră. Cei din urmă se înghesuiră, împingând pe cei din cap în bruscări nevinovate, cari pricinuiră mici îmbrâncituri. Un tramvai care venea dinspre partea opusă, suna arţăgos şi neascultat.

— Potoleşte-te că-ţi rup măselele, zise un socialist vizitiului nervos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pasagerii din tramvai schimbară între dânșii, în șoapte indignate, vorbe rele despre socialism.

Tovarășul Naie Niță luă cuvântul și spuse ceva care nu se auzi, fiindcă alte tramvaie din vale sunau și mai exasperate. Manifestanții rămaseră multă vreme așa, fără să știe ce se petrece și ce se pune la cale. Mutând pălăriile de pe cap în mână, sub soarele care cădea peste ei ca o leșie, tovarășii așteptau resemnați, fără să întrebe, dându-și fiecare aerul că e bine inițiat.

Câțiva tineri dintr'un colț începură să cânte dar un „sâsâit" răstit îi opri : era hotărît să nu se cânte și să nu se facă nici o mișcare până ce delegația nu lua contact cu rănitul.

In adevăr, tovarășul Naie Niță cu alți trei tovarăși cari se aleseseră cam prin violență, fără respectarea formelor socialiste, se și suiseră în apartamentul în care locuia Stancu. Ii primi în hall d-na Sartirelli, voioasă și solemnă. Erau onoruri cari o măgulеau și care dau întrebuințare vanității ei eliminate de mult din bucuria de a primi omagii.

Delegația avu o întrevedere foarte scurtă cu rănitul care, pentru a scăpa mai repede de o convorbire neplăcută, se prefăcu că e foarte obosit și slăbit. Scoborînd scara, un tovarăș, cu ochii iuți și mici, zise clipind lui Naie Niță :

— Mare șarlatan !

— Ascultă-mă pe mine, zise celălalt, ăsta ne mănâncă...

In stradă, mulțimea îi aștepta înmuiată de pârjolul nămiezii. Tovărășul Naie Niță intră într'o bărbierie, ceru un scaun, își făcu loc până în mijlocul străzii, și suindu-se cu prudență pe nevoiașa mobilă bărbierească, zise :

— Tovarăși, tovarășul Stancu, de pe patul de suferință pe care l-a aruncat burghezia asasină, vă mulțu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meşte pentru mângâierea ce i-o aduceţi. El vă roagă să vă răspândiţi în linişte pentru a păstra intacte forţele proletariatului care este forţa adevărată şi care numai prin unire şi disciplină poate săvârşi ce e în puterea dreptăţii noastre. Să trăiască muncitorimea ! Jos guvernul criminal ! Jos burghezia !

Urale nevoiaşe, prelungite fals de câteva glasuri mai vii, acoperiră ultimele cuvinte, în vreme ce vizitii tramvaielor loveau mai supăraţi în clopotele lor. Câţiva tineri, grupaţi totdeauna prin afinitatea lor corală, descărcară :

„Sculaţi, voi, oropsiţi ai soartei,
„Voi osândiţi la..."
— E prea sus, strigă cineva.
— Luaţi-o mai jos !
Şi corul reluă cu un ton mai jos :
„Sculaţi, voi, oropsiţi ai soartei !...

Un grup mai dela urmă aclama particularist o strigare trâmbiţată acolo şi neauzită de ceilalţi. O larmă stropşită sub capacul de foc al nămiezii care scoborîse cerul până în creştetul capului oamenilor, umplea strada : cântec, urale, înjurături, clopotele tramvaielor, strigătul precupeţilor, lătratul câinilor pe la balcoane, cu cucoane scandalizate de socialism, — se împreunau într'o cacofonie întinsă şi mărunţită de zăduf. De la fereastră, d-na Sartirelli, privea cu surâs de suverană aclamată demonstraţia şi, fără voie — din instinctivă politeţă — mulţumea cu capul...

Mulţimea se răspândi repede în grupuri grăbite. Într'unul din ele, mai vesel ca toate, era Firina cu nedespărţitul ei lonel Frumosul.

La primul colţ de stradă, o faţă îmbrăcată în alb, care stătuse tot timpul privind la manifestaţie, le atrase atenţia prin chipul cum ţintea pe cineva din grup. Când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Firina, pe gânduri, singura care n'o băgase în seamă, se apropie de curioasa burgheză, un țipăt de spaimă, de uimire și de ajutor se auzi, — un țipăt înăbușit dar tăios pentru cei apropiați. Burgheza în alb țipase cu ochii țintă la tovarășea Firina, care întorcând capul către vecin zise :

— Ce o fi având coconița?

Grupul scoborî glumind spre Cișmigiu. Fata în alb, amețită un moment, se uită par'că vroind s'alerge după grupul care dispăruse, căută în jături ceva, se șiii, se roși de o neîndrăzneală aiurită și apoi trecu repede strada, intrând buzna în gangul locuinței lui Stancu. Sui scara fugind. Sună lung, repetat. D-na Sartirelli ieși strălucitoare de mulțumirea zilei. Vizitatoarea grăbită îi svârli cu isterică alarmă :

— Te rog, fii bună, și spune d-lui Stancu că d-ra Roxane Mischianu vrea să-i vorbească numai decât. E ceva extrem de urgent !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

Stancu, vindecat repede de o rană ce aduse aşa de netăgăduite servicii mişcării socialiste, îşi prelungea repaosul într'o stare de suflet de care voinţa lui bărbătească se mustra, dar pe care nu vroia încă s'o sfârşească. D-ra Roxane, care venise atunci într'un suflet să-i spună că a văzut, că a văzut-o cu ochii ei, pe atentatoare, rămăsese în ziua aceia multă vreme de vorbă cu el. Stancu ascultase cu acel rău surâs de neîncredere şi îngăduinţă care-i făcea farmecul rarelor lui ore de calm şi care îl deosebea aşa de mult şi de cuceritor de viaţa şi imagina lui de toate zilele. El convinsese pe d-ra Roxane că se putuse înşela. Şi ea râsese, cu o dulce ruşinare. Stancu era bucuros de vorbă şi-i plăcea această aventură. El vorbi atunci mult. Şi ea tăcu tot timpul. Îşi ţinea ochii în jos. Nu şi-i ridica de cât pentru a surâde. El se încânta pe sine şi verva lui meşteră se aprindea mai sigură.

— Vai! e aşa de târziu, zise ea fără prea multă îngrijorare.

— De-ar şti mama dvs. unde aţi întârziat!...

D-ra Roxane îl privi serioasă. Şi apoi, întinzându-i mâna, zise:

— Vrei, d-le Stancu, să mă laşi să viu şi mâine?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El nu răspunse nimic. Se despărţiră măsurându-se unul pe altul cu grijă.

De-atunci, d-ra Roxane veni zilnic. Veni fără să se mai anunţe că vine a doua zi. Stancu se învăţă atât de bine cu această vizită, că se uită într'o lungă convalescenţă. Ajutorul votat de club şi leafa de la gazetă, la care reîncepuse să colaboreze de acasă, îi dau prima oară în viaţă, gustul liniştei odihnite. Stancu găsea, fără să şi-o mărturisească în deplină conştiinţă, că nu e de loc respingătoare viaţa fără osteneală...

Nu fu nemulţumit de cât în Duminecа următoare când d-ra Roxane nu veni.

Se învârti nervos prin odaie şi se purtă prea puţin drăguţ cu d-na Sartirelli, care tentă de câteva ori să-i ţină de urât. Cercă să-şi reia lucrul. Se uită cu un surâs sceptic la maldărul de hârtie scrisă, ce zăcea în sertarul mesei lui ca într'un sicriu în care gândaci şi păianjeni se întovărăşeau cu cadavre de idei. „Rectificarea teoriei cunoştinţei prin ordinea socialistă a lumii" ajunsese şi rămăsese la pagina 920 de manuscris. Stancu cercă să recitească un capitol, dar nu se putu fixa şi, când isbuti să prindă câteva propoziţii, i se părură de o banalitate ridicolă. Închise sertarul cu necaz şi se trânti în pat. Luă în mâini un volum din „Capitalul" în care linii roşii şi albastre, trase cu un creion înştiinţat, notau trebuitoarele citaţii pentru „Rectificarea teoriei cunoştinţei". Se osteni repede, cercând zadarnic să fie atent. Nu putea ceti. Se simţi ruşinat de aţâţarea aceasta fără înţeles şi cercă să se gândească la lucruri serioase. Tema lucrării lui, concluzia pentru care aduna de ani de zile materialul unei nesfârşite bibliografii şi stăruinţa unei neîmpăcate demonstraţiuni, era fixarea adevărului că cunoştinţa umană, fruct al societăţii, fusese mereu şi strălucit şi chiar folositor falsificată — dar falsificată din ce în ce mai pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fund—de progresul individualist, de individualizarea insului, de despărțirea lui din ce în ce mai pronunțată de societate. Cunoștința umană în genere e pe un drum fals ; nu se va putea rectifica decât prin resocializarea ei. Tot progresul științelor și al luminilor era un progres al erorii. Inapoi la societate ! Era rousseau-ismul aplicat la teoria cunoștinții. Spiritul lui Stancu fecunda un Jean-Jacques Rousseau al metafizicii.

Readucându-și în minte această scumpă temă a simfoniei lui interioare, el se simți inspirat întocmai ca un muzicant care repetându-și propoziția melodică inițială aude ridicându-se din adâncuri și invadând din toate părțile, mii de desvoltări cu putință, clare și totuși atât de anevoios de izolat. Le bănuia în juru-i, ca o legănătoare melodie a ideii pure, aceste mii de reluări posibile a temei lui stăpânitoare. Și, încântat, surâdea de voluptăți fără nume.

Reluat, în sfârșit, de preocupările serioase ale cugetului, Stancu se bucura tocmai de înlăturarea curioasei lui nervosități pentru nevenirea d-rei Roxane, când servitoarea veni să aducă ceaiul. De obicei, îl aducea d-na Sartirelli însăși, dar purtarea puțin amicală a lui Stancu din ziua aceia, o împiedeca de la această atenție maternă. Servitoarea era o ardeleancă voinică cu sânii ca două boturi sub cămașea tare de pânză înflorită. Turburat de la marile preocupări, o privi cleios. Ea se roși. Cu stupiditatea obișnuită a circumstanței el o întrebă :

— Ce mai faci ?

Ea nu răspunse nimic și lipindu-și bărbia în piept dădu să fugă. El o reținu, apucând-o de mână, rău și brutal. Ea, punând palma pe clanță, spuse cu voce sigură care contrazicea sfiala atitudinii.

— Vai, conașule, nu se poate că vine cocoana peste noi !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Grav şi supărat, el zise cu vocea sugrumată :

— Las' că nu vine.

— Nu, mi-e frică, rosti ca apăsând pe clanţă şi dispărând în entrée-ul întunecos.

El rămase singur, mâhnit, ruşinat. Îşi zicea că e nedemnă încercarea lui şi se mângâia că cel puţin n'o dusese până la capăt. Vroi să-şi reia firul întrerupt al gândurilor de adineaori, dar nu isbuti. Sorbind ceaiul, el reflectă cu glumă la bizara lui situaţie : de a fi curtat de o prinţesă şi refuzat de o servitoare...

Ce vrea, în definitiv, d-ra Roxane de la el ? De ce venea în fiecare zi ? De ce întârzia aşa de mult ? Îşi puse cu mândrie aceste întrebări. Dar, şi le umili îndată dându-şi seama că e trist şi supărat de prima ei lipsă. Trântindu-se în pat şi cu braţele cruce sub cap, Stancu se lăsă sigur de dânsul cu gândul la d-ra Roxane. Era foarte simpatică d-ra Roxane. Nu era frumoasă, — nu. Dar, era dulce. Era inteligentă, de o inteligenţă băeţească, şi avea ochi de copil blând sub o frunte îngrijorată şi uneori cruntă. Ceeace plăcea lui Stancu era mirosul, — nu propriu zis mirosul, dar aroma, gustul suav, atmosfera proaspătă care cuprideau camera ori de câte ori sfiala îndrăzneaţă a d-rei Roxane răsărea aci, cu acelaş gest de grije şi încântare fricoasă. A ! ce frumos mirosea odaia chiar după ce pleca d-ra Roxane. Era ceva răcoros şi molatec în acelaş timp, mângâetor şi excitant, stăruitor şi ascuns, ceva senin şi luminos, cu radieri de turburări îndepărtate ca picături de curcubeu căzute între cei patru pereţi prăfuiţi ai odăii cu fotografii din tinereţea d-nei Sartirelli... Stancu respira nesăţios şi par'că cu duşmănie acest aer princiar, pe care plămânii lui îl întâlneau întâia oară. Era bun şi voluptuos. Aerul acesta el nu-l respirase niciodată. Şi, fermecat de o adevărată descoperire, el gândea melancolic

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că, din nenorocire, deosebirile între oameni sunt mult mai nevăzute și, deci, mai tragice de cât le poate înfățișa catalogarea criteriilor aparente ale științei.

— Nu e de dărâmat numai o lume, își zicea Stancu, e de împrăștiat un întreg depozit de parfum și de bună aromă *care e al lor*. Și Stancu râdea rău.

D-ra Roxane îl plăcea, fără îndoială; altfel, de ce-ar veni mereu ? Ce frumos miroase ! își zise Stancu, chinuindu-și nările să-și amintească.

Servitoarea deschise ușa încet. Venea să ia serviciul de ceai. Era mai gătită ca adineaori. In păr își înfipsese o garoafă și pe obraji trecuse un puf cu pudră proastă. Ea nu se uită la Stancu care, cu ochii în tavan, sta lungit pe pat, dar trecu încet, foarte aproape de el. Intârzie mai mult de cât trebuia cu strânsul paharului, linguriței și zaharniței. Curăți cu mâna câteva firimituri de pe masă, îndreptă lampa de biurou și, în sfârșit, porni strecurându-se pe lângă pat. Nările lui Stancu, chinuite să recheme aroma pură a ființei d-rei Roxane, fură isbite de mirosul crud de vase și de rufe vechi pe care-l lăsa după sine, ca o coadă de smeu, sdrențele și cocul servitoarei. Ajunsă la ușe, ea mai întrebă :

— Voiți ceva ?

— Da, ridică transperantul !

Foarte nemulțumită, servitoarea puse tava pe lavoarul — ce era lângă ușe — și se duse leneș să execute porunca. După aceia, luă tava și ieși încruntată.

Pe fereastră năvălea polenul înserării. De departe, trompetele dese de automobile vesteau că sarabanda de Duminecă de la șosea și de la hipodrom era pe sfârșite. In juru-i liniște, o liniște galbenă, în care se culcă bucuros de obicei amintirea. Stancu rămase fără gânduri și fără amintire în această liniște galbenă care-l învăluia ca un cort. Peste învelitoarea de pace care-i acope-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rea calmul, el auzea, bănuia departe zarva orașului în petrecere.

Vesel de această izolare fugară, el se odihni.

* * *

Firina visa urât. Visa în fiecare noapte șerpi și se visa mireasă. Lighioane necunoscute o prigoneau în somn și nu odată ea răcnise așa de tare, că biata mamăsa sărise din odaia ei speriată. Bătrâna vru să-i descânte, dar fata o îndepărtă cu brutalitatea-i obișnuită, — se împotrivi din principii socialiste, fiindcă auzise la conferințele de la club că vrăjitoria și descântecile sunt minciuni în care nu cred de cât proștii și popii. Dar, suferința ei se făcea din zi în zi mai rea. Mereu noptile îi erau mai groaznice și mintea mai turbure. Apropierea serei o amenința ca apropierea torturii. Ea plângea, acoperindu-și ochii cu mâinile. Mama cerca să-i dea sfaturile ei doftoricești bătrâne, dar fata, socialistă, i le respingea cu demnitate. I le respingea cu ură, fiindcă în răsteala acră cu care de mică respingea grijea și mângâerile mamei ei, Firina amesteca o ciudată și monstruoasă vrăjmășie.

— Lasă-mă în pace ; acestea erau singurele vorbe pe care bătrâna, blândă și cocoloșită în capodul ei cenușiu, le auzise din gura fetei. Rece și înțepată, dușmănoasă și îndărătnică, Firina se arătase de mică o desrădăcinată a rasei, a familiei, a sexului ei însuși. De mică îi plăcea să se împotrivească oricărei normalități și oricărei afirmări logice.

— Nu ! acesta era cuvântul care îi izbucnea mai des de pe buzele subțiri, cu colțurile căzute sub greul unui rânjet ascuns cu înverșunare. „Nu !“ era prima vorbă cu care îți întâmpina orice poftire și orice întrebare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înrolarea ei în mișcarea socialistă, din ale cărei țeluri și idei nu pricepuse niciodată nici o iotă, fusese tot un act al acestei porniri de negație inconștientă care îi făcea esența făpturii ei.

De când, fără să înțeleagă de ce și cum, trăsese cu revolverul asupra lui Stancu, Firina pierduse și puținele clipe bune pe care altă dată, tot mai isbutea uneori să și le agonisească. Turburată, neștiind ce căuta, ea alerga toată ziua. Seara venea de vreme pentru că îi era frică de seară și fiindcă trebuia să-și aștepte prietenul.

Bătrânul Rădescu sosea încetișor și cuminte și sta ceasul lui obișnuit lângă Firina, înainte de club. Ea era ca de obicei nervoasă, nemulțumită și, din când în când, dulce, dar acum cu mai multă furie, cu mai mult neastâmpăr.

— Ce ai tu, maică? îi zise el într'o seară când dezordinea gesturilor ei îl îngrijora mai mult.

— Vreau să rămâi cu mine, îi răspunse ea.

Mirat de o poftire la care Firina îl învățase să nu aspire nici odată, fiindcă—spunea ea—nu putea dormi în pat cu nimeni, bătrânul se însenină și-și mângâia mustața subțirică cu degetele crispate.

Se hotărî să renunțe la club. Ieșiră împreună și mâncară într'o grădină din împrejurimi. Bătrânul era fericit și iubitor. Firina era posomorâtă și aspră. El o privea înciudat. De ce-l oprise dacă nu-i plăcea?

— Ce ai? întrebă el cu nedumerire.

— Nimic, răspunse Firina arțăgoasă.

— Și totuși....

— Ei, iacă, mi-e teamă să nu mă vadă vre-un tovarăș cu tine... Îți închipuești ce situație aș avea între ei... Hai mai repede.

Fericirea bietului Rădescu era amară. Plăti și ple-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cară. El îi propuse o plimbare la şosea, dar ea nu vru.

— Păi să ne culcăm aşa de vreme ? îndrăzni bătrânul cu glasul stins.

— Da !

Se duseră acasă. Mama care sta pe scăunelul ei la poartă privind ca într'un ochean strada întunecată şi pustie, se sculă grăbit şi cu paşi mari şi şovăelnici, intră cuminte şi grabnic în casă. Firina strigă să i se aducă chibrituri. Ii fură aduse de bătrâna care i le întinse sfios prin crăpătura uşii.

— Culcă-te, îi porunci Firina.

In vreme ce Rădescu liniştit şi oarecum îngrijat, fuma din ţigaretul lui gros de chilimbar, (moştenire dela tatăsău, fost proprietarul caselor unde e acum Elysée până la palatul regal) în mijlocul curţii, Firina prăpădi câteva chibrituri până s'aprindă lampa ; găsind-o prost făcută, o scuipă drăcuind. O lumină galbenă, zăpăcită în întunericul pudrat de felinarul de-afară, încremeni deasupra patului. Rădescu fu poftit să intre. Intrecut de această plăcere neaşteptată, bătrânul intră mulţumind. Odaia era curată şi largă. Mirosea a pelin. Un pat de nuc lipit de peretele cu covor şi un dulap cu oglindă, predomnea mobilele întunecate şi scunde ale încăperii.

— Şezi, zise Firina.

El se aşeză cuminte, îngrijat pe un taburel lângă lavoar. Fără a spune o vorbă, cu încruntare, ea începu să se desbrace. Rădescu o privea surâzător. Ea îşi scoase rochia. O cămăşuţă lucitoare de tulpan alb se lipea pe coapsele voinice, iar ciorapul negru strângea pulpa tare, dăruind ochiului îmbătat al bătrânului două zone de carne roză deasupra genunchilor rotunzi. Fără grije, de par'că ar fi fost singură, Firina, îşi lăsă cămaşa să cadă de pe umeri ; cămaşa îi căzu oprindu-i-se pe şolduri. Ţinându-şi un sân cu mâna, ea îşi căută cămaşa de noapte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sub pernă, o trecu peste cap și trăgând în jos pe cealaltă, orbi ochii micșorați de poftă ai bătrânului cu sforțarea zădărnicită de a vedea mai mult... Își scoase repede ciorapii și se trânti pe pat cu mâinile sub cap.

— Desbracă-te și tu...

— Mi se pare că ești cam indispusă... N'ai vrea...

Ea se răsti:

— Vreau să rămâi cu mine, fiindcă mi-e urât.

— Urât ?!

— Da.

— De când ?

— De câteva zile.... De când am vrut să omor...

— Ce să omori ?

— Desbracă-te, te rog, nu mă mai tot întreba.

— Bine, dar poate ar fi mai potrivit să chemi pe mama ta să doarmă cu tine.

— Nu. Nu pot dormi niciodată cu mama... Miroase a femee bătrână....

Uluit și puțin indignat, Rădescu își scoase haina. Se uită la ceas. Nu erau decât 9 și jumătate. Nu-și mai amintea să se fi culcat vreodată la această oră. Dar se supuse.

— N'ai tu o cămașe de noapte ? întrebă el șoptit.

Ea se ridică, deschise ușa de oglindă a dulapului care scârțâi prelung. Imbrăcat cu cămașea Firinei, bătrânul se simți caraghios și-și surâse singur în oglindă. Se lungi politicos lângă ea..

O pâclă înăbușitoare pătrundea de-afară pe fereastra deschisă. Aerul părea schimbat într'un soi de cremă grețoasă care ți se lipea de gât și te înăbușea. Totul, lucrurile, pământul, cerul fără stele, încremeniseră strâmbate de o universală greață.

— Ah, ce cald e!, zise Rădescu, făcându-și vânt cu o carte de vizită ce găsise pe măsuța de-alături.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prin pasta cleioasă a văzduhului un fulger mut se fofilă. Altul îi răspunse la distanţă. Ca într'o molipsire nervoasă cerul întreg se schimbă într'un nod de fulgere, care se legau, se fugăreau şi se prelungeau în goană nebună ca nişte telegari slobozi pe un câmp fără stăpân.

— Vine furtuna, zise Rădescu.

Fulgerile, mute până acum, începură să prindă glas. Mârâiau par'că la început, ca nişte câini treziţi de apropieri ameninţătoare, pârâiră apoi ca lanţuri ruginite cari se scutură şi se rup, mugiră ca tauri aţâţaţi şi se prăbuşiră apoi în prelungiri de pocnete mărunte cari se plimbau ca nişte balauri de zgomot dintr'un cap la altul al cerului.

— Mi-e frică, gemu Firina, căutând mâna lui Rădescu. Bătrânul, contagiat el însuşi de tremurul fetei, o linişti cu glasul pierdut.

— Ia-mă în braţe, cerşi ea aproape plângând. „Ştiam eu că trebue să vie furtuna"...

— De unde ? întrebă Rădescu înfricat.

— Mi-e totdeauna rău când vine furtuna...

Ea tremura înfingându-se la pieptul amantului care, năclăit de sudoare, o mângâiă pe păr, şoptindu-i:

— Fii cuminte, fii cuminte.... Trece".

Deodată, în rumoarea tunetelor mărunte care bolboroseau necontenit în văzduh ca o darabană fără odihnă, căzu ca o masă densă de zgomot solidificat—căzu peste tot pământul un trăsnet răstit, că se cutremurară casele, iar cerul, golit de imensa prăbuşire, rămase o clipă pustiu şi mut. Firina sări în sus şi dârdâind se închină grabnic. Rădescu ţinând-o în braţe, o implora să se liniştească.

Un fulger prelungit şi şovăelnic se preumblă îndelung pe aproape, pe de-asupra caselor. Şi deodată, ca intrarea matematică, poruncită de gestul unui dirijor nervos, a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viorilor (într'o simfonie onomatopeică de Strauss) ploaia își începu cântecu-i mărunt și monoton. Fulgerele refugiate sus, sus de tot, își continuau obosite goana lor furioasă.

Firina se mai liniști. Dar trupul ei încă tremura. Numai că tremurul se deosebea de cel mai dinainte.. Mâinile nu-i mai erau moi, ele își înfigeau unghiile în umărul și brațul lui Rădescu, care suferea de durerea împunsăturilor. Sub ropotul ploii și al tobei tunetelor, cari sunau ritmic ca un marș al văzduhurilor, Firina simți că-i e frig și strângându-se mai tare de Rădescu, șopti cu gura înflăcărată :

— Hai, fă-mi ceva

Ea râdea acum scâncit. Bătrânul intimidat îi pipăia crupa bogată.

— Haide, stărui ea, gemând, în vreme ce tunetele se îndesau afară mai mânios.

Rădescu își dete seama cu desnădejde că nu e pregătit să răspundă invitației intempestive a fetei. Umilit, el vroi să dea mângâerii lui numai forma unei simple aziștențe amicale și zise:

— Liniștește-te, mica mea, liniștește-te !....

Ea îl apucă de gât și aproape plângând, răcni stins :

— Haide.... haide....

— Ce vrei tu ? întrebă el stupid.

— Ești un prost, răspunse ea indignată și, întorcându-i spatele, își strânse genunchii până la bărbie.

El continua s'o pipăie, cercând cu discreție să se recâștige pe sineși. Dar înfrângerea momentană deveni o sursă continuă de incapacitate. Asudând, cu gura întredeschisă, ca într'o goană de suiș, cu ochii închiși în casna evocărilor întremătoare, Rădescu asista torturat la propria-i înmormântare. Și ploaia care nu mai contenea și tunetele cari bolboroseau nesfârșit, și licuricii neobosiți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ai văzduhului,—totul îl distra. Natura întreagă părea coalizată ca să-l răpună.

Aşteptă inspiraţia, îndelung şi inutil. Fata, liniştită şi cu indiferenţă dispreţuitoare, se întoarse pe spate, lungindu-şi picioarele obosit.

— Ai adormit ? îl întrebă ea încet.

— Nu, zise trist Rădescu.

Şi iar tăcură. Tăcură mult, ascultând ţambalul streşinilor gureşe. Intr'un târziu, el îi mai zise :

— Dormi ?

— Nu, răspunse ea, cu gândul aiurea.

Lui Rădescu îi păru rău că fata nu doarme. Se simţi obligat, astfel, să-i ţină de urât.

— Ei, cum merge socialismul?

Ea răspunse la fel :

— Bine....

El stărui pentru a găsi un obiect de convorbire.

— S'a aflat cine a vrut să-l omoare pe Stancu ?

— Nu ştiu....

— Băiat de talent, nu e aşa ? Stancu ăsta... Am auzit că e foarte cult...

Firina nu mai răspunse nimic. Işi strânse iar picioarele, făcându-se mică pe perna în care îşi îngropa nervoasă capul. Rădescu, căutând în minte mijlocul de a părea mai puţin stupid, fu surprins de cutremurările trupului Firinei, care nu mai isbutea, după o lungă rezistenţă, să-şi mai ţină plânsul. Când se văzu descoperită, ea nu se mai opri : îşi dete drumul lacrămilor şi suspinurilor cari se înşiruiau într'un gângăvit de cerşetor ne luat în seamă.

— Ce ai ? Ce ai ? draga mea, se silea Rădescu s'o întrebe dar vorbele lui se pierdeau în scâncetul ei prelungit.

El obosi de a o mai întreba, se mulţumi s'o mângâe încet pe păr. De odată, plânsul Firinei se opri. Se opri ca sub întoarcerea unui robinet. Tăcu puţin, apoi întrebă :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce trebue să crezi tu despre mine ? zici că sunt nebună, nu e așa ?

— Nu, maică....

Și Firina începu să râdă. Râse întâi încet, printre dinți. Apoi hohoti înnecându-se. Tusea i se deslănțui sălbatec sub rostogolirile hohotelor sincere. Rădescu fu nevoit să se scoale să-i dea apă.

N'o mai întrebă nimic. Stând pe marginea patului și răsucindu-și o țigară, el îi zise în cele din urmă:

— De ce nu te lași tu, maică, de socialism ?

— Nu pot, zise ea serioasă.

— De ce ?

— Am de îndeplinit ceva...

Răspunsul ei căzu acru și suspect. El stărui:

— De îndeplinit ceva ?

— Da.

— Adică ce ?

— Vreau să scap țara de... cineva...

Rădescu încremeni cu țigareta groasă de chilimbar între degete.

— Cum? De cine ? se miră el mai mult de cât să întrebe.

— Știi tu de cine... De asupritorul muncitorimii.

— Ce ? de primul ministru?... Rădescu scăpă din mână țigareta de chilimbar, care din fericire căzu pe pat.

— Dar de ce ? ce ai cu el ? strigă el înăbușit, par'că sforțându-se să-l salveze.

Cu glasul fals al unei fraze memorate fără asimilare, ea răspunse:

— Vreau să scap muncitorimea de un călău.

— Bine, dar nu te gândești, nenorocito.... ocna...

Ea râse tare și scoase de sub cuvertură piciorul gol. Și apoi, ridicându-se, îl apucă pe bătrân de gât, îl strânse lângă ea și zise:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tu te-ai ramolit de tot... Să ştii că am să te înşel... Nu mă mai iubeşti.

Şi lăsându-şi capul cu tristeţe pe umărul lui, ea începu a plânge încet. El o lăsă binişor pe pernă, mângâindu-i părul, Firina adormi deodată.

El rămase multă vreme acolo, pe marginea patului, judecând şi socotind. Işi zise: „numai socialismul şi discursurile *lor* au detracat-o astfel". Aprinzându-şi încet ţigara, el se duse la fereastră şi se gândi serios la urmările în care putea să-l arunce „legătura" aceasta a lui aşa de nepotrivită.

— In sfârşit, e destul de nebună ca să te aştepţi dela ea la orice...", îşi zise bătrânul înţelepţeşte... „Trebue s'o las în plata Domnului..."

Fiindcă Rădescu se şi vedea chemat pe la instrucţie, arătat cu degetul.... Cine nu ştie că el trăeşte cu o socialistă ? N'o cunoştea nimeni, dar mâine, în urma vre-unei isprăvi, numele ei ar fi pe toate buzele şi odată cu al ei şi al lui... Ce ruşine ! ce scandal !.....

Răsucind a treia ţigară, Rădescu îşi luase hotărîrea. Nu dormi de loc toată noaptea.... Aţipi de câteva ori. Dar cum se făcu ziua, el se sculă încetişor şi se îmbrăcă. Firina dormea cu nasul în perne, dormea cu un surâs pe buzele rumene. Imbujorată şi cu părul răscolit în jurul frunţii, cu braţele întinse şi lipite ca în sforţarea de a atinge ceva îndepărtat, avea somnul paşnic şi era frumoasă. El n'o trezi; o privi cu drag, înduioşat de tragedia falsei ei existenţe; ieşi tiptil, de abia trăgând uşa după el. Bătrâna era la fereastră şi se retrase când îl văzu.

Firina se trezi târziu. Ii păru bine că el nu mai era acolo. Pentru prima oară îi fu foarte simpatic.

Se îmbrăcă încet, fredonând. Se potrivi mult în oglindă. Eşi fără să ştie unde se duce. Dar, firesţe, îşi luă cu grije revolverul în poşeta de catifea neagră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ploaia din noaptea ce trecuse, mahalaua primenită, se tolănea veselă sub cerul spălat ce se legăna ca un imens cearșaf scrobit în fața soarelui fugit departe de calea lui obișnuită. Firina trecu prin fața curților vecine cu mândria ei obișnuită de fată bine îmbrăcată. Femeile o priviră cu desgust de pe prispe și-și comunicară peste garduri:

— Văzuși pe socialista ?

— Săraca mă-sa...

— Să am așa fată, aș strânge-o de gât.

Pentru bietele femei de treabă din mahalaua tovarășei Firina, meseria de socialistă nu avea un înțeles prea clar, dar pricepeau ele vag că e ceva de rușine și de pușcărie. Probă că singurul om din mahala care avea stimă pentru Firina (și o saluta pe stradă cu amicală și discretă complicitate) era pacostea aceia de Jenică al lăutăresei, fost de cinci ori în pușcărie pentru furt și bătae. Jenică al lăutăresei, cu toată lumea se certa și se înjura; nu putea să vadă vre-o mahalagioaică de-a lui cu pălărie în cap fără să nu-i facă un hai, care asmuțea asupra elegantei toți câinii și copiii uliții. Singura femee pe care o admitea cu pălărie era Firina, fiindcă, fiind socialistă, — i se părea lui Jenică al lăutăresei — era, ca și el, o prigonită a poliției și a boerilor. Pungașul se simțea dator s'o îngăduie și s'o stimeze ca pe o exilată cu care s'ar întâlni din întâmplare în aceeași lume dușmană de refugiu...

Ea primi și acum salutul serios al haimanalei. Firina îi răspunse cu mândria unei femei ce se simte salutată prin impunerea persoanei și eleganței sale.

Firina căuta o țintă mersului ei. Ajunse în centru fără a fi găsit. Văzu în calea Victoriei pe un tânăr care purta lavalieră. Se gândi la Stancu. Și Stancu purta lavalieră... Ea și-l aminti cu lavaliera lui, care îi îneca bărbia puter-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nică în faldurile negre ale unui adevărat drapel. Îl văzu frumos şi puternic, cu privirea în asalt, cu pletele de întuneric şi de nebunie cari îi cădeau anarhic pe calmul larg al frunţii înţelepte. Era frumos Stancu. Firina îl văzu aşa cum îl avusese de atâtea ori în ceasurile ei torturate şi voluptuoase de isterie şi de suferinţă. Îl văzu înainte-i mergând cu pasul lui voinic şi trist, aşa cum simţurile ei bolnave îl sorbiseră în beţii sexuale smintite, acolo pe strada Popa Tatu, lângă cutia de scrisori de care îşi rezima, ca o cerşetoare în spasmul cântecului lăuntric al mizeriei, trupul în flăcări. Firina alerga, abia răsuflând, acum, prin mijlocul lumii grăbite în dimineaţa unei zile de lucru. Socialista fugea aproape, fugea fără gânduri şi fără ţintă, dar cu faţa lărgită de un lăbărţat surâs de mulţumire, printre burghezii trişti şi îngrijoraţi ai orelor de dinainte de amiazi. Trecu prin faţa cafenelei Capşa şi privind cu dispreţ la mulţimea boerilor cari discutau violent înăuntru, îşi simţi în gură toată revolta ei învăţată. Un scuipat, schiţat numai, urâţi gura luminoasă a socialistei; ea zise cuvântul pe care-l păstra nu în adâncul unei convingeri, ci de-asupra, pe piele, ca pe o cămăşuţă, — zise: „Trântorii".

Căci, acesta era socialismul înfrigurat al tovarăşei Firina, — era un socialism nervos, aproape epidermic; ceva care o excita ca o mâncărime, ca o impulsiune sexuală. Firina suferea de socialism, aşa cum alte femei sufăr de pofta mereu neîmpăcată îndeajuns a culorilor vii. (Medicina susţine că totul e chestie de insuficienţa ovarelor).

Firina mergea repede, obosită. Se descoperi ea însăşi, cu surprindere, că merge spre strada Popa Tatu. Aţâţată de ruşinea pe care o suferi văzându-se astfel, socialista se uită înapoi cu grije, de teama de a nu fi zărită de cineva. Apropiindu-se de casa lui, ea se simţi le-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

șuită de o grea și neînțeleasă turburare. Încetini pasul adânc obosită, de dureri ce nu puteau fi deslușite. O durea — nu știa ce — dar o durea așa de tare, că o podidiră lacrămile. Casa lui se vedea acum. Se feri să treacă pe trotoarul din față ca nu cumva el să fie la fereastră și s'o bage de seamă. Ar recunoaște-o numai decât, ar deschide cu siguranță fereastra, ar țipa și ar chema vardistul... De ce făcuse ea ceeace făcuse ? De ce vroise să-l împuște ? Ce avea cu el ? Firina își purtă mâna pe frunte și-și dete pălăria pe ceafă, într'o exasperare ce o făcu să uite că e în stradă.

Un precupeț, la un pas în spatele ei, dete drumul unui strigăt furios :

— Ardeiii-ardeiii...

Fata tresări speriată și întorcându-se îi aruncă :

— Dobitocule !

— Ce, cocoană, te speriași ?

Și gâfâind sub cobilițele încărcate, olteanul trecu, repetându-și ritmat strigarea neobosită.

Firina, rechemată la liniște, se gândi la nebunia făptuită : De ce ținuse ea să omoare pe Stancu ? Nici o deslușire nu găsi în micul ei căpșor limpezit o clipă de țipătul olteanului. Nu găsea, fiindcă gestul nu pornise de unde căuta ea acum lămurirea. Rod al nervilor periferici, gestul ucigaș n'avea nici o legătură cu limpezirea unui creer chemat o clipă la funcțiile normale de strigarea sănătoasă a precupețului cu cobilițele încărcate.

Neputându-și deslușì nimic, tovarășa Firina porni încet înapoi, nenorocită. Ea văzu cutia de scrisori. Cutia de lângă care privindu-l intrând în gangul casei lui, suferise de atâtea ori bucuriile smintelii ascunse, îi întunecă iar privirile. Creerul i se acoperi prins într'o pânză de păianjen, pânză ce se îngroșea mereu sub fecunditatea nevăzutului arahnid al nebunei. Firina închise ochii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru a-i deschide sub năvala lacrămilor ce-i umfla pleoapele. Plânse gândind la Stancu, care era frumos și viteaz. Îi fu dor de el. Porni înapoi, par'că cu hotărîrea de a-l vedea cu orice preț. S'ar fi suit în odaia lui... I-ar fi căzut în genunchi, i-ar fi cerut iertare... Ar fi implorat mila lui.

— Iartă-mă, sunt nebună. Nu-mi dau seama ce fac!

Firina mișca buzele spunând în gând aceste cuvinte. Se apropiase iară de casa unde știa că stă el. O trăsură cu coșul ridicat se opri în dreptul gangului. O mână mică, înmănușată trecu mai întâi birjarului plata. Apoi, un picior nervos, strălucitor de bogăția trâmbițată a ciorapului și pantofului, se întinse timid pe scara trăsurii. Și, brusc, cocoșindu-se în grija de a se ascunde, o fată isbucni din trăsură. Avea un maldăr de flori în mână. Dispăru în gang, alergând. Firina o recunoscu. Era tot ea, fata dela șosea, martora atentatului, — ciocoaica!

Firina scrâșni din dinți. Clătină din cap și-și șopti cu buzele strânse :

— Va să zică, așa!... Cu ciocoaica!... Trădătorul! Îl voi ucide.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

Stancu uitase că se însănătoşise pe deplin. Se vedea aşa de bine singur, despărţit de lumea în mijlocul căreia îşi ştiuse simţurile mereu otrăvite de sbucium şi neîmpăcare, că prelungea nesăţios acest exil de liniste. D-ra Roxane venea zilnic. Câte odată, chiar de două ori pe zi. El se arătă mâhnit de lipsa de Dumineca trecută. Si cum ea îi repeta explicatiile pe cari i le dedese a doua zi, şi cum el nu se mulţumea, ea se apropie mult de el, de ochii şi de gura lui, pentru a-i spune cu un surâs trist şi fricos:

— Te rog să mă crezi...

El o privi grav. Ea lăsă ochii în jos. Alb la faţă, de o îndrăzneală ruşinată, el o apucă de mână, copilăreşte. Ea întinse şi mâna cealaltă şi-l privi la rându-i serioasă.

— D-ră Roxane, pentru ce... pentru ce ai făcut toate astea ? pentru ce continui ?... pentru ce mă laşi să....

Glasul i se stinse. Buzele-i albiră sub povara cuvântului ce se silea să-i se reverse din adâncuri. Dar, seriozitatea gravă, aproape aspră a d-rei Roxane, îl încurajă mai mult decât cel mai primitor surâs. Stancu reluă cu vocea schimbată dar seacă în precizia întrebării:

— De ce mă lasi să te iubesc, d-ră Roxane?

Ea lăsă ochii în jos. Işi retrase mâinile. Se îndepărtă un pas. Il privi rece. Işi luă mânuşile de pe masă, le lovi de două ori de coapsă; se uită la ele într'un lung examen

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gol; întoarse lenes spatele şi, cu paşi rari, se aşează lângă uşe, apucând clanţa într'un gest întârziat. Aşa, cu capul puţin lăsat la o parte sub pălăriuţa băieţească trasă până în dreptul ochilor, ea îl măsură ciudat, cu mândrie şi cu interes.

Uimit, scăzut, aproape descurajat de nepotrivita lui îndrăzneală, Stancu ţinu totuşi să tragă ultimele urmări ale grabii lui. Stărui, de data asta un surâs de resemnare :

— Vezi, d-ră Roxane, te-ai supărat... Numai d-ta eşti vinovată...

Şi împuternicit de conştiinţa supusă a înfrângerii, reluă :

— De ce m'ai lăsat să te iubesc, d-ră Roxane? De ce m'ai lăsat să ţi-o spun?

D-ra Roxane îl ţinti cu ochii pe jumătate închişi. Deschise gura, înainte de a vorbi. Şi apoi, deodată, cu vehemenţă şi cu autoritate, rosti:

— Fiindcă am vrut !

Apăsă pe clanţă şi dispăru, isbind uşa.

Stancu rămase încremenit în mijlocul odăii, fermecat de dărnicia răspunsului ca şi de neaşteptatul teatral al acestei fugi.

Singur toată ziua, nu mai suferi că d-ra Roxane nu veni ca de obiceiu, în după-amiaza zilei aceleia. Dimpotrivă, fu bucuros să-şi măsoare, să-şi privească şi să-şi analizeze în liniste această nesperată şi dulce victorie. Nu mai putu citi, nu mai fu îndemnat să se gândească la nimic altceva de cât la întâmplarea aceasta uluitoare; uită să scrie articolul obişnuit şi nu mai deschise sertarul cu „Rectificarea teoriei cunoştiinţei prin ordinea socialistă a lumii". Era prima zi când, sub platoşea luptătorului desumanizat printr'o îndelungă slujire a raţiunii (şi deci a puterilor de artificialisare dintr'însul) se înfiora *omul* cu simţurile şi cu sacra lui vanitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stancu era mândru. Era așa de mândru, că nu se putea dumeri deajuns dacă iubește sau nu pe d-ra Roxane. Ba, era aproape sigur că nimic prea serios nu-l amenință; era doar o nevinovată toană a masculinității lui surprinse. Așa credea.

Trecu astfel, surâzându-și sleși, toată după-amiaza. Mâncă și se culcă de vreme, pentru a scăpa de obișnuita vizită a d-nei Sartirelli, care venea să-și ia cafeaua cu „simpaticul ei chiriaș", așa de înstrăinat și de curios de la o vreme.

Pe întunerec, cu ochii larg deschiși, Stancu își privea, ca pe ceva exterior și material, mulțumirea, isbânda. Adormi târziu, cu un vis pe buzele-i tremurătoare.

Se sculă de noapte și se gătì îndelung. Se privi mai mult în oglindă și se rușină de atâta frivolitate. Nu se mai recunoștea. Îmbătata-i lipsă de seriozitate îl umilea. Gândi, însă, că totul provine din viața de lenevie pe care o ducea de vreme multă. „O să treacă", își zicea singur consolator.

Apropierea orei când știa că vine d-ra Roxane, îl sfii. O dorea. O dorea cu încredere și cu curaj. Dar ar fi vrut s'o întâlnească în altă parte, în alt cadru... Nu știa unde și cum i-ar fi plăcut, dar vrea altceva. După scena, rară și aleasă, din ajun, simțul lui de estet și de vanitate, cerea mai mult. Reîntâlnirea în aceeași odăiță tristă și urâtă, micșora frumusețea momentului... Stancu ceru să i se cumpere flori și împrumută pentru cele aduse în ajun de d-ra Roxane un vas din muzeul de amintiri glorioase ale tinereții d-nei Sartirelli. Se vedea emoționat și nepregătit sufletește să facă față cum se cuvine — cel puțin din punct de vedere estetic — unei scene pe care, fără să și-o poată preciza în dorințe, o bănuia totuși. Ar fi preferit să aștepte degeaba... Par'că ar fi fost mai bine ca d-ra Roxane să nu vină nici azi...

Se uită, necăjit la ceas, când i se păru că trecuse de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ora 11. Străbătu odaia cu paşi repezi, puţin încruntat. Scoase ceasul de mai multe ori. Erau aproape 11 şi jumătate... Se gândi înjosit că dacă ea ar avea capriciul să nu mai vie niciodată, lui nu i-ar sta în putinţă nici un mijloc s'o caute.

— Dacă şi-o fi bătut joc de mine?... Dacă o fi fost doar o glumă? Poate că a vrut numai să-şi prilejuiască o plăcere sportivă... De ce nu? E aşa de ciudată şi de năzdrăvană!

El o şi ura pentru această bănuială. In definitiv, îşi zise strângând pumnii, cum ar putea ea duce prea departe aventura cu un fecior de bucătăreasă... Cu fiul bucătăresei prietenei sale!...

Stancu se uită pe fereastră, căutând spaţiu pentru revolta şi mânia lui. Scrâşni din dinţi, strâmbându-se de-o resemnare care pedepseşte şi de îngenunchiare mândră:

— Cu atât mai bine!..

Şi îndepărtând par'că cu mâna acest întreg crâmpei de viaţă trăită în cele două săptămâni de trândăvie şi îndepărtare de la rosturile lui revoluţionare, socialistul privi îndelung, — asemeni unui credincios ce-şi prosternează pocăinţa înaintea icoanei uitate o clipă — chipul bărbos şi poruncitor al lui Marx, care stăpânea suveran masa de lucru, răvăşită şi tristă ca un templu în ruină.

El îşi orândui mângâindu-şi cărţile dragi, când auzi ştiuta bătaie în uşe, şi mai tainică şi blândă ca deobicei... Uşa se deschise, încet, îndelung, mai înainte ca el să-şi fi putut trezi glasul încremenit ca un fluviu de ghiaţă pe albia pieptului... Roxane intrase. In faţa uşii, închisă repede ca în grija unei ascunderi, Roxane aştepta. Cu ochii în jos, ea era palidă şi suferea. El, lângă fereastră, tremura de bucurie şi de neexperienţă. Numai că, nu fu nevoie să spună nimic. Ea ridică ochii, după clipe multe prelungite în golul uneia singure, cea dintâi, ce înghiţea pe toate cari venea după ea, aşa cum înghite nisipul încins

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

picăturile de apă, — Roxane ridică ochii, dar n'avu timp să caute pe cei ai lui Stancu, fiindcă Stancu se și svârlise asupră-i cu brațele întinse. Se sărutară lung, în smunciturî și în crispări de brațe ce dau înlănțuirii înfățișarea unei lupte între două trupuri bete. Se desprinseră cu anevoie, obosiți, gâfâind. Căzură fiecare pe câte un scaun. Cu fața aprinsă, cu părul sbârlit, cu pumnii strânși, ea era cruntă. Lăsă ochii în jos cu tristețe. El o privea neîncrezător ; bucuria îi era împovărată de sensația vagă a unei răspunderi.

Târziu, el se apropie cu scaunul de ea. Roxane nu se mișcă de la locu-i. El îi cuprinse mijlocul cu brațul și-i zise încet, încurcat:

— D-ră Roxane, ce facem ? Ce faci ? E o nebunie...

Ea închise ochii și-și lăsă capul pe umărul lui. El o cuprinse și cu celălalt braț și o sărută tare.

— Spune-mi că mă iubești, zise ea cu glasul șovăelnic.

— Te iubesc, Roxane, te iubesc... Vreau să fiu al tău, vreau să fii a mea....

— Vrei tu ?

— Vreau... Dar vezi...

— Ce este ? întrebă ea îngrijată.

— Intre noi doi e o prăpastie... E o lume...

— Nu, nu e... Am trecut-o... Am trecut-o eu... sunt la tine... Rămân cu tine ! Sunt a ta!

— Cum ?

— Mă fac și eu socialistă...

El surâse cu o îngăduitoare amiciție și întrebă:

— Știi tu ce însemnează socialism ?

— Nu știu nimic. Cred că n'aș putea pricepe nici odată. Dar simt că aș putea fi socialistă, fiindcă asta m'ar face să fiu lângă tine...

El tăcu grav. Ea își juca mânuța pe pumnul lui strâns. După clipe lungi de tăcere, în cari ea aștepta, aș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tepta pustie de toată ființa-i trecută, iar el reflecta în gol, — un glas schimbat o întrebă și par'că nu era glasul lui:

— Și ce-am rezolvit cu asta? Faptul că te-ai sili să fii, cum zici d-ta, socialistă, n'ar face de cât să-ți încurce viața în casa, în familia d-tale... In ce fel ai fi mai mult a mea....

Ea tăcu. El reluă:

— Roxane, simt că pier, că mă pierd. De când te cunosc nu mai înțeleg... Caut zadarnic să-mi dau iluzia că e un simplu joc... Unde merg? Ce faci, ce faci cu mine?

Ea îi mângâia părul, cu ochii înlăcrămați de bucurie și de încredere.

— Sunt a ta... Vreau să rămâi cu tine.

— Cum?

Ea se roși. Apoi, înfigându-și unghiile în carne, îngână:

— Să ne... Vreau să mă mărit cu tine... Dacă vrei.

El sări în picioare.

— D-ră Roxane!

— Nu vrei?

— Dar, nu te gândești... mama d-tale.... familia dumitale....

— Nu vreau să știtu de nimeni, zise ea. Se ridică, se apucă cu brațele amândouă de gâtul lui, și zise:

— A! tresări ea, făcând un pas înapoi. A! tu nu mă iubești.... Sunt o proastă... Mă ofer așa, pur și simplu, înnainte de a sti dacă sunt cerută.

El îi întinse brațele. Ea i le refuză cu mâhnire falsă.

— Roxane, te iubesc... Vreau să te țin cu mine, chiar dacă ar fi să mă bat cu cerul și cu pământul. Te iubesc, Roxane....

Ei se sărutară mult, se mângâiară, râseră, fără să vorbească. Le era teamă să amănunțească realizarea celor ce pusceră la cale. Erau fericiți c'o stabiliseră. Prin acele șiretenii naive ale dorinții care se bucură de țintele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei, eliminând orice stăruință asupra mijloacelor de a le ajunge, cei doui îndrăgostiți trăiră o oră, cu surâsuri și monosilabe, fericirea aevea a începutului lor de vis.

Roxane plecă târziu. După ea, Stancu primi vizita lui Iancu Pelerină, care, intrând în odaie, exclamă :

— Ha, dar frumos miroase la tine !...

Și cum tovărășul Stancu tăcea și nu da lămurirea pe care o asemenea reflecție o necesita, Iancu zise, reaprinzându-și cenușea lulelii:

— Vezi, tovarășe Stancu, dacă ajungem la putere, propun un lucru : să dăm fiecărui membru al republicii sociale viitoare o anume cantitate de parfum...

Tovărășul Stancu surâdea aprobator. Oaspetele stărui :

— E un mijloc de a garanta egalitatea!

Ei râseră mulțumiți de glumă.

— Ah, Stancule, înlesnește-mi o orgie nesperată...

— Ce ? Spune-mi, sunt dispus să te fericesc...

— Ei bine, îngăduie-mi ca într'o atmosferă dulce ca asta în care n'am respirat nici odată în viața mea, să pot fuma o pipă...

— S'a făcut!

— Și....

— Și, mai ce ?

— Mă sfiesc.

— Spune, haide! Vreau să fii și tu fericit...

Cu glasul jumătate, Pelerină continuă:

— ...și să beau o litră de vin!

— Să bem, Iancule !

Servitoarea intră. Ea primi ordinele lui Stancu, uitându-se cu nedumerire la ciudata înfățișare a vizitatorului care, răsturnat pe canapeaua îmbrăcată în cămașe albă, savura ca în vis orgia ce aștepta....

După ce și-aprinse luleaua și dădu peste cap primul pahar, Iancu Pelerină închise ochii și începu să declame ca într'o transfigurare de profet fericit :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un soir, l'âme du vin chantait dans les bouteilles:
„Homme, vers toi je pousse, ô cher déshérité,
Sous ma prison de verre et mes cires vermeilles,
Un chant plein de lumière et de fraternité!"

Versurile lui Baudelaire cântate cu o voce fermecată, se prelungeau cristalizându-se ca niște împletituri de lumină în distincția aerului parfumat în care pipa lui Pelerină turna valuri de vis și vrăjitorie.

Stancu l'asculta compătimindu-l că nu cunoaște adevărata fericire... Dar, nu-i spuse nimic și nici nu fu întrebat, fiindcă Pelerină nu întreba niciodată pe nimeni nimic, decât dacă a citit pe Baudelaire.

* * *

D-ra Roxane uimea pe ai ei și întregu-i cerc cu revoluția conduitei sale. Risipitoarea ei pasiune pentru „sport" —„sport" e echivalent în limbajul special cu cursele de cai— adormise. Totul rămăsese în seama antrenorului, care, văzându-se necontrolat—fiindcă d-ra Roxane nu mai venea acum nici la alergările publice—puse la cale, în complicitate cu doi băieți distinși, sau, după cum se zice, doi „băieți bine", o lovitură care rămase celebră în istoria afacerilor sensaționale din România. Rozmarin, faimosul armăsar (din Nuage și Rosevive), gloria cea mai pură a țării în vremea aceea, fu bătut în premiul La Catharina, pur și simplu. Fapt e că, spre uimirea acelei mulțimi care făcuse din „marele cal" un idol al zilei, fiul lui Nuage și al lui Rosevive, veni cel din urmă, gâfâind și asudat. Urletul de desnădejde și protestare ce se ridică atunci din amândouă taberile sportive — dela peluză și dela tribună — păru că spintecă cerul ca un vulcan de suflet sbucnind din toate depozitele de durere ale planetei. Așa fu de uriaș și de adevărat. Căci, se crezu până în ultimul moment că totul e numai o cochetărie pe care jockeul o face cu puterile certe ale lui Rozmarin. Când, însă, surâsul sigur al mulțimii fu surprins

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de calul care trecu ca o săgeată poteau-ul, urmă doar o clipă de tăcere, — o tăcere de parcă și pământul și toată ființa ar fi încetat să respire. Apoi, isbucni vulcanul de durere. Bastoanele se ridicară. Câțiva sportsmani scuipară cu scârbă pe nisipul plajii și scoțându-și pălăriile le aruncară în țărână în semn de mânie și protest. O înjurătură de mamă, trâmbițată de pe ultima treaptă a tribunei, cuprinse cu ecoul ei tot întinsul măreței adunări. Jockeul lui Rozmarin scăpă numai cu capul spart dela o moarte sigură, — scăpă mulțumită nevestei prefectului de poliție care pariase „pour s'amuser" 100 de lei pe câștigătorul neașteptat.

A fost cea mai mare „lovitură" pe care a înregistrat-o turful român. Pentru 10 lei, învingătorul lui Rozmarin dădu puținilor lui susținători, 1418 lei. Toată noaptea aceia nu se vorbi în saloane, în restaurante, în cafenele, decât de marele eveniment dela Băneasa: Rozmarin fusese învins.

Singura care primi știrea cu nepăsare fu glorioasa stăpână a marelui armăsar român, d-ra Roxane. Mamă-sa, d-na Angèle Mischianu, care asistase la cursă, însoțită, ca de obiceiu, de prințul Baroni, era așa de preocupată, așa de abătută ea însăși, că nu-și dete seama de ciudata răceală a fetei. Numai când prințul îi atrase atenția, ea observă cu încruntare:

— Nu înțeleg nimic!... Ce e schimbarea aceasta la tine? Nimic din ce-ți făcea până mai ieri predilecțiile, nu te mai interesează. Roxane, tu ascunzi de mine ceva... Cer să-mi vorbești. Știi că sunt prietena ta cea mai bună.

Roxane o privi cu tăria atitudinii ei băiețești și tăcu. D-na Angèle Mischianu se înfioră de o spaimă neînțeleasă. Fata zise apoi:

— Deocamdată, mamă, aș vrea să-ți anunț un lucru...

— Ce?

— Că țin, mai ales după neplăcerea de azi, să mă desfac de grajdul meu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi, privind cu un voit surâs de simpatie pe prinţul Baroni, care discret legăna capul cu aerul că înţelege şi tace, zise:

— Poate că scumpul meu văr vrea să-şi ia asupră-şi răspunderea şi cinstea regatului meu de patrupede de pe al cărui tron abdic irevocabil....

D-ra Roxane, blândă, silabisi totuşi cu sublinierea hotărîrii cuvântul irevocabil.

— Bine, dar pentru ce?

— Pentrucă nu-mi mai place.

Seara trecu apăsătoare. Prânziră câteşi trei — d-na Mischianu, Roxane şi prinţul Baroni — pe teresa dinspre grădină. Nu vorbiră mai nimic. O noapte de sticlă neagră aduna în jurul posomoraţilor comeseni toate sgomotele oraşului în rezonanţe crude: ţignale de locomotivă, strigătele unui lăutar, răcnetele cotoilor pe coperişul chioşcurilor, lătratul câinilor şi fluieratul vardiştilor, spintecau ca nişte linii albe negrul masiv al spaţiilor pe acompaniamentul infinit, de cobză, al unei fremătări îndepărtate... Roxane nu ceru nici o lămurire, nu arăta nici o mâhnire. Prinţul Baroni văzând gingăşia situaţiei, vroi să schimbe atmosfera, vorbind despre altceva. Povesti câteva cancanuri nevinovate, atât cât îngăduia prezenţa d-rei Roxane. Băgă de seamă fără supărare că nu e interesant. Cele două femei ascultau cu gândurile aiurea.

Prinţul era prea bine crescut ca să stăruie. Trebuia totuşi să nu lase să se instaureze deplin această jalnică tăcere ce se făcea cu atât mai greu de învins cu cât era mai îndelung îngăduită. Prinţul căută alt subiect de vorbă.

— Ştiţi că iar s'a descoperit un complot?

— Impotriva cui? întrebă neatentă d-na Mischianu.

— A! un complot vast... Vroiau să omoare pe rege... Mă rog, socialiştii pe care îi tolerează guvernul.

D-ra Roxane îl privi cu încruntare. Ea svârli aproape mormăind în pauza care urmă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Poate că e o minciună.

— Ce minciună când poliția are probe sigure!.. Ei, că nu am eu în mână pe domnișorii ăștia. Le-aș arăta eu comploturi și socialism. *La faiblesse du gouvernement est vraiment navrante.*

— Cine știe, zise cu o îndrăzneală conținută Roxane, cine știe !... ar trebui să-i asculți și pe ei...

— Pe cine ?

Roxane răspunse târziu !

— Pe socialiști.

— Ei, știi că ai haz, isbucniră amândoi în cor, și d-na Mischianu și prințul Baroni.

— Bătaie, dragă verișoară, bătaie ! Ascultă-mă pe mine.

— Dar ce e Roxane cu tine ? zise cu o veselie amară, d-na Mischianu. Ce ? ai devenit revoluționară ?

Prințul râse mângâind-o pe mână. D-ra Roxane tăcu, furioasă împotriva incapacității ei de a vorbi. Ar fi vrut să le poată ține piept, să le strige dreptatea pe care o reprezenta Stancu, dar nu știa nimic, nu învățase nimic din ceeace trebuia. Ochii se limpeziră întru târziu de o ascunsă hotărîre: va cere chiar mâine lui Stancu să-i spună ce trebue. „O să mă învețe el", își zise în sine privindu-și vărul cu dușmănie.

Când d-na Mischianu rămase singură cu prințul — fiindcă Roxane ceru învoirea să se retragă mai de vreme — schimbarea aceasta ciudată a fetei fu multă vreme în discuția lor.

— Să știi, Angèle, că-i îndrăgostită.

— Nu cred. Mi-ar spune-o. Fiindcă o cunoști doar: Nu e Roxane o fată căreia să-i fie teamă de o asemenea mărturisire, și apoi, după cum știi, am fost totdeauna prea bună prietenă cu ea... Nu, nu, alta trebuie să fie pricina...

— Poate că e o simplă plictiseală... *Un petit malaise...* E așa de nervoasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, da, mai de grabă asta.

Prințul plecă gândind la ciudățenia purtării Roxanei. Nu-și dedese niciodată osteneală s'o privească mai mult atâta vreme cât rămăsese copila naiv îndrăzneață și băiețesc sportivă. Era întâia oară când o privise altfel : o privise altfel, fiindcă era prima dată când o vedea tristă de preocupări ce nu mărturisea. Prințul Baroni se simți amărît. Scoase batista (într'un gest de eleganță ce umilea noaptea pustie în acel colț puturos de stradă) și trecându-și-o peste frunte, își pierdu monoclul în rigola noroioasă. Prințul își duse calm mâna în buzunar și scoțând o altă sticlă, și-o potrivi la ochi sâcâind o melodie veche.

Cerul se îngreuna cu neguri noui. Încremenirea uscată a aerului vestea furtuna. Prințul se grăbi.

D-na Mischianu, îngrijată își căuta zadarnic liniștirea. Nu era, de sigur, nici o altă soluție de cât plecarea, — de îndată, în câteva zile. Se duse la telefon și ceru numărul, cu vocea anemică par'că furișată:

— Allo! allo! cine e acolo ?

Tu ești Puiule?... Ea... Da!... *Sois sage, au téléphone !*... Nu, nu... Mi-e dor... Mult ! Știi tu !... De ce ? Fiindcă mi-e dor... Minți... Și fiindcă, știi că în trei zile plec.... Trebue... Cum ? Trebue... O chestie gravă... Nu, nu te speria... E altceva... Iți spun eu ție !... Mâine... A ta... Numai a ta... Mult. mult... Au revoir !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

In vremea aceea, mişcarea socialistă era un jeratic deasupra căruia clocotea tot Bucureştiul. Desorientările unui război cu atâtea oscilări tragice şi ruina statului burghez, făceau socialismul soba tutulor înfrigurărilor unei societăţi svârlite din vechile ei adăposturi de certitudine. La aceasta ajuta şi criza de disciplină dogmatică a socialismului care, deocamdată, aşteptând intervenţia decisivă a Moscovii, îşi lărgise generos sfera până a se confunda cu o asociaţie fără reguli şi fără rituri, a tutulor revoltelor şi nemulţumirilor. Socialismul fu atunci, pentru întâia oară în Romînia, o mişcare revoluţionară integrală. Stancu îşi da bine seama de situaţie, fiindcă o dorise şi o făurise în mare parte. Fu un ceas în istoria ţării când socialismul nu mai era o spaimă. Era, dimpotrivă, o atracţie, aproape o modă. Haosul ideologic pe care-l pricinuia pierderea vechiului catechism şi neacceptarea încă a celui nou, făcea mişcarea accesibilă tutulor protestărilor şi ignorărilor. Stancu ştia că acesta e momentul psichologic potrivit pentru deslănţuirea necesarei catastrofe. Revoluţiile nu s'au făcut, zicea el, în erele când dogma revoluţionară a fost în culminarea precizării ei geometrice. Revoluţiile au sbucnit în răsăritul fumuriu al dogmei. Dogma vie deplineşte revoluţia, n'o precedă. Aşa a fost la 1789, în Franţa. Aşa a fost la 1917, în Rusia. Un bun paznic al dogmei nu se osteneşte întâi cu popularizarea autentică a ei, fiindcă astfel pierde capacită-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţile unicului mijloc de a înfăptui: revoluţia. Şi revoluţia nu poate încolţi decât pe ţelinile simţămintelor vagi. Lenin n'a căutat să fixeze în cugetul popular teoria ordinei lui sociale, pe care numai el cu câţiva o aveau clar şi matematic în minte, ci s'a slujit de cel mai bun prilej popular pentru a face mai întâi revoluţia. Pe urmă, s'a năpustit să-şi impună dogma.

Aşa gândea Stancu. Aşa vorbea celor ce veneau să-l asculte în taina fermecătoare a convorbirii lui.

Dar Stancu vedea pericolul. Ştia graba rău inspirată a şefilor Internaţionalei a III-a, de a cere socialismului român fixarea situaţiei faţă de Moscova. Vedea bine că din momentul acela, toată această minunată atmosferă revoluţionară se va risipi. Scindarea de neînlăturat a partidului va aduce după isgonirea legiunilor de burghezi desorientaţi cari se alăturau trompetei socialiste, cum se iau copiii după marşul unei trupe cu muzică. Stancu ar mai fi cerut răgaz Internaţionalei a III-a cel puţin un an. Dar înţelegea că fatalitatea pornise. Vroia, totuşi, să se folosească de această bună însemânţare a ogoarelor sociale, pentru a face dezastrul cât mai puţin păgubitor.

Inflorea socialismul. Steagul roşu se plimba în voie pe străzile Bucureştiului. Tot cetăţeanul ţinea să spună că e niţel socialist, aşa cum spune că e bine născut. In şcoli, în societăţi, în cluburile politice burgheze, în camerile de deliberare ale tribunalelor, chiar la mesele de pocker, se găsea totdeauna cineva care să indigneze pe ceilalţi cu susţinerea prietenească a socialiştilor. Nu se ostenea nimeni, nici din cei ce se revoltau, nici din cei care îi apărau, să desluşească, oricât de sumar, ce vrea să zică socialismul, dar înţelegeau toţi că e grăbirea unui sfârşit ce nu mai putea fi ferit. In acest nedesluşit primitor era poftit să intre oricine. La poarta templului socialist se rupseseră tablele pe cari erau scrise poruncile stricte ale evangheliei lui Marx. Era un imens han, nepăzit de nimeni, în care găsea adăpost orice trecător necăjit....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tovarășii cu învățătura legii socialiste nu erau de loc mulțumiți. Stancu se bucura. Consecinte doctrinei lui personale, el lua act de buna pregătire a „terenului revoluționar" și îi era destul.

Internaționala, spunea el, n'a știut a se folosi nici de declararea războiului, nici de sfârșitul lui; e timpul să nu piardă măcar momentul moral și economic al falimentului păcii. Ne trebuie aerul revoluționar. Neatârnat de ce și cum se va face revoluția, ea va sfârși pe drumul nostru. Partidul socialist nu trebuie s'o încurce cu un amestec de rigorism sau pedantism ritual; el trebuie numai să știe s'o folosească bine pentru țintele lui supreme. Iată tactica cea bună. Lăsați, tovarăși, revoluția să meargă.... N'o opriți pentru a-i arăta *cum* să meargă; asta înseamnă a zăgăzui fatalitatea. Țineți-vă numai de mersul ei ca să fiți stăpânii popasurilor.....

Stancu se aprindea în acest curs de gânduri ce-i purtau chiar ființa fizică într'o năvală de puhoi nevăzut, în mijlocul căruia doar mâinile i se agitau ca în gesturile unui înnot în infinit.....

El părăsise casa și-și reluase treburile cu un spor de strălucire și de mânie ce-i multiplicau farmecul până la autozeificare. Căci, se simțea crescut în sine-și, se constata mai puternic, mai sigur. In veșnica lui necrutare deslănțuită se amesteca acum un surâs pitulat, de mândrie și mulțumire. Și dacă cuvântul său pierdea astfel din puterile de cucerire, ființa sa câștiga în capacitatea de dominare. Mulțumirea de sine e primul element al atributelor stăpânirii. Stancu, care convinsese totdeauna fiindcă era trist și credea, domina acum fiindcă era mulțumit...

Nu-și da încă seama dacă e sau nu îndrăgostit deabinelea de Roxane, dar îi plăcea iubirea ei, care se aprindea din zi în zi mai tare și mai fără socotință. Iubirea ei îl creștea, îl desfăta. Ii da acel aer de încredere și de si-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

guranță cu care se simțea întâia oară predominînd cu privilegii peste ai lui, peste vrăjmași, peste întreaga lume...

D-ra Roxane îi aducea întâia victorie a vieții lui de înfrânt resvrătit. Și sub beția ascunsă a acestei izbânzi, el se vedea îndepărtat dela exclusivitățile preocupărilor de până acum. Prima biruință a *omului* subjuga puterile *luptătorului*.. Stancu nu se mai culca în fiecare seară cu gândul înfipt, ca o pasăre cu aripile obosite, pe coperișul construcțiilor miraculoase pe cari le înălța sub imperiul ultimilor pagini de carte dragă ce respirase. Stancu adormea acum ostenit de bucuria reamintirii nesfârșite a ultimii vorbe cu care Roxane se despărțise de el...

„Dacă nu pot rămânea cu tine, mă ucid", așa zicea mai deseori d-ra Roxane.. Și, Stancu, rămas singur, după strădaniile și svârcolirile zilei — cari îi se păreau acum mai îndelungate ca altădată — își repeta la nesfârșit vorbele ei șoptite, fricoase și înfiorătoare: „dacă nu pot rămânea cu tine, mă ucid". Stancu și le repeta, imitând în sine-și chiar glasul și intonația ei; și le repeta rechemându-și mișcarea, gestul, privirile și se temea bucurându-se „dacă nu pot rămânea cu tine, mă ucid".

Stancu adormea surâzând, departe de lupta de clasă și de revoluție.

* * *

D-ra Roxane se schingiuia în carcera pasiunii care o elimina din lumea ei și o izola până la desființare. Turburarea ce pricinuise în societate neașteptata-i retragere din cercurile sportive, în care stăpânise până atunci, fu isvorul fecund a zeci de svonuri triste pentru biata d-na Angèle Mischianu, născută prințesă Baroni, nepoată a lui Talleyrand. Dar, toate încercările mamei de a sili, prin amiciție, spovedania fetei, rămaseră înfrânte. D-ra Roxane tăcea. Și cu cât d-na Mischianu stăruia mai coplesitor, cu a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tât tăcerea fetei se cuirasa mai hotărît și mai tăios. Un hohot de plâns era răspunsul din urmă al ultimelor scrutări. D-na Mischianu își dădu seama că stăruința ei nu izbutea de cât să chinuiască mai mult suferința ascunsă a copilei. Ea căuta să facă față situației și niciodată rochiile și verva ei nu străluciră mai impunător în mijlocul indiscreției lumii bune. D-na Mischianu nu plângea decât noaptea târziu, când venea Georges, ca de obicei, pe furiș. Tânăr — nu împlinise încă 21 de ani — Georges se robise cu frumusețea și voinicia lui stupidă cotropitoarei sensualități a d-nei Angèle Mischianu, care, afară de mâini, păstra încă în trupul și ochii ei o agerime tinerească agățătoare și ciudată. Băiat bine, fără bani și fără profesie, fiu de diplomat fudul care îl lăsa — cu gravitate pedagogică — să se „débrouille"-eze cum o știi, Georges găsise în pasiunea d-nei Angèle Mischianu nu numai crupele cele mai nervoase, ci și grija generoasă a unei mame, care îi știa nevoile. Fără bani dela tată-său, ori din propriul câștig, Georges era totuși tipul cel mai fudul al tinerimei distinse.

D-na Mischianu nevoită ziua întreagă să înfrunte cu eleganța și buna ei dispoziție privirile cari o iscodeau și vorbele cari o ucideau cu sfredelirile lor, se lăsa în voia jalei doar noaptea pe divanul din salonașul de jos. Georges avea cheie și intra singur.

— Nu știu ce are Roxane.... Nu înțeleg.... Mi-e peste putință să înțeleg....

— Ia ascultă: iese?

— Da, zilnic....

— De ce n'o urmărești?

— Știi că e o ideie! Ascultă, Georges, numai tu poți să mă ajuți... Ea iese acum după amiazi... Spune că se duce la graiduri.... Pleacă de acasă între 3—4... Asteapt-o și urmărește-o.

— Am înțeles. Mâine seară vei avea raportul. Acum, lasă-mă să mă duc....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar, de ce te grăbești?

Și d-na Angèle Mischianu se sculă de pe pernele pe care sânii, violând copcile capodului, se revărsaseră într'o grămadă de carne tristă. Reînchizându-și rochia, d-na Mischianu întrebă încă odată bănuitoare:

— De ce te grăbești?

— Să-ți spun drept, Gela mea, e o petrecere de băieți... Pe onoarea mea, numai de băieți.... Am plecat doar să te văd pe tine.... Iți jur. Le-am făgăduit că mă întorc...

— Și ce faceți acolo?

— Jucăm poker și bridge.

— Păi, n'ai bani.

Umilit, Georges răspunse cu nepăsare:

— Am să mă împrumut....

D-na Mischianu îl smunci lângă ea pe divan. Gura ei se înfipse furios în buzele cărnoase și proaspete ale tânărului. Ea zise:

— Mă înșeli.

— Iți iur că nu.

Și iară gurile lor se împreunară ca într'o sfredelire reciprocă.

— Du-te, dar să fii cuminte, zise îndepărtându-se resemnată.

— Iți iur.

Și, ridicându-se lenes, d-na Mischianu rosti încet, cu ochii aiurea:

— Deschide sertarul și ia-ți bani....

— De ce mă umilești? răspunse el și o luă în brațe.

— Nu ești tu copilul meu drag?

— Gela mea!....

Georges luă mai mult ca de obicei și ieși repede în stradă. Sări în prima trăsură și porunci să-l ducă la Alhambra. Dulcea Yvonne îl aștepta neliniștită la masă cu trei rusi cari îi dau să bea dar vorbeau numai între dânșii foarte grav.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-na Mischianu nu putuse avea nici o deslușire din spionajul cu care însărcinase pe Georges. El își văzuse de somnul lui obișnuit de după masă, fiindcă nu se culca nici odată înainte ca zorii zilei să-l îndemne a-și schimba toaleta. Când revăzu seara pe scumpa lui Gela, el o asigură că d-ra Roxane fusese în adevăr la grajduri.

D-na Mischianu deliberă singură toată noaptea. Va trimite pe Roxane pentru o bucată de vreme la Varșovia, unde un văr al d-nei Mischianu, prințul Radu Baroni, era ministru plenipotențiar. De mult și prințul și nevasta sa, învitaseră pe Roxane la legație. Era timpul să primească.

Deci, d-na Mischianu se sculă disdedimineață și bătu la ușa fetei. Roxane nu dormea. Mamă-sa îi spuse repede ce gândise. Nu vrea s'o mai supere cu întrebări, dar pentru liniștirea ei și pentru a da măcar un sens trecător ciudatei sale atitudini, Roxane trebuia să accepte vechia invitație.

Roxane tăcu câteva clipe, apoi zise rece :

— Bine, mamă, plec!

Fură, după o lună întreagă de chinuri, primele vorbe pe cari d-na Mischianu le putu primi din gura fetei sale.

— Cât de repede?

— Cât de repede!....

Fixară și ziua. Lunea viitoare.

Roxane se duse mai de vreme la întâlnirea-i zilnică. O după amiază largă de început de August. Sub albastrul cerului care suna ca un pahar de Baccara lovit de picăturile de tăcere ale norilor de dincolo, se îngrămădeau ici-colo frânturi de raze palide, ca niște ghemuri de lumină rece. Toamna, desfăcându-se din brazde, de pe caldarâmuri, din greul frunzelor și din respirația oamenilor, gonea vara îmbolnăvind-o. Toamna nu venea de nicăieri. Doar vara fugea. Se risipea ușor, biruită de toamna pe care, mai ales oamenii, o lepădau din ei înșiși....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Roxane alergă prigonită de tristețea domoală ce umplea străzile prăfuite. Stancu o aștepta ca de obiceiu, grăbit el însuși s'o vadă.

Ea îi spuse totul de cum intră. Stancu o ascultă fără să poată socoti și o întrebă aiurit:

— Te duci?

— E mai bine.... Vii și tu. Și, sfârșim.

— Cum?

— Vom merge împreună undeva.... Nu știu.... Nu mă mai întreba... Dar, de acolo, de undeva, de departe, îți voiu putea scrie. E tot ce sunt în stare să judec acum. Plec Luni... Vino după mine. Nu e bine să pleci odată cu mine... Te aștept la Varșovia....

Roxane vorbea cu glas schimbat, ca sub povara unei prigoane. Stancu o asculta cu capul prins între mâini jefuit de putința de a analiza, de a judeca, de a se desluși. Ei rămaseră așa, unul lângă altul, fără a se întreba și fără a se privi măcar, vreme îndelungă. Ca doi condamnați cari își căutau mijloace absurde de evadare, ei își pironeau zadarnic gândurile către realități ce li se păreau totuși la îndemână. Găsiseră mijlocul de a scăpa și totuși erau triști supunându-se lui. Tăcură pândindu-și unul altuia tăcerea. Târziu, mâinile lor se împreunară din întâmplare. Tresăriră. Se priviră brusc, cu atenție. Căuta fiecare ceva în celălalt. Și, privirile lor par'că se răneau. Ea căzu învinsă cea dintâiu și lăsându-și capul pe umărul lui, zise cu glas picurat de lacrimi:

— Spune-mi, spune-mi dacă mă iubești cu adevărat?

El nu răspunse. O sărută lung pe gură și închise ochii, ca pentru a o invita să tacă.

Ea plecă mai de vreme ca de obiceiu, gonită de o neliniște ce o nemulțumea de toate, chiar de prezența iubitului.

Stancu se putu desluși însfârșit, când rămase singur. Ea pleca, — poate că era mai bine. Fusese cuminte că nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se opusese de loc. Era cel mai înțelept lucru. Odată plecată ea, el se va putea limpezi pe sine-și mai ușor. Trebuia, de sigur, să se încheie această aventură. Întâmplarea îi da sfârșitul cel mai potrivit.... Depărtarea îi va înțelepți pe amândoi. Ca să se ducă după dânsa, — nici vorbă! De unde ar fi putut avea el banii trebuitori unei asemenea călătorii? Cu plecarea aceasta, e limpede: aventura se încheia. El se bucura de această înlesnire a unui sfârșit pe care n'ar fi isbutit nici odată să-l hotărască singur.

Așa, Stancu aștepta cu un împăcat neastâmpăr ziua hotărîtă pentru plecare. Trenul pleca seara. Roxane veni să-l vadă încă odată și în după amiaza zilei ultime. Ea plânse tot timpul într'un scâncet potolit, lăuntric. El se prelungea între surâsurile palide ce i le dăruia mângâerile lui Stancu. Ii cerea într'una s'o asigure că n'are s'o uite, că are să vină îndată după dânsa la Varșovia, că de acolo va pleca cu ea la Berlin sau aiurea, pentru a comunica în sfârșit și familiei ei ceeace nu se mai putea opri sau împiedica.

— Da, așa am să fac, zicea el cu glasul pustiit.

— Jură-mi....

— Iți jur!

— Mă iubești?

El o săruta. Dar, ea stăruia:

— Mă iubești?

Temător de ridicolul vorbelor, el se mărginea s'o strângă în brațe cu o corectitudine ce semăna mai mult cu o împlinire de datorie. Voluptatea de a vedea lângă el, suferind, plângând pentru el, o fată așa de mândră și de frumoasă, îi covârșea toate celelalte simțiri. Stancu era prea victorios în fața jalei Roxanei ca să-și mai poată măsura sau măcar observa propria-i iubire. Primea prea mult pentru a-și mai da seama de ce dă. Așa că Stancu n'avea decât o emoție pur literară, privind sbuciumul fetei în amănunte cari îl interesau și-l desfătau. Era întâia oară când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gusta această bucurie. Un mare surâs interior de izbândă şi certitudine da gesturilor lui un calm care aţâţa suferinţele fetei agăţată de gâtu-i într'o desperată cerşire de ajutor.

— Tu nu mă mai iubeşti..... suspina ea.

— Ba da!, ba da!....

— Jură-mi că ai să vii după mine.

— Jur!

Cu greu îşi aminti ea că trebuie să plece. Cădea seara ca o pelerină cenuşie peste toamna care poposise în oraş. Strânşi unul în altul pe fotoliul de lângă fereastră, ei tăcură, acoperiţi, şterşi de întunerecul care îi solidariza cu înconjurul într'o omogenizare de nedefinit şi orbire. Stătură aşa multă vreme, despovoraţi de griji şi de preocupare. Intunericul îi liniştise invalidându-le sursele de nelinişte. Roxane se ridică speriată de pe scaun:

— Vai! e târziu şi trenul pleacă la 10 jumătate.

— Vin şi eu la gară...

Ea îi căzu din nou în braţe; se sărutară trist. Stancu făcu lumină. Sub sforţările becului de gaz aerian, Roxane se simţi pentru întâia oară nemulţumită de interiorul lui Stancu şi surâzând cu amiciţie zise :

— Lasă că dacă ne luăm, o să ne facem o casă frumoasă....

Stancu zâmbi cu ironie. Vru să spună ceva rău, dar se opri cu generozitate. Ea îşi dete seama de copilăreasca-i reflecţie şi zise serioasă şi supusă:

— De ce nu vrei să mă înveţi şi pe mine ce e socialismul ?....

— Pentruce?

— Fiindcă vreau să fiu şi eu ca tine....

Infiorat de dulcele ei avânt, Stancu îi luă mâinile şi i le sărută:

— Draga mea, draga mea...

— Imi făgăduieşti? Uite, simt că aşi putea fi socia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

listă.... fiindcă te iubesc pe tine mult și tu ești așa de frumos.... A! ași vrea să te aud odată vorbind la întrunire... Am auzit că vorbești ca un zeu....

Și apropiindu-se de el, își rezimă capul pe umărul lui voinic și-l rugă cu sfiala unui copil care cere încă o prăjitură:

— Dă-mi si mie o carte socialistă.... S'o citesc pe drum. Ai să vezi că o s'o învăț pe dinafară...

Stancu o mângâie pe frunte și ducându-se la dulapul cu cărți luă surâzând: „Discours d'un propagandiste". Roxane o strânse cu dragoste și cu emoție. O privi îndelung ca pe un dar de mult așteptat și lipind-o la piept, zise înfricosată:

— Trebuie să mă duc.

In sărutarea lungă cu care Stancu îi înghiți toată răsuflarea, el își descoperi sie-și durerea adevărată a despărțirii.

Și Stancu plânse de-adevărat, în vreme ce Roxane, cu cartea roșie subțioară, trecu colțul străzii, grăbită.

* * *

Agentul de poliție care urmărea de obicei pașii lui Stancu rămase surprins să-l vadă mergând grăbit spre Gara de Nord. Se ținu după dânsul mai neascuns ca oricând. Stancu se bucura în sine de uluiala ce va pricinui și mai mult urmăritorului său după ce va fi plecat trenul de Varșovia.

Peroanele turburi sub lumina galbenă a globurilor electrice fumurii, roiau de graba nesfârșită care le umplea. Strecurat printre hamalii ce-și făceau loc cu brutalitate, printre călători tăcuți, și printre doamne triste, cari dau sfaturi celor ce plecau, Stancu respiră cu plăcere aerul încărcat de funingine și de ducă. Era aroma îmbătătoare și necercată încă de el decât cu gândul, a călătoriei. Cău-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tând să vadă pe Roxane, trecu pe lângă cele două vagoane de dormit, lungi şi grele ca două cutii de lene, şi privi cu un interes de sălbătecie ispitită şi de invidie, paturile albe ale compartimentelor în care domni liniştiţi îşi potriveau geamantanele. O poftă aprigă de a fi şi el într'un astfel de vagon care să-l ducă departe către ţinuturile ce-i surâseseră ca simple plăsmuiri ale cărţilor, în orele izolării de lume, îl cuceri. Se duse până la capătul trenului. Locomotiva pufnea ca un bolnav în friguri, înfăşurată într'o cergă groasă şi albă de fum şi abur. Stancu se întoarse înapoi înfiorat de formidabila agitaţie ce fremăta în neliniştea maşinei, care, ca un dragon stăpânit, respira lacom îndepărtările ţintite... Când se înapoiă, Roxane suia tocmai în vagon. Urcând treptele, ea făcea o sforţare amărîtă. Rochia strâmtă i se ridică în îndoirea genunchilor, lăsând să se vadă pulpa fină şi fragedă, care se modela inocent în îmbrăţişarea ciorapului de aţă. O „damă de companie" — veche prietenă şi ajutată a casei — era alăturată d-rei Roxane pentru această călătorie. Venise s'o petreacă la gară d-na Angèle Mischianu şi prinţul Baroni.

Stancu trecu de câteva ori prin faţa vagonului, privind cu întristare pe Roxane, care îşi orânduia valizele. Ea îl văzu târziu când, mâniat, el se oprise la doi paşi în urma d-nei Mischianu, afişându-şi prezenţa cu stăruinţă. Roxane nu putu să-şi furişeze surâsul: prinţul Baroni îşi întoarse privirile înapoi. Foarte surprins, el se plecă la urechea celor două femei şi le comunică :

— Mi se pare că ăsta este vestitul Stancu...

— Nu-l cunosc, răspunse d-na Angèle Mischianu, care continua sfaturile ce începuse a da d-rei Roxane.

Stancu, încântat de surâsul ce-l răsplătise, părăsi locul în care fusese descoperit şi trecu mai departe spre capătul trenului. De acolo, îşi făcea socoteala cu o amănuntire ridicolă de strateg, că va putea saluta neobservat pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cea care pleca și va putea prinde dela ea măcar fluturarea tristă a batistei. Așa a și fost. Când trenul porni, dela fereastra ei, Roxane zări, mascat de un stâlp de fier, pe singurul petrecător cu care ar fi dorit să vorbească. Ea vru să arunce o vorbă, dar înainte de a se dumeri, trenul luțit din ce în ce, o îndepărtase destul ca să nu mai poată rosti nimic. Încremenit, în locul lui din dosul stâlpului, cu pălăria în mână, Stancu nu putu prinde în lumina fugară de felinar pe sub care trecu o clipă fereastra unde Roxane își fixase surâsul înlăcrămit, decât o întrebare mută schițată cu capul. Stancu răspunse la fel. Și totul dispăru în întuneric. Doar pistonul din ce în ce mai pripit al locomotivei și cei trei ochi roșii ai ultimului vagon mai chemară o vreme pașii încetinei ai lui Stancu, care mergea inconștient încotro pornise trenul, ca sub o atracție magnetică... Stancu și agentul părăsiră cei din urmă peronul.

Polițistul nu înțelegea nimic. Ce căutase Stancu la gară? Pe cine petrecuse? De ce rămăsese cel din urmă? El socoti că un mare și periculos mister se ascunde și porni repede, chiar în noaptea aceea, spre domiciliul directorului siguranței; pentru cazurile grave, d. director primea pe agenții lui însărcinați cu misiuni gingașe, la orice oră din zi și noapte. Ori, nimic nu putea părea agentului secret mai suspect și mai amenințător decât această ciudată călătorie a periculosului socialist la gara de Nord. Când directorul siguranței auzi raportul, duse cu inteligență mâna la bărbie și decise:

— Complotul pe care-l așteptăm! Țin-te după el, Predo, fiindcă suntem pe drumul cel bun!

Directorul siguranței adormi legănat de plăcerea complotului ce se vedea descoperind peste puțină vreme, chiar în două zile.

Stancu ieșise din gară cu altă simțire decât cea cu care intrase. Parcă era alt om, cu nouă judecată și cu o capacitate de a percepe luată de acolo, de pe peron. Chipul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înțelept cu care socotise plecarea Roxanei nu-i mai limpezea acum. I se păru pur și simplu stupidă această despărțire la care și ea, de altfel, — gândea Stancu aspru — consimțise cu prea multă ușurință. Până la ora când pornise spre gară, el se socotea desfătat de tot ce se întâmplă, ca de un lucru care nu-i făcuse altceva decât să-i adauge o amintire interesantă. Dar, când porni spre gară, când ajunse acolo, când respiră atmosfera de fum și de ducă, — el suferi mai întâi sub injuria evidențierii neputinții de a-și îndeplini o dorință ce e așa de lesne altora. Înlănțuirea aceasta fatală în aria meschină a mizeriei pe care își plimba pașii ca un cal în jurul priponului, îl revoltă până la lacrămi. Și apoi, când o văzu și pe Roxane plecând deabinelea, smulgându-se cu propria-i voie din sfera putințelor lui sărmane, sentimentul micimii lui nedreptățite se ridică într'un urlet neauzit de conștiință asasinată, și niciodată revoluționarismul lui Stancu n'a fost mai sincer și mai dureros... Iar în clipa când fereastra vagonului unde sta ea, trecuse pe sub felinar și el văzuse chipul așa de blând și de trist al Roxanei — al Roxanei care pleca — Stancu ștersese cu podul palmei o lacrimă. Inteția răsvrătirii lui veșnice, se micșora pentru întâia oară sub mușcătura disperării... Era prima dată când revolta lui Stancu împotriva inichităților era plină de jale și de lacrămi...

Calea Griviței își încetinise pulsul. Tramvaele repezi spintecau strada, bucuroase, ca niște copii stăpâni pe o odaie goală. Mișcarea obișnuită a acestui vestibul al Capitalei, unde se întâlnesc mereu grabele ce vin cu cele ce se duc, se refugiase toată, îngrămădită în dosul geamurilor luminate ale cârciumilor, berăriilor, cabaretelor și cinematografelor, cari, ca niște pompe aspiratoare violente, curățiseră strada de viață și de sgomot. Stancu trecu încet, cu ochii înjos, neobservând nimic, pe dinaintea acestui front de petreceri și uitare. Noaptea era turbure și iute ca o băutură falsă. Gura lui Stancu o sorbi cu înse-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tare. Titlul unui film de cinematograf îi fură un surâs nevrut. Târâitul stupid, nesfârșit, al soneriei din antreul cinematografului, unde căsca o domnișoară la „cassă", se ținu de auzul său multă vreme. El grăbi pasul ca să scape de această prigonire acustică, dar sgomotul acela de greer electric i se prinsese în urechi și el îl ducea cu dânsul.

Când părăsi calea Griviței, afundându-se în tăcerile străzii lăturalnice, care ducea spre casă, Stancu se putu gândi nesupărat. O! ar fi plecat chiar mâine seară după ea... Poate numai de dorul de a pleca și el. Dar, oricum, pe acelaș drum!..

Stancu ajunse acasă pustiit de putința de a spera, de a visa. Cum ar putea pleca? Unde ar găsi banii trebuitori? Stancu rămase așa, îmbrăcat, cu pălăria pe cap, multă vreme în mijlocul odăii, par'că așteptându-se pe sine însuși... In odaie plutea cald parfumul Roxanei... Pe masă, Stancu găsi o convocare la o ședință a comitetului executiv. El cocoloși hârtia, trântindu-se pe pat.

— Ce păcat că nu i-am cerut cel puțin o fotografie, gândi naiv Stancu și-și acoperi ochii cu mâna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XII

Se punea, în sfârșit, socialismului român, grava întrebare, așa de meșteșugit îndepărtată până acum de prevederile triste ale lui Stancu. Trebuia să se răspundă scurt: acceptă sau nu guvernământul tactic al Internaționalei a III-a? Stancu știa bine ce înseamnă aceasta. Era sfârșitul unității socialiste și era desființarea, printr'o tentativă de prematură precizare, a forțelor de cucerire lentă revoluționară cu care criza morală și materială a unei păci de violență și pauperizare entuziastă împuternicise socialismul. Lipsa de atenție cu care Stancu veghiase de la postul ce marea lui predomnie asupra tovarășilor îi încredințase, grăbise ceasul hotărîrii nenorocite. Zile rele se vesteau pentru mișcarea socialistă, tocmai în momentul culminării ei morale în România. Nu-i mai rămânea lui Stancu decât obligația de a salva de la ruina neînlăturabilă cât va putea mai mult. Silințele-i se mobilizară, deci, cu toată înflăcărarea firii lui de îmbătat perpetuu al pasiunii, asupra unei singure ținte: să păstreze sub drapelul adevăratei revoluții pe cât mai mulți din cei cari urmaseră drapelul fără să-l vadă... Acum, când era nevoie să fie scos la iveală și să se spună mulțimei care da buzna după marșul lui nevăzut: „iată ce urmăriți, iată emblema goanei voastre inconștiente" — știa foarte bine Stancu că mulți își vor acoperi ochii cu grije, iar alții vor fugi înapoi înfricoșați...

Socialismul trebuia să înceteze de a mai fi o amicală a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

revoltei sufletelor, pentru a deveni un seminar închis al revoluției regulamentate. Stancu ar fi vrut să păstreze cât mai mult socialismul în stare de amicală, fiindcă socotea că e cea mai bună preparare a masselor pentru o îndoctrinare viitoare. Dar, forțe mai ascultate decât a lui îi ordonau „seminarizarea". Trebuia să se supună.

Firește, el — pentru el — n'avea nici o îndoială în alegerea drumului. Era unul singur—unul singur legitim și logic, cel pe care mergea de mult conștiința lui mascată de ce trebuia pentru a chema după sine cât mai multă lume: era comunismul. Stancu înțelegea clar că nu se mai putea stărui în imperiul ruinat al Internaționalei socialiste decât cu acelaș artificiu cu care și-ar mai zice azi cineva „liberal" ori „blanquist". Odată pusă problema — și nu Stancu dorise să fie pusă — ea nu se poate rezolva decât într'un singur chip : „înainte, cu comunismul". Fu cuvântul lui Stancu în întrunirea neoficială a fruntașilor chemați să cerceteze prieteneste situația. O lungă dizertație istorică și filozofică dete ascultătorilor fermecați imagina vie a gravității hotărîrii ce se astepta. El sfârși:

„Nu e, tovarăși, de ales între două feluri de socialism: socialism mai cuminte și altul mai puțin cuminte. Este de văzut : câți dintre noi au ajuns să-și făurească o adevărată conștiință socialistă și revoluționară? E o verificare sufletească, e un examen moral. Va răspunde fiecare cum poate. Eu nu simt nici o greutate să strig: sunt acolo unde mă trimite evanghelia marxistă și instinctul meu revoluționar. Credeam că starea de imprecizie în care trăiam după prăbușirea tristă a Internaționalei a II-a putea fi folosită pentru o anume educație a masselor. In mine-însumi însă nu am fost niciodată pe alt drum decât acela pe care trebuie să subscriu acum că sunt...

— Da, tovarășe, dar ce zice Marx? întrerupse tovarășul Dafin, cu o competință drastică în surâsul lui intelectual.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Marx, tovarășe, ar zice un singur lucru care ne interesează în această oră grea: că acțiunea proletariatului nu poate fi, cu consimțământul proletariatului însuși, subordonată metodic crizelor ordinei capitaliste. Acțiunea proletariatului trebuie să se concentreze dincolo de granițele acestei ordini pentru a o târî după el, sau pentru a o supune. In nici un caz, Marx nu ne-ar fi putut învăța să ne găsim un locșor comod și calm în caravana greoaie a societății burgheze, pentru a căuta cu ea împreună, prin pustiurile istoriei, oaza unor sfioase aspirații. O, nu! Orice bucată de drum făcută în tovărășia odioasei caravane, e o trădare a datoriei si a idealului nostru. Metoda marxistă e una singură: revoluția. Și revoluția nu e ceva care se păstrează în panoplie ca o cuirasă medievală pentru a o îmbrăca într un anume ceas: revoluția e o stare permanentă, continuă, neîmpăcată, a socialismului conștient. Revoluția nu e numai o sguduire socială, ea este o formă de viață și un criteriu de a judeca. E teoria cunoștinței unui adevărat marxist. Căci, nu numai pentru a măsura ca simple cronometre sociale evoluția burgheziei, a strigat Marx: „Proletari din toate țările, uniți-vă"... Unirea se face totdeauna pentru țeluri și inițiative categorice.

„Internationala a III-a nu desființează nimic, ea dă o nouă tabără revoluției internaționale proletare în locul celei vechi, distruse. Cineva poate înceta de a mai fi socialist — e dreptul lui. Dar dacă afirmă că e, el nu are azi decât o singură patrie morală: Internaționala comunistă. Cine caută înapoi la ruinele mai mult sau mai puțin glorioase ale trecutului apropiat, umblă fără curaj după sprijine pentru o credință invalidă ! Cei cari au rămas cu credința validă — cu mine, la drapel!"

Tovarășii îl ascultară desfătați de melodia rară a gândului și de ritmul larg al vorbei lui trâmbițate ca pentru uzul tutulor oamenilor de pretutindeni. Unul din ei, tipograf și nervos (amândouă calitățile pur profesionale) luă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuvântul pentru a demonstra ceva care părea cu totul deosebit de ce spusese Stancu, dar care sfârși cu vorbele: să votăm pentru Internaționala a III-a. Alte discursuri se rostiră pierdute, neascultate, inoportune, în baia de armonie pe care o lăsase, aproape fizic, cuvântul lui Stancu... Stancu săturase și distinsese prea mult urechile celor de față, ca să se mai poată auzi ceva după aceia... Deci, întrunirea se sfârși fără măcar un început de rezoluție. Numai tovarășul Naie Niță, plecând la braț cu tovarășul Rotenberg, își exprimă nedumerirea.

— Ce entuziasm pentru Moscova! Hai, ce zici, tovarășe?...

— De, tovarășe!...

— Eu, după cele ce știu de Stancu, nu-l prea bănuiam așa de repezit spre stânga...

— Știi ceva ?

— Hm!..

— Fii atent, tovarășe Naie.

Cei doi revoluționari tăcură. Târziu Rotenberg întrebă:

— Și, zici că știi ceva... De ce nu-i dai la cap?

— Aștept.

— Crezi că...

— Agent provocator...

— Ce vorbești!

— Sst! Așteaptă. Veghiază Naie Niță!

Și Naie Niță își punctă cuvintele cu un pumn în propriul lui piept.

Stancu plecă acasă fără a purta cu el, ca altădată, nimic din vibrările dela club. Furat un ceas din ceeace făcea umilitoarea lui preocupare de acum, el era iarăși dobândit, îndată ce scoborî treptele clubului, de jalea lui măruntă. Fusese mai întâi rușinat de această tristețe copilărească, dar se învățase cu ea și i se supunea acum fără șovăire de conștiință, cu resemnarea cu care ar fi acceptat o infirmi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tate. Se gândea, deci, că trecuse o săptămână întreagă — sau, aproape o săptămână — și Roxane nu-i scrisese încă, nici o vorbă. Și, doar se învoiseră așa: să-i scrie de îndată ce va ajunge la Varșovia. Ce se întâmplase? Socoti din nou în câte zile ajunsese și câte zile îi trebuia unei scrisori să vină de acolo în București.

— Trebuie să fi ajuns! zise tare Stancu, mergând cu pași leneși spre casă.

Noaptea era încărcată de umbre și o boare rece se lăsa de sus ca și cum pe întuneric s'ar fi deschis ferestrele cerurilor către golurile neîncălzite... Nimic din omul care plutise atât de măreț în sferele pure ale idealului și uitării de sine, nu rămăsese în trupul trist și ostenit care se târa între umbrele acestei nopți scăldate de o răcoare nouă. Stancu nu mai era acum decât amărîtul care aștepta o scrisoare de dragoste.. O scrisoare de dragoste ce întârzia. Se apropia de casă cu nemulțumire. Îi era groază de singurătatea din camera lui. Alte ori nu găsia decât acolo, cu ușa zăvorită, cu o carte în mâini sau un caet înainte-i, bucuriile cele adevărate, unice. Acum nu-l mai chema nimic, nici cărțile, nici manuscrisul lui mereu în creștere și mereu refăcut al „Rectificării teoriei cunoștinții". Când mai avu puțin drum până acasă, el o apucă grăbit, par'că pentru a scăpa de urmărirea cuiva, pe o stradă lăturalnică, cu pornirea de a se osteni pentru o odihnă de care îi era sete și pe care nu si-o putea dărui încă. El cutreeră astfel uliți neștiute.

Lăturile împrospătate de boarea nopții se distilau în mirosuri iuți de bucătărie și latrină. De o parte și alta, căsuțe pipernicite sub grămada nopții, acopereau ca niște sdrențe odihna timpurie a mizeriei. Odinioară Stancu purta nevăzut prin asemenea regiuni ale injustiției stabilite, sabia răsbunătoare a gândurilor lui mereu în efervescența idealului. Acum, el căuta pentru sineși adăpost sub prigoana

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unei mâhniri ce-i ridica dreptul şi frumuseţea de a fi numai al suferinţii tutulor...

Cutreeră zănatec multă vreme ulițele întortochiate, până îşi simţi picioarele grele şi ochii înnecaţi de întuneric. Porni repede spre casă, fricos să nu-şi piardă pe drum oboseala... Camera i se păru săracă şi urâtă. Fu întâia oară când camera îi păru prea săracă şi urâtă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII

Scrisoarea întârzia mereu...

Toate încercările tovarăşilor de a-l mai aduce la o nouă consfătuire rămaseră zadarnice. La redacţie, Stancu nu mai desfăşura verva-i neobosită, torent de fulgere şi de înţelepciune, care se împărţea altădată între două discursuri pătimaşe şi un articol flagelator. Cei doi copii ai tovarăşului Ilănciuc se simţiră neglijaţi de pedagogul lor. Stancu suferea în văzul tutulor.

Prietenii nu reflectară prea mult ca să-i bănuiască pricina. Ruptura aşteptată a partidului lua în sufletul simţitor al lui Stancu, proporţia unei tragedii... Aceasta era pricina; nu putea fi alta — ziceau prietenii. Chiar tovarăşii cei mai temători de posibilităţile ce era în stare să ascundă talentul urias al lui Stancu, ajunseseră să fie încredinţaţi de suferinta lui vădită. Naie Niţă însuşi se simţi mustrat de relele lui bănuieli.

Stancu luase o hotărîre: va pleca la Varşovia. Dar, dacă ea nu va fi acolo? Poate că a minţit... A minţit ca să scape. Poate că familia, bănuind, va fi minţit-o pe ea însăşi, pentru a o îndemna să plece şi pentru a o ascunde cu sila cine stie unde!.. Gândurile acestea ciopârţeau sufletul tânărului si-l batjocoreau. Oricum, trebuia să se convingă. Se va duce la Varsovia.

Se va duce... Dar cum? De unde atâţia bani ca să poată face asemenea călătorie? Nebunia unei astfel de do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rinți, care nu-i adiase niciodată peste oceanul sufletului său bătut doară de uraganele imenselor aspirații anonime, dete revoltei sale permanente împotriva nedreptății o usturime proprie, personală, de o durere neîncercată încă și umilitoare. Cum? să nu fie în stare să-și îndeplinească o atât de nevinovată dorință? — să fie ea așa de iremediabil în afară de capacitatea lui de a spera? Era prima oară când Stancu avea exact sensația nefericirii pentru care, până acum, luptase doar cugetul și teoria lui.... Nu ceruse nici odată mai mult decât să aspire, nu dorise decât dreptul de a se răsvrăti, — și fusese mulțumit, fusese chiar tare. Intâia oară când avea legitimația propriei suferinți pentru revolta pe care o slujise până atunci, — se simțea ridicol și slab.... Nimic nu slăbește puterile răsvrătirei generale ca necazul personal al celui ce vrea s'o slujească. Adevărata revoluție n'o pot face decât cei ce se revoltă pentru alții.....

Pe Stancu îl durea și-l înjosea mai ales sensația de absurd, de interzis ce-l năpustea sub dorința de a pleca neapărat la Varșovia. Frumoasa ridicare transcendentală a ființii lui împotriva ordinei sociale, lua acum proporțiile meschine ale une jigniri geloase. El nu mai urmărea cu calmul impersonalității filosofice pe *beati possidentes;* el îi ura cu mica ură a invidiei. Către orice automobil care trecea pe lângă dânsul privea cu furia naivă a sărăciei care își fixează dorințele dincolo de ce-i trebuie; în fiecare proprietar de automobil el vedea un om în stare să meargă la Varșovia...

A! ce de oameni întâlnea el, într'un singur sfert de oră, în București, zeificați cu putința de a merge la Varșovia...

El îi privea. Veneau dela șosea. Un șir obraznic de automobile lungi cari își ațineau drumul, purtau lenea și fericirea atâtor oameni cari ar fi putut merge oricând, după voie, la Varsovia.....

El nu putea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceasuri de sinucigașe umilință purtă Stancu în preumblări solitare sau, după aceea, în retrageri amare, pe canapeluța lui de sub portretul d-nei Sartirelli în decolteu. Și scrisoarea nu mai venea. Nopțile se depănau în jurul veghii lui nesfârsite, într'o dușmănoasă încetineală. Stancu se pierdea de durere, de neputință și de mizerie.

Doar biata d-na Sartirelli venea din când în când în odaia lui, pentru a-i aduce un ceai sau a-l întreba de-i e foame. Ea s'așeza uneori în fața-i, tăcută, aprindea o țigară si cu o discreție amicală și grijulivă întreba:

— Când se întoarce? sau: Ți-a scris? sau: Ți-e dor?

Nu vorbise nici odată cu Stancu despre d-ra Roxane, dar apercepțiunea d-nei Sartirelli de veche profesionistă a iubirii, nu scăpase nici o taină. Ea se interesa acum de desfășurarea dramei, ca de un lucru la care ar fi luat parte zi de zi, cu prietenie, cu îngăduință și fără nevoie de a cere amănunte. Stancu răspundea vag, cu monosilabe, uneori nepiliticoase, sau tăcea cu vrăjmășie. D-na Sartirelli nu se supăra. Își aprindea țigara, își potrivea jartiera care-i cădea mereu, si iesea.

Suferinta lui Stancu se canaliza din ce în mai strâns pe o singură albie a obsesiei. El nu mai avea în minte exclusiv și aiurit, fără legătura unui gând sau unei ținte, privirea imensă și umedă — umedă ca nopțile mari semănate de furtună — a ochilor buni cu care Roxane se desprindea, totdeauna grăbită, din brațele lui. Stancu era chinuit și atâtat acum de-o singură trebuință. Lăturalnică la început și doar mijloc de a ajunge unde vrea, trebuința aceasta devenise prin împotrivirea brutală a soartei, un scop de sine stătător, urmărit cu o sângeroasă năpustire. Prigonit de acest mut „nu se poate" al realității, el uita și de ochii frumoși ai Roxanei și chiar de Varșovia, vroind cu desperare *bani*. Nu banii cari îi trebuiau să plece, ci bani, bani, numai bani. Injuria umilitoare a imposibilului ce întâlnise întâia dată în viața lui când avusese nevoe de ei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi falsificase dorința, oprind-o cu toată patima asupra piedicii și desfăcând-o de ținta-i adevărată.

Bani! Îi trebuiau. Trebuia să-i aibă. Repede, oricum. El se ghemuia în întunericul odăii lui, pe canapeluța de sub portretul d-nei Sartirelli în decolteu, și cu ochii mari deschiși, pândea.... Pândea bani; pândea asudând de osteneală și nerăbdare gândul care să-l ducă îndată la ei. Și gândul acela nu se arăta. El îl aștepta ore întregi, par'că despărțit de sine însuși, în odaia săracă în care nici un obiect, nici o mobilă nu-i schițau măcar pe departe avuția... Căci, Stancu, turbat de mușcătura repetată a imposibilului, căta un moment în juru-i, în camera-i mobilată, ceva care i-ar fi putut înlesni măcar călătoria. Revenindu-și, el râse ca de o glumă a inconștientului său. Se gândi la d-na Sartirelli.... Ea n'are. Ei și dacă ar avea? Cum i-ar putea cere? De i-ar avea undeva, ascunși — ei da, i-ar lua... I-ar lua cu gândul cinstit de a-i pune înapoi.... Stancu se înfioră descoperindu-se hoț, își acoperi fața cu mâinile și plânse de rușine.

* * *

Scrisoarea sosi. Era dulce și ucigătoare. Începea spunând că viața la Varșovia, fără el, era peste putință. Dar, scrisoarea îi poruncea să vină. Îi fixa și termenul. Îi da chiar ziua când trebuia să fie așteptat în gara Varșoviei...

Stancu citi scrisoarea și îmbrăcându-se repede ieși grabnic, fără să știe unde merge. Mergea de par'că era așteptat undeva. Era zorit.... Alerga. Ajuns în Cișmigiu. — și în Cișmigiu se cerneau blând liniștele toamnei — el își potoli goana, sub mângâierile peisajului.

Poezia grădinii îl învioră. El resimți ca un strop de răcoare căzut din azur pe fierbințeala gândurilor sale cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vintele începutului scrisorii. Roxane îl iubea. Surâse priveliștii poetice a Cișmigiului.

Se așeză pe o bancă, și-și rezemă capul în palme. El reîncepu pânda, dar fără furia obișnuită. Purcese liniștit la explorarea imposibilului.... Își luă pe rând toate cunoștințele. Între tovarășii, erau destui în stare să-l împrumute cu cei 20.000 lei, pe care el și-i socotise ca absolut trebuincioși. Dar, cum să le ceară? Ce să le spună? A! dacă ar cunoaște un burghez, un burghez bogat... Și văzându-și mintea pierdută în neantul acestei explorări, — el rămase o vreme sărăcit de orice râvnă pentru noui sforțări.

Deodată, nu și-ar fi putut deslușì nici mai târziu cum, îi veni în minte d-na Mihailidis. D-na Mihailidis e bogată, foarte bogată. Ea îl știe. Poate că ar fi încântată să-l împrumute.... La urma urmei, i-ar spune pentru ce ia banii.... A, nu, — i-ar fi frică să spună. Dar, nu e nevoie, de sigur. Îi va cere pentru un lucru pe care nu i l'ar putea destăinui. Dar, îi va cere cu atâta stăruință, că va fi peste putință să-l refuze. Dacă i-ar cere chiar mamă-sa? Mama lui Stancu se bucura de toată încrederea casei....

El se gândi că chiar mamă-sa ar putea să-l împrumute. De sigur, mamă-sa avea destul bani economisiți. Da, da, mai bine. Va cere mamei.....

Stancu se simțea întremat de găsirea, în sfârșit, a unui drum de încercare, după atâtea zile și nopți de trudă. Era gata să se ridice să plece, când vocea rotundă de bariton a lui Iancu Pelerină, îl strigă surprins. Iancu Pelerină își aruncă cu eleganță gravă colțul „togii" peste rezemătoarea băncii, și așezându-se lângă Stancu, zise fericit:

— Iată-te, deci, chemat la poezie. Da, dragul meu, dreptul la poezie iată ce trebuie să garanteze iloților revoluția noastră!

Iancu Pelerină căscă de vre-o două ori și scoțând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pipa, începu să şi-o mângâie, în lipsă de tutun, cu degetul cel mare.

— Ce mai faci, Stancule?

Fără a se controla, Stancu răspunse:

— Plec la Varşovia....

— Ce, te trimite partidul să vezi pe cineva?

Stancu lărgi ochii ca sub o dulce revelaţie: aşa e, îl putea trimite partidul. Şi în vreme ce Iancu căsca, el îşi făcea socoteala. Nimic mai simplu: partidul are nevoie, acum, în ajunul punerii „problemei afilierii" să ia contact cu organizaţiile străine. La Varşovia erau trimişi oficiali ai Moscovei; la Berlin revoluţia se anunţa de neînlăturat. Partidul trebuia să se instruiască.

— Iancule, mi-ai făcut un mare serviciu.

— Cum?

— Mi-ai dat o ideie.

— Care?

— Trebuie să mă trimeată partidul.

— Unde?

— In străinătate.

— Daa? ce vrei să cauţi? întrebă Iancu căscând.

— Mă duc după Roxane.

Iancu se depărtă puţin pentru a-şi privi prietenul mai bine.

— Tot n'ai uitat-o?

— Nu.

Iancu îşi plimbă de câteva ori luleaua rece pe la buze şi începu:

— Stai rău. Eşti în plină cădere. Eşti pierdut.

El sacada cuvintele într'o şoaptă de medic care face un crud diagnostic:

— Ai existat până acum şi ai fost mare, fiindcă scăpaseşi de femeie. Credeam că eşti pe vecie salvat. M'am amăgit. Ai căzut ca cel din urmă dintre slabi. Totul e pierdut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dar, nu înțeleg.... Ea mă iubește.... E gata să intre în „mișcare"!

— Nenorocitule! naivule! Cum de nu pricepi tu că un om care iubește o femeie, nu mai poate fi nimic decât un om care iubește... Nici socialist, nici poet, nici om. Poți face pentru femeie un anumit lucru, dar nu mai poți fi nimic. Poți face un act de răsvrătire, poți face o poezie, poți face o faptă bună, dar nu poți fi nici revoluționar, nici poet, nici om. Ești un animal excitat... Cel mai ridicol, mai nul și mai plictisitor dintre animale. Uită-te la tine însu-ți. Ce-a mai rămas din omul pe care-l respectam de-acum două luni? Unde este avântul zeesc în cerurile libertății pure, unde e titanul desinteresării și poetul neprihănit al idealului? Nu mai văd decât un cerșetor gata de un singur eroism: al ultimei batjocoriri de el însuși.

— Ce vrei să zici?

— Vreau să zic, frate Stancule, că ești în destul de îmbolnăvit ca să săvârșești orice infamie, să-ți scuipi orice credință, pentru un surâs al Roxanei....

— E lesne să mă înjuri dacă ți-o îngădui eu... Deci, continuă.... Imi place. Ascult.

— Nu, nu te sili la ironii. Și nu te îmbrobodi de geaba cu vechea și nobila ta mândrie, — cu știu că vrei să-ți ascunzi bube pe care le-am văzut. Ei, da, Stancule, ai fi acum în stare să faci orice, să furi, să ucizi, să trădezi,,,,, O femeie a trecut!

Stancu se sculă brusc, dar surâzând cu o silită blândețe, salută:

— La revedere, Iancule.

— Mergi sănătos, Stancule.

Pelerină rămase căscând pe bancă. Stancu se îndepărtă grăbit. Dimineața palidă de sfârșit de August se topea anevoie sub strădaniile unui soare îmbătrânit și calm. Pe străzi căzuse liniștea dintâi a toamnei. Glasurile oamenilor și clopotele tramvaielor aveau chiuituri prelun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gite. Stancu își simți proprile-i gânduri denunțate departe în acest văzduh vibratil. Nu se gândea cu vreo supărare la vorbele lui Pelerină. Dimpotrivă, el îi dăruise ideia cea mai bună, cea mai firească. Pelerină avusese și de astădată o intuiție genială. El porni spre club unde știa că găsește, la ora aceea, pe tovarășul Nae Niță. Stancu fu primit cu bucurie și cu creșterea specială de atenție pe care suferința lui o dicta tovarășilor ocupați cu diversele însărcinări. Întrevederea lui cu Nae Niță n'avu nevoie de multe desbateri. Secretarul general înțelese ce bună era inspirația lui Stancu ca cineva să fie trimis la Berlin pentru a lua contact cu căpeteniile de-acolo înainte de a se purcede la marea hotărîre.

— Dacă d-ta, tovarășe Stancu, primești să-ți iei asupră-ți această osteneală, ești cel mai indicat să împlinești misiunea. Știi limbi străine, te poți înțelege cu ei....

Rămase doar să se ceară aprobarea comitetului executiv. El fu chemat chiar a doua zi, seara. Propunerea, sprijinită de tovarășul Naie Niță, nu găsi nici un protivnic. Ceeace nu opri ca discuția să se prelungească până în spre ziuă. Fiecare membru ținu să-și înfățișeze punctul lui de vedere în relațiile cu celelalte secții naționale ale Internaționalei muncitorești și să dea trimisului toate indicațiile trebuitoare, de doctrină și tactică. Stancu îi urmărea cu atenție surdă, cu resemnarea biruitorului, fără să audă nimic. Din când în când mișca aprobator din cap, în grija de a-și ascunde gândurile ce se avântau uneori bucuroase până la indiscreție. Stancu se gândea că în câteva zile o să fie la Varșovia, — lângă ea, lângă Roxane. Ce-o să zică Roxane când l'o vedea? De sigur, ea nu-l mai așteaptă..... Stancu își oprea surâsul fericit cu o aprobare mută mai accentuată care încuraja pe orator tocmai când zicea:

— „Spune tovarășilor germani că suntem la postul nostru. Vorbește-le de lupta noastră împotriva burgheziei și asigură-i că proletariatul român își face datoria"!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stancu se vedea alături de ea, departe, acolo într'o altă lume, necunoscut de nimeni, strâns uniți, îmbrățișându-se după voie și vorbindu-și ca doi iubiți. El surâdea deabinelea, — surâdea amical și aclamativ unui alt orator care, recunoscător pentru această demonstrație publică de simpatie a celui mai ales dintre ei, se simți obligat să spună:

„Te-am ales pe d-ta, tovarășe Stancu, fiindcă ești nu numai o onoare, ași zice o culme, a proletariatului român, ci și o minte care nu eși nici odată din Marx și care, vorba ceia, ce-ai î ngușe ai și-n căpușe..."

Discutiile se încheiară târziu. Stancu, cu ochii strălucitori de oboseală și de isbândă, zise numai atât: „V'am ascultat si am luat notă. Imi voi face datoria". O scurtă deliberare la care, din delicatețe, Stancu nu participă, stabili și suma: clubul nu putea da decât 15.000 lei. Stancu, sfios, făgădui să facă toate economiile cu putință și anunță că în câteva zile va și pleca.

Se duse acasă sburdând de bucurie. In sfârșit, va putea pleca.... Va putea călători. Va vedea-o. Imposibilul fusese supus. Automobilele cu întârziații cheflii și cu femei bete, nu-l mai nemulțumiră ca de obicei. Ele nu-i mai aduseră aminte de inegalitatea socială și mulțumirea tâmpită a celor purtați pe pernele lor, nu-l mai indignă. Totul i se păru de îngăduit și pitoresc.... Era prima dată când Stancu dorise si avusese; murise în el, prin urmare, putința de a mai suferi pentru alții. Stancu era un biet om.

Nici camera lui nu-i mai păru tristă și urâtă. O privi cu înduioșarea unei regăsiri îndepărtate și salută cu o superioritate îngăduitoare urâțeniile de pe pereți. Stancu putea să plece la Varșovia....

Trântit în pat, el se urmărea în gând pe sine-și..... O să fie de sigur la gară. Sau o să vie la hotel. O să fie singură. O să se poată săruta în voie, în fața trecătorilor. Și apoi, o să plece împreună la Berlin... Așa zisese ea, doar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi-acolo, singuri, — în acelaş hotel, firește. În aceeaşi cameră. Mereu, toată noaptea împreună. Şi, toată ziua! Vor mânca împreună, vor hoinări de-alungul străzilor nesfârşite. Şi bucuria de a vedea pentru întâia oară o lume străină se topea în bucuria de a fi cu ea, mereu cu ea, — ca un amant, ca un soţ...

Işi aruncă plapuma de pe dânsul, încălzit de nerăbdare. Se ridică, aprinse o ţigară şi, după ce privi distrat coperta unei cărţi, stinse din nou lumina; — lăsându-şi iară capul pe pernă, el se urmări fericit la braţ cu d-ra Roxane pe străzile Berlinului.... Dar, cu 15.000 lei?.... Cum o să-i ajungă? Dacă ea n'are bani? Şi, chiar dacă ar avea, cum o s'o lase să-şi plătească singură mesele şi hotelul?

Peste bucuria lui Stancu căzu din nou noapte şi furtună. Îi trebuiau încă bani.

Va trebui să-i aibe chiar cu preţul unei crime....

— Voiu ucide şi tot îi voiu avea....

Vorbele ce-i fuseseră spuse pe banca din Cişmigiu îi răsunară ironic ca un ecou al gândului său ticălos. „Eşti gata să comiti orice infamie; a trecut o femeie", — Stancu muncea ţigara între dinţi şi gemea ca un bolnav.

* * *

Dimineaţa se desprindea ca un prosop alb din cuerul cerului, şi Stancu n'adormise. Căuta iarăşi trudnic gândul salvator.

Îl găsi târziu; sări din pat. Se va duce la mamă-sa şi-i va cere. O va sili. Trebuie.

De abia făcuse focul la bucătărie, când bătrâna văzu uimită pe fiu-său, intrând drăgăstos şi trist. Îl sărută mult pe obrazi, pe ochi, pe gură, pe haine.

— Băiatul meu! De ce n'ai mai venit? Şi-acum ce cauţi?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am venit să te rog ceva, să-mi faci un mare serviciu.

Așteptară să plece soțul mamei, care tocmai își peria pălăria. Văzându-l pe Stancu, tapițerul se strâmbă ca de obicei și, scuipând printre buze, zise:

— Ce e, socialistule, ai început să te scoli de noapte ca un biet muncitor?

Stancu tăcu. Tapițerul se încheie la haină și plecă fără să dea bună ziua.

Bucătăreasa își pofti băiatul în odaia ei, unde stăruia, lipit de dușumele, un greu miros de sosuri și tutun. După ce-l mai mângâiă odată pe haine, ea întrebă veselă că-i poate auzi un pas:

— Ei, ce e?

— Mamă, tu ai bani.

— Bani?.... N'am mamă. De unde să am....

— Știam că ai un carnet la cassa de depuneri.

— Da... dar, mai nimic... Ce bani sunt ăia? Și-apoi, nu sunt numai ai mei. Dar, de ce mă întrebi?

— Fiindcă aș avea nevoie de ceva bani.... Cu împrumut.... Împrumută-mă cu cât ai..... Ți-i dau înapoi!

— N'am, băiatul mamei, n'am...

Stancu își da seama că ea minte. O privi cu necaz și cu desgust.

— Va să zică, nu vrei să-mi dai.... Ei, bine, află că sunt gata să fac orice, auzi d-ta, orice ca să găsesc bani.

— N'am, băiatule!....

— Minți, mamă.

— Uite, să n'am parte de astă cruce, dacă mint.

— A! Pentru ce te juri? În ce crezi tu dacă pentru o minciună ca asta te juri cu atâta seninătate?

— Mă jur pe....

— Nu te mai jura, că minți....

— Vasile! Caută-mă și dacă ăi găsi!....

— Să te caut? Bine. Dă-mi cheile.....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Care chei?

— Cheile dela cufăr.....

— Dela care cufăr?

— Dela cufărul ăsta....

— Nu e nimic.

— Dă-mi cheile....

— Când îți spun că nu e...

— De ce nu-mi dai cheile?

El se apropiă de ea cu ochii aprinși, cu fața schimbată de oroare si desnădejde.

— Dă-mi cheile..

— Dar, pentru ce? Iacă nu vreau!

El îi apucă o mână și cu dreapta cercă s'o caute în buzunarul șorțului. Ea se feri. El stărui. Ea vru să se apere. El o apucă de amândouă mâinile și scrâșnind din dinți zise cu glas de nebun:

— Dă-mi-le!

— Nu vreau!

— Am să ți le iau cu forța.

Și fără să mai vadă, fără să mai audă, schimbat într'un instrument material al pasiunii și desperării lui, Stancu se încordă și o smuci cu furie de ucigaș. Ingrozită, biata femeie căzu pe scaun. Stancu îi smulse snopul de chei din buzunarul șortului și se repezi la cufăr. Femeia amuțită, uluită, îl privea cu ochi tâmpiți. El sforăind încerca cheile. Respiră adânc când găsi pe cea potrivită. Ridică pocnind capacul și începu să răscolească; cerceta cu ochii înecați de un râs stupid și încremenit pe pupile. Percheziția se desfășura sălbatec și prelung. Intr'un târziu, biata femeie se ridică încet de la locu-i apropiindu-se de nemilosul executor; zise cu supunere:

— Stai... Tine capacul să-ți dau eu.

Ea introduse mâna ei greoaie împletită din vine cenușii și groase, sub gazeta care căptușea fundul cufărului, și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scoase de-acolo un carnet. Erau în el 5000 de lei în hârtii și notarea unui depozit de 20.000 de lei la cassa de depuneri.

— Na, ia-i!.. zise mama cu o resemnare de dispreț și milă.

El se uită cu voluptate la cifră. Ea adaugă, reașezându-se pe scaun:

— Erau tot pentru tine păstrați.

El nu avu putința să prindă drama acestor cuvinte. Lacom, bucuros, bestializat de necesitate, n'avea de cât o voință, fără judecată, fără simțire; să pună mai repede mâna pe bani.

— Haide.

— Unde ?

— La casa de depuneri.

...Intorcându-se înapoi, peste un ceas, cu carnetul în batistă, într'o trăsură pe care el, gentil, i-o plătise dinainte, biata femeie își ștergea lacrimile rare cu colțul fișiului negru, și cuprinsă de friguri, bolborosea iertătoare:

— Numai socialiștii ăia l'au făcut așa...

Stancu o ajunse când, desbrobodită, se căsnea să bage din nou carnetul sub jurnalul de pe fundul cufărului. El căzu în genunchi înainte-i și lovindu-și capul cu pumnii, gemu:

— Iartă-mă mamă!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIV

Gara de Nord păru emoției lui Stancu străină. Înfricoșat în intimitatea sălbăticiei lui adânci de măreția întreprinderii ce încerca, el începuse să vadă, chiar în lucrurile foarte cunoscute, peisagii străine și uimitoare... Niciodată gara de Nord a Bucureștiului nu i se înfățișase așa de bizară și de evocativă, ca în această noapte străvezie de sfârșit de August. Nimic din ce vedea pe strâmtele poteci ale peroanelor nu-i mai era cunoscut. Înfiorarea primului său contact cu acest ocean de fermecare ce e călătoria, îi înnoise sensațiile și-i da puterea ciudată de a vedea totul în perspectivele vaste ale explorării... Hamalii cari voiau să-l calce cu cărucioarele lor, băiețașii cari vindeau portocale și ciocolată, conductorii de tren cari dau explicații distrate, — totul în noaptea aceasta cenușie ce se lăsa peste lume ca o manta largă de voiaj, îi se păru văzut pentru întâia dată în cadruri și amănunte ce-l interesau și-l surprindeau...

Trecu pe lângă vagoanele de dormit ; ceașafurile albe ale paturilor îi excitară umilința și-i deteră sensația frumuseții somnului... El se așeză sfios (și trist de îndrăsneala ce acumulase într'ânsul pentru o atât de nebunească aventură), pe bancheta unui vagon de clasa II-a. Își pipăi încăodată buzunarul în care avea pașaportul și biletul de tren, își controlă nasturile ce le păzea, și privi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zăpăcit spre fereastra aburită. Lângă el, un domn gras gâfâia, luminat doar de felinarul de pe peron. In faţă-i, ghici mai mult decât distinse o femee cu o pernă în poală care mânca portocale. Un domn grăbit cu trei geamantane grele intră violent şi şi-le orândui cu greutate pe laviţele de plasă ale compartimentului. El călca pe Stancu de mai multe ori pe picioare şi zise „pardon" într'o intonaţie străină şi neplăcută; se aşeză apoi în faţă şi-şi scoase gulerul în oftări prelungi. Stancu nu deosebea bine nici o figură. In compartimentul întunecat se furişeau doar câţiva stropi de lumină din stropitoarea globului electric, care clipea în vârful imensei prăjini de fier din faţa ferestrei. Toţi ceilalţi, călători ce se învederau obişnuiţi cu drumul, se şi aşezau pentru somn înfigându-se fiecare în colţul banchetei cu capul în căutarea zadarnică a unei poziţii prielnice... Numai Stancu, curios, temător, cu ochii larg deschişi în întunericul galben al acestei odăiţi de mister şi nerăbdare, aştepta par'că îngrijat începutul unei mari desfăşurări de solemnitate... Aşteptă mult. De-afară veneau strigăte şi crâmpeie de vorbă cari îi străfulgerau ignoranţa cu revelarea acelui volapük al oamenilor drumului necurmat, ce dă plictiselii de a aştepta implacabilitatea execuţiilor misterioase. In aceste strigăte şi în aceste crâmpeie de vorbe neînţelese erau adevărate comenzi. Se comanda par'că plecarea. Dar, trenul nu pleca. Noui strigăte nervoase, mai îndepărtate, porunceau ceva care nu se vedea săvârşindu-se. O bătaie metalică, violentă, ca un clopot, indica iară un sfârşit de pregătire. Un pufuit drastic, ca un strănnut de locomotivă, păru mai asigurător ca toate... Dar, trenul nu pleca. Noul venit în compartiment adormise, sforăind în împiedecări de înnec cari speriară la început pe Stancu. Şi femeia din faţă adormise. Domnul de-alături nu dormea, dar era aşa de hotărît exilat din existenţă şi din capacitatea de a se gră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bi, că se confunda cu răbdarea însăși a canapelei pe care se revărsase. Doar Stancu își da seama că trenul numai pleacă.

Închise, în cele din urmă, și el, ochii cu pornirea de a ajuta măcar cu atât cursul greu al vremii. Gestul lui fu miraculos. Simți că e mișcat din loc. Compartimentul, scos de sub milostivirea felinarului de-afară rămase o clipă în întuneric, apoi se lumină iară sub salutul trecător al unui alt bec,—și așa, de mai multe ori până ce se închise cu totul în noaptea care mergea...

In întunericul molatec al acelei cutiuți de imobilitate călătoare, în care patru oameni sforăiau tinzând fără osteneală proprie, cu precizie și inconștient către ținte diverse și poate vrăjmașe, Stancu se simți viu și muncit. Par'că ajuta el însuși la această repezire a nopții pe dinaintea umbrelor ce rămâneau în urmă-i ostenite, șovăind ca niște răniți. Și noaptea fugea grabnic, cu ei la sân. Numai Stancu, cu emoția și nedumerirea lui, o ajuta.... Trudit de sensație năroadă dar stăruitoare a sforțării la care era supus, Stancu adormi subit ca sub năvala unui narcotic. Se trezi într'o stație în care oameni de-ai trenului strigau violent cuvinte din jargonul lor profesional.

— Gata la urmă ?....

— Desfrânează înainte !!!...

Și noaptea cu Stancu porniră iară. De abia acum, începu el să-și descifreze bucuria întreprinderii ce săvârșea... Mergea spre Roxane. Își făcuse socoteala: va fi la Varșovia poimâine la amiază. Incă o noapte afară de aceasta și va fi lângă ea, cu ea, cu Roxane. Numai el cu ea... Stancu adormi din nou recunoscător trenului care-l legăna așa de prietenos.... Treziri scurte, nedeplinse, pricinuite de smunciturile oprirlor ori de trecerea tovarășilor de călătorie, îi punctară somnul care era greu și odihnitor după săptămâni dearândul de zăduf și dorinți chinuite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când se trezi de-abinelea, trenul era într'o gară, căzut par'că de multă osteneală şi lipit de şinele care-l sprijineau, —aşa de hotărâtă îi era oprirea şi atâta o ghicea de lungă confuzia amintirii dintre somn şi viaţă a călătorului. Era o dimineaţă acră, ca un om care nu dormise bine, — cu încruntări prelungite şi cu un cer care fuma. Stancu vru să ştie unde se găseşte şi fu amărât să vadă că e de abia la Paşcani. Câtă vreme pentru atâta lucru !... Il supăra că nu începe mai grabnic, „călătoria"... Fiindcă, pentru el drumul prin ţară, nu însemna călătorie. Ea începea tocmai dincolo de graniţă... Se interesă şi află că de abia pe seară va trece graniţa.

Se uită la ceas: erau şapte ore. Işi făcu socoteala: încă 12 ceasuri de drum prin ţară ! Inchise ochii sub apăsarea infinitului acestei condamnări. Până deseară!... Nemăsuratul cuprins în aceste două vorbe trecu dincolo de puterea lui de a concepe şi de a suferi. Până deseară!—şi nu erau decât ceasurile şapte dimineaţa... Şi trenul sta. Sta mereu. Sta de geaba. Părea uitat în gara liniştită în care doar strigătul prelung şi înfrigurat al unui copil: „cornuri calde" amintea că oamenii trăesc şi mănâncă. Din biurourile gării ieşea din când în când câte-un impiegat cu mişcări mecanice care se retrăgea de îndată înapoi ca o păpuşe trasă cu sfori. Şi în gara pustie şi pe tren se risipise o pudră albă de plumb care uniformiza şi amuţea totul. Nimeni nu mişca. Totul încremenise ca într'o rupere brutală de mişcarea curentă a naturii vii. Trenul nu mai pleca şi până deseară—ce vorbă crâncenă: până deseară!— mai erau 12 ore...

Stancu privi la tovarăşii săi de drum. Femeia şi domnul din faţă dormeau fără să răsufle, în poze ridicole şi urâţi, ca două cadavre trântite de mâinile unor ciocli grăbiţi şi nerespectuoşi. Numai domnul cel gras de alături, cu ochii deschişi, fixaţi în nesfârşit, era tot aşa de treaz

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și de absent ca și aseară. Confudat cu eternitatea călătoriei. el părea emancipat de toate sensațiile prin cari omul ia contact cu monotonia și înțepenirea plicticoasă a firii văzute. Stancu îl privi cu invidie și cu admirație.

Trenul porni, însfârșit, greoi, ca înbrâncit de cineva iără putere. Porni și se opri iară... A, de nu s'ar mai fi oprit ! Nerăbdarea de a ajunge-a lui Stancu extirpa privirii sale putința de a percepe variațiile peisagiului. Nu mai vedea decât același câmp cenușiu, mediocru, presărat cu același fel de sate strânse și artificiale ca un decor de teatru văzut de-aproape... Mereu aceiași priveliște: părea că trenul se învârtește nesfârșit ca într'o arie... Stancu adormea din când în când, dar anestezicul monotoniei îi contopise veghea cu somnul într'o stare de semileșin ce-i impreuna toate sensațiile și i le dilua într'un sirop unsuros și sălciu. Stancu se simțea pe sine un cadavru care așteaptă. Și gările mărunte se înșiruiau umile, cu același impiegat leneș și același copil cu „cornuri proaspete", cari primeau distrați trenul somnoros. Rămâneau în urmă pleoștite în resemnarea lor de sentinelă uitată dealungul drumului nesfârșirii. Și gările în cari nu se oprea, păreau niște cerșetori neascultați ce întind mâna trecătorului grăbit... Și tot ținutul încremenit sub lumina cernută a toamnei timpurii se încleșta, se lipea de goana inutilă a balaurului acesta încărcat de cadavrele atâtor nerăbdări, care se sbătea să scape de ceeace, fugind ducea cu el... Trenul fugea cu tot peisagiul prin fața gărilor uluite... Stancu îl purta în doru-i amețit... Stancu era trenul însuși...

Se însera când controlul pașapoartelor îl chemă la emoția reală a călătoriei.

Galiția, așa de îmbâcsită după golurile largi ale privelștii moldovene, strecură și în vagoanele cu somnolență, oarecare înviorare. Nervositatea, neastâmpărul e-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreiesc iuţea atmosfera. Gările păreau mai gureşe, oamenii mai ocupaţi, mişcarea mai grăbită. Călători cu caftane şi perciuni se suiau şi se scoborau din vagoane cu o vrednicie, cu o seriozitate, cu o pasiune, cari învederau (în acest gest neluat în seamă şi surprins) toate însuşirile unei rase ce are în sângele ei demonul pribegiei şi beţia trudei. Chiar peisagiul părea mai conturat, mai nervos. Stancu intra în lumea braţelor încordate şi a spiritelor asmuţite. Socialistul se gândi înfiorat, pentru întâia oară la ţara lui leneşe, calmă şi risipită tainic peste pajişti încăpătoare. Aici totul se înghesuia, se întrecea, se ordona trudnic. Trecea din zona pastorală a vieţii în cea târgovească. El se gândi cu melancolie că lumea reală e mult mai deosebită între hotarele despărţămintelor ei morale decât şi-o închipuia geografia lui abstractă.

Se înnopta — se înnopta grabnic ca sub stăruinţa nervoasă a cuiva care, însărcinat cu această operaţie, întârziase — când ajungea la Lemberg. Imensul pântec de sticlă al gării înghiţi dintr'o dată trenul care se fofilă mărunt printre peroanele solemne ca nişte estrade. Oraşul revărsat ca o tabără furişată în noapte îşi repezea sulitele coperişurilor ca o sfidare, sub valul de lumină al stelelor, către un cer în permanenţă provocat... Câteva coşuri fumegau : uriaşe ţevi de tun descărcate către aceleaşi slăvi duşmane...

Stancu privi multă vreme înapoi, pe fereastră, scânteierile acestui războiu ciudat. Chemat din nou la putinţele lui de observaţie, el îşi zicea :

„Privită astfel, dintr'o oarecre desprindere de tine însuţi, aşezarea vieţii omeneşti pe pământ îţi dă exact impresia unei tabere de luptă împotriva cerurilor în care totuşi omul şi-a aşezat cu neghiobie protectorii iluziilor lui... Dacă în adevăr există zei, apoi singura dovadă a existenţii lor e nevoia de a ne apăra împotrivă-le"..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El filosofă îndelung asupra războiului omenesc cu nevăzutul și-și simți umilite toate certitudinile lui sociologice și pozitive. Un nimic, bunăoară, o piedică ridicolă și trenul acesta grabnic și cronometric, s'ar putea preface într'un morman de țăndări și cenușe. Lui Stancu îi fu frică de moarte. Copleșit de această teamă, spiritul lui subțiat de oboseală și înstrăinare fu vizitat de imagina dulce a Roxanei. Ce mult mai e încă până la ea !... El închise ochii de bucurie și frică. Trenul alerga nebunește, legănându-se între șinele cari fluerau sub năvala roților. Stancu se gândi că toată această lume ce aleargă odată cu el de-a-lungul nopții care ca un fluviu imens se năpustea înnapoi, e în mâna unui singur om fără odihă și fără drept la oboseală. Incunună de departe cu recunoștința lui capul înnegrit de funingene al mecanicului necunoscut și adormi reflectând la inegalitatea de nevindecat a sarcinilor în societatea omului.

Când se trezi peisagiul se schimbase iară. Aceași linii largi de orizont neturburat, acelcași sate răsfirate, aceleași câmpuri somnoroase ca la noi, — Polonia rusească își înfățișca golul ei trist ca un cap chel și abătut. Pe farfuria nesfârșită a câmpiei polone, trenul aluneca amuțit ca o jucărie stricată.

Varșovia se iscă vastă după o barieră de pădurici artificiale și anemice. Stancu tremura. Ajungea, însfârșit. Peste câteva minute va fi acolo, lângă ea, în același loc cu ea, departe de toată lumea, departe de lume, — fiindcă lumea se sfârșește acolo unde nu te mai cunoaște nimeni... Cu *ea*, numai cu ea.

Gara umflată ca o grămadă de clădiri adunate violent, părea un pumn ridicat înaintea celor ce se apropiau. Stancu se scoborî încet, temător, aproape rușinat. Era prima dată când călca pe pământ străin. Se simți mic și ridicol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Roxane îi dedese în scrisoarea ei adresa hotelului unde trebuia să-l găsească. Se sui într'o trăsură şi, uluit, prezintă birjarului hârtiuţa cu adresa.

Era o zi de sărbătoare naţională polonă. Stancu o văzu după steagurile (aşa de noi) cari fluturau la ferestre şi balcoane, după ecourile de fanfară şi de tobă cari umpleau dimineaţa însorită. N'avu nicio curiozitate să ştie ce e, dar atmosfera aceasta de ceremonie—fie ea şi aşa de naţională şi militară — satisfăcu adâncurile de superstiţie al socialistului călător cu o prevestire bună, cu un semn îmbucurător. Străbătu surprins străzile de o exagerată lăţime rusească (Ruşii au, desigur, un defect vizual de deformare în grandios) şi se ruşină de un naţionalism neaşteptat aducându-şi aminte de bietele uliţi strâmte şi strâmbe ale Bucureştiului său. Măreţia simplă şi rectilină a Varşoviei, pe care şi-o închipuise, după micile sale calcule geografice de şcolar, doar un oraş plin de răni şi suferinţă seculară, îl contrazise profund şi-i dete sensaţia şovăirii celor ce îşi închipuia că ştie aşa de bine din carte... Scoborînd înaintea hotelului, el se gândi prosteşte că ar fi putut să aibă norocul ca Roxane să fie acolo pentru a se interesa dacă a sosit sau nu... Portarul ştia. O doamnă îl prevenise de sosirea „domnului" şi dânsa fusese chiar ieri după amiază să întrebe.

Stancu mai privi încă odată spre uşa de intrare a hotelului bănuind că ea ar putea veni şi-acum, şi se lăsă condus de „chasseur"-ul respectuos şi grăbit. Odaia era mică şi curată. El se uită pe fereastră de-alungul străzii copleşitoare care se desfăcea ca o spărtură imensă între cele două fronturi de clădiri greoaie, uniforme şi sure. Se uită mult cercetând massa trecătorilor gătiţi şi căutând zadarnic să vadă femeile din automobilele iuţi... Putea să fie şi ea într'unul... I se păru chiar că o distinse într'o maşină, lângă un domn tânăr cu care convorbea cald..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine să fie domnul acela? Stancu se roși de mânie și-și mușcă buza. Plecă dela fereastră furios dar își dete seama că toată mânia lui pornea dela o simplă părere și surâse împăcat... Se hotărî să se spele și să se schimbe. Dar, dacă tocmai atunci ar veni ea ?... Incurcat de această posibilitate, el se plimbă prin fața oglinzii. Se văzu urât și murdar. Ingrijat să nu fie găsit așa, purcese grabnic să-și facă toaleta. Ce bine îi părea acum că Roxane nu se întâmplase să-l întâlnească încă !... I-ar fi făcut o proastă impresie... Stancu se găti iute dar cu grije, cu încântare. Își da seama cum se schimbă sub intervenția săpunului și a mașinei de ras și se plăcea mângâindu-se cu privirea. Când fu gata, se mai privi odată fudul în oglindă și ieși. Scoborând scara, fu iluminat de o idee : ce-ar fi dacă s'ar duce în locul, în piața unde e parada militară. Nu se putea ca Roxane să nu fie acolo...

Portarul îl lămuri. Era la câți-va pași. Alergă printre haite de copiii, cari cerșeau în cuvinte îndulcite și cântate. Ajunse într'o piață pe care o păzea un zid de soldați stângaci, cu hainele noute. Departe, pe o estradă, el zări domni și femei gătite... Trebue să fie tribuna diplomatică... Negreșit că e acolo Roxane cu unchiul ei. Stancu scânteia de nerăbdare și de neputință : cum s'ajungă mai aproape ?... Da, da, era acolo... O și vedea... Trebue să fi aceia cu pălăria mică gris. Sau, poate, ccalaltă în albastru.... E desigur acolo. Și, cu cât ochiul lui se asmuțea mai tare ca s'o distingă în grupul de cocoane pe care soarele îl aureola și-l îndepărta, cu atât se obosea mai mult și devenea mai neputincios. Și zidul acela de soldați tâmpiți și implacabili... Niciodată nu urîse el mai tare armata și autoritatea asupritoare ca în ora aceasta ! Își strângea pumnii în amenințări înăbușite și se plimba asudând la spatele soldaților, cari, impenetribili, disprețuitori și brutali încremeniseră în poze de simbol național. Vru să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceară o explicaţie unuia care i se păru că e în uniformă de poliţist. Dar, interogatul — patriot de cea mai violentă formă poloneză — nemulţumit evident să audă vorbindu-i-se nemţeşte — îl repezi răstit şi-i întoarse spatele. Stancu înţelese că nu-i e dat să se apropie de o paradă naţională şi, jumătate mânios, jumătate batjocoritor, se întoarse la hotel înregistrând în sine şi hotărît să scrie că polonezii sunt un popor ridicol şi nesuferit...

Intrebă iară pe portar „dacă n'a întrebat cineva", dar portarul răspunse crud şi distrat :

— Non, monsieur !

Intră să mănânce în restaurantul hotelului. De două ori în timpul mesei, el se ridică să se mai uite în hall : poate că venise... Dar d-ra Roxane nu veni. Nu veni toată ziua. Se înseră într'un mărunt crepuscul care părea că e prea mic pentru lărgimea exagerată a străzilor, — figurile trecătorilor se puteau deosebi din ce în ce mai greu din uşa hotelului unde se imobilizase dorul lui Stancu, şi d-ra Roxane nu mai venea.

Când se înnoptă de-abinelea şi când socoti Stancu că Roxane n'ar mai putea ieşi de-acasă, se hotărî să-şi părăsească locul de pază şi, înfrigurat, şi trist, şi obosit, intră într'o cafenea alăturată, să mănânce mai ieftin. Se dusc, apoi. de grabă, în odaia lui.

Se trezi sub prima ciupitură a razelor unui soare pătimaş şi grăbit de răsărit de toamnă, care se năpusti de vreme în odăiţa albă. Se îmbrăcă repede şi se scoborî în hall. Nu găsi decât servitorii cari frecau parchetele. Ieşi în stradă sgribulit în pardesiaşul lui primăvăratec. Cafeneaua nu se deschisese încă. Ziua rusească nu începuse. Se plimbă mult şi interesat pe trotoarul pustiu peste care tăcerea dormea răsturnată ca o după o noapte de beţie. Erau orele 9 trecute când, însfârşit, primele licăriri de trezire ale lăbărţatei cetăţi se făcură simţite. Stancu îşi luă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

repede ceaiul și se așează din nou la postul de pază al dorului său chinuit.

Așteptă mult cercetând larga piață ce i se întindea înainte ca o expoziție de frumusețe a vidului. Oameni mici și prea puțini pentru imensitatea golului acela, treceau agale ca și caii trăsurilor mereu împiedicate. El îi cerceta pe fiecare, îi măsura și-i orândui în asemănări cu chipuri cunoscute din țară. Către miezul zilei se exasperă. Se gândi să meargă el-însuși la legația românească și să încerce a se face vestit Roxanei. Dar, șovăi. Scrisoarea ei îi prescrisese lămurit că așa ceva nu e bine. Și el era de două zile — noaptea care-i despărțise truda celor două jumătăți de zi îi da sensația că e în adevăr de două zile în Varșovia. Era de două zile și ea nu mai venea.. Poate că-l uitase. Poate că petrece. Poate că fusese chiar ca ieri, aceea din automobil, ea se întreținea așa de intim cu tânărul însoțitor.

Căută în neputința lui un mijloc de răsbunare și nu găsi altul decât să plece din ușca hotelului unde pândea de trei ore în șir și să treacă în sala restaurantului, — nu fără a lăsa vorbă portarului că e acolo...

După masă, mai ieși odată în stradă de-și mai roti ochii în piața în care acum dormitau doui birjari răsleți cu nasurile în coada cailor mari și blegi.

Se duse în odaia lui și acolo, întins pe canapea, cu mâinile sub cap, aștepță, măcinându-și desperarea. Trecu o oră, poate două, poate mai mult, când auzi la ușe o bătaie scurtă. Stancu sări în sus și fără voie zise pe românește :

— Intră !

Ii răspunse de-afară ceva neînțeles o voce grasă de bărbat. Plictisit, contrariat, el deschise ușea. Era un servitor care îi spunea ceva confidențial.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Que voulez-vous ? Je ne vous comprends pas... Ich verstehe nicht !...

— Ein fräulein....

— Wo ?

Şi Stancu l-apucă sdravăn de răsfrângerile hainei cu mâinile amândouă, răstindu-se de parcă avea aerul să-i ceară o veche socoteală, răcnea : „Wo ?", „Wo ?", „Wo?". Servitorul slab, se clătină zăpăcit şi bolborosi câteva cuvinte căsnite, neînţelese. Stancu i-o luă pe coridor înainte, fugind. Servitorul, după el, îi făcea semne, din care înţelese că „fräulein" e jos. Se prăbuşi pe scară cu o putere de nebun acrobat. Servitorul din capul scării clătină din cap cu înţeles.

Jos, într'un colţ, sfioasă, slăbită şi neliniştindu-se ca o batistă de mătase tremurată, aştepta zâmbind, veselă şi tristă, Roxane. El fu într'o clipă lângă ea cu o năpustire de fiară. Ea îi întinse mâinile amândouă ca să-l întâmpine şi ca să se apere... El i le prinse şi-şi trânti capul între ele.

— Roxane !

Ea nu zise nimic. Surâdea mut ca unei ameninţări pe care ar fi îmblânzit-o. Cu sufletul legat ca într'o cârpă în emoţia unei întâmplări ce-i depăşea experienţa şi apercepţiunea, Roxane aştepta, parcă ferindu-se de el.

Stancu o aşează pe canapea cu sfiala şi îngrijorarea cu care mişti un bibelou gingaş şi străin. Se priviră mult fără a-şi vorbi, surâzându-şi unul altuia fricos.

— De ce n'ai venit sus ? zise el într'u târziu.

Ea se uită grav în ochii lui şi plecă apoi fruntea fără cuvânt. Tăcură iarăşi vreme îndelungă. El o strângea tainic de mână, ea lăsa şi ridica ochii într'o gamă de surâsuri nesfârşite.

— Roxane, mi-era dor de tine... Roxane, te iubesc mult...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ea își crispă mâna deasupra palmei lui voinice într'o cutremurare de decisie și desnădejde.

— Hai să ieșim puțin, zise ea.

Porniră în lungul bulevardului. Orașul cu ofițeri și cofetării se răsfăța molău sub degetele infinite ale unui soare ce se legăna el-însuși hoinar și chefliu pe întinsurile unui cer de cretă.

— De ce-ai venit așa de târziu ?

El îi explica greutățile multiple ce-a avut de descurcat și mințea.

Dar, va rămânea acum cu ea, mereu, pentru totdeauna. Nimic nu-i va mai putea despărți. Ea, revenită la sine-însăși după uluiala primelor clipe, îi vorbea la fel, repetându-i cuvintele. El le relua, apoi, cu aerul și convingerea că spune ceva nou. Și, ea le repeta încăodată cu spontaneitatea pătimașe a unei inspirții ce se descoperă.

— Mă iubești, Roxane ?

— Mult !

Ajunseră așa, — și erau singuri la ora aceea — pe malul Vistulei. Priviră un moment tăcuți și temători la galopul undelor care se năpusteau jos, sub picioarele sfruntătoare ale podului plăpând. Și pe deasupra apelor vaste ce se încordau la cotitură ca un armăsar în cabrare, călărea în îndemn de pinteni și mii de cravașe, de fluerături și de amenințări clocotite, un crivăț restrâns și grabnic — ca un proectil infinit de mânie. Surprinși de acest puhoi de văzduhuri topite, pe care nu l'ar fi bănuit în liniștea ce se odihnea pe țărmuri, cei doi îndrăgostiți își strânseră hainele și ținându-se de mână, se întoarseră înapoi la capul podului care fluera după ajutor...

Acolo, pe o bancă de piatră, ei puseră la cale ce trebuiau să facă. Vor fugi, vor fugi chiar a doua zi la Berlin. De-acolo, vor scrie mamei ei și vor pune pe toată lumea în fața unei stări de fapt. Rămânea în seama Roxanei să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găsească mijlocul de a pleca din casa unchiului său fără însoţitoarea obişnuiită. Priceperea femeiască a d-rei Roxane născoci însă procedeul cel mai bun: va pleca cu însoţitoarea şi va expedia-o de la Berlin cu scrisoarea către d-na Mischianu.

Ei se despărţiră veseli, umplând cu surâsul lor seara greoaie care se trudea anevoie să cuprindă întinsuri mai largi decât putea înghiţi ea.

Trenul de Berlin pleca seara. Roxane, care pregătise de mult gazdele ei cu ideia unei plimbări la Berlin, nu uimi prea mult când îşi anunţă plecarea. Făgădui numai că la întoarcere va trece iară prin Varşovia.

In vagonul de dormit, Roxane se întâlni sub ochii însoţitoarei sale, ca din întâmplare cu Stancu. Insoţitoarei, — femeie cu o deosebită şi largă experienţă — nu-i mirosi bine dar tăcu şi surâse. Ii plăcea aventura, fiindcă Stancu era băiat frumos şi ferchez. Bătrâneţea ei precoce şi abandonată de femei care „trăise", se bucura de bucuriile sau de eventualele căderi ale semenelor... E perversitatea curentă a femeii, fie că e mamă fie că e prietenă...

Dar însoţitoarea d-rei Roxane se retrase din vreme în compartimentul ei, lăsând pe tineri în convorbire mută, pe culoar, lângă o fereastră. Se culcase toată lumea şi era târziu când Roxane, rezemându-şi capul pe umărul lui, zise:

— Sunt ostenită... Mă duc să mă culc... Pe mâine.

In patul lui (deasupra unuia care făcea pe nemţeşte socoteli de cifre fantastice în somn) Stancu nu dormi toată noaptea. Nu putea dormi de beţie şi de curiozitate. Ea era acolo, lângă el, în compartimentul de alături... El o simţea, o vedea, îi auzea răsuflarea sfielnică.

Când se făcu lumină, când ziua ajunse trenul din urmă şi-l învălui încetinându-l, Stancu sări din pat.

Ieşi cel dintâi pe coridorul vagonului. După socotea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la lui, era aproape de hotarul Germaniei. Nu ştia geografic unde e vechea graniţă, săpată în trupul Poloniei, dintre cele două imperii răposate, al kaizerului şi al ţarului. Dar, o vedea, o simţea lesne. Era ca un zid invizibil care despărţea două lumi, două atmosfere. O barieră mai categorică decât toate semnele materiale ale frontierelor se întindea încă acolo ca o cicatrice care desfigurează. In cuprinsul a doui chilometri, se schimba brutal tot peisagiul omenesc. E acciaşi câmpie rece pe care joacă vânturile nesfârşite, acelaş e cerul căzut şi încruntat, dar omul şi lucrul omenesc e altul. Niciodată nu înţelesese Stancu atât de clar cât univers adaogă universului sforţarea insului organizat. E altfel satul şi e altfel înfăţişarea omului dincolo de acea sângerată graniţă invizibilă. Casele curate, albe, cu înaltul lor coperiş triunghiular, drumurile tari, fără praf şi negre, oamenii încălţaţi şi copiii spălaţi, îi arătaseră că trecuse linia ce ţărmurea odinioară bucata de pradă a ţarului. Era în cuprinsul pe care crima celor trei imperii războinice îl ţinuse sub munca, metoda şi civilizaţia drastică a germanului. Şi era totuş, pe teritoriul Poloniei reînviate. Merse două ceasuri în această atmosferă de linii şi rânduială, aşa de puţin pitorească faţă de cea lenevoasă şi nehărmurită din jurul Varşoviei. Frontiera nouă a Poloniei se zidea deabia. Se zidea în luptă cruntă cu îndărătnicia prusacă. Stancu văzu acolo războiul surd al sufletelor, ciocnirea tăcută, tainică dar teribilă şi fără contenire a două lumi. Stancu pricepea cu desamăgire că hotarele între societăţile omeneşti sunt altfel de cum şi le închipuia naiva lui geografie revoluţionară. El nu zări acolo nici un pod sufletesc posibil pentru marşul aşteptat al religiei Moscovei, niciunul ! Germania îi păru dela intrare o cutie de trecut, de regrete şi de mânie...

La vamă, îndură neplăcerile tuturor călătorilor cari vin din Polonia; în oricare vameşul neamţ vede un duş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

man. Stancu avu impresia că străbate un front de luptă. Fericirea, isbânda lui lângă Roxane îl făcea tare să observe, să judece şi să conchidă în liniște. Uitând un moment de Roxane — fiindcă o avea, era a lui — el se lăsă liber interesului său intelectual.

Trenul se avântă în câmpia germană cu altă măsură şi cu un alt ritm.

Deşi, deabia către sfârşitul lui August, se şi încura peste câmpia nervoasă crivăţul, şi urla. Trecu pe dinnaintea satelor adunate ca nişte tabere sub şarja necontenită a duhurilor văzduhului.... Nu sunt nouri, şi totuş o negură mare, grea, se amestecă material ca o cerneală, în undele torentului de urlete.

Stancu trecu prin gări triste, îngrijite şi pustii ca nişte cavouri. Oamenii erau tăcuţi şi încovoiaţi de o slăbiciune ce vrea să fie încă fudulă. Simţea mizeria întinsă în jurul lui, întinsă cu regulament şi patriotic.... O simţea plutind în atmosferă, o zărea în ochii tutulor, o mirosea — mirosea aşa de urît ! — şi-l răsvrătea. Şi cu toate astea, nu era mizeria ce face revoluţia. Era mizeria în care se pitulă cea mai îndărătnică pază de sine: mizeria patriotizantă. Dela Stensch până în Berlin, Stancu şi Roxane cercară zadarnic să mănânce. Vagon-restaurant nu era. Străbăteu ţinutul foamei rânduite. Erau gări măreţe cu spaţioase saloane pentru mâncare. Dar, toate erau zăvorite. Cele ce nu se închiseseră, ofereau călătorilor doar bomboane şi ţigări.

— Cel puţin pâine, ceru Stancu.

— Mai ales, pâine, nu ! i se răspunse cu asprime.

Deabia la Frankfurt pe Oder se găsiră crenwürşti ; un patron organizat îi distribuia raţional: câte-o pereche de fiecare călător. Şi sărăcia se înteţea pe măsură ce se apropiau de Berlin. Noviciatul în ale călătoriei şi presimţea apropierea marei metropole. Era parcă acolo un soare al mizeriei, şi razele lui uscau în juru-i tot întinsul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu o putere care poleia în aceeași măsură în care ruina....

Stancu citi ziarele : la Berlin era, totuș, revoluție. El își frecă mâinile cu plăcere și cu nerăbdare, în ciuda nedumeririi Roxanei, care îl privi îngrijată.

— Sosim la vreme!, zise el și o strânse de mână cu dragoste și bune făgăduieli.

— Mi-e frică !, șopti încet Roxane.

El o privi protector dela o înnălțime de profet în isbândă. Trenul iute spinteca Berlinul, tăindu-și drum prin-tre casele ce parcă se surpau în ceața înserării.

Roxane privi cu melancolie la înstrăinarea zănatică a iubitului ei.

Mișcarea de motor a orașului îl ameți. Stancu nu simțea și nu vedea nicăiri revoluția. Dar, întrevedea în massa aceea imensă de oameni tăcuți cari păreau că sue încruntați o coastă repede, capacitatea, schița, răsăritul gestului celui mare. Stancu nu găsea revoluția la Berlin așa cum așteptase, dar înțelegea văzând întâia oară Berlinul că orașul acesta făcut și așezat după poruncă, orânduit și fals, neliniștit și trist, măreț și sec, e o invenție adevărată pentru leagănul revoluției. Și el o vedea propovăduită mai elocvent decât orice vestire iluminată din cerșirea cavalerilor mutilați ai augustei „Cruci de fier", cari ațineau cu mâna întinsă răscruciurile majestoase în fosta metropolă a insolenții militare. Orașul acesta liniat și amănunțit ca un formidabil joc de cuburi, e fără îndoială fructul cel mai strălucit al puterii și voinții capitalismului burghez... Lui îi era dat, — o vedea Stancu clar — să încoroneze revoluția măturătoare a burgheziei...

Se plimba astfel pe străzile Berlinului, chiar în seara când ajunseseră, alături de Roxane și uitând de Roxane...

— Vezi tu, îi spuse el readus iarăși la vechea lui existență, aici se fierbe lumea nouă, lumea mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu mă mai iubești... De ce vorbești de altceva decât de noi ?...

El îi strânse brațul cu înfrigurare și-i repetă mecanic :

— Te iubesc, Roxane !...

Se duseră la Teatru. Fu dorința lui să vadă *Tesătorii* la *Grosses Schauspielhaus*. La sfârșitul actului al II-lea când muncitorii pătrund în locuința directorului pentru a o fărămița cu o furie pe care n'o putea realiza un regisor decât în atmosfera Berlinului de-atunci, Stancu în picioare el-însuși contopit în massa celor cari aclamau, salută majestatea oarbă și justițiară a revoluției. Atât de vie îi fu iluzia că el ieși afară, trăgând după sine cu sila pe Roxane, cu convingerea că furtuna de pe scenă continuă și afară în Berlinul de fier și lege... Afară era liniște și un militar cerșetor cânta din flaut ca să atragă generozitatea trecătorilor...

Stancu, desamăgit, se strânse lângă brațul Roxanei, care suferea de neînțeles și de frică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XV

Însoţitoarea d-rei Roxane trebui să se supună. Plângând de răspundere covârşitoare şi de neputinţă, biata femeie primi scrisoarea în care Roxane comunica mamei sale marea sa hotărîre de a se mărita cu Stancu, şi-şi făcu bagajele.

Rămaseră singuri. Era seară când rămaseră singuri. Când rămaseră singuri, seara invadase mai de timpuriu aţâţata metropolă. De la gara *Friedrichstrasse,* unde conduseseră pe cea care pleca, ei se scoborîră grabnic, tăcuţi, înfricoşaţi. Merseră multă vreme aşa, striviţi sub o povară nevăzută.

— Îţi pare rău, Roxane?

Ea nu răspunse. El o strânse cu patimă şi sprijinindu-se de braţu-i se sili să fie vesel. O negură chinuitoare însă exploda în fundul acestei bucurii căsnite. Rătăciră multă vreme, fără rost şi fără vorbă, pe *Unter den Linden.* Se distrau tăcuţi privind nesfârşita oglindă a străzii care reflecta înghiţind lumina măruntă a becurilor înşirate ca o linie de clipiri de ochi pe deasupra podului de argint viu.

Erau singuri aşa cum doriseră, aşa cum visaseră. Erau singuri şi departe de lumea care le interzicea fericirea... Nu ştiau, însă, ce să facă cu singurătatea lor, acum când erau singuri... El purta cu gura şi gândurile încleştate, lângă ea, nevoia —— aproape, obligaţia — de a o chema.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De a o chema să se folosească de această împlinire a dorurilor lor... Ea căuta cu silnicie să se desprindă din valul de negură şi presimţire rea cari o înnecaseră şi o jucau ca pe un cadavru lângă un ţărm ce i se părea totuş aşa de frumos. Şi ei nu izbutiră să se apropie unul de altul în acest prim ceas al dorinţei isbutite. Ei rămaseră singuri dar aruncaţi departe unul de altul, aşa cum nici odată nu fuseseră...

Târziu, Roxane zise printre dinţi, cu supărare:

— De ce taci aşa?

El nu răspunse, intimidat ca la examen de-o întrebare ce-i depăşea ştiinţa. Cu anevoie putu îngăima în cele din urmă:

— Hai să mâncăm, Roxane!!

Intrară într'o berărie în care o orchestră punctuală cânta cu matematică „Baiadera". Mâncară ferindu-şi ochii, unul de altul, ca doi oameni cari au de ascuns ceva şi cari vor să se înşele. După masă, porniră iară pe străzile înflorite de ghirlandele becurilor care, ca nişte roze de foc agăţătoare, se căţărau pe faţade şi făceau boschete şi râuri de lumină deasupra coperişurilor. Le era teamă să se apropie de hotel... Intârziau, bătând străzile, ca sub imperiul unor farmece cari îi respingeau de la odihnă şi de la singurătatea deplină.

Fu gustul Roxanei să intre într'un teatru de varietăţi. Acolo, ea se simţi veselă. Era prima oară când intra într'un asemenea local şi-i plăcu.... Începea, în sfârşit, să guste plăcerea libertăţii. Se înfipse cu scaunul lângă Stancu şi-şi strânse iubitul de mână cu recunoştinţă. D-ra Roxane bău vin şi-şi dete seama, cu mulţumire perversă, că e foarte stricată... Stancu, care şi el făcea deabia acum cunoştinţă cu acest fel de a petrece, se desfătă de împrejurare şi de bucuria iubitei... Ei aplaudară entuziasmaţi pe „diseusa" primă, pe ale cărei glume neruşinate d-ra Roxane nu se sfii — ca mai bună cunoscătoare a limbei ger-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mane — să le traducă cu dulce naivitate mulțumirii lui Stancu. Plecară fericiți și însfârșit apropiați unul de altul. Se desfătară s'audă la colțurile străzilor mijlocitorii cari îndemnau discret pe trecători la „gutes amusemang". Râseră în gura mare scandalizând o familie onestă care trecea. Beți de cele câteva pahare de vin sorbite cu plăcere și mai ales de fericirea stranie de a se fi regăsit, de a fi în adevăr singuri, ei se grăbeau acum privindu-se din când în când cu îndrăzneală și făgăduială mută.

...Roxane se opri în dreptul camerei sale (pentru seara aceea rămăseseră încă stăpâni a două odăi). Și, roșind, ea îi șopti:

— Du-te la tine, lasă-mă să mă culc.

— Să intru doar un moment.

— Nu se poate....

— Cum? De ce? Nu ești nevasta mea?

Ea își albi surâsul de o ciudată tristețe:

— Nu încă...

— Ba da, ba da...

El apăsă pe clanță și intră odată cu Roxane. Inainte de a aprinde lumina, lângă ușă, el o învălui în brațele lui, o înghiți, o încorporă — așa fu de lacom, de mare și de cuprinzător sărutul ce copleși ființa plăpândă a Roxanei.

* * *

Trăiră zile de uitare și de voluptate nesfârșită care îi cristalizase într'un fel de amurg perpetuu de atâtare și curiozitate fără saț. Inchiși aproape toată ziua în odaia lor, ei descopereau pentru întâia oară, amândoi deopotrivă, iubirea. Ignoranți și unul și altul ai voluptății, se avântau din ce în ce mai întărâtați, mai pătimași, mai cuprinși de furie către noui limanuri și lăcomii. Li se părea că n'au găsit încă totul, că e încă ceva ce le-a rămas necunoscut și, din nou, zelurile lor se încleștau într'o exasperată invenție de plăcere, până adormeau sleiți în leșinul acela

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rece cu care numai poate explora omul deliciile morții înfricoșetoare.... Eșeau pe înserate ca doui hoți, flămânzi și storși. Și, se întorceau grabnic ca la o slujbă poruncită de blesteme comune.

In furia, în neîmpăcarea cu care se dau unul altuia, era mai mult decât o poftă îmbolnăvită de farmecul și îmboldul împrejurării, — era saltul unuia către celălalt în sforțarea mereu neisbutită de a se cunoaște, de a se dumeri... Fiecare avea sensația turburătoare, umilită, că nu l'a găsit pe celălalt, că e încă o lume de simțire ce-i rămâne ascunsă. Și în pofta cu care se reluau, era seriozitatea și era uneori amarul unei adevărate lupte de reciprocă și zadarnică cucerire. Mai mult, tot mai mult și tot mai nesăturați... Intre cei doui iubiți se desfășura cu cruzimea unei sinucideri laolaltă, marele război al esențelor ancestral deosebitoare, puse dușmănos față în față pe terenul comun al voluptății....

Intre Stancu și Roxane era o barieră nevăzută și fatală de depozite strămoșești pe care mai ales contopirea trupurilor în aceiași vibrare, o descoperea exasperării lor și le turba simțurile. Stancu și Roxane se căutau unul pe altul dincolo de ce-și puteau da iubindu-se. Se căutau din ce în ce mai arzător și se distrugeau; erau vrăjmașii cari se descopereau unul altuia prin iubire.

El uitase de tot: și de revoluție și de misiunea ce i se încredințase și de tovarășii cari-l așteptau. Ea uitase de mamă-sa, de casă, de tot ce putuse pricinui scrisoarea ei îndrăzneață.

Dar, uitase Stancu, în special, că tot întârziind așa, în acel cleios amurg nesfârșit pe care și-l inventase iubirea lor, banii puțini cu cari venise se sfârșeau... Nu-și putea da seama cu precizie, în nestatornicia din vremea aceea a monedei germane, cam pentru câte zile mai avea asupră-și banii necesari, dar bănuia că e timpul să se gândească la plecare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fu întâia zi de realitate brută după o săptămână întreagă de trăită feerie a simțurilor. Roxane, care începuse să fie în adevăr fericită (fericirea la femei e chestie de exercițiu) nu era de loc îndemnată să se gândească la plecare. Trist și ascuns, el căuta în sineși curajul și îndemânarea de a-i spune că e timpul să pornească spre țară.

— De ce ești pe gânduri? îl întrebă ea într'o după-amiazi când întinsă cu o fragedă destrăbălare pe canapea închidea ochii obosită și doritoare.

— Mă gândesc cu necaz că trebue să plecăm, Roxane...

Ea sări supărată și apoi surâse ca de-o glumă înțeleasă târziu.

— Să plecăm ? Dar, de ce ? De ce trebue ? Nu suntem destul de fericiți ? Ce mai vrei ?... A, înțeleg, te-ai plictisit cu mine... Nu mă mai iubești..

Și, ea își duse mâinile la ochi aținându-și lacrămi ce rămâneau numai în intenție. El, emoționat, se așeză lângă ea :

— Nu. Roxane, nu pentru asta... Iți jur că te iubesc mai mult decât viața și credința mea... Dar, trebue... trebue...

— De ce „trebue" ?

El o privi lung în ochii ei mari și îmblânziți de dragoste. De ce nu înțelegea ea adevărul fără să fie nevoie să i-l spună ? De ce a uitat ea că el e sărac și că nu poate trăi departe de treburile lui obișnuite? De ce această incapacitate îngrozitoare a femeilor de a sezisa albia dură a realității în care izbutesc să-și legene visurile? Stancu filosofa îndurerat în vreme ce Roxane cu capul pe umărul lui adormise de plăcere și certitudine...

Dar, de ce —dacă ea nu înțelegea — de ce Stancu șovăia să-i spună ? Se întrebă de geaba... Un fel de mândrie ciudată, de teamă și de apărare a iubirii lui, îl opreau să mărturisească Roxanei că trebue să pună capăt visu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui lor din pricina lipsei de bani. Avea presentimentul că adevărul acesta ar arunca-o așa de crud din cerurile încântării ei, încât ar însemna deodată asasinarea și a sufletului ei și a iubirii.

Lăsându-i încet, părinteşte, capul pe pernele canapelei, Stancu o mângâiă cu privirea înlăcrimată. A, de-ar putea avea la îndemână un mijloc de a găsi bani !... Cui să se adreseze ? Pe cine cunoaşte el aici şi cine din Bucureşti i-ar putea asculta apelul desperat ? Stancu se sculă şi privi pe fereastră. Văzu un tip care îşi număra banii. Era într'o cameră din acelaşi hotel. Stancu măsură lacom şi furios liniştea cu care tipul îşi potrivea porte-monnaie-ul. Un fulger de nebunie îi străbătu creierul, ca la Bucureşti în vremea când nu găsise mijlocul să plece la Varşovia... Ei da, ar întinde mâna, — ei da, ar fura.... Ar ucide. Ar face orice ca să aibă bani. Nu mai simţea acum în el nici frică, nici ruşine; se schingiuia numai că împrejurările îl păzesc aşa de bine... Imposibil să încerce... Unde?, cum?...

Se plimba cu paşi grei prin odaie; uitase să cruţe somnul Roxanei care, cu capul răsturnat, cu gura întredeschisă, înflorea într'un adânc şi nesfârşit surâs de lumină şi candoare. Ea se trezi.

— Tu nu te culci ?

— Nu, mă duc să cumpăr un ziar...

— Să vii repede... Nu mă săruţi ?

El se plecă, de-abia ţinându-şi lacrămile, peste ochii închişi ai fetei şi o sărută sfios, tremurând.

Rămasă singură în odaie, fără garda dragostei lui atente, Roxane nu mai putu dormi. Se sculă şi după ce se privi în oglindă, începu să cânte. Dar, nu-i veni în minte decât cântece triste... Şi fiindcă niciun cântec ştiut nu-i spunea îndeajuns fericirea, ea dete drum liber glasului să improvizeze himnuri de bucurie fără cuvinte...

Roxane ţipa de fericire când uşea se deschise repe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zit și Stancu, palid, cu ochii desfundați, intră purtând ziarul în mână ca pe un instrument de spaimă.

— Roxane, e îngrozitor... La București se petrec lucruri teribile...

— Ce e ? Spune...

Ziarul publica o lungă corespondență din București — fiindcă, spunea ziarul telegramele nu ajunseseră — în care se arată că o socialistă, membră a clubului socialist, a încercat să ucidă cu un foc de revolver pe primul-ministru. Arestată, ea a fost împușcată fiindcă a încercat să fugă pe când era dusă la închisoarea Jilava. Se arăta în corespondența ziarului că toți fruntașii socialiști din România au fost arestați și că șeful de fapt al mișcării și cel mai greu învinuit în această tentativă de asasinat, publicistul Vasile Stancu, a reușit să fugă, trecând granița.

Roxane ascultă uluită lectura corespondenții. Cu gura încleștată de groază și de neînțeles, ea nu fu în stare să întrebe nimic. Era mai mult decât putea suferi și cuprinde ea. Stancu svârli ziarul și spuse cu ton aproape poruncitor :

— Să ne facem bagajele... Plecăm mâine dimineață.

Ea nu zise nimic. Își duse batista la gură și plânse încet, parcă de frică să nu fie auzită.

* * *

La ghișeul de bilete, Stancu își făcu socoteala că nu are bani de-ajuns decât pentru cumpărarea unui bilet de clasa II-a și a altuia de clasa a III-a. Cu ele în buzunar el veni rușinat, umilit, desființat, la hotel. Peste câteva ore plecau.

Cum să-i spună, cum să-și facă iertată această invitare la mizeria pe care i-o întindea neprevederea și sărăcia lui criminală ?... El își da seama, el înțelegea bine că cele două bilete denunțătoare brutale ale realității dușmane, vor fi sentința de moarte a iubirii și fericirii lor. Ele vor striga violent Roxanei adevărul și vor chema-o cu rânjet

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de călău pe pământul realităților... Roxane îl va urî, îl va disprețui...

Ea îl privi fără să-l întrebe nimic. Așteptară tăcuți, pe gânduri, ora trenului.

De abia acolo, pe peron, Stancu îndrăsni:

— Ascultă, Roxane, să nu te superi... Dar, uite, n'am avut destui bani... fiindcă în zăpăceală — am și uitat să spun — am pierdut un porte-monnaie-u... Am luat clasa a II-a...

Vocea îi era stinsă și fața i se urâțise ca unui cerșetor. Ea răspunse fără atenție :

— Nu face nimic.

Numai atât. Desnădejdea lui o aștepta caldă și iertătoare, dar ea, cu gândurile sărăcite de orice vlagă și putință de luare-aminte, nu rostise decât acest străin și rece „nu face nimic", picurat dintre buzele-i palide cu politeța cu care ar fi zis „merci" cuiva, pentru un serviciu inutil.

Stancu, asudat și isprăvit, cu geamantanele în mâini, rămase în urma pașilor ei șovăelnici ; pe fața lui se schița un rânjet de demență : era acceptarea resemnată a sfârșitului și batjocorei destinului.

Așeză pe Roxane la locul ei, îi orândui geamantanele și ieși. Ieși pe peron, la răcoare, ca să nu plângă. Roxane tăcea, de-o tăcere opacă, rebelă. Nu se gândea la nimic, dar se simțea invadată, înăbușită, de mii de gânduri negre cari o măcinau fără să i se așeze în conștiință.

Când fu aproape să plece trenul, Stancu reveni în ușa compartimentului ei. Locurile erau toate ocupate. Stancu o chemă afară, pe scară. Cu curajul decăderii lui consumate, el îi zise:

— Roxane, o să te las singură în vagon... Eu... Eu n'am... Eu am luat bilet de clasa a III-a...

Roxane ridică ochii mari către el; vru să spună ceva, dar gura și fața toată explodară într'un vulcan de suspinări și lacrămi, de mult zăcute. Rușinată de nedumerirea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

celorlalți călători, ca scoase capul pe fereastră. Trenul pleca. Stancu trecu repede, fricos, în vagonul lui de clasa a III-a.

Se prelungea după amiaza într'o lenește fluturare a perdelelor albe ce acopereau orizontul. Trenul sfredelea greoi orașul de oțel. Ieși târziu din el, năpustindu-se pe câmpul negru într'un adevărat iureș de triumf.

Stancu, înghemuit la locul lui, cerca să-și fixeze și să-și sufere și în analiza minții, dezastrul.

Atâta acumulare de nenoroc cât ducea cu dânsul părea că apasă și asupra trenului care se mișca acum trudnic peste geometria câmpurilor orânduite ca niște fantastice cărți de joc sub un cer supus el-însuși inteligenței organizatoare a omului. Totul—și iarba, și arborii, și liniile arhitectonice ale orizontului — era orânduit, lucrat, așezat de o intervenție ce dereteca natura. Nimic nu amintea frumusețea anarhică a întâmplării în aceste peisagii desenate și cuminți. Lui Stancu i se părea că doar nefericirea lui lasă o dâră neagră de fatalitate peste această planșe de matematică a firii... Se simțea greu de atâta nenoroc, asuprind cu nenorocul lui pe toți cari călătoreau alături de dânsul... El îi compătimea și îi privea cu superioritatea tristei puteri ce destinele dușmane precipitase într'însul. Și-și mângâia desnădejdea cu satisfacția demonică de a fi, cel puțin cu imensa lui nefericire, făcătorul de soartă al celor ce inconștient se apropie de el.... Un accident, o deraiere, trebue să se întâmple ceva ; e doar el în tren !

Când se făcu noapte, Stancu se coborî în prima gară cu restaurant și cumpără de-ale mâncării pentru Roxane. I le aduse într'o pungă, umilit. Ea le refuză rușinată, aproape jignită. El stărui cu o lacrimă înfiptă în pupilă. Ea se strâmbă. El o imploră, cerșindu-i mai mult cu privirea voia de a primi omagiul sărman al grijii lui.

Trenul pleca. El îi lăsă pachetul și fugi repede în va-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gonul de clasa III-a. Se mulțumi să mănânce nu corn, gândind că de abia mai are bani de cheltuială pentru o zi.

Noaptea părea că se eternizează. Stancu adormea din când în când; se trezea cu sentimentul că străbătuse o lume întreagă. Dar constata că e mereu în acelaș punct de noapte și de loc... Se furișea uneori, înfricoșat, până la vagonul Roxanei. O privea tăcut din ușe și fugea la locu-i. El își da seama că o pierde, că o pierduse. Desigur, această neașteptată denunțare a mizeriei ce i-o putea făgădui traiul cu el, o îngrozise și-o îndepărtase. Ea se va fi gândind la viața de lipsuri și de îndurare ce i se deschide cu asemenea tovărășie, și negreșit, se va fi căind de ceeace făcuse. Stancu ofta adânc sub privirile înduioșate ale celorlalți călători.

Așa își petrecu și ziua care urmă. O zi de ploae lenește și legată, care umplea tot cuprinsul de o nebuloză cenușie și grasă, de par'că firea toată se topea refăcându-se în sosul ei primar. Tremurând, nemâncat, în pardesiul lui subțire,— tremurând de frig și de rătăcire— Stancu răbda, în prostație mucenică, eternitatea însăși. Mai era de trecut o noapte și încă o jumătate de zi... Creerul lui, suprasaturat de monotonia veșniciei pe care o străbătea de două zile, se închisese înaintea oricărei sezisări... Stancu nu mai gândea, nu mai ștepta nimic... Stancu călătorea. Cu ochii închiși pe jumătate, el se confunda în însăși esența timpului și dispărea în golurile calme ale non-duratei... Și ploaia cenușie cu picurii lipiți, întinsă ca o pastă unificatoare peste lume, continua uniformă, mută și fără grabă... Stancu se dizolva în acest cazan al universului pulverizat. Când se trezea, el se scula grabnic și se ducea să vadă pe Roxane. Ea îl privea cu surâsul unei bunăvoințe amicale. Nu-și puteau vorbi, fiindcă ea sta tocmai în capul celălalt al băncii. Dar ,el o privea lung cu o dureroasă privire de cerșetorie și de renunțare.

Roxane, singură și iscoditâ de țintirile tâmpite ale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unui călător cu capul ras care îi făcea curte, cu melancolie tăcută, nu isbutea să-și fixeze nici un gând. Se simțea amputată de o jumătate din ființa ei. Călătorea numai o parte dintr'însa. Cealaltă rămăsese rătăcită, svârlită undeva. Incotro se ducea? care îi era rostul viitor? — erau întrebări ce și le schița uneori, în adieri sfioase de conștiință, dar cari se risipeau nesprijinite ca fulgi de păpădie în popasurile scurte ale sborului lor fără țintă...

Când se făcu seară, Stancu cheltui ultimii bani pe cari îi mai avu; cumpără obișnuitul prânz pentru Roxane, care îl primi cu aceiași umilință și rușine. El se mulțumi iară numai cu un corn. Flămând de două zile, Stancu putu străbate noaptea fără chinurile de neodihnă din ajun; slăbiciunea trupului îi iscă o somnolență continuă și stăruitoare, care întinse peste eternitatea monotonă o punte prietenească de moarte : Stancu străbătu noaptea cu rezistența unui cadavru înbălsămat. Se văzu viu când soarele cucerit de goana trudnică a trenului, făcea cu ochiul lui somnoros de sub sprânceana de clovn a unui nor pudrat. Stancu își simți câmpurile prietene. Erau de ale lui ; intrase în țară. Desnădejdea îi se mai învioră în acest cadru în care respirația și bătaia inimii lui s'acordau cu ritmul firii. Stancu se regăsea pe sineși, dar slab și înfrânt. El putu, totuș, gândi în voie. Atâtea incitări din care își trăgea altă dată puterea și îndrăzneala, îl umileau și-l jigneau: sărăcia lui care niciodată nu-l intimidase, îl prigonea acum ca o rușine. Vagabondajul sufletesc cari îi făceau farmecul și forța vieții lui fără stăpân, îl amăra azi ca o pată morală de declasare... El își mărturisea cu obișnuitul lui curaj (își regăsise curajul în cadrul românesc) că nu e renunțare și nu e infamie pe care n'ar săvârși-o pentru a păstra pe Roxane. Dar, Roxane e pierdută. A, de ce-a lăsat-o singură tot timpul acesta lung, bun pentru reculegere și trezire !... De-ar fi fost lângă ea, nu i-ar fi dat răgaz să se desmeticească... Socotea bine Stancu că toată dragostea Roxanei era o rătăcire ce trebuia păstrată. El o lăsa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se singură cele trei zile de drum. O lăsase singură cu realitatea şi cu cel mai bun consilier de cumineţenie: cu mizeria. Şi cu cât îşi da seama că o pierde, că mai ales o pierde din pricina înjositoarei lui incapacităţi materiale, cu atât Stancu o vrea mai lacom, mai de nevindecat — o vrea din orgoliu care nu e de cât iubire.

Dar, trecuse ora obişnuită a mesei; Stancu îşi aminti că Roxane nu mâncase.. Se simţi învăluit de o cămaşe de flacări, în obrajii palizi isbucniră doui vulcani de sânge; Stancu scoase capul pe fereastră pentru a-şi usca ochii înlăcrămaţi. Nu mai avea nici un ban. Şi Roxanei trebuie să-i fie foame. Şi foamea ei, de sigur, se ridică cu belsteni şi batjocură împotriva lui. Ce ruşine, ce degradare! Stancu se simţi împuternicit de hotărîrea certă, calmă, de a se arunca sub roatele trenului. Dar, trenul intra tocmai într'o gară. Nu, nu era locul potrivit. Ar fi însemnat să se înfăţişeze şi sub această oroare nefericirii Roxanei: mutilat de roatele trenului... Nu aici, în apropierea gării, — ci în plin câmp, nevăzut de nimeni, pierdut în pulberea pe care o vedea jucându-se îndelung în urma ultimului vagon.

In gară, toţi tovarăşii lui de drum se deteră jos, rugându-l să ia seama la geamantanele lor. Stancu rămase singur în compartiment. Pe poliţioara de lemn din faţă-i era o pungă cu gogoşi. Stancu se ridică inspirat şi pânditor. Scoase capul pe fereastră cercetând. Apoi, repede, într'un asalt de forţă şi de înfruntare—de parcă ar fi deschis o casă de fier—el desfăcu gura cocoloşită a pungii şi smuise din ea o mare gogoaşă caldă, de pe care se scutura pulberea de zahăr. Işi înfăşură prada într'o hârtie şi aşteptă cu o mutră făcută, de bandit care se fofilcază. N'aşteptă mult; unul din călători reveni grabnic cu o sticlă de apă proaspătă, Stancu îl lăsă de pază şi sări jos. In doui paşi el fu înaintea uşii compartimentului Roxanei. Tremurând şi vesel de izbânda isprăvii, el întinse pachetelul pe dinaintea celorlalţi călători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce e asta? întrebă ea, posomorîtă de oboseală și de prevestitoare rușine.

— O gogoașe ! zise el cu vocea răgușită de umilință și nu simți umilința, n'o simți decât sub asprimea întrebării ei.

— Nu, merci, nu mi-e foame....

— Ține-o...

Ochii lui cerșeau îndurare; mâna întinsă îi tremura; buzele-i arse se sbuciumau în luptă cu hohotul care îi umfla pieptul. Roxane luă roșindu-se pachețelul, și privi cu suferință la vecini. Stancu se retrase repede pentru a-și șterge ochii în voie.

Dar, el se reașeză la locul lui, după această încercare supremă de desnădejde, mai lucid și mai curajos, cu sineși. Se gândi la vremea când înfrunta toate puterile coalizate ale tradiției și prostiei stabilite, când se simțea tare înaintea întregii istorii a omenirii provocate de pumnul lui, — și-i fu milă de sdreanța de suflet care flutura acum sub disprețul blândeții Roxanei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVI

Se scobora din vagon, în gara de Nord, cu geamantanul Roxanei, când trei domni graşi şi importanţi îl înconjurară. Unul întrebă:

— D-voastră sunteţi d. Vasile Stancu ?

— Da !

— In numele legii, sunteţi arestat.

Sub lovitura brutalităţii stăpânirii, Stancu se simţi tare şi reaşezat în hotarele sufleteşti ale rezistenţei lui reale. Mândru, el măsură cu un liniştit surâs de nepăsare şi batjocură, pe poliţistul care, intimidat, simţi nevoia să se scuze :

— Ne facem datoria....

Stancu se adresă Roxanei care, strângând batista în mână ca pe o coardă de salvare, îşi pierduse toată faţa într'o lacrimă imensă sub vălul căreia ghiceai doar ochii cari implorau imposibilul. Situaţia îl repusese în fiorurile şi elocvenţa lui de tribun. El zise :

— Roxane, iartă-mă că-ţi adaog, fără voia mea, şi această nouă neplăcere... Tu ştii, sunt riscurile meseriei de a nu crede că lumea s'a sfârşit la datoria domnilor acestora. Mă duc la închisore, Roxane, dar n'am să stau multă vreme. Aşteaptă-mă, Roxane....

Cele două cuvinte din urmă le spuse cu alt glas. Nu mai era în vocea lui elocinţa martirului; era sfâşierea pură şi simplă, fără retorică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El își trase pălăria pentru a-și acoperi ochii cari lăcrămau și adăogă tremurându-și cuvintele:

— Așteaptă-mă... Nu mă lăsa tocmai acum... Poate că, cu timpul, o să se schimbe totul... Nu mă lăsa... Du-te la mine, la d-na Sartirelli... In câteva zile, o să scap, de sigur. Stai la ea. Când voi ieși din închisoare, vom rândui cum e bine... cum vrei tu! Cum vrei tu, Roxane!

El o pucă de mână Mâna ei era rece și mută.

— Roxane, eu n'am nici un ban să-ți las... Dar, uite, cere d-nei Sartirelli pentru mine... Are să-ți dea...

Capul lui se lăsă greu, ca o minge de durere, în palmele Roxanei. I le sărută lung.

— La revedere, Roxane!

Și plecă, adus de spete sub povara nenorocului ce atârna de dânsul, dar cu pasul cert și victorios. Nu se mai uită înapoi.

* * *

Roxane, rămasă singură pe peron, cu o mică valiză fiindcă geamantanele fuseseră luate de polițiști, avu pentru întâia oară în viața ei sensația deplină a mizeriei. Nemâncată, fără nimeni lângă ea, svârlită pe un peron de gară — ea, răsfățata belșugului și a tihnei — nici nu avea îndemnul sufletesc de a căuta măcar un mijloc de scăpare. Uluită, cu mintea înghețată și cu ochii orbiți de ceața lacrămilor topite, ea se învârti năuc de-alungul trenului golit. Unde să se ducă? Acasă la ea? O, nu! Ori unde, numai acolo nu. Se va duce la d-na Sartirelli. In definitiv, e ca și soția lui Stancu. Va sta în odaia lui. Găsi că e foarte firesc și cuviincios.

Ieși din gară. Bura. Piața pustie încărcată de o ceață ce se topea în picături ușoare, aproape de nepercput, i se deschise înainte-i tristă și bocitoare, și tot orașul i se păru fărămițat și golit. Porni cu pas încet, pe lângă zi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duri, ca o bolnavă gonită prea de vreme din spital. Cu pălăria trasă pe ochi, cu gulerul pardesiului ridicat, ea se ferea de trecători cari n'o luau în seamă. După-amiaza era lăptoasă, pașnică și întesată. Un vânt ușor care nu bătea ci cădea, cădea încet și greu de sus, nevăzut ca și picăturile pitulate ce hrăneau noroiul băltoacelor. Calea Griviței, lenevoasă, își expunea vitrinele ca o mahalagioaică giuvaerurile false. D-ra Roxane își simți mizeria crescută în cadrul acestui belșug de mizerie confecționată ce se întindea gureș pentru ispita nefericiților. D-ra Roxane se cutremură de oroare și de milă.

Piața Matache Măcelaru, era un lac de lapte galben în care se smunceau și lucrau noroiul ca niște mașini înadins aduse: tramvaele, camioanele, căruțele, printre trecători furioși ce înjurau primăria. D-ra Roxane acoperită de dușul de noroiu al unui automobil care își sfârâi roatele pe lângă trotoar, duse mâinile în sus, într'un gest de exasperare și de rugă, implorând cerul ca o cerșetoare bătută de toate prigonirile. Un băiat cu guler de blană roasă, îi zise spiritual:

— Pe vremea asta, d-ră, e mai bine cu automobil de cât fără....

Tânărul vru să mai spună ceva dar d-ra Roxane iuți pasul cu dispreț. Ea se apropia de casa d-nei Sartirelli. Era acolo gangul în care luni de-arândul intrase cu teamă și cu bucurie. Iată locul unde în fiecare după-amiază oprea trăsura. Amintirea i se strecură furișe și palidă printre cerurile de noroi ce-o asediau, și d-ra Roxane intră cu pas sigur în gangul cunoscut....

Dar, la ușa scării, ea se sfii. Sfiala aceasta de-un moment fu isvorul unui întreg puhoi de groază și de amenințare. D-ra Roxane ieși repede din gang ca gonită și se uită cu frică înapoi să nu fie văzută. Merse alergând până în colțul cel mai apropiat.

Nu, nu se putea duce la femeia aceia. In ce calitate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'ar duce ? O străină,—o străină pe care nici măcar n'o cunoaşte. Ce să-i spună ? Şi, măcar de-ar avea o scrisoare dela Stancu... Cum o să se prezinte, cum o să-i ceară adăpost? Şi dacă d-na Sartirelli aceea n'ar vrea, s'ar feri s'o primească, — a! ce ruşine, ce umilire, ce decădere!

D-ra Roxane judeca astfel şi mergea grăbit. Nu-şi fixase cu gândul ţinta mersului ei grăbit, dar se văzu într'un târziu, cu o uimire ce-o însenină, că e aproape de casă.... Se opri hoţeşte, cu gura deschisă, ca un om care caută şi se ascunde. Casa familiei Baroni, veche zidire de îndestulare boerească, îşi întindea cele două aripi ca nişte braţe ostenite cari aşteaptă. De pe trotoarul celălalt, pierdută în umbra gardului — fiindcă picurii nevăzuţi ai ploii se umpluseră cu amurg şi întunericul se aduna în straturi din ce în ce mai înalte de-asupra noroiului—Roxane îşi privi casa ca pe o iluzie mterializată şi totuş departe şi de ne-atins.... Colo sus la ferestrele cele două din dreapta este — era — odaia ei. Stolurile erau trase şi desigur înăuntru era frig. Roxane se înfioră de mila odăii ei dragi, rămasă fără foc... Peste toată casa, în care nici o lumină nu întâmpina înserarea grabnică, era un strat de tristeţe care făcea, în curtea cu porţile închise, întunericul mai negru.

Stătu mult Roxane acolo, pe trotoar, furişată în straturile înserării. Aştepta măcar o lumină. O lumină care să-i vorbească de interioarele ei prietene, de lucrurile ei mici, de cutiuţele şi bibeloaşul ei. Aştepta zadarnic. Casa rămase tristă, înnecată tot mai adânc în întuneric. O respingea ca o pleoapă definitiv închisă. Casa ei murise. Şi ea singură în viaţă tremura pe trotoar fără ajutor şi fără nădejde.

Roxane se desprinse cu greu din colţul de unde îşi pândise ca pe o fiinţă ce o ştiuse vie, propria ei casă şi târîndu-şi paşii, porni iarăşi în neştire prin băltoace, cu di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

buiri de oarbă, în noaptea care se vărsase ca o gelatină de neguri din cerurile înghețate, rămase acum goale și albe...

Udă, învinsă însfârșit de oboseală și de nemâncare, încărcată de nomol și de tot depozitul de plictiseală a celor trei zile și două nopți de călătorie amărîtă, Roxane se simți bolnavă și dornică de a sta, de a sta undeva, oriunde, fie chiar pe marginea trotoarului... Se gândi să se ducă la un hotel, dar n'avea bani. Ar fi putut pune ceasornicul amanet la portar dar rușinea o pocni ca un bici peste față și Roxane desmeticită cu cruzime o clipă, iuți pasul vorbind singură: „e imposibil!". Repetă de mai multe ori vorba imposibil, uitându-se mereu înapoi să n'o audă cineva dar fără să se poată împiedeca de a o spune. La un colț de stradă, un domn cu care își încrucișă drumul se întoarse după dânsa și apropiindu-se îi zise tandru:

— Singură pe vremea asta ?...

Roxane cu respirația ațînută, cu brațele strânse în jurul trupului, apărându-se absurd ca de o fiară într'un pustiu, trecu strada; o străbătu chiar prin mijlocul bălții celei mai mari par'că pentru a pune înaintea urmăritorului o piedică de neînfrânt. Descurajat de acest gest ce învedera mai multă virtute decât era dispus să birue, cavalerul vânător se lăsă păgubaș strigând de pe trotoarul lui:

— Dar fricoasă mai ești d-ră !

Ea alerga iară. Trebuia să caute adăpost. Oriunde.... Intrase de altfel iarăși în strada Popa-Tatu. Nu mai era mult până la casa d-nei Sartirelli.

* * *

Stancu fusese dus până la poliție cu automobilul.. Comisarul de serviciu îl primi cu un belșug de considerație și de salutări cari îl surprinseră. După un sfert de oră sosi în camera comisarului de serviciu și comisarul regal—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un căpitan bălan şi surâzător, ras, dulce şi cu tunica pătată ca toţi ofiţerii ce nu vor să pară cazarmagii. El îi luă mieros, un scurt interogatoriu după ce-l asigură că „n'o să fie nimic".

— Ia, o simplă formalitate, zise căpitanul strângându-i mâna.

„Sper să vă las liber în curând... Am citit cu plăcere manuscrisul lucrării dv. E o capodoperă... A fost singura compensaţie a indiscreţiei la care m'a obligat meseria... Domnule Stancu, dv. rămâneţi aici, în camera aceasta până mâine dimineaţă.Mâine, om vedea ce-om face... La revedere!

Dar, de abia plecă dulcele comisar regal şi doui vlăjgani crunţi, cu căciulile pe urechi, intrară în odaie.

— D-ta ce cauţi aici ? îl întrebă unul din ei.

— Mi s'a spus să rămân aci...

— Eşti arestat ?

— Da!...

— Şi cum? răcni cel mai înalt dintre vlăjgani, arestat şi stai gătit... Ia te uită la el! Cu guler, cu cravată....

O înjurătură de mamă sfârşi această inventariere a îmbrăcămintei. Stancu se încruntă şi stăpânindu-şi furia în filosofica resemnare ce i-o dedese lunga experienţă de socialist în România, protestă:

— De ce mă înjuri, d-le?

Nu sfârşi vorba şi un pumn violent ca un berbec i se repezi în obraji. Ameţit, el vru să se apere. Dar alţi pumi căzură ca nişte barosuri infernale din cealaltă parte. Cu sângele gâlgâind pe nas şi cu limba ruptă între dinţi, Stancu căzu jos cu capul într'o cutie de tinichea. Eroii îi mai repeziră câteva vârfuri de cismă în coapse şi eşiră.

Cinci minute după aceea, comisarul de serviciu intră preocupat şi duios... Se miră clipind din ochi, când găsi pe Stancu cu capul în tinichea, plin de sânge. Îl ridică cu ajutorul unui vardist chemat în grabă. Îl aşezară pe canapea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vânăt, cu buzele sfâșiate, cu două ghemuri de sânge la nări, cu pielea crăpată de asupra sprâncenii stângi, Stancu schiță un gest mândru de respingere a ajutorului. Se telefonă îndată după medic și după comisarul regal. Dulcele căpitan blond se arătă foarte amărît de ceeace se întâmplase.

— Ce rău îmi pare!... Dar, cine sunt ticăloșii ? Trebue căutați și dați judecății.

Bandajat, Stancu fu întins pe canapeaua din camera comisarului. Căpitanul dulce ieșind, surâse tainic inspectorului de poliție care îi comunica grav, clipind cu înțelesuri din ochi, că a descoperit pe bătăuși.

Stancu se desmetici târziu, către miezul nopții. Se gândi la Roxane. Unde o fi ea acum? E, desigur, la d-na Sartirelli. A primit-o. A primit-o cu plăcere. D-na Sartirelli e o femeie foarte cum se cade. Numai de nu i-ar vorbi, cum îi e obiceiul, de gloria ei trecută...

Un vânt de duh rău se năpusti peste deșertul minții lui Stancu. Își dete seama ce jos și-a scoborît iubita... Fără nici un ban, singură, disprețuită de ai ei, în casa unei foste cocote. Numai pentru a fi cutezat să se apropie de el, ce trist a trebuit să cadă prima femeie care-l iubea... Sunt între oameni bariere ce nu se pot trece decât cu dezastre, își zise Stancu mâniat întâia oară pe credința care-l însufleța. De n'ar fi fost socialist.... De n'ar fi fost ! Cine știe, judeca Stancu în bezna odăii de poliție, poate că Roxane nu l'ar mai fi îndrăgit. Poate că privirile ei s'au îndreptat spre dânsul tocmai în ispita acestui interes de curiozitate. Poate că în slăbiciunea ei nu era decât „snobismul" educației și al simțurilor !... Oricum, își da seama Stancu, plătise dureros Roxane această explorare sentimentală. Îi fu milă de ea și o lacrimă care ustura se risipi în ochiul lovit. Stancu o atinu cu mâna peste bandaj și oftă de durere. Ce bună, ce dulce ar fi putut fi, totuș, viața lângă Roxane. I-ar fi trebuit pentru aceasta o singură mijlocire: să nu fie socia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

list... Stancu bănui la periferia cugetării lui fantoma nebănuită până acum a abjurărilor, şi se ridică în picioare ca pentru a ţine piept unui hoţ care se ivise. Nu, nu, — Roxane îl iubeşte de-adevărat. Ea va fi mereu cu el, ea îi va împărtăşi credinţa... Ce rău îi părea lui Stancu că n'o iniţiase încă în evanghelia lui. De ce n'o făcuse ? Căci, Roxane ceruse, aşteptase... N'o făcuse fiindcă se întâlnise cu ea pe insulele sufleteşti în cari nu sunt graniţi nici credinţi şi în cari inimile se aud fără minciunile înţelesului. Se contopiseră dincolo de gând şi înţelegere. A, de ce n'o putuse păstra mereu aşa ? De ce căzuse din nou în lumea deosebirilor şi a înduşmănirii ?

Gândul lui Stancu tăcu. Linişte neagră se făcu în sine. In această linişte neagră, strigătele ce se ridicară de-afară, de undeva, din pereţi, — strigăte cari cereau ajutor şi se supuneau, cari se sugrumau în ele-însile de neputinţă şi de groază, strigăte ce nu porneau numai din gâtlejuri ci din sfâşierea întreagă a unor trupuri vii sfârtecate,—căzură peste golul cugetului lui Stancu. Erau ţipete de om. Erau gemetele acelea mărunte dar sfredelitoare ale suferinţii cari străbat prin toate zidurile fiindcă fac să vibreze toată insensibilitatea înconjurului. Ţipete de oameni ajungeau până la Stancu. Erau isbucnite ca o trombă de durere, erau schelălăituri ca ale unor câini sau sforăituri ale unor pisici sugrumate, erau articulările primare ale desnădejdei cu care grăiesc toate vietăţile în ciuda tutulor despărţirilor de rasă, de clasă şi de gen... Şi în bolboroseala aceia, în oftările acelea imploratoare nu mai erau oameni cari ţipau; era carne vie cari răsuna sub arcuşul monstru al supliciului....

Stancu sări de pe canapea. Ascultă cu luare aminte pe lângă pereţi. Apoi, se apropie de uşe şi o deschise cu sfiiciune. In sală, fuma un vardist.

— Vroiţi ceva ?, zise respectuos vardistul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Aș vrea să-ți cer o lămurire...

Sergentul veni lângă dânsul protector.

— Cine țipă așa ?

Vardistul care, văzându-l arestat și totuș tratat așa de bine, îl luase drept unul din contrabandiștii de bancnote de ocupație germană ce fuseseră prinși chiar atunci, îi răspunse cu voie bună :

— Iac', bate niște socialiști...

— De ce ?

— Mai întrebi și d-ta ! Ce vrei să le facă ?... D'aia!

— Bine, dar ce...

Vardistul clipi din ochi și se insinuă și mai amical:

— Lasă, dom'le, că din pricina lor merg toate prost.... Ei ne încurcă trebile.

Și, lingușind cu intențiune simțimântul de proprietate al bănuitului contrabandist, sergentul încheiă:

— I'auzi d-ta: să ia averea tutulor... Pe-a d-tale, pe-altuia!.... Bine le face!

* * *

Cetățuia Văcărești lor îi se arată lui Stancu, din vale, mult mai tristă ca întâia oară când fusese adus aci. Zidurile pe culmea cărora se plimbau sentinele cu baionetele scânteind în massa de albastru a dimineții, îl înfiorară cu grosimea lor mută. Poarta de fier îi se deschise anevoie. Directorul închisorii, vestit din vreme de sosirea noului pensionar, îl primi cu acea bunăvoință bestială care făcea farmecul și abilitatea lui de vechi profesionist al schingiuirii. Stancu fu ținut toată ziua în cancelaria grefierului pentru a i se face „formele". Nu-l întreba nimeni nimic, nu-i se indica nimic. Știa bine: aci, nu-l putea aștepta nimic mai bun, dar nici odată nu fusese mai nerăbdător de ceeace aștepta să înceapă. Ziua se scurgea greu, picătură cu pică-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tură, ieşindu-i par'că din creer într'o scurgere mai dureroasă ca scurgerea sângelui din vine.

Tocmai în spre căderea serei, grefierul veni să-i anunţe că trebuie să treacă în camera de deparazitare. Găsi acolo pe doui din contrabandiştii de bancnote, cari îl primiră cu superioritate, oarecum jigniţi de o tovărăşie neplăcută. Gardianul şef le făgăduise că n'are să mai aducă pe nimeni. Bizuiţi pe cuvântul lui, bine plătit, ei îşi şi orânduiseră paturile şi-şi scoseseră pyjamalele de mătase. Stancu ceru să fie lăsat alături de tovarăşii lui dar aceasta nu era îngăduit înainte de a-l se fi luat interogatoriul de către comisarul regal.

El petrecu noaptea pe scândurile unui pat care se legăna. Alături de el, cei doui contrabandişti, pe saltele moi aduse de acasă, învăliţi cu plaiduri mătăsoase dormeau împăcaţi. Nu închise ochii. Ştergându-şi-i din când în când el se gândi mereu la Roxane. Unde o fi ea? Ce-o fi făcând ea?

Se iviseră zorii când gardianul şi comandantul gărzii veniră la numărătoare. Amândoui salutară cu respect pe contrabandişti şi priviră cu oroare pe socialist.

Interogatoriul fu lung şi inutil. Amabilitatea seacă a comisarului regal se pierdea în propria-i dibăcie, stăruind asupra unor lucruri cari nu aveau nici o legătură măcar cu putinţa de a acuza pe cel instruit. De altfel, instructorul militar primise ordin să nu insiste în întrebările sale asupra călătoriei în străinătate a lui Stancu: d-na Angèle Mischianu, născută prinţesă Baroni, temându-se de publicitatea scandalului fiicei sale, făcuse cu trecerea sa nebruită, intervenţiile trebuitoare în sferele înalţilor apărători ai ordinei Statului.

In scurt, fu o convorbire obositoare şi stupidă pe care Stancu o suferi asudând şi slăbind. Numai comisarul regal nu obosea. Intreba mereu inulităţi şi surâdea. Surâdea dulce şi asigurător.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O simplă formalitate!, repeta el într'una la sfârșitul fiecărui răspuns.

— Ați cunoscut pe socialista Firina dela Regie?

— Nu !

— Cum se poate !

— N'am văzut-o în viața mea.

— Totuș, sunt unii cari spun că ați avut chiar relații intime cu ea...

— Minciună sfruntată! N'am avut relații intime cu nici o tovarășe.

— O simplă formalitate, încheie comisarul regal.

— Dar, ce-a făcut Firina asta, d-le comisar regal?

— A vrut să împuște pe primul ministru... Noroc că primul-ministru nu era acasă.

— Cum? Nu înțeleg...

Comisarul regal îl desluși că atentatoarea nu trăsese chiar asupra primului ministru ci în fața casei acestuia.... Glonțul nu se găsise dar era cert pentru justiție că el era destinat primului-ministru.

Către seară, Stancu fu trimis la închisoare cu ordinul de a fi lăsat laolaltă cu ceilalți socialiști arestați: era singurul mijloc eficace de a afla ceva, fiindcă siguranța avea între cei 30 de arestați oamenii ei discreți: „trompetele" cum se numeau în limbajul technic polițist. Căci după primele zile de bătăi și schingiuiri, arestații se bucurau acum de o ciudată și grețoasă solicitudine. Primeau ziare și vin.

Când îl văzură, tovarășii isbucniră într'o fericită urare. Cei mai tineri în cor cântară „Internaționala". Se făcea tocmai numărătoarea și închiderea.

Socialiștilor li se dăduse cu gentilețe „salonul" cel mai încăpător al pușcăriei. In două săptămâni de când erau acolo, ei ajunseseră la o rânduială de gospodărie care le da aperitivul fericirii comuniste. Căci, nu erau cu totul nemulțumiți de soarta lor. Cei mai mulți, muncitori apăsați și necăjiți, aveau acum, la pușcărie, singura lor vreme de odihnă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi linişte. Dela club li se aducea zilnic mâncare; familiile primeau ajutoare dela Sindicate. Ei puteau astfel experimenta în voie deliciul comunismului celui mai pur... Stancu rămase uimit să-i vadă aşa de încântaţi. O masă lungă, la care tovarăşii mâncau în trei serii, după vârstă, fu servită grabnic şi voios de cei doui „hoţi" ataşaţi ca servitori pe lângă „domnii socialişti".

Stancu fu aşezat în prima serie, în capul mesei. Tovarăşii aveau vin şi cozonac. Stancu încercă să surâdă fericirii lor dar surâsul îi era strâmb şi amar. El le vorbi, minţind, de misunea lui în străinătate.

De afară (în toiul paharelor cari se ciocneau a noroc), se auziră accentele apăsate ale „Internaţionalei".

— Cine cântă ?, întrebă Stancu surprins.

I se explică: erau deţinuţii de drept comun cari învăţaseră dela socialişti „Internaţionala" şi-o cântau în fiecare seară, după închidere, în ciuda directorului închisorii care turba de neputinţă. Zadarnic făcuse el intervenire la parchet şi la ministerul de justiţie, afirmând că prezenţa prea mult întârziată a socialiştilor în penitenciar „îi strică instituţia". Înţelepciunea înaltelor autorităţi nu putuse găsi nici un mijloc ca să oprească pe deţinuţi să cânte seara, după „închidere" „Internaţionala"... Strigătele majestoase ale himnului răsunau misterios şi sugestionant sub surdina zidurilor groase de puşcărie .Sufletul lui Stancu, plin acum numai de imagina îndepărtată a Roxanei, fu rechemat o clipă la vechea-i credinţă. Gândul lui se limpezi de o mare lumină. Cu cât venea mai de jos această chemare, cu atât era mai augustă. Gurile ticăloase sau inconştiente cari o clamau, n'o puteau terfeli. Ea rămânea tot atât de pură şi de justiţiară ori unde ar fi fost coborîtă. Ca şi invocarea lui Dumnezeu, ea nu putea fi nici în puşcărie, mai ales în puşcărie — în această grădină a inichităţii capitaliste — o împietare a celor sfinte. Din potrivă, nicăeri mai mult ca aici, în spitalul moral al ordinei burgheze, nu era mai la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

locul lui cântecul sănătății sociale și al dreptății fără drept.... Al dreptății fără dreptul iscoditor de patimi și de ispite! Cântați, pușcăriașilor, cântați bolnavilor, apusul lumii bolnave... Voi îi puteți fi târcovnicii cei mai potriviți.

Stancu le-ascultă corul cu respect și iluminare. După ce se ridică de la masă, el cercetă imensul dormitor cu interes și poezie. Fiecare tovarăș avea un pat, numai locul unui pat, dar destul ca sufletul și caracterul fiecăruia să se demonstre în deosebirile lor esențiale. La patul lui Naie Niță era o mașină de spirt pentru preparat cafea, era un prosop cu râuri de arnici roșu și papuci. In cel al tovarășului Rotenberg era o grămadă de jurnale și de cărți lângă niște pungi de hârtie unsuroasă. Mai încolo, „astronomul", trântit pe salteaua fără cearșaf și fără plapumă, făcea versuri cu hârtia pe genunchi. Ilănciuc juca țintar cu Roșu pe un kil de vin. Ei nici n'avură timp să răspundă exclamațiilor de bucurie cu care se apropie Stancu.

— Bobul ăsta a fost aici !

— Pe onoarea mea că nu!

— Asta-i o porcărie.

— Porcărie că nu știi să joci.

— Fac eu prostie că joc cu indivizi ca tine.

— I'ascultă, dacă ț'arde de ceartă, știi că eu...

Stancu îi potoli cu anevoie. Desgustat de cearta lor, el își aduse aminte de liniștea socratică a lui Iancu Pelerină și-i întrebă :

— Dar, unde e Iancu ?

— Uite-l colo în fund.. Citește.

Stancu se repezi spre dânsul. Iancu, îmbrăcat pe jumătate, cu pelerina în chip de plapumă, întins pe salteaua de paie, spintecată, citea la un muc de lumânare pe al cărui fitil îl potrivea din când în când cu degetele. Era neras de cel puțin două săptămâni și murdar. De când venise în pușcărie nu se urnise de pe salteaua aceia. Cu luleaua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stinsă în colțul gurii, mâncând doar când își aducea aminte vr'un tovarăș să-i dea ceva, Iancu citea. Citea într'una. Toate cărțulițile, toate colțurile de ziare vechi, toate hârtiuțile cu slove cari ajungeau până în sala pușcăriei, fuseseră citite și răscitite de el. Când se isprăveau, așteptând altele, Pelerină își punea mâinile sub cap și cu ochii deschiși în tavanul umed, sta. Sta așa ore și zile întregi fără să ceară ceva și fără să se neliniștească. Par'că asculta o muzică tainică ce-i grăia numai lui, par'că privea într'un panoptic chipuri nemaivăzute și cuceritoare... Nu se desbrăcase și nu se spălase nici odată de când venise aci. Cu barba ca o țesală de reteveie galbene, cu părul năclăit, cu unghiile negre și crescute ca niște ghiare, Pelerină părea că ieșise din funcțiile vețiî; era un cadavru care mai citea și privea.

Stancu suferi văzându-l astfel. Totuși, dorul de a sta de vorbă cu cineva căruia putea să-i spună fără sfială păsurile, îl apropie cu drag și cu căldură de acest desgustător și măreț auto-abandonat.

Ei vorbiră mult. De când fusese adus aci, era întâia oară când Iancu Pelerină vorbea. Stancu îi povesti pe scurt. Lungă fu doar mărturisirea suferinții de-acum.

— Unde o fi ea, Iancule? Unde s'o fi dus? Iancule, Iancule, pe cine să rog să se intereseze?

Pelerină îl privea cu milă sugând luleaua. Stancu își ațînea lacrămile cu gura întredeschisă. Cu fața vânătă de bătăi, slăbit de oboseală și aiurit de exasperare, Stancu părea urât și mic. Pelerină îl cercetă cu un ochi medical și rosti:

— Ești bolnav rău. Ești distrus. N'a mai rămas nimic din eroul nostru. A trecut femeia...

Prietenii tăcură. Ceilalți tovarăși se pregăteau de culcare. Goi, unii își inspectau cămășile punându-le la lampă pentru a descoperi păduchii din ziua aceia.

— Nici unul!, țipă Rotenberg cu bucurie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— La mine unul cu cruce !, anunță Roșu.

— E păduche creștin, d'aia nu s'a apropiat de Rotenberg.

Tovarășii râdeau plivindu-și acum ismenele negre. Unul cânta din piculină „E lucevan le stelle" din Tosca. In celălalt capăt, doui făceau gimnastică de cameră după prescripțiile unei cărți deschise înainte-le. Unul din „hoții" de serviciu, cu o vioară făcută de el însuși dintr'o cutie de pesmeți, cu arcușul de sfoară, cânta o sârbă nesfârșită pe sălița unde erau cele două hârdaie. Tovarășii le ocupau în grupuri, glumind. Țiganul cânta într'una trântit pe pătura lui, fiindcă situația sa de servitor nu-i îngăduia să doarmă chiar în salonul domnilor socialiști. El își avea culcușul în sălița hârdaielor. Dar, era foarte încântat și mândru. Învârtindu-se între ai lui, în orele de repaos, prin curtea puș-cărei, el îi umilea spunându-le:

— Eu sunt la domnii socialiști!

Și toți puscăriașii îl priveau cu oarecare stimă și invidie. Socialismul lua în mintea lor măreția unui fel de a fura boeresc și sfânt... Ce voiau, oare, socialiștii? Vroiau să „ia" toate averile și să le împartă... Operația era asemenea celei întreprinse de ei însiși, dar cu regulă și învățătură....

Când Stancu ieși în sală și-și văzu tovarășii strânși roată împrejurul hârdaielor puturoase, alintați de sârba îndrăcită a țiganului care tremura de entuziasm muzical, — duse mâna la nas și închise ochii de scârbă și de înjosire.

Se duse lângă Ionel Frumosul, care, în cămașe de noapte, se spăla pe picioare într'un lighean de tinichea; îi zise :

— Pentru ce ne-au închis ?

Ionel Frumosul îl țintì cu mânie. Lăsă de câteva ori ochii în jos și-i ridică cu artag. Răspunse târziu:

— Pentrucă Firina a vrut să împuște casa primului-ministru...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cine e Firina?

— Hm, n'o cunoşti?

— N'an. auzit în viaţa mea de dânsa !

— Ciudat.

— De ce ciudat ?

— Tovarăşe Stancu, cu mine n'ai nici o nevoie să fii prefăcut....

— Prefăcut ? Nu pricep nimic.

— Lasă că o să vorbim mâine-...

Stancu nu era, de altfel, pofticios de-o astfel de convorbire. Primi, deci, amânarea lui Ionel Frumosul fără nici o împotrivire. Se duse la patul lui. Şi-l alesese lângă Pelerină. N'avea, nici el, cearşaf şi cuvertură, ca şi Pelerină. Se culcă îmbrăcat. Cei mai mulţi dintre tovarăşi adormiseră în sforăituri de toate gamele şi registrele. Naie Niţă, dichisit, îşi spăla şervetele într'o albiuţă adusă înadins de-acasă. Din sală se auzea încă scârţâitul „vioarei" ţiganului.

Târziu de tot se lăsă somnul deplin în imensul dormitor. Iancu Pelerină însuşi adormise cu luleaua aninată în barba-i ţăpoasă. Numai Stancu rămăsese treaz. El se uita cu toată amiciţia lui îngrozită la capul hâd şi murdar al lui Pelerină şi suferea de somnul lui aşa de mulţumit. Stancu văzu alergând pe pieptul cămăşii prietenului câteva ploşniţe grase; el le prinse duşmănos între degete şi le ucise. Multă vreme se îndeletnici el vânând ploşniţe pe cămaşea şi trupul lui Iancu care îşi gargarisea respiraţia în horcăeli surprinzătoare.

Adormi spre ziuă, contagiat de somnul simfonic al massei şi narcotizat de putoare.

* * *

Stancu făcuse aşa, cum îl învăţase Pelerină. Trimesese un bilet, prin soţia unui tovarăş, d-nei Sartirelli. D-na Sartirelli îi răspunsese o lungă scrisoare plină de literatură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și de consolări, dar nici o vorbă despre vre-o vizită a d-rei Roxane.

Prin urmare, știa bine Stancu: ea nu fusese acolo, ea nu era acolo, în odaia lui. Atunci, unde era? Unde se putuse duce?

Stancu se plimba toată ziua dela un capăt la altul al curții căutând să obosească îndeajuns ca să poată adormi. Căci, nopțile treceau una după alta, lungi, din ce în ce mai lungi, și capul lui Stancu se închidea tot mai cuirasat împotriva somnului. Scofâlcit, cu umerii aduși, cu ochii rătăciți, el se sbătea, alerga deabinelea, dealungul aleelor sub privirile miloase sau bănuitoare ale tovarășilor. Neodihna îi sfâșiase de pe față masca vieții; era doar un obiect de diverse articulații mecanice care se agita fără inteligență.

Iancu Pelerină îl oprea uneori pe treptele bisericii și-l mai dăscălea.

— Vezi tu, Stancule, ce departe, ce iremediabil despărțite sunt regiunile de suflet in cari pot trăi oamenii? Îți dai tu seama acum ce groaznică e încercarea de a trece dintr'o regiune în alta? Sunt prăpăstii peste cari nu se poate sări... Ce tare erai tu mai ieri când te simțeai întreg și fără ispitiri străine în patria firii tale morale! Ce amenințătoare ți-era sărăcia, ce mândră ți-era smerenia!.. A! ceasul rău când fuseși chemat în patriile altor firi. Am bănuit-o de mult, înainte de a mi-o spune tu... Am văzut începutul nenorocirii în ziua aceea când venii la tine și găsii odaia parfumată... Ah! mirosea așa de frumos! Ce frumos miroase, Stancule, în lumea fericiților. Căci, vezi, cum tu singur îmi spuneai odinioară, adevărata geografie socială o face mirosul...

Stancu ridică ochii plini de lacrămi:

— Ce frumos miroase Roxane, Iancule!

Pelerină clătină din cap și-i adăugă:

— Și acum, sunt sigur, ai fi gata de toate renunțările și de toate renegările...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De orice! răspunse scurt Stancu. „Totul mi se pare o minciună sau prostie sanctificată... Eu vreau pe Roxane, Imi ajunge!

Stancu se ridică şi porni. Pelerină se ţinu după el. Merseră tăcuţi spre paraclis. In pivniţa paraclisului era magazia morţilor. Acolo erau duse leşurile celor cari răposau, şi păstrate până la facerea formalităţilor. Căruţa morgii încărcase în ziua aceea numai două cadavre. Cel de al treilea rămăsese în magazie fiindcă ţinut din eroare peste termen în puşcărie, decedase într'o situaţie ce încurca tragic formularele grefei penitenciare. Neputând fi trecut nicăiri, cadavrul buclucaş aştepta de trei zile în pivniţa răcoroasă, cu nasul şi buzele mâncate de şoareci.

Cu batista la nas, prietenii trecură repede în cealaltă parte a curţii.

Era ora de vizite. Tovarăşii veneau dela „vorbitor" cu legături şi coşuri. Familiile, rudele, iubitele, aduceau zilnic închişilor bunătăţi de tot felul.

Stancu le privi bucuria lor de copii răsfăţaţi, cu înduioşare şi invidie.

— Numai la noi, Iancule, nu vine nimeni!..

— Dar, nu mă plâng de loc, îi tăie Pelerină aspru mâhnirea.

„Nu mă plâng fiindcă lipsa aceasta mă cruţă de o infinitate de posibilităţi de durere. Sunt redus numai la propriile mele dureri. Şi, e o mare tărie, Stancule. Ascultă-mă pe mine... Fiecare om de care îţi legi o bucurie, îţi măreşte încă odată sfera firească a propriilor dureri. Iată unde stă tăria omului singur... Sunt cel mai sărac şi mai uitat dintre voi toţi, dar sunt în schimb cel mai singur.

Stancu vru să-i explice, strigându-i aproape, că viaţa trebuie trăită şi că, a trăi astfel, înseamnă o laşe înjumătăţire, o semi- sinucidere.

— Ei da, reluă Pelerină, aici e tot secretul: să ştii să trăieşti viaţa cât mai puţin... O jumătate, un sfert, o optime

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din efortul cu care te obligă societatea și minciuna ei. Iată înțelepciunea. La ce bun, Stancule, toată osteneala și toată deslănțuirea asta de patimă care te sbuciumă pe tine? Ascultă vorba lui Tarde: *Viața e urmărirea imposibilului de-alungul inutilului.* De ce m'ași întrece cu tine către potoul chimerei pe pustiurile de-prisosului?

Stancu nu-l mai asculta. El se gândea la Roxane: de ce nu vine? De ce nu-i trimite măcar o vorbă? Să-i fie frică? Să-i fie rușine? Să-l fi uitat?

Și, în vreme ce Pelerină își continua dizertația cu convingerea că izbutește măcar să-și îndepărteze prietenul de la obsesia lui chinuitoare, Stancu căuta cu antenele suferinde ale chinului său pe Roxane și n'o putea descoperi nicăiri.

— A, de-aș putea evada măcar o zi, ca s'o caut! isbucni el deodată tocmai când Pelerină credea că-l cucerise mai deplin pe poteca filozofică pe care, dus de mână de tata Zenon, culegea din vița agățătoare a adevărului, ciorchinele amare ale înțelepciunii...

Desnădăjduit, Pelerină îl lăsă cu nebunia lui. Și nebunia lui se întreba cu mânie, se întreba cu turbare, se întreba să se sinucidă: unde o fi ea?, de ce nu scrie?, de ce nu vine?

Și zilele treceau una după alta, tot mai cenușii și mai pline de păduchi. Și barba și unghiile lui Pelerină creșteau tot mai sălbatec, înfățișând lui Stancu precipitatul însuși al hâdoșeniei timpului necruțător. Și nimic, nici o schimbare, nici o știre... Viața tovarășilor în pușcărie se eternizase într'o mecanică mică, monotonă și precisă ca o clepsidră. Stancu și-asculta căzând picăturile vieții pe clopotul de oțel al coliviei lui... Și Stancu se vedea scurgându-se întreg în chinuitoarea clepsidră ce măsura veșnicia...

Roxane nu venea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVII

Se fixase, însfârşit, ziua procesului.

— O simplă formalitate!, spunea dulcele comisar regal cu surâsul lui alb şi inutil de amical.

Până înainte de Crăciun, totul trebuia sfârşit. Câţiva emisari ai guvernului veniseră să negocieze, după obiceiu, liberarea arestaţilor. Se făcuse dovada că atentatoarea, ucisă pe când vroia să fugă de sub sentinelă, lucrase cu totul independent de direcţia şi tactica partidului. Tovarăşii toţi, afară de Ionel Frumosul, erau convinşi că Firina „lucrase" ca agentă a poliţiei. Guvernul credea că era o împuternicvită a Moscovei, strecurată în mişcarea socialistă pentru a putea executa la adăpost hotărîrile bolşevice. Guvernul socotea deci util să facă iară pace şi să libereze pe arestaţi. De aceea, decise trimiterea lor în judecată şi încunoştinţă pe prezidentul Curţii Marţiale de pedepsele ce trebuiau dictate.... (Înţelepciunea conducătorilor găsea că nu e bine să fie eliberaţi socialiştii înainte de a fi aspru condamnaţi de-o judecată imparţială).

Stancu aştepta cu bucurie ziua judecăţii. Cu siguranţă că, cel puţin la proces, Roxane o să vină...

Veni mai înainte.

Era o dimineaţă gârbovă de Noembrie. Tot întinsul era presărat de buchetele albe ca păpădii de ghiaţă cari îşi risipeau fulgii sub adieri nesimţite.

Servitorul dela cancelarie chemă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— D-l Stancu la vorbitor!

Câţiva tovarăşi cari auziră invitaţia se mirară:

— Ia te uită că vine şi la Stancu cineva!

El se duse fără grabă. Crezu că e mamă-sa care se va fi îndurat însfârşit să calce peste ruşinea şi groaza de a veni la puşcărie. Sau poate, d-na Sartirelli.

Era Roxane. Il aştepta în cancelaria grefierului. Dreaptă şi tremurând într'un colţ al odăii, ea se sili să surâdă când îl văzu. El n'avu timp să descifreze surâsul ; îl primi aşa cum era; se prosternă în faţa acestui surâs strâns şi timid; era dorul împlinit al tutror aşteptărilor lui ucise, al tutulor exasperărilor lui veşnicite. Roxane venise, Roxane era acolo. Era acolo, tremurătoare şi subţire şi palidă, ca în prima zi când darnica ei fantezie o aduse în odaia din strada Popa-Tatu... Roxane avea şi un pachet pentru Stancu. O cutie cu caramele de la Capşa. Stancu îl apucă cu mâinile amândouă strângându-l la piept cu încântarea înlăcrămată a unui copil; era prima dată când i se aducea şi lui ceva de-afară, din lumea liberă cu bunătăţi şi prieteni. Se uita prostit de fericire când la pachet când la Roxane, şi tăcea. Ea îi urmărea încurcată, bucuria fiindcă grefierul era de faţă şi-i privea cu majestate regulamentară.

— De ce n'ai venit până acum ? De-ai şti cât te-am aşteptat !...

— N'am ştiut că se poate.

El întinse mâna cu teamă ca s'o mângâie pe braţ dar se simţi sfiit de privirile ei ţepene ca două beţe de lumină străină. Nu-i venea măcar să-i zică pe nume. O contempla zăpăcit de noroc ca pe o întruchipare miraculoasă. I se părea că o vede de jos, pe un soclu de măreţie şi iluzie... Ea surâdea îngăduitoare. El nu mai ştiu ce să-i spună. Şi tăcu mereu, adâncindu-se sub piscul unde îi vedea planând bunătatea....

Grefierul urmărea înciudat întrevederea aceasta mută

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și-și da cu socoteala că trebuie să aibă înainte-i doi amorezați delictuoși. Stancu făcu o sforțare așa de adâncă și de grea că asudă, pentru a zice :

— Roxane !...

Cuvântul ieși stropșit dintre buzele lui albite de timiditate. Incurajat de isbânda sforțării, el continuă:

— Roxane, voi scăpa în curând... E sigur că în două săptămâni ne dă drumul. Roxane, de îndată ce voi fi liber, voi lăsa totul pentru tine... Vreau să-mi schimb viața. Vreau să rămân cu tine, numai cu tine... S'a petrecut în mine o revoluție... Gândesc altfel. Văd deschizându-se înnainte-mi un alt drum cu alte rosturi...

Ea îl asculta cu jumătate atenție. Îi zâmbea rece și tăcea. Făgăduindu-i să vină iară peste trei zile, Roxane îi întinse mâna camaraderește și plecă grăbită. De abia când o văzu ieșind pe poarta de fier fără a se uita înapoi, el își aduse aminte că n'o întrebase unde s'a dus și unde stă. Își muscă buza de necaz și alergă cu cutia de caramele la Iancu Pelerină.

* * *

Roxane după ce încercase zadarnic să îndrăsnească a urca scara la d-na Sartirelli în seara cumplită a arestării lui Stancu, fusese inspirată într'un târziu să ceară adăpost d-nei Mihailidis.

D-na Mihailidis, care ascultase într'o zi durerea d-nei Angèle Mischianu, n'avu s'o întrebe prea mult. Nici Roxane nu i se spovedi în amănunte. Plânse cu mâinile la ochi.

A doua zi, ele se întâlniră în sufrageria istoricului palat dela Șosea ca două prietene ce convietuiesc de mult sub același acoperiș și cari n'au a-și da nici o lămurire. D-na Mihailidis își așezase musafira în cel mai vesel aparta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ment al palatului. Se vedea, dela ferestre, tot întinsul pur al iernii şi iarna era sglobie.

Gazda chemă la telefon pe d-na Mischianu şi-i comunică :

— Roxane e la mine. Las'o în seama mea... Am să ţi-o trimet cuminte. Nu te mai preocupa de ea!..

Şi Roxane petrecu în casa d-nei Mihailidis zile mulţumite de liniştire şi reechilibrare sufletească. Îşi amintea rar de îndrăzneaţa aventură şi nu se ruşina prea mult. Cerca să-şi amintească chipul lui Stancu şi nu isbutea. El se anonimase în întunericul unor sensaţii defuncte.

Târziu cele două prietene fură vizitate de prinţul Baroni, trimis desigur şi ca iscoadă a d-nei Angèle Mischianu. Prinţul îşi salută verişoara cu aceeaşi elegantă simpatie care făcea amiciţia lui aşa de plăcută. El mai veni. Veni tot mai des. Greşala fetei îl excitase mai întâi fiindcă i-o înfăţişase pentru prima oară femeie. Dar, mai apoi, greşala aceasta de neîndreptat fu pentru el un punct de bună socoteală. Sărăcia lui luxoasă, ajutată discret de d-na Mischianu şi de unele învârteli distinse la secretariatul Jockey-Clubului, se fixă deodată iluminată asupra unor posibilităţi neaşteptate ieri. Ce-ar fi dacă s'ar oferi, cavalereşte şi generos, să spele cu numele lui rătăcirea verişoarei, care se întâmpla să fie şi cea mai bogată „partidă" din Bucureşti! Îşi puse problema cu promptitudinea rece a firii lui nobile şi începu să lucreze după cuviinţă.

Roxane nu-i băgă de seamă acţiunea decât foarte târziu. Surâse încântată dar curtea măsurată şi distinsă a prinţului îi rechemă, tocmai acum, avântul de foc şi de nebunie al patimei lui Stancu. Şi în sensaţia reîmprospătată a acestui avânt de foc şi de nebunie, ea reuşi întâia oară dela despărţirea tragică de pe peronul gării de Nord să prindă clar chipul făpturii lui frumoase şi pătimaşe. Roxane se gândi la Stancu cu înduioşarea amintirii unei pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

velişti ce-i plăcuse. Ea fu dulce şi făgăduitoare cu complimentele prinţului.

Când rămase singură cu d-na Mihailidis, Roxane se apropie de dânsa şi cu liniştea unei întrebări distrate, zise:

— N'ar fi trebuit, oare, să-i fac o vizită... nenorocitului cela, la închisoare?

Roxane închise întrebarea într'o largă privire de filantropie. D-na Mihailidis, opină că nu se opune nimic, cu o singură condiţie. Ea i-o precisă cu amiciţie îngrijată:

— Să te simţi mica mea prietenă, deplin vindecată.

— Mă simt.

— Atunci du-te şi cată de-l pune în faţa hotărîrii tale drepte.

Prima dată, Roxane veni întovărăşită de chiar d-na Mihailidis, care aşteaptă afară în cupeu. Mai veni şi singură. Veni de mai multe ori câteodată pe furiş, minţind pe d-na Mihailidis.

In toate vizitele ei, n'avu timp decât s'asculte planurile fierbinţi şi mereu repetate ale lui Stancu.

— Da, voi părăsi mişcarea socialistă... Mi-am dat seama bine. Nu, nu aceasta e viaţa, nu aceasta e fericirea... Am dreptul, pot să fiu fericit, Roxane. Tu cereai odinioară să te învăţ ce e socialismul. N'am avut timp şi nici îndemn. In schimb, m'ai învăţat tu fără să vreau şi fără să vrei unde trebue să găsesc viaţa şi fericirea... Roxane, ochii şi frumuseţea ta deţineau adevărul, nu credinţa mea proastă. Sunt al tău, de tine inventat, de tine clădit în noua mea existenţă. Iţi voi închina-o ţie cu fiecare clipă a ei...

Roxane îl asculta, vrăjită din nou, de descântecul cuvântului acela tremurat şi răscolitor. Din nou, el o putea convinge şi stăpâni.

Dar, vorba lui aprinsă îi arăta exact mulţumirea unei lumi pe care o părăsise pentru el. Şi inteligenţa ei şovăia de neexprimate nedumeriri. Stancu o înbia:

— Nu, nu e nimic fermecător în furtuna pe care o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trăiam eu. Nu e nimic așa de fermecător ca o viață tihnită, într'un cămin cald, cu ai tăi, preocupat numai de ei.

Roxane pleca sdrobită din cancelaria pușcăriei. Stancu exalta viața din care ea voise să evadeze ispitită tocmai de sbuciumul violent și senzațional al lumii pe care o domina inteligența și eroismul lui... Stancu îi sfâșia fără știre toate legăturile cari o legau de el... El o normaliza, o însănătoșea, — îi realtoia gustul realităților. Naivitatea dorului său de calm și fericire lângă Roxane refăcea din nou prăpastia veche dintre el și Roxane...

Dar, Stancu se credea în plină izbândă și petrecea mărturisindu-se lui Iancu Pelerină. Lui Pelerină îndrăznea în voie să-i dea și amănunte din visul său ; le da acolo, șezând pe marginea patului unde prietenul dormita cu luleaua în colțul gurii.

— O să avem o căsuță Stancule... O căsuță a noastră... Eu am să trec repede licența... O să câștig... O să trăiesc cuminte și liniștit cu Roxane a mea...

Pelerină da din cap și diagnostica după obiceiul lui :

— Depersonalizare erotică.... Ești încă o verificare și cea mai interesantă a vechiului adevăr că niciodată femeia nu iese în iubire din orbita sexului ei. Te coboară sau te ridică, după împrejurări, până la ea... Nu știu, Stancule, dacă te cobori sau te ridici, dar te duci după ea. Și adevăr îți zic ție: singurul mijloc ca să nu mai ajungi o femeie e să alergi după dânsa... Eu te plâng, nu pentru că părăsești drumul tău ci fiindcă ai luat-o rasna, prin pustiuri...

Dar, Stancu îl lăsa să-și termine tirada filozofică, pentru a-și relua amănunțirea planurilor lui de viață nouă. Dialogau fără să convorbească.

Roxane venea de două ori pe săptămână, Venea din ce în ce mai interesată și pleca din ce în ce mai limpezită. Elocința lui Stancu îi coborîse în minte toate binefacerile dreptului de a fi cuminte și împăcată...

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu câteva zile înainte de proces, socialiștii deținuți fură strămutați dela Văcărești la un hotel de pe cheiul gârlei, pentru a fi la îndemâna judecății.

Era un hotel care nu închiria camerele decât cu ora. N'avea odăi pentru trecătorii ce ar fi cerut adăpost obișnuit de odihnă. Se destinase cu tot confortul trebuitor idilelor repezi. Și era cea mai bună afacere a unui negustor cinstit care, fiind acum în opoziție, n'avu destulă trecere ca să scape de pacostea instalării socialiștlor în „hanul iubirii" cum îi zise Pelerină dela prima ochire. În adevăr, prezența unor oaspeți permanenți și mai ales a sentinelelor cu baioneta la armă pe coridoarele hotelului, nu era prea potrivită pentru perechile îngrijate cari își căutau tainic scurtul lor popas trebuitor. Și cum proprietarul hotelului se onora să nu accepte în „casa" lui pe oricine, și cum femeile cinstite nu mai voiră să vină cu amanții lor într'un asemenea loc indiscret, — afacerea înfloritoare altădată de pe cheiul gârlei, se anemie dureros. Proprietarul hotelului simți burghezia lui mai revoltată împotriva socialismului ca niciodată.

Instituția nu mai funcționa în deajuns decât noaptea. Din camera lor, Stancu și Pelerină auzeau, schimbat mereu după ecuația personală a perechilor, ritmul patului muncit.... Proprietarul hotelului reușise să convingă Curtea Marțială ca să ordone interzicerea ieșirii arestaților pe coridoare după ora 9 seara.

— Îmi omoară afacerea, domnule colonel!

Colonelul înțelesese cu multă omenie și dăduse ordinul.

Dela orele 9 seara înainte azilul iubirii de pe cheiul gârlei își reluă activitatea lui din vremurile bune. Hotelul întreg vibra de tinerețe și de spasm. Acuzații umblau ziua toată cu nările umflate și-și rușinau nevestele cu propuneri imposibile. Iancu Pelerină însuși, extirpat de mult de dorurile spurcate, nemeri într'o dimineață în odăi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ța, strâmtă ca un dulap, a madamei de al doilea și-o ferică cu impetuozitatea depozitelor de energie ale vechei lui abstinențe. De altfel, „madamele" toate — alese înadins urâte și bătrâne de spiritul de moralitate al hotelierului — avură să înfrunte cu răsfăț atacurile tovarășilor întârâtați în această atmosferă de sex și formicațiune. Numai Stancu robit, extenuat, distrus în desfătătoarea lui obsesie, n'auzea și nu vedea nimic.

Cu atât mai mult cu cât Roxane, de când fuseseră mutați la hotel, nu mai putu veni să-l vadă. Dorul îl izolă și mai mult de lume și de înconjur.

Aștepta să înceapă procesul. Știa bine că n'o să sfârșească. O convorbire ce avuse loc la Văcărești între un trimis al guvernului și căpeteniile revoltaților, le lăsase la toți convingerea că Curtea Marțială se va folosi de un incident de disjungere pentru a amâna procesul. — rămânând să fie judecați acum numai cei cari fugiseră, în lipsă. Cei absenți pot fi judecați mai comod. Câteva pedepse severe dictate vinovaților neprinși și publicate la ziar, era destul lucru pentru impresionarea și pilduirea cuminteniei publice.

Stancu spera ca Roxane să vină cel puțin la proces. Dar, nu veni.

Curtea Marțială se instalase în cea mai mare sală a unei cazărmi din Dealul Spirei. Era prezidată de un colonel de roșiori... repezit și autoritar. Incurcându-se în termenii tehnici ai judecătei, el luă acuzaților — așezați pe bănci în stânga consiliului — lungul și obositorul interogatoriu de identitate cu care debutează totdeauna exercițiul dreptății dreptului.

Când ajunse la Iancu Pelerină, — Iancu Pelerină adormise. Fu trezit cu greutate. Prezidentul supărat îl făcu atent că trebuie să fie cuviincios cu Curtea. Pelerină lămuri:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vă rog să credeți, domnule Președinte, că n'a fost un somn demonstrativ.

— Ce e aia?

— Vreau să vă spun că a fost un somn pur, adică somn fără tendință, somn pentru somn, lipsit de intenția de a manifesta împotriva onoratei Curți Marțiale.

Colonelul schimbă câteva cuvinte încruntate cu maiorul din dreapta și clătină din cap la Pelerină cu aierul că zice : „las' că ți-arăt eu ție !". Trecând în sala de deliberare în timpul unei mici pauze, d. președinte care, în imparțialitatea sa judecătorească, nu știa nimic de hotărîrea guvernului de a da drumul tutulor acuzaților, ceru comisarului regal referințe asupra învinuirilor ce se aduceau numitului Iancu Pelerină. Îi păru rău să afle că e cel mai puțin acuzat dintre toți.

— E un zăpăcit inofensiv, domnule colonel, nu-l ia nimeni în serios.

Actul de acuzare era lung. Comisarul regal își concentrase toate forțele literare și toate informațiile sale nu numai ca să convingă Curtea, ci ca să arate acuzaților că se pricepe. Marx, Bernstein, Jaurès, Lenin, Kautsky, erau analizați, combinați și combătuți succint de o mână fermă ce nu se îndoia de nimic.

Un nou somn, de astădată cu sforăituri, al lui Iancu Pelerină făcu pe comisarul regal să ceară sancțiuni. Președintul, plictisit el însuși de savanta lectură, zise lenevos:

— Vă rog numai sforăiți.

— A fost din greșeală, d-le președinte...

O clătinare prelungită de clopoțel, prelungită mult de președinte pentru propria-i înviorare, restabili câteva momente de atenție în sală.

Actul de acuzare învederea că Firina atentase cu un glonț de revolver împotriva palatului prim-ministerial și dacă glonțul nu atinsese nici un geam și nici măcar zidul, totul se datorește Providenții care totdeauna a apărat viitorul acestei țări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şase zile în şir ţinu această reprezentaţie goală, înşiruită de interogatoriile asemuitoare ale acuzaţilor şi de incidente pe care onorata Curte le respingea fără a le asculta şi înţelege, — ci numai fiindcă ştiut e judecăţii marţiale că orice incident e o tentativă advocăţească de a încurca lucrurile.

Stancu fierbea aşteptând sfârşitul comediei. Tovarăşii, întărâtaţi de prelungirea neaşteptată a procesului, speriaseră pe bietele „madame“ dela hotel, cari, pentru a face faţă pretenţiilor, aduseră întăriri de pe-acasă : surori şi rude. Toavărăşul Ghelă fu bătut de consoarta lui pe coridorul hotelului, fiindcă îl văzu ieşind roşu din camera „madamei“; îi despărţi sentinela care raportă cazul pe cale ierarhică.

Stancu tremura de nerăbdare. Interogatoriul lui fu dezamăgitor pentru oamenii veniţi înadins să-l audă. Spuse câteva cuvinte şterse de desvinovăţire şi nu avu de aruncat nicio vehemenţă poliţiei provocătoare.

La altceva îi era gândul, de fiecare ceas, de fiecare clipă.

Şi, când, în după amiaza văruită de Decembrie, preşedintele fu inspirat, în sfârşit — la telefon — să primească un incident de disjungere şi să ordone liberarea tutulor acuzaţilor. Stancu isbucni de pe scaunul lui, gata să strige o urare Curţii Marţiale.

Tovarăşii părăsiră, ascunzându-şi anevoie mulţumirea, băncile acuzării; rămase acolo moţăind doar Iancu Pelerină. Îl trezi un soldat invitându-l răstit să se ducă acasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVIII

Socialiştii ieşind din sala Curţii, îşi deteră întâlnire peste două ore la club. Îi aşteptau acolo toţi tovarăşii pentru a celebra întoarcerea celor ce suferiseră cinci luni de zile chinurile puşcăriilor burgheze.

— Să vii, tovarăşe Stancu!, îi strigă Naie Niţă când îl văzu că pleacă înainte de a auzi pe deaîntregul cuvântul de ordine.

Stancu făcu un gest neprecis cu mâna şi fugi.

Alergă într'un suflet până în centrul oraşului, ca un evadat. Tocmai acolo, se întrebă încotro fuge. Mergea către Roxane. Dar, unde o putea găsi acum? Ei îi spusese că e dintr'un început, acasă la mama ei. Stancu alergă deci într'acolo. Bătrâna casă boerească cu porţile grele închise, zăcea greoaie şi de nepătruns, ca o relicvă arhitectonică purtătoare de mistere. Cu vitraliurile ei posomorîte, cu zidurile scorojite, cu liniştea de mânăstire care o înconjura, casa aceasta duşmană speriă însufleţirea şi dorul lui Stancu.

El stătu mult înaintea porţilor, căutând zadarnic spre ferestrele întunecate, o mişcare, o nălucă, un semn care să-i facă cunoscut că Roxane e înăuntru şi că-l aşteaptă

Un ceas întreg stătu el acolo nemişcat, cu ochii fixi, cu ochii cari se deschideau din ce în ce mai larg, înghiţind în ei, orbitor, toată casa duşmană cu tot cuprinsul ei. Un ceas întreg apoi, după cel dintâi, pândi el după celălalt trotoar casa încremenită, cu porţile închise.

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se înserase şi nici o lumină nu se aprinse în dosul geamurilor întunecate şi al vitraliurilor posomorîte.

Venea noaptea repede şi Stancu era liber dar fără Roxane a lui. El mai stătu încă, pe întunerec, în faţa casei boiereşti cu porţile grele închise, rezumându-şi în surâsuri lăuntrice viaţa de fericire şi de dragoste pe care el cu Roxane a lui vor trăi-o departe de sbuciumul de până acum ca şi de casa asta duşmană cu ferestrele de cavou...

A, de-ar şti Roxane, de-ar bănui că e aici, lângă ea, liber şi gata să facă tot ce-o vrea ea, de-ar şti că o pândeşte în faţa casei năbuşitoare, ar veni chiar acum în braţele lui pentru a începe, chiar din noaptea aceasta, viaţa cea nouă, adevărată şi bucuroasă.

El se uită la ceas sub un felinar din apropiere şi văzând că e tocmai ora întrunirii dela club, surâse cu ironia abjurării către sbuciumul ridicol şi inutil ce-l bănuia acolo. L'aşteaptă zadarnic tovarăşii ! El rămânea la viaţă, la singurul adevăr, — la iubire.

Se hotărî, ameţit de aşteptare, să pornească spre casă şi să reflecteze între timp la mijloacele de a încunoştiinţa pe Roxane... Va ceti desigur, ea însăşi în gazete. Mâine dimineaţă va fi negreşit la el, în odaia iubirii lor din Popa-Tatu.

Intremat de beţia ghicită a clipei de mâine dimineaţă, Stancu se grăbi cu mai puţină mâhnire pentru vana-i aşteptare de până acum, spre casă.

Işi zicea iuţindu-şi pasul tot mai vârtos: ce-ar fi s'o găsesc acasă? E foarte cu putinţă: se ştia doar că socialiştii vor fi liberaţi zilele acestea. Şi apoi, de două ore de când el pândea înaintea casei celei mari din strada Cosma, ea va fi fost înştiinţată şi se va fi grăbit să-l aştepte... Ce rău făcuse că întârziase atât ! Te pomeneşti că s'o fi plictisit aşteptându-l şi acum va fi plecat... Stancu fugea, fugea ca s'o mai găsească încă...

D-na Sartirelli nu era acasă. Servitoarea îl primi cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

explozii de bucurie, abia reținute în respectul cuvenit. El o întrebă:

— M'așteaptă cineva? A fost cineva la mine?

— Nu conașule.... Alaltăieri a fost cineva și a lăsat coniței o scrisoare pentru dv.

— Unde e?

— E pe masă.

Stancu repezi ușa la perete și cu un presentiment care-i isteriza mișcările, desfăcu scrisoarea; citi:

Scumpul meu prieten,

Vreau să mă despart de d-ta cu vorba de amiciție care se cuvine firii d-tale bune și cinstite. Te las fiindcă înțelepciunea d-tale m'a învățat în orele de la Văcărești că nu pot găsi pe drumul ce mă fermecase, nici viață, nici fericire. Tindeai să-ți părăsești credința pentru care ai suferit ca să trăiești cu mine. Nu, scumpul meu prieten, nu vreau aceasta. Mă ispitise lângă d-ta tocmai nebunia în care te vedeam crezând cu patimă. Am socotit că o pot simți și respira și eu. Am așteptat să învăț. In loc de aceasta, te văd gata să vii d-ta pe drumul meu.

M'am obișnuit să te respect prea mult ca să te pot minți : așa înțelepțită cum m'ai făcut d-ta, îmi dau seama că ași pricinui o serie întreagă de nenorociri dacă te-ași îndemna să mă urmezi. Mai multe, desigur, decât ași fi găsit eu urmându-te pe d-ta....

De aceia te las. Și, sper să te las pe drumul d-tale, acolo unde ești atât de mare și unde te-am iubit o clipă. Eu îmi reiau viața adevărată, viața reală, cum mi-ai descris-o d-ta la închisoare. Un om de ispravă îmi dă numele și dragostea lui.

„Rămâi cu bine, scumpe prietene, și crede că în lumea ce știu că ai să continui a o urî și lovi, e cineva care se gândește la d-ta cu prietenie . Dar să ne uităm reciproc nebunia....

R.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stanțu cocoloși scrisoarea între degete. Cu fața scofâlcită de-o îmbătrânire fulgerătoare, cu ochii găuriți de lacrămi ce nu se liberau, cu mâinile împreunate ca două mâni străine ce se sprijină una pe alta, Stancu scoborî scara și porni spre club.

Era o noapte sprintenă, vecină cu Crăciunul.

La club, era întrunirea în toi. Stancu găsi pe Pelerină la intrare, pe un scaun, moțăind cu luleaua în colțul gurii.

— Ce faci, lancule?

Fără a deschide ochii, Pelerină îi răspunse liniștit:

— Te-așteptam.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932